

## Retten på Frederiksberg



### Udskrift af dombogen

#### DOM

Afsagt den 1. marts 2016 i sag nr. BS F-2704/2012:

A  
c/o Veteranhjemmet  
Roskildevej 54  
2000 Frederiksberg  
mod  
Ankestyrelsen  
Amaliegade 25  
1022 København K

Bilag nr. 1

#### Sagens baggrund og parternes påstande

Denne sag drejer sig om, hvorvidt sagsøger, A, under sin udsendelse med hæren til Bosnien i 1998 har pådraget sig en psykisk lidelse, som er omfattet af lov om arbejdsskadesikring eller lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Sagen angår endvidere spørgsmålet om, hvorvidt Ankestyrelsens afgørelse af 26. maj 2015 skal hjemvises med henblik på forelæggelse for Erhvervs sygdomsudvalget og yderligere sagsoplysning.

Sagen er anlagt den 28. november 2012 og er hovedforhandlet den 2. februar 2016.

Sagsøger har nedlagt påstand om:

##### Principal

At Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring § 5, jf. §7, stk. 1, nr. 1.

##### Subsidiært

At Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring § 5, jf. §7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

##### Mere subsidiært

At Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig posttraumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte.

### Mest subsidiært

#### Hjemvisning.

Ankestyrelsen har nedlagt påstand om frifindelse.

### **Oplysningerne i sagen**

Sagsøger har fri proces.

Sagsøger er født i 1979 og var i 1998 udsendt som soldat med den danske delegation til den internationale operation i Bosnien i seks måneder. Fire måneder efter hjemkomsten til Danmark begik sagsøger et røveri, for hvilket han blev idømt 2 års fængsel. Efter afsoning begik sagsøger på ny røveri, for hvilket han blev idømt en fængselsstraf på 5 år. Sagsøger påbegyndte afsoning af den anden fængselsstraf den 15. august 2001.

Af sagsøgers psykologjournal fra fængselsophold på Holsbjergvej af 14. maj 2003 (bilag 3) fremgår blandt andet følgende:

"Han oplyser, at han i de første måneder efter sin hjemsendelse fra Bosnien kunne lukke sig inde, blive meget gal over små ting og blive bevæget, hvis han så fjernsyn. Han søgte at undgå at være sammen med mange mennesker, f.eks. ved indkøb i supermarked, søgte han hurtigt at komme ud igen. Senere- under afsoning hvor hans hverdag forandrede sig radikalt - har han kunnet have haft mareridt, er vågnet op med hjertebanken, har været våd af sved, været bange, har grædt, har ikke kunnet finde ro og har ikke kunnet koncentrere sig. Om end han ikke har påtrængende erindringsbilleder, så er der forskellige stærke syns- og duftindtryk, han har kunnet genkalde sig (f.eks. en lille forladt sigøjnerpige, sødlig duft fra massegrave)."

Af psykiatrisk lægeerklæring af 11. november 2011 fra speciallæge i psykiatri Z (bilag 17) fremgår blandt andet følgende:

"Angående angst fortæller patienten, at han første gang oplevede dette på Balkan. Det var efter, en kammerat for "sjov" sigtede på ham med et våben og klikkede af. (Nævner her, at det ligesom er de samme kropslige fornemmelser, han fik, når han lavede et bankrøveri).

...

Patienten fortæller, at på det tidspunkt i sit liv, han har følt, at han havde det rigtig godt, var da han arbejdede på kontor om dagen, og begik kriminalitet om natten og her fik oplevet adrenalinkicket.

...

#### **Konklusion**

Det drejer sig om en 32-årig mand, som før udsendelse til Bosnien var psykisk sund og rask.

Patienten var udstationeret i Bosnien slutningen af 90'erne. Har efterfølgende haft en kriminel løbebane, som blandt andet har ført til 2 længerevarende fængselsdomme.

Patienten har været ude for en række dramatiske episoder, hvor hans liv har været i fare. Dette har givet anledning til flashbackoplevelser, mareridt, undgåelsesadfærd og øget arousal. Har ikke været misbruger af rusmidler udover en kortere periode med misbrug af anabolske steroider.

Undertegnede er helt enige i konklusionen fra overlæge Y, der udtaler, ”det er vanskeligt med sikkerhed at adskille indflydelsen fra de militære oplevelser og indflydelsen fra det hårde kriminelle miljø og fængselsopholdene i relation til de psykiske symptomer. Det findes dog sandsynligt, at de militære oplevelser er medvirkende til patientens psykiske problemer og aktuelle psykiske tilstand”.

...

Diagnose:

DF43.1 Posttraumatisk belastningsreaktion.”

Af speciallæge i psykiatri Xs udtalelse til Ankestyrelsen af 11. november 2011 (bilag 20) fremgår blandt andet følgende:

”1. *Hvad fejler sikrede?*

Ad 1. Samme speciallæge har vurderet skadelidte henholdsvis december 2010 og 4/4-2011 og ændret diagnosen fra uspecificeret belastningsreaktion til posttraumatisk belastningsreaktion, så vidt jeg kan se på fuldstændig samme oplysninger og præmisser i de 2 vurderinger.

Min vurdering er, at der kun er tale om uspecificeret belastningsreaktion.

...

3. *Er påvirkningen styrkemæssigt og tidsmæssigt tilstrækkelig til, at fortegnelsens specielle betingelser er opfyldt? Hvorfor/hvorfor ikke?*

Ad 3. Udover at beskrivelsen af de traumatiske situationer, som advokaten har fremsendt, angiver skadelidte selv i samtale med psykiater d. 14/5-2003, at han var i Bosnien ca. ½ år, men angiveligt ikke oplevede noget traumatisk, selvom han dog så forskellige ting, der berørte ham. Min vurdering af udsættelserne er, at han ikke konkret har været involveret i personligt livstruende eller exceptionelt katastrofeagtige hændelser.

I øvrigt enig i, at tidskriteriet heller ikke er opfyldt.”

Af besvarelse fra Retslægerådet af 20. februar 2014 (bilag 28) fremgår blandt andet følgende:

”Det er muligt, at sagsøger fik en psykisk belastningsreaktion som følge af de i bilag 1 beskrevne hændelser. Andre forhold, herunder hans kriminalitet og relation til kriminelle miljøer, hans fængselsophold, som han selv oplevede som særdeles belastende, kan ligeledes være af betydning. Da Retslægerådet ikke ser sig i stand til at afgrænse den mulige psykiske belastningsreaktion som følge af de i bilag I beskrevne hændelser fra andre forhold, kan rådet heller ikke nærmere beskrive denne mulige belastningsreaktion, herunder om den må antages at være varig.

...

Såvel sagsøgers udsendelse som hans fængselsophold kan have været af betydning for udviklingen af hans psykiske reaktion. Retslægerådet finder, at det ikke er muligt at afgøre, hvorvidt det er sagsøgers udsendelse, hans fængselsophold eller andre forhold, der er hovedårsagen til hans psykiske tilstand.

...

Ved børnepsykiatrisk udredning i henhold til bilag 22 stilles der i 1995 diagnosen usocialiseret adfærdsforstyrrelse. 16.12.10 stilles i henhold til bilag 9 diagnosen belastningsreaktion uspecificeret.

...

I henhold til bilag 11 stilles diagnosen PTSD første gang den 04.04.11, Retslægerådet finder ikke, at sagsøger med sikkerhed opfylder de diagnostiske kriterier for PTSD, idet det muligt udløsende traume ikke er klart defineret, ligesom det heller ikke kan afgøres, hvordan symptomerne tidsmæssigt er relateret til traumet.”

Af Ankestyrelsens afgørelse af 26. maj 2015 (bilag 27) fremgår blandt andet følgende:

”Resultatet er

- Din psykiske sygdom i form af uspecificeret belastningsreaktion er ikke en erhvervssygdom.

Du kan derfor ikke få erstatning eller andre ydelser efter arbejdsskadeloven.

- Din psykiske sygdom i form af uspecificeret belastningsreaktion er heller ikke omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion

Du kan derfor heller ikke få erstatning eller godtgørelse efter denne lov.

...

#### **Begrundelsen for afgørelsen om, afslag på at anerkende din psykiske sygdom som en erhvervssygdom omfattet af arbejdsskadeloven**

Vi har lagt til grund, at din diagnose er uspecificeret belastningsreaktion.

Vi har således lagt til grund, at du ikke har posttraumatisk belastningsreaktion.

Vi har lagt vægt på Retslægerådets udtalelse den 20. februar 2014, hvori Retslægerådet ikke finder, at du med sikkerhed opfylder de diagnostiske kriterier for posttraumatisk belastningsreaktion, idet det muligt udløsende traume ikke er klart defineret, ligesom det heller ikke kan afgøres, hvordan symptomerne tidsmæssigt er relateret til traumet.

Uspecificeret belastningsreaktion er ikke nævnt i Arbejdsskadestyrelsens fortegnelse over erhvervssygdomme.

Vi vurderer, at din sygdom heller ikke vil kunne anerkendes, hvis den forelægges for Erhvervssygdomsudvalget.

...

#### **Vores vurdering af, om du har posttraumatisk belastningsreaktion**

Ved afgørelse den 16. oktober 2009 afviste Arbejdsskadestyrelsen at anerkende den anmeldte psykiske sygdom efter arbejdsskadeloven.

På baggrund af din anmodning om genoptagelse blev din sag genvurderet i Arbejdsskadestyrelsen, som ved afgørelsen den 22. juli 2011 igen afslog at anerkende den anmeldte psykiske sygdom. Arbejdsskadestyrelsen begrundede denne afgørelse med, at der ikke er dokumentation for sammenhæng mellem de hændelser du havde været udsat for under din udsendelse til Bosnien og de efter tre år opståede psykiske gener.

...

I forbindelse med den nuværende behandling af din sag, hvor Arbejdsskadestyrelsen har genoptaget din sag, har Arbejdsskadestyrelsen indhentet kommentarer til din beskrivelse af udsættelserne under udsendelsen. Forsvaret har i brev af 27. maj 2014 noteret, at du på intet tidspunkt har været i nærheden af at være i fare for miner, og at de ikke har kendskab til, at du skulle være blevet ramt i forbindelse med en vejspærring. Det er noteret, at der ved flere større operationer har været en naturlig trykket stemning. Det fremgår af besvarelsen den 1. september 2014, at Forsvaret ikke kan bidrage yderligere vedrørende enkeltepisoder.

...

Vi har ved vurderingen lagt vægt på, at du ikke konkret har været involveret i personligt

livstruende eller exceptionelt katastrofeagtige hændelser.

...

#### **Vores vurdering udenfor fortegnelsen over erhvervssygdomme**

Der er ikke mulighed for, at din sygdom vil kunne anerkendes efter forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget.

Der er således ikke ny medicinsk dokumentation for sammenhæng mellem dine udsættelser og uspecificeret belastningsreaktion.

Vi vurderer desuden, at din sygdom ikke udelukkende eller i overvejende grad skyldes særlige belastningsforhold, som du har været udsat for under din udsendelse i 1998/1999 i Bosnien.

Vi har lagt afgørende vægt på Retslægerådets vurdering, hvorefter det ikke er muligt at afgøre, hvorvidt det er din udsendelse, dine fængselsophold eller andre forhold, der er hovedårsagen til din psykiske tilstand.

Der er således ikke udsigt til, at Erhvervssygdomsudvalget vil indstille din sygdom til anerkendelse.

....

#### **Begrundelsen for afgørelsen om, at din sygdom ikke er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion**

Vi vurderer, at du ikke har sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Vi har herved lagt særlig vægt på Retslægerådets udtalelse af 20. februar 2014, hvoraf fremgår, at Retslægerådet ikke finder, at du med sikkerhed opfylder de diagnostiske kriterier for posttraumatisk belastningsreaktion, samt at det ikke er muligt at afgøre, om det er din udsendelse, dine fængselsophold eller andre forhold, der er hovedårsagen til din psykiske tilstand.

Som anført vurderer vi, at du har uspecificeret belastningsreaktion. Denne lidelse er ikke omfattet lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte. Denne lov omfatter alene tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

...

#### **Bemærkninger til klagen**

Din advokat anfører i klagen, at du under din udsendelse som soldat har været tilstrækkeligt udsat for traumatiske belastninger af ekstraordinær truende eller katastrofeagtig karakter.

Der er sammen med klagen indsendt 67 farvefotos, som du har taget under din udstationering, søgninger fra internettet omkring minefarer i området og uddrag af Blå Bog for din deling.

Vi vurderer, at disse oplysninger ikke har betydning for vores vurdering af din sag. Vi har lagt afgørende vægt på Retslægerådets udtalelse, herunder at din diagnose er uspecificeret belastningsreaktion, samt at det ikke er muligt at afgøre om det er oplevelserne ved din udsendelse eller andre forhold, der er hovedårsagen til din psykiske tilstand. Vi henviser i øvrigt til begrundelsen ovenfor. Vi bemærker også, at billederne ikke dokumenterer konkrete udsættelser eller risici, samt at din arbejdsgiver har afvist, at du på noget tidspunkt har været i fare for miner.

Din advokat henviser desuden til tidligere besvarelse af Arbejdsskadestyrelsens spørgeskema, og supplerer med oplysninger om navne på kolleger, der var til stede ved de tidligere beskrevne episoder.

Din advokat opfordrer på den baggrund Ankestyrelsen til at kontakte forsvaret med henblik på at få bekræftet din arbejdsbeskrivelse.

Vi bemærker, at vi ikke har fundet grundlag for at imødekomme din advokats anmodning, da vi vurderer, at sagen er tilstrækkeligt oplyst.”

Det fremgår af World Health Organization's klassifikationssystem for helbredsrelaterede lidelser, at de diagnostiske kriterier til posttraumatisk belastningsreaktion, som patienten skal opfylde, er følgende:

- A. tidligere udsættelse for exceptionel svær belastning (af katastrofe-karakter)
- B.
  1. tilbagevendende genoplevelse af traumet i "flashbacks", påtrængende erindringer eller mareridt eller
  2. stærkt ubehag ved udsættelse for omstændigheder, der minder om traumet
- C. undgåelse af alt der minder om traumet
- D.
  1. delvis, eventuel fuld amnesi for den traumatiske oplevelse eller
  2. vedvarende symptomer på fysisk overfølsomhed eller alarmberedskab og med mindst 2 af følgende symptomer:
    - (a) ind- eller gennemsovningsbesvær
    - (b) irritabilitet eller vredesudbrud
    - (c) koncentrationsbesvær
    - (d) hypervigilitet
    - (e) tilbøjelighed til sammenfaren
- E. optræder inden for 6 måneder efter den traumatiske oplevelse.

### **Forklaringer**

Der er under hovedforhandlingen afgivet forklaring af sagsøger og af vidnerne B og C.

A har forklaret, at han havde en rimelig normal opvækst. Hans mor er dansk, og hans far er kineser. Han er opvokset i et kristent miljø, og han gik i kristen skole. Forstanderen på skolen, som var militærmand, anbefalede ham at søge militæret.

Han startede på handelsskolen efter grundskolen. Der var for mange fester, og han var ikke særlig seriøs. Han kontaktede hæren og søgte om dispensation til at komme til session. Han fik dispensation, men han trak

frinummer. Han meldte sig frivilligt til kamptropperne. Han blev hurtigt indkaldt, og allerede 14 dage efter sessionen skulle han stille på kasernen. Han meldte sig ud af skolen, da han fik plads i militæret. Han valgte at melde sig til den danske internationale brigade og den medfølgende udsendelse efter at have aftjent værnepligten. Han var trænet og forberedt på udsendelsen. De lærte ikke at rense huse. Det var først noget de lærte, da de var udsendt. De vidste, det var forbundet med fare at være udsendt. Han var i høj grad bekymret før udsendelsen. På dagen for udsendelsen kom hans familie til kasernen. Det var der, det slog ham, hvor alvorligt det var, at han skulle af sted. Hans familie var bekymrede for ham, og det berørte ham meget.

Angående de episoder han har beskrevet under udsendelsen, skete den ene ved et check point under en 6-timers vagt. Han stod med en buddy. En sen natte-time kom et køretøj kørende med høj fart. Han tog refleksvest på og stillede sig på vejen og gjorde signal til, at chaufføren skulle stoppe. Han rakte hånden i vejret, men chaufføren stoppede ikke. Han løftede sit våben, tog ladegreb og sigtede på chaufføren. Han kan ikke huske, hvad han sagde. Han havde fingeren på aftrækkeren. Han kunne se bagefter, at bilen havde bremsset, men i situationen hørte eller fornemmede han det ikke. Han frøs. Han blev ramt af bilen på skinnebenet, og han røg tilbage og landede på jorden. Hans udstyr beskyttede ham under faldet. Han løb over til chaufføren og hev ham ud af bilen. Han slog chaufføren med kolben og lagde ham ned på jorden. Han græd og råbte ad chaufføren på dansk. Han satte knæet i nakken på chaufføren og lod patronen falde ud af kammeret på sit våben. Han viste chaufføren patronen. Han ville vise, hvor tæt han havde været på at skyde chaufføren. De lod ham ligge på jorden. De undersøgte bilen og fandt våben, slagvåben og et kroatisk politiskilt. Det hele stod stille. Han var bange for at miste livet, da bilen kom, og bagefter var han bange for, at han var ved at skyde chaufføren. De lod chaufføren køre videre. Officeren kom senere ud til dem fra hovedposten og spurgte, om han var ok. Han sagde, han var ok. Han blev indlagt en uge eller 14 dage efter på felthospitalet, fordi han havde det dårligt.

Den anden episode, han har beskrevet, foregik på en nattevagt. De var ikke så gamle, og de kedede sig. De lavede en leg, hvor de stillede sig op som John Wayne. Formålet var at se, hvem der først kunne trække våbnet. De tog normalt ikke ladegreb, når de legede. Han havde ikke taget ladegreb den nat, men hans våben klikkede alligevel. Han kan ikke forstå, hvorfor det klikkede. Han blev dødsangst. Han følte, at han lige så godt kunne have skudt sin kammerat. Når våbenet klikker, betyder det, at det lige så godt kunne have affyret. Da de kom hjem til Holstebro efter udsendelsen, overfaldt hans makker ham i byen, fordi han også var blevet berørt af episoden.

Den tredje episode skete under en patrulje. De kørte meget patrulje under opholdet i Balkan. Han meldte sig ofte frivilligt til patruljerne. Den dag havde de fået en melding om et skyderi ved en muslimsk bondemand, som var i konflikt med nogle serbere. Da de kom ca. 100-200 meter op ad en gedesti i nærheden, så de pludselig noget sprængsnor. Hans verden stoppede.

Sprængsnoren var tegn på, at der var miner i området. Man kunne se kablerne, men man kunne ikke se minerne, fordi de var skjult. De valgte at gå tilbage. Han var bange.

Den fjerde episode, som han har beskrevet, skete en dag, hvor de skulle rense huse. De trænede rydning af huse i lejren i en uge, før de gik i gang. De skulle rydde et område med huse, hvor der opholdt sig en gruppe serbiske militsfolk. Der var risiko for luremineringer i husene. Rensningen var koordineret. De fandt våben og ammunition. Han bed særlig mærke i, at der i nogle af husene, som lå afsides, var rum, som var fyldt med tøj fra gulv til loft. Han er ikke i tvivl om, at tøjet stammede fra den serbiske udrensning af muslimer. Det var en meget ubehagelig følelse.

Da de ankom fra Danmark, blev de hentet i bus på flybasen. Buschaufføren fortalte gentagende gange, at de skulle holde sig fra rabatterne ved siden af vejen. Der var miner til højre og venstre i området. Når man kørte på vejen kunne det stadig være farligt. Minerne rykkede sig på grund af vejforholdene. Miner, der havde ligget på terræn oven for vejen, kunne være flyttet af sneen og ind på vejen. Selv om en vej tidligere havde været kontrolleret for miner, var der stadig risiko.

Han havde ligesom en del af sine soldaterkammerater besluttet, at han ikke ville hjem til Danmark, hvis han havde mistet sit eller sine ben. Han ville tage sit liv, hvis han mistede et ben. Han lærte at leve med frygten. Han var ung og tænkte ikke så meget over tingene, som han gør nu.

Der er mange huler i Balkan. Serberne og muslimerne opholdt sig i hulerne og gemte sig for hinanden. De gik ind i mellem patrulje og kontrollerede hulerne. En dag skulle de undersøge en hule, i et område hvor de vidste, der var miner. Da de kom et godt stykke ind i hulen, så de sprængsnor, våben og kasser fra miner. De trak sig tilbage igen på grund af sprængsnoren. De sprængsnore, de så, kunne eventuelt udløse minerne.

Senere gik de patrulje nede ved en flod i dalen. De gik i vand til knæene. Pludselig så han en sølvgenstand i vandet. Han bukkede sig ned, fordi han så, at det var en pistol. Han tog den op. Der var en snor bundet til pistolen. Han lod den falde ned igen. Han kunne ikke se, hvor snoren endte, fordi den endte under nogle sten. De markerede området og gik videre.

Han tog mange billeder af forholdene under udsendelsen. Billederne viser blandt andet de køretøjer, de brugte, som ikke var pansrede og derfor ikke var minesikrede, de vejforhold de kørte igennem, og miner som lå på vejen. Alle beboere på Balkan havde adgang til miner. Han har taget billeder af landskabet, som var meget kuperet. De vidste, at der kunne være massegrave i området, men det var svært at gennemskue, hvor massegravene var, på grund af det bakkede landskab.

Det psykiske knæk, som hans soldaterkammerater henviser til i den blå bog,



kunne være, at han var en mere følsom type. Det var muligvis fordi, de havde set ham græde. Han har ikke skrevet det selv. Civilbefolkningens situation berørte ham. Han følte med de mennesker, han mødte. Han manglede et beskyttende filter, mod de oplevelser han havde.

Han startede på handelsskolen, da han kom hjem. Han var i den periode fortsat på kontrakt med hæren, og han skulle stille til øvelser. Skolen anså ikke øvelserne for lovligt fravær. Han droppede ud fra skolen efter en uge. Han trak sig ind i sig selv og isolerede sig. Alt føltes ligegyldigt. Han kunne ikke forholde sig til det at skulle i skole og række hånden op efter at have gået rundt med skarpladt våben i Bosnien. Hans mor var bekymret for ham og fik en præst og hans gamle skoleleder til at kontakte ham.

Han havde en veninde, som han kendte fra før udsendelsen. Han var samme med hende, men nogen gange måtte han stå op om natten og løbe en tur for at komme væk. Han åbnede sig for hende på et tidspunkt og fortalte om sine oplevelser på Balkan. Men derefter skubbede han hende væk. Han forsøgte at redde sig selv. Han kontaktede forsvaret og anmodede om at blive sendt ud igen. Han fik indkaldelse til udsendelse til Kosovo, men før han blev sendt ud, røg han i fængsel for røveri.

Fire måneder efter han kom hjem fra Balkan i 1999, var han med til at begå et røveri. De lavede røveriet med en bombeattrap. Han overvejede at springe fra, før de begik røveriet, men hans militærtræning trådte ind, og han kunne ikke springe fra. Det handlede pludseligt om liv og død. Adrenalinoplevelsen mindede ham om det, han brugte på Balkan og i forsvaret. Det bragte ham tilbage til de samme teknikker og minder. Han begik røverierne i afmagt. Efter at have set forholdene nede på Balkan, kunne han ikke forholde sig til forholdene herhjemme. Der skete noget med ham dernede. Han havde ikke været mentalt klar til at håndtere situationen dernede. På det tidspunkt, hvor han begik røveri, var han udmattet, fordi han ikke fik sovet om natten. Røveriet var en måde at komme uden om magtesløsheden. Han gennemførte røverierne, fordi det er noget, man kan gennemføre, selv om det føltes helt forkert - og man ved det er forkert. Han fik adrenalinkick ud af det. For ham var det et spørgsmål om liv og død, som satte hans øvrige problemer ud spil og ud af tankerne, fordi han koncentrerede sig om opgaven.

Det andet røveri blev også gennemført sammen med en soldaterkammerat. Det var en tidligere udsendt, som han mødte i fængslet. De havde fælles baggrund. Røveriet blev begået med et skarpladt våben og en attrap. Han brugte attrappen. Det var truslen mod andre med våben, der satte adrenalinen i gang. Selv om han havde været kriminel, vidste han godt, hvad der var rigtigt og forkert.

Han kendte ikke noget til det kriminelle miljø, før han blev udsendt. Han mødte det kriminelle miljø i fængslet. Rockerne kunne godt bruge ham, fordi han kom fra militæret. Nogle af de andre indsatte grupper så negativt på danske soldater. Han har været udsat for knivoverfald i fængslet på grund af

sin soldaterbaggrund. Det var hårdt at være i fængsel. Han blev stukket ned, fordi han var dansk soldat og hed A.

Han talte ikke med fængselspsykologen om sin udsendelse, fordi en af betjentene under arrestationen efter det første røveri vejledte ham til at passe på med at tale om, at han var soldat, fordi han var trænet i at anvende våben. Det kunne måske bruges mod ham. Han nævnte kun overfladisk, at han havde været udsendt. Da han kom i fængsel, lærte han af de andre indsatte, at man ikke skulle stole på systemet. Han lukkede i og ville ikke vise sårbarhed. Han var bange for, at hans sygdom ville blive brugt imod ham. Han sad i Vridsløse, og man kunne ikke tale med systemet for meget af frygt for at blive kaldt stikker af de andre indsatte. De var 5 veteraner i afdelingen. De talte sammen. Han blev kaldt spejderdreng i fængslet, fordi han valgte at opføre sig ordentligt og ikke ville have, at de andre blev behandlet dårligt. Han var ved at blive sindssyg i fængslet. Der var en fængselsbetjent, som havde været med hæren på Cypern, som han talte med, men det kom ikke i journalen. Politiet brugte senere hans våbenkendskab til at isolere ham og til at hindre prøveløsladelse.

Han sad længe i isolation, fordi der var nogle fængselsbetjente, der fandt ud af, at han havde været soldat. Politiet havde vurderet, at han var yderst farlig på grund af hans soldaterbaggrund. Han sad i lukket fængsel på en afdeling for krigsforbrydere i fire måneder uden at vide hvorfor. Han blev løsladt fra lukket fængsel direkte til åben gade.

Han vil leve fri for kriminalitet. Han kom i kontakt med en feltpræst, som han talte med. Præsten satte ham i kontakt med en livline for veteraner. Det var derigennem, han kom i kontakt til forsvarrets psykologer. Hende fra livlinen sagde, at hun ikke var i tvivl om, at han havde PTSD.

C forklarede, at hun er speciallæge i psykiatri, og hun er konsulent for Ankestyrelsen.

PTSD er en psykisk lidelse, og der er fem kriterier for at stille diagnosen. Alle kriterierne skal være opfyldt.

Kriterierne til diagnosen er:

*A. Tidligere udsættelse for exceptionel svær belastning (af katastrofekarakter)*

Det skal være exceptionelt og være noget, som næsten alle ville reagere på. Mindre traumer falder ikke under denne kategori. Ved vurderingen kigger man ikke på den enkelte person og dennes psyke. Man vurderer, om hændelsen objektivt vil påvirke næsten enhver. Det er således ikke den individuelle persons forhold, der spiller ind ved det første kriterium.

*B.*

- tilbagevendende genoplevelse af traumet i "flashbacks", påtrængende erindringer eller mareridt eller
- stærkt ubehag ved udsættelse for omstændigheder, der minder om traumet

Der kan eksempelvis forekomme flashback eller ubehag, hvis man møder nogen eller noget, der minder om traumet. Mødet kan eksempelvis føre til kropsligt ubehag eller hjertebanken.

#### *C. Undgåelse af alt der minder om traumet*

Patienten skyer alt, der minder om traumet, og man vil undgå, alt der kan minde om traumet.

#### *D.*

- delvis, eventuel fuld amnesi for den traumatiske oplevelse eller
- vedvarende symptomer på fysisk overfølsomhed eller alarmberedskab med mindst 2 af følgende symptomer:
  - (a) ind- eller gennemsovningsbesvær
  - (b) irritabilitet eller vredesudbrud
  - (c) koncentrationsbesvær
  - (d) hypervigiliet
  - (e) tilbøjelighed til sammenfaren

Der kan enten være amnesi, altså at man ikke kan huske, hvad der er foregået eller flere andre symptomer som eksempelvis problemer med at gennemsove, koncentrationsbesvær, følsomhed for lys eller tilbøjelighed for sammenfaren.

#### *E. Optræder inden for 6 måneder efter den traumatiske oplevelse.*

Det sidste krav medfører, at symptomerne skal forekomme indenfor 6 måneder efter traumet er hændt.

På baggrund af det materiale, som er forelagt om sagsøger, ser hun ikke nogen klar beskrivelse af traumet. Det traume, som beskrives flest gange, er det traume, hvor sagsøger står ved en kontrolpost, og der kommer en bil, som ikke stopper. Sagsøger bliver forskrækket og reagerer voldsomt efterfølgende med sit våben. Derud over, er der begivenheden med en sigøjnerpige, som ser fortabt ud.

Sigøjnerpigen opfylder ikke traumekriteriet, i forhold til de medicinske kriterier der er. Det er ikke en katastrofe. Episoden med bilen er, som den er beskrevet, ikke exceptionelt truende eller katastrofeagtig. Det har givet været en voldsom oplevelse, men det er ikke omfattet af kriterierne.

De traumer, der er beskrevet, sammenholdt med reaktionerne som er

beskrevet; herunder bankrøverier, er uafhængige begivenheder. Hvis han skulle have diagnosen PTSD, skulle patienten forsøge at undgå situationer, hvor man igen var truende og kunne forvolde skade på andre. Man ville undgå at genopleve traumet. Det forhold, at man begår kriminalitet med våben, hænger ikke godt sammen med diagnosen PTSD. Det peger på, at der ikke har været et så voldsomt traume, som påkrævet og beskrevet i de obligatoriske krav til diagnosen PTSD.

Symptomdebuten er beskrevet i hendes sags bilag 3, som er det første lægelige bilag, som beskriver patientens psykiske symptomer. De beskrevne symptomer, som er beskrevet i 2003, relaterer sig til militærtiden, og det er anført, at symptomerne forsvinder over tid. Symptomerne og reaktionerne er ikke tilstrækkeligt til at statuere PTSD. Efterfølgende kommer der en række andre hændelser, som giver anledning til reaktioner.

Læge Ys diagnose var oprindeligt uspecificeret belastningsreaktion. Symptomforskellen mellem dette og PTSD er, at ikke alle krav til diagnosen PTSD er opfyldt. Det kan være ethvert af kravene, der ikke er opfyldt. Y ændrede diagnosen til PTSD, men på baggrund af hans erklæringen, kan hun ikke se, at der er så meget forskel på beskrivelsen af traumer og symptomer, at hun kan se, hvad der ligger til grund for ændringen af diagnosen.

Med hensyn til det tidsmæssige kriterium, tænker hun, at tiden spiller en stor rolle. A husker tilbage til og over en periode, der ligger mere end 10 år tilbage. Erfaringsmæssigt ved hun, at det er svært for patienter at huske konkret, hvad der er sket for så lang tid siden. Det er svært at huske, hvilke symptomer, der er indtrådt hvornår. Man bliver farvet af de hændelser, som er sket i den mellemliggende periode. Fagligt ville man ikke fokusere på tidligere hændelser.

Det står i Zs erklæring, hvilke dokumenter han har været i besiddelse af. Hans erklæringen er baseret på dokumenterne og en samtale med patienten. Der er i Zs erklæring nye oplysninger om en leg, hvor soldaterne sigtede på hinanden med deres våben under udsendelsen. Der er paralleller mellem legen og det at begå røveri med våben og true andre mennesker.

Hun står stadig ved sin vurdering af diagnosen.

Ved situationen med bilen, der kørte mod A, synes hun ikke, at traumet er beskrevet detaljeret. Den belastning, hun mener at se i situationen, er faren for at blive kørt ned. Det forhold, at A var ved at skyde og tage et andet menneskes liv, er svært at vurdere på det foreliggende grundlag. Det at være tæt på at tage et andet menneskes liv kan være en belastning, men der er mange omstændigheder. Hun har vurderet hændelsen ud fra beskrivelsen i dokumenterne. Hun har lagt vægt på reaktionen i forhold til chaufføren og til faren ved næsten at blive kørt ned, og hans

reaktionen efterfølgende. Hun har forholdt sig til de dokumenter, som hun havde under sagen.

I de lægelige akter og i speciallægeerklæringerne er der ikke beskrevet noget om miner, så hun har ikke forholdt sig til det. Hun kan ikke forholde sig til en generel beskrivelse af minefare i området. Men kan godt forestille sig under konkrete forhold, at der kunne anerkendes en erstatning, som følge af at en soldat har været i minefare.

B har forklaret, at han har været udsendt sammen med A. Efter hjemsendelsen mødtes de tilfældigt for ti år siden, men ellers ses de ikke. De er ikke nære venner. De boede sammen under udsendelsen på Balkan, og de så hinanden hver dag.

Når de var på patrulje, var det gruppeførereren, der valgte, hvem der skulle med. De var ikke altid ude på den samme patrulje eller sad i samme køretøj. Han og A har oplevet forskellige episoder.

Han så ikke episoden med bilen, men hørte om det fra deres næstkommanderende og deres delingsfører efterfølgende. A var ved check pointet sammen med en anden soldat. Han hørte en melding om, at der var taget ladegreb, og at der var en bil, der ikke ville stoppe. Det var ikke noget, der skete hver dag, at de tog ladegreb på deres våben. Det er kun sket den ene gang, mens han var udsendt til Balkan, at der blev taget ladegreb. Han talte ikke med A om episoden. Efter det var sket, var det bare en joke mellem dem. Det var ikke noget, han tog så tungt.

Der var miner i området. De skulle holde sig på asfalten eller på stier, hvor der havde gået mennesker før. Efter han kom hjem, gik der 3-4 måneder, hvor han tænkte særligt over det, hvis han gik uden for vejen. Han var bevidst om faren for miner, selv om han var hjemme. Når de var udsendt, var der episoder, hvor de blev nødt til at gå væk fra vejen og ud i mineområderne. Det kunne være for at undersøge områder og huse. De hørte eksplosioner flere gange fra miner. Nogen gange var det dyrene, der gik omkring, som fik udløst minerne. De så minerne ligge rundt omkring. Han ved ikke, om A var med, da han så minerne.

Han har ikke fået PTSD af udsendelsen. De var i fare under udsendelsen, det kan man ikke undgå. Det var nok 50 % af befolkningen der nede, der havde våben, og der var miner.

### **Parternes synspunkter**

Sagsøger har i det væsentligste procederet i overensstemmelse med følgende anbringender, der er anført i sagsøgers påstandsdokument af 4. februar 2016:

#### **"Anbringender**

Til støtte for den nedlagte principale påstand, gøres gældende, at As

psykiske lidelser kan diagnosticeres som posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD), som det også er sket på Rigshospitalets Militærpsykiatriske Ambulatorium (sagens bilag 9) og hos speciallæge i psykiatri Z (bilag 17).

Retslægerådets udtalelse, der i øvrigt understøtter, at A har pådraget sig en psykisk belastningsreaktion på grund af udsendelsen, kan ikke føre til, at man tilsidesætter disse to speciallæger, der begge har undersøgt sagsøger – og i øvrigt er blandt landets absolut førende eksperter på området.

For så vidt angår kriterierne for at diagnosticere med PTSD, gøres gældende, at A havde symptomer på lidelsen straks efter hjemkomsten fra udsendelsen i 1998. Dette er dokumenteret dels ved As egen forklaring over for læger og myndigheder, dels ved erklæringer fra hans mor (bilag 2). I øvrigt er det ikke en forudsætning for at stille diagnosen PTSD, at der er dokumentation (endsige dokumentation i form af journalnotater) for symptomdebut indenfor 6 måneder fra de traumatiske belastninger.

Samtidig gøres det gældende, at det med sagens bilag er fuldt ud dokumenteret, at A under sin udsendelse har oplevet en række hændelser af exceptionelt truende eller katastrofeagtig karakter. Der henvises i den forbindelse særligt til sagens bilag 1 og 26.

Da A således har pådraget sig PTSD under sin udsendelse som soldat, skal hans psykiske lidelser anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring, §5, jf. §7, stk. 1, nr. 1.

Et eventuelt fradrag for forudbestående eller konkurrerende lidelser, må ske efter anerkendelse af sagen, i forbindelse med den efterfølgende udmåling af erstatning efter arbejdsskadesikringsloven.

I forbindelse hermed gøres det dog *ex tunc* gældende, at As adfærd efter hjemkomsten har været symptom på psykiske lidelser og ikke årsagen dertil, samt at det relevante for spørgsmålet om anerkendelse i øvrigt ikke er, om fængselsopholdet har haft indflydelse på As aktuelle psykiske tilstand, men derimod om han kom psykisk til skade under udsendelsen som soldat.

Til støtte for den nedlagte subsidiære påstand, gøres gældende, at As psykiske lidelser må anerkendes efter opsamlingsbestemmelsen i lov om arbejdsskadesikrings §7, stk. 1, nr. 2, 2. led, idet hans psykiske lidelser – uanset hvordan de kan diagnosticeres – må anses for i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art.

Bortset fra sagsøgtens egen interne lægekonsulent – der aldrig har mødt A

– understøtter alle lægelige bilag og undersøgelser – herunder Retslægerådets udtalelse – entydigt, at A har pådraget sig psykiske lidelser, som følge af udsendelsen i krig.

Til støtte for den mere subsidiære påstand, gøres gældende, at samtlige betingelser for anerkendelse af As lidelser som arbejdsskade efter særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte er opfyldt.

Det ligger således fast, at As posttraumatiske belastningsreaktion er afvist efter lov om arbejdsskadesikring (bilag 27). Begrundelsen herfor er, at der ikke er fundet dokumentation for årsagssammenhæng mellem belastning og sygdomsdebut. Samtidig foreligger (ikke bare én, men) to psykiatriske speciallægeerklæringer (bilag 9 og 17), der fastslår sammenhæng mellem As arbejdsmæssige belastninger og psykiske lidelser, der diagnosticeres som PTSD.

Hermed er samtlige af særlovens betingelser for anerkendelse opfyldt.

Til støtte for den nedlagte mest subsidiære påstand, gøres i første række gældende, at Ankestyrelsens afgørelse i sagen er ugyldig, jf. ovenfor.

I anden række gøres gældende, at hvis retten måtte lægge til grund, at A ikke – med bevisførelsen i nærværende sag – har dokumenteret, at have været udsat for exceptionelt truende eller katastrofeagtige oplevelser bør dette føre til, at sagen hjemvises, idet Ankestyrelsen har forsømt, at oplyse sagen forsvarligt inden afgørelsen blev truffet. Der henvises i den forbindelse blandt andet til sagens bilag 26 og 27.

I tredje række gøres det gældende, at sagen burde have været forelagt for Erhvervssygdomsudvalget, hvilket Ankestyrelsen og Arbejdsskadestyrelsen i flere omgange har forsømt.

Skønnet over om en arbejdsskade konkret skal kunne anerkendes uden for erhvervssygdomsfortegnelse områder er således i første række overladt til Erhvervssygdomsudvalget, som består af repræsentanter for henholdsvis arbejdsmarkedets parter, Sundhedsstyrelsen, Arbejdstilsynet og Arbejdsskadestyrelsen.

Når Arbejdsskadestyrelsen og Ankestyrelsen skal træffe afgørelse om, hvorvidt en konkret sag kan anerkendes efter arbejdsskadesikringslovens opsamlingsregel i § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, skal myndigheden derfor ikke foretage en fuld prøvelse af, om betingelserne for anerkendelse er opfyldt, for så først derefter at forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget.

Myndighederne skal derimod foretage en prøvelse af, om det kan udelukkes, at Erhvervssygdomsudvalget vil indstille den konkrete sag til anerkendelse. Kan det ikke udelukkes, skal sagen – inden der træffes afgørelse – forelæg-

ges for udvalget, som skal afgive en vejledende udtalelse om, hvorvidt betingelserne for anerkendelse af i det enkelte tilfælde anses for opfyldt.

Skønnet er således i første række overladt til Erhvervssygdomsudvalget, og ikke til arbejdsskademystyrelserne eller deres lægekonsulenter.

Denne procedure er ikke fulgt, idet As sag er afgjort uden forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget – idet man uden videre har vurderet, at sagen ikke kunne anerkendes, uanset at sagens lægelige bilag (herunder særligt bilag 9 og 17) entydigt peger på, at A pådrog sig psykiske lidelser som følge af udsendelsen.

Sagen bør således også af denne grund hjemvises, med henblik på forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget, da det ikke kan udelukkes, at Erhvervssygdomsudvalget vil indstille den konkrete sag til anerkendelse."

Sagsøgte har i det væsentligste procederet sagen i overensstemmelse med følgende anbringender, der er anført i sagsøgtets påstandsdokument af 15. januar 2016:

### **"Anbringender**

Til støtte for frifindelsespåstanden gøres det gældende, at der ikke er grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens afgørelse af 6. januar 2012 (bilag 19).

Der er både i Arbejdsskadestyrelsens og Ankestyrelsens afgørelser omhyggeligt redegjort for, hvorfor sagsøgerens psykiske problemer ikke kunne anerkendes efter erhvervssygdomsfortegnelse pkt. F1, posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD).

Sagsøgeren var muligvis - men det er ikke dokumenteret - udsat for enkelte psykisk belastende oplevelser under udsendelsen til Bosnien. Det er ikke dokumenteret, at han havde oplevelser af exceptionelt truende eller katastrofeagtig karakter.

Der er heller ingen dokumentation for, at sagsøgeren inden for 6 måneder efter hjemkomsten fra Bosnien reagerede med de for PTSD karakteristiske symptomer, i form af flashbacks eller mareridt, osv.

Der er heller ikke dokumentation for, at sagsøgeren forsøgte at undgå omstændigheder, der kunne minde om oplevelserne i Bosnien. Tværtom begik sagsøgeren to gange væbnet røveri, hvilket var at udsætte sig selv for både farlige og psykisk belastende oplevelser.

Der er derfor ikke grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens vurdering, som støttes af lægekonsulent X, hvorefter sagsøgerens lidelse ikke er PTSD, men snarere uspecificeret belastningsreaktion. (bilag 20).



Ankestyrelsens vurdering er endvidere underbygget af overlæge Cs udtalelse af 27. januar 2013 (bilag A) samt Retslægerådets besvarelse af 20. februar 2014 (bilag 28), herunder besvarelsen af spørgsmål B og C.

En uspecificeret belastningsreaktion er ikke omfattet af sygdommene i erhvervssygdomsfortegnelsen og kan derfor ikke anerkendes i medfør af arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1.

Både Arbejdsskadestyrelsen og Ankestyrelsen har efter råd fra deres lægekonsulenter vurderet, at det ville være udsigtsløst at forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget, hvilket er en forudsætning for anerkendelse uden for fortegnelsen.

Der er herved lagt vægt på, at der ikke skønnedes at være årsagssammenhæng mellem sagsøgerens oplevelser i Bosnien og hans psykiske problemer.

Der er ikke grundlag for at tilsidesætte denne vurdering, som er bekræftet af Retslægerådet i dets udtalelse af 20. februar 2014 (bilag 28), herunder besvarelsen af spørgsmål 2, 3, 4 og D samt E.

Sagsøgeren, som bevisbyrden påhviler, har således ikke dokumenteret eller sandsynliggjort, at hans lidelse udelukkende eller i overvejende grad skyldes hans udsendelse til Bosnien.

Lidelsen er derfor med rette ikke *anerkendt* uden for fortegnelsen, jf. arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, andet punktum. Hverken Arbejdsskadestyrelsen eller Ankestyrelsen ville kunne anerkende uden for fortegnelsen, medmindre sagen havde været forelagt for Erhvervssygdomsudvalget."

## **Retten's begrundelse og afgørelse**

### *Ad den primære påstand*

Trods de ganske særlige forhold der er forbundet med en udsendelse til et krigsområde, finder retten, at sagsøger ikke har bevist, at han har været udsat for en sådan konkret eller flere sådanne konkrete exceptionelle svære belastninger af katastrofekaraktter under udsendelsen i Bosnien, at det lægelige kriterium A for diagnosen PTSD er opfyldt. Retten finder herunder, at der ikke er ført bevis for, at den generelle risiko ved ophold i krigsområder er tilstrækkeligt til at statuere en konkret personlig livstruende eller exceptionel katastrofeagtig hændelse. Retten har herved særlig lagt vægt på de lægelige erklæringer, Retslægerådets udtalelse og sagsøgers egen forklaring.

Retten finder endvidere, at diagnosekrav C, vedrørende undgåelse af alt der minder om traumatet, ikke er opfyldt. Retten har herved lagt vægt på tiltaltes egen forklaring om, at han gennemføre røverierne til trods for, at han op til

og under udførslen af røverierne oplevede et adrenalinkick og et behov for at fastholde sin militære disciplin, i en grad som mindede han om de teknikker, han benyttede under udsendelsen i Bosnien.

Retten finder yderligere, at sagsøger ikke har løftet bevisbyrden for opfyldelse af kriterium E vedrørende indtræden af symptomer inden for 6 måneder.

Retten har fundet, at der ikke foreligger sådanne særlige omstændigheder eller oplysninger, som medfører, at Retslægerådets udtalelse kan tilsidesættes.

Retten finder endeligt, at sagsøger ikke har ført bevis for, at han er omfattet af en anden diagnose, som er omfattet af lov om arbejdsskadesikring § 7, stk. 1, nr. 1.

Der er således ikke ført bevis for, at sagsøger kan diagnosticeres med en lidelse eller sygdom, som er omfattet af lov om arbejdsskadesikring § 7, stk. 1, nr. 1.

#### *Ad den subsidiære påstand*

Retten finder, at sagsøger ikke har løftet bevisbyrden for, at de beskrevne psykiske mén udelukkende eller i overvejende grad er forårsaget af hans arbejde under udsendelsen til Bosnien. Retten har herved særlig lagt vægt på Retslægerådets vurdering, de lægelige erklæringer og tiltaltes forklaring om de episoder, som er foregået i perioden mellem hjemvendelsen fra Bosnien og frem til de psykologiske vurderinger om belastningsreaktion.

Herefter og som følge af det ovenfor anførte om manglende bevis for årsagsammenhæng mellem sagsøgers psykiske symptomer og hans oplevelser under udsendelsen til Bosnien er det således ikke bevist, at sagsøger kan diagnosticeres med en lidelse eller sygdom, som er omfattet af lov om arbejdsskadesikring § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

#### *Ad den mere subsidiære påstand*

Retten finder, at sagsøger ikke er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion. Retten har herved lagt vægt på det ovenfor anførte om, at det ikke alene er det tidsmæssige krav, men også diagnosekravene A og C om årsagssammenhæng og undgåelse af minder om traumatet der ikke er opfyldt for diagnosticering af PTSD.

#### *Ad den mest subsidiære påstand*

Retten finder efter bevisførelsen og det ovenfor anførte, at der ikke foreligger sådanne omstændigheder eller mangler ved Ankestyrelsens sagsbehandling,

der kan føre til, at afgørelsen er ugyldig.

Retten tiltræder Ankestyrelsens vurdering af, at der ikke har været grundlag for at forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget efter lov om arbejdsskadesikring § 7, stk. 1, nr. 2, jf. stk. 3. Retten har herved lagt vægt på, at Ankestyrelsen fandt, at sagsøgers sygdom ikke kunne anses for udelukkende eller i overvejende grad at være forårsaget af arbejdet under udsendelsens særlige art, samt at det ikke var muligt at afgøre, hvorvidt arbejdet under udsendelsen, sagsøgers fængselsophold eller andre forhold var årsagen til sagsøgers psykiske tilstand.

Retten finder endeligt, at sagsøger ikke har henvist til eller dokumenteret sådanne særlige og konkrete oplysninger, som medfører, at der er grundlag for hjemvisning på grund af, at Ankestyrelsen ikke i tilstrækkelig grad har oplyst sagen.

Sagsøgte frifindes derfor i det hele for sagsøgers påstande.

Da sagsøger har fri proces, skal statskassen betale 125.000 kr. inklusiv moms i sagsomkostninger til sagsøgte til dækning af sagsøgtes udgifter til advokatbistand. Der er ved omkostningsfastsættelsen lagt vægt på sagens skønnede værdi, sagsforberedelsens varighed og omfang samt hovedforhandlingens varighed.

**Thi kendes for ret:**

Sagsøgte, Ankestyrelsen, frifindes.

I sagsomkostninger skal statskassen inden 14 dage til Ankestyrelsen betale 125.000 kr.

Gunilla Thiim  
Dommerfuldmægtig

Udskriftens rigtighed bekræftes.  
Retten på Frederiksberg, den 1. marts 2016.

Maria Nobel, kontorfuldmægtig



**Udskrift af dombogen**

Bilag nr. 2

**DOM**

Afsagt den 2. maj 2016 i sag nr. BS 5-2556/2011:

A  
Hærens Konstabel-og Korporalforening smf  
Abildgårdsvej 50, 1. th.  
9400 Nørresundby  
mod  
Ankestyrelsen  
Amaliegade 25  
1022 København K

**Sagens baggrund og parternes påstande**

Sagen drejer sig om, hvorvidt sagsøger, A, i forbindelse med sine udsendelser som soldat til eks-Jugoslavien i 1993-1995 har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring eller lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Sagsøgerens påstand er:

"Principal

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring §9, jf. §10, stk. 1, nr. 1.

Subsidiært

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring §9, jf. §10, stk. 1, nr. 2, 2. led.

Mere subsidiært

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig posttraumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte § 2, stk. 1.

Mest subsidiært

Hjemvisning".

Sagsøgte påstand er frifindelse.

**Oplysningerne i sagen**

Denne dom indeholder ikke en fuldstændig sagsfremstilling, jf. retsplejelovens § 218 a, stk. 2.

### **Parternes synspunkter**

#### **Sagsøgeren har under hovedforhandlingen uddybet sine anbringender i påstandsdokumentet af 14. marts 2016, hvor følgende er anført:**

"Til støtte for den nedlagte principale påstand, gøres det gældende, at As psykiske lidelser kan diagnosticeres som posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD), som det også er sket ved erklæring fra speciallæge i psykiatri Z (bilag 18), speciallæge i psykiatri Y (bilag K) og overlæge, dr. med., speciallæge i psykiatri X (bilag 2).

Retslægerådets udtalelse kan ikke føre til, at man tilsidesætter disse tre speciallæger, der alle har undersøgt sagsøger og således stillet diagnosen ud fra en konkret vurdering af A og ikke alene på baggrund af de lægelige akter.

Herunder særligt idet Retslægerådet fejlagtigt har lagt til grund, at As symptomer på PTSD først opstod i tiden efter faldulykken, på trods af at de lægelige akter dokumenterer, at A udviste tegn på depression og selv henviste til begivenhederne på Balkan allerede tre dage efter faldulykken.

For så vidt angår kriterierne for at diagnosticere med PTSD, gøres det gældende, at A havde symptomer på lidelsen straks efter hjemkomsten fra udsendelsen i 1995.

Dette er dokumenteret dels ved As egen forklaring over for læger og myndigheder, dels af hans far ved en samtale med personalet på psykiatrisk afdeling på Aalborg sygehus i forbindelse med As selvmordforsøg (bilag 15, side 53, notat af 02.01.05).

I øvrigt er det ikke en forudsætning for at stille diagnosen PTSD, at der er dokumentation (endsige dokumentation i form af journalnotater) for symptomdebut indenfor 6 måneder fra de traumatiske belastninger, hvilket er bekræftet ved speciallæge Ys erklæring af 22. Maj 2003 (bilag K).

Samtidig gøres det gældende, at det med sagens bilag er fuldt ud dokumenteret, at A under sin udsendelse har oplevet en række hændelser af exceptionelt truende eller katastrofeagtig karakter. Der henvises i den forbindelse særligt til sagens bilag 1 og bilag 8.

Da A således har pådraget sig PTSD under sin udsendelse som soldat, skal hans psykiske lidelser anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring, §9, jf. §10, stk. 1, nr. 1.

Et eventuelt fradrag for forudbestående eller konkurrerende lidelser, må ske efter anerkendelse af sagen, i forbindelse med den efterfølgende udmåling af erstatning efter arbejdsskadesikringsloven.

I forbindelse hermed gøres det dog *ex tuteo* gældende, at det relevante for spørgsmålet om anerkendelse i øvrigt ikke er, om de efterfølgende ulykker har haft indflydelse på As aktuelle psykiske tilstand, men derimod om han kom psykisk til skade under udsendelsen som soldat.

Til støtte for den nedlagte subsidiære påstand, gøres det gældende, at As psykiske lidelser må anerkendes efter opsamlingsbestemmelsen i lov om arbejdsskadesikrings § 10, stk. 1, nr. 2, 2. led, idet hans psykiske lidelser – uanset hvordan de kan diagnosticeres – må anses for i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art.

Dette støttes af, at tre psykiatriske speciallæger og flere psykologer uafhængigt og ved forskellige lejligheder har konkluderet, at A har pådraget sig psykiske lidelser, som følge af udsendelsen i krig. Erhvervssygdomsudvalgets vurdering (bilag 5) må derfor tilsidesættes, ikke mindst fordi den bygger på en forkert forudsætning om debut af symptomerne på PTSD.

Til støtte for den mere subsidiære påstand, gøres det gældende, at betingelserne for anerkendelse af As lidelser som arbejdsskade efter særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte er opfyldt.

Til støtte for den nedlagte mest subsidiære påstand, gøres det gældende, at Ankestyrelsens afgørelse i sagen er ugyldig, jf. ovenfor.

Afgørelsen er således baseret på en fejlagtig antagelse om, hvornår symptomerne på PTSD debuterede, hvilket synes at have været afgørende for både Arbejdsskadestyrelsens og Erhvervssygdoms-udvalgets vurdering af sagen. Sagen bør derfor hjemvises."

**Sagsøgte har under hovedforhandlingen uddybet sine anbringender i påstandsdokumentet af 14. marts 2016, hvor følgende er anført:**

**"Der er ikke grundlag for anerkendelse efter arbejdsskadesikringslovens § 10, stk. 1, nr. 1 eller nr. 2, 2. led**

Ankestyrelsen afviste ved afgørelse af 9. juli 2015 (bilag 33) at anerkende As psykiske gener som en arbejdsskade. Begrundelsen

var, som nærmere anført i afgørelsen, at der ikke er grundlag for at stille diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD), og at der ikke er årsagssammenhæng imellem As psykiske lidelser i form af posttraumatisk hjernesyndrom samt bipolar affektiv sindslidelse og udsendelserne i 1992-1993 og 1995.

Uanset hvilken diagnoser der kan stilles, er det en forudsætning for at tage enten As principale eller subsidiære påstand til følge, at der er årsagssammenhæng mellem hans gener og udsendelserne i 1992-1993 og 1995.

Retslægerådet har i sine udtalelser (bilag M og N) bekræftet, at hverken diagnosen PTSD eller anden belastningsreaktion kan stilles på baggrund af hændelserne A oplevede under sine udsendelser, jf. rådets besvarelse af spørgsmål 2, 3, 4 og 6. Der er heller ingen årsagssammenhæng mellem As posttraumatiske hjernesyndrom eller bipolare affektive sindslidelse og udsendelserne, jf. rådets besvarelse af spørgsmål A og B.

Der er derfor ikke noget grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens afgørelse om afslag på anerkendelse.

Det kan ikke over for Ankestyrelsens afgørelse og Retslægerådets udtalelser føre til et andet resultat, at speciallægerne i psykiatri Z (bilag 18), Y (bilag K) og X (bilag 2) i 2001, 2003 henholdsvis 2006 anførte diagnosen PTSD.

Der er nemlig ved ingen af de tre lægelige akter påvist den fornødne årsagssammenhæng mellem generne og As udsendelser i 1992-1993 og 1995, jf. nærmere nedenfor.

### **Der er ikke grundlag for anerkendelse efter lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion**

Ankestyrelsen afviste ligeledes ved afgørelsen af 9. juli 2015 at anerkende As psykiske gener efter lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion, jf. lov nr. 336 af 2. april 2014 (særloven for veteraner).

Begrundelsen var, som nærmere anført i afgørelsen, at der ikke er grundlag for at stille diagnosen PTSD i tilknytning til og som følge af udsendelserne, jf. Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 2, 3, 4 og 6 samt sagens oplysninger i øvrigt.

A har til støtte for en anerkendelse anført, at der er flere speciallæger, der har stillet diagnosen PTSD og henvist til sagens bilag 2, 18

og 25.

A mener herved at have opfyldt lovens betingelser, hvorefter der skal ske anerkendelse, hvis der foreligger en psykiatrisk speciallægeerklæring udstedt senere end 6 måneder efter belastningens ophør, hvori det erklæres, at den undersøgte person lider af posttraumatisk belastningsreaktion, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af udsendelse, jf. § 2, stk. 1, nr. 3.

Det er korrekt, at speciallæge i psykiatri Z i en statusattest – ikke en speciallægeerklæring – af 24. januar 2001 (bilag 18) og speciallæge i psykiatri X i en erklæring af 26. april 2006 (bilag 2) anførte diagnosen PTSD. I erklæringen af 6. juni 2006 (bilag 25) anførte speciallæge i psykiatri Æ ikke diagnosen PTSD, men derimod diagnoserne posttraumatisk hjernesyndrom og bipolar affektiv sindslidelse.

Foruden Z og X stillede speciallæge i psykiatri Y i speciallægeerklæring af 22. maj 2003 (bilag K) også diagnosen PTSD.

Det er imidlertid ikke efter særloven tilstrækkeligt, at Z, Y og X anførte diagnosen PTSD. Det skal nemlig også fremgå, at sygdommen skønnes opstået i tilknytning til og som følge af udsendelsen, jf. udtrykkeligt § 2, stk. 1, nr. 3, og bemærkningerne dertil i lovforslag nr. 104 af 20. december 2013. Disse betingelser er ikke opfyldt.

Af Zs statusattest fremgår således, at symptomerne først debuterede i 1998 og ikke i en sammenhæng med udsendelserne, hvilket er i overensstemmelse med Retslægerådets vurdering, jf. igen rådets besvarelse af spørgsmål 2, 4, 3 og 6.

Det er endvidere i overensstemmelse med oplysningerne fra As daværende kæreste. Det fremgår nemlig af journalkontinuationen fra Rigshospitalets krisecenter (bilag D) under datoen 21. oktober 1998, at hun dengang forklarede, at A før uheldet i 1997 havde været fuldstændig normal, men at han derefter ændrede karakter. Det samme forklarede hendes far, B, i et brev af 15. oktober 2001 til Forsvarets Sundhedstjeneste (bilag 13).

Det kan ikke føre til et andet faktum, at A to år senere til Y forklarede, at generne opstod allerede i en tidsmæssig sammenhæng med udsendelsen i 1992-1993. Forklaringerne i erklæringen om omfattende gener fra i hvert fald 1995 kan ikke indeholdes i nogen af de mange tidligere afgivne oplysninger fra A eller fra hans daværende kæreste og hendes far.

Ankestyrelsen var berettiget til at lægge afgørende vægt på de oplysninger,



der blev afgivet nærmest efter udsendelserne og nærmest efter As sammenbrud i 1998.

Y konkluderede da også, at symptomerne først var kommet til udtryk i 1998 og altså ikke i en tidsmæssig sammenhæng med udsendelserne.

Af X erklæring fremgår, at den præcise årsagssammenhæng mellem As psykiske lidelse og hans udsendelser i 1992-1993 og 1995 samt hans traumatiske faldulykke i 1997 og hans traumatiske bilulykke i 1998 er vanskelig at klarlægge. Formentlig er der tale om en kombination.

Hertil kommer, at Retslægerådet ved sin besvarelse af spørgsmål 2, 3, 4 og 6 har tilsidesat, at der overhovedet er grundlag for diagnosen PTSD, og at der er nogen sammenhæng mellem As gener og hans udsendelser. Da uenigheden mellem de læger A støtter sig til og Retslægerådet er af lægefaglig karakter, skal Retslægerådets vurdering lægges til grund, jf. U.2011.1985H og U.2012.2637H.

A opfylder dermed heller ikke betingelserne for anerkendelse efter særloven."

### **Rettens begrundelse og afgørelse**

Retten har lagt vægt på, at det i Rigshospitalets journaltilførsel fra 23. september 1997 er anført, at sagsøger vurderes deprimeret. Der er ikke fremlagt andre journaltilførsler, der dokumenterer, at sagsøger indenfor 6 måneder efter hjemsendelsen har haft symptomer på en posttraumatisk eller anden belastningsreaktion. Efter Retslægerådets udtalelser til sagen lider sagsøger af en bipolar affektiv sindslidelse. Retslægerådet udtaler, at årsagen til denne lidelse ikke med nogen grad af sikkerhed kan fastslåes, men at Retslægerådet ikke finder det sandsynligt, at sagsøgers oplevelser i eks-Jugoslavien eller hans uheld i 1997 og 1998 selvstændigt har betydning som årsagsfaktor. Efter Retslægerådets udtalelser lider sagsøger endvidere af et posttraumatisk hjernesyndrom, der efter Retslægerådets vurdering med stor sandsynlighed er opstået efter sagsøgers uheld i 1997 og muligvis forstærket efter hans uheld i 1998. På den baggrund har sagsøger ikke bevist, at han indenfor 6 måneder efter hjemsendelsen eller i umiddelbar tidsmæssig sammenhæng hermed havde symptomer på en belastningsreaktion, ligesom sagsøger ikke har bevist, at der er årsagssammenhæng mellem hans oplevelser i eks-Jugoslavien og hans posttraumatiske hjernesyndrom eller bipolare affektive sindslidelse. Det er herefter ikke bevist, at sagsøger kan diagnosticeres med en lidelse, der er omfattet af arbejdsskadesikringslovens § 10, stk. 1, nr. 1 eller nr. 2, 2. led.

Uanset sagsøger måtte have symptomer, der er forenelige med posttraumatisk belastningsreaktion, finder retten, som ovenfor anført, at det ikke er bevist, at disse symptomer fremtrådte før 1998. Henset hertil samt til sagsøgers

andre diagnosticerede lidelser, og den mest sandsynlige årsag hertil, har sagsøger ikke bevist, at hans symptomer er opstået i tilknytning til og som følge af udsendelsen til eks-Jugoslavien. Det er herefter ikke bevist, at sagsøger som følge af sine lidelser er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere soldater m.v. med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Retslægerådet har i sin besvarelse af spørgsmål 3 anført blandt andet: "*...Det lader sig ikke med tilstrækkelig sikkerhed afgøre, hvilken af de anførte tilstande, der er den væsentligste årsag til sagsøgers psykiske lidelser, sådan som disse beskrives fra 1997 og frem.*" Der er allerede derfor ikke grundlag for at antage, at Ankestyrelsen eller Retslægerådet ved sin behandling af sagen har overset Rigshospitalets journalnotat fra 23. september 1997. Der er herefter ikke grundlag for at hjemvise sagen.

Sagsøgtets frifindelsespåstand tages derfor til følge.

Statskassen skal betale sagsomkostninger til sagsøgte med 100.000 kr med tillæg af moms. Sagsomkostningerne består af et beløb til dækning af sagsøgtets omkostninger til advokatbistand og er fastsat på baggrund af de nedlagte påstande og sagens resultat og efter en vurdering af sagens omfang, herunder det forhold at der er indhentet udtalelser fra Retslægerådet. Sagsøger har fri proces.

**Thi kendes for ret:**

Sagsøgte, Ankestyrelsen, frifindes.

Statskassen skal inden 14 dage betale sagsomkostninger til sagsøgte med 125.000 kr.

Helle Dietz  
Dommer  
/vie

Udskriftens rigtighed bekræftes.  
Retten i Aalborg, den 3. maj 2016.

Vinni Estrup, Retsassistent - Tlf. 99688590



Udskrift af dombogen

Bilag nr. 3

**D O M**

afsagt den 29. marts 2017 af Retten i Aalborg, 9. afdeling.

**BS 9-273/2013**

**A**

Friggsvej 33

9500 Hobro

mod

**Ankestyrelsen**

Amaliegade 25

1022 København K

Denne sag er anlagt 8. februar 2013.

Sagsøgeren, A, har under sagen nedlagt endelig påstand om, at sagsøgte, Ankestyrelsen, tilpligtes at anerkende

principalt at sagsøgeren har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring, § 5, jf. § 7, stk. 1, nr. 1,

subsidiært at sagsøgeren har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring, § 5, jf. § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led,

mere subsidiært at sagsøgeren har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret PTSD, § 2, stk. 1, og

mest subsidiært at sagen hjemvises til Ankestyrelsen.

Ankestyrelsen har nedlagt påstand om frifindelse.

Dommen indeholder ikke en fuldstændig sagsfremstilling, jf. retsplejelovens § 218a, stk. 2.

Der har under sagen været beskikket advokat for sagsøgeren i henhold til meddelt fri proces uden retshjælpsforsikring.

### **Sagens baggrund.**

Sagen angår spørgsmålet om, hvorvidt sagsøgerens psykiske sygdom kan anerkendes som en erhvervssygdom, herunder om sygdommen kan anses at være opstået som følge af sagsøgerens militære udstationering i Kroatien og Bosnien i henholdsvis 1992 og 1994.

Den 24. november 2011 traf Ankestyrelsen afgørelse om, at sygdommen ikke kunne anerkendes som en erhvervssygdom

Ved stævning modtaget af retten den 8. februar 2013 indbragte sagsøgeren Ankestyrelsens afgørelse for retten.

Under sagens forberedelse blev sagsbehandlingen i Arbejdsskadestyrelsen genoptaget. Efter Arbejdsskadestyrelsens fornyede afvisning blev sagen behandlet i Ankestyrelsen, som den 28. maj 2015 traf afgørelse om, at sagsøgerens sygdom fortsat ikke kunne anerkendes som en erhvervssygdom efter arbejdsskadeloven, og at sygdommen heller ikke var omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Det hedder i Ankestyrelsens afgørelse nærmere:

#### **"Begrundelsen for afgørelsen om afslag på at anerkende din specificerede belastningsreaktion som en erhvervssygdom**

Uspecificeret belastningsreaktion er ikke nævnt i Arbejdsskadestyrelsens fortegnelse over erhvervssygdomme. Vi anerkender derfor ikke din uspecificerede belastningsreaktion efter fortegnelsen over erhvervssygdomme.

Vi vurderer, at din sygdom heller ikke vil kunne anerkendes, hvis den forelægges for Erhvervssygdomsudvalget.

Fortegnelsen over erhvervssygdomme er en liste over sygdomme, som kan opstå efter bestemte arbejdsmæssige påvirkninger.

Erhvervssygdomsudvalget er et udvalg, der rådgiver Arbejdsskadestyrelsen om tilfælde, der ikke kan anerkendes efter fortegnelsen over erhvervssygdomme.

### **Vores vurdering af, om du har posttraumatisk belastningsreaktion**

Vi vurderer, at der ikke er grundlag for at stille diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD), men at du derimod har en uspecificeret belastningsreaktion.

Vi har lagt vægt på, at der ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem belastningerne under din udsendelse som soldat til Bosnien i 1994 og din psykiske sygdoms opståen. Vi har herved lagt vægt på, at dine psykiske symptomer først opstod i 2002 efter at du var involveret i et trafikuheld, hvor du troede, at du skulle dø. Vi vurderer på baggrund heraf, at dine psykiske symptomer med overvejende sandsynlighed er forårsaget af trafikulykken i 2002.

Vi er opmærksomme på, at din læge har anmeldt PTSD samt at der i speciallægeerklæringen af 18. december 2009 fra psykiater Z er stillet diagnosen PTSD, men vi bemærker, at speciallæge i psykiatri Y ikke har stillet denne diagnose i sin speciallægeerklæring af 19. august 2014. Speciallægen anfører i erklæringen, at din tilstand formentlig bedst kan karakteriseres som en uspecificeret belastningsreaktion.

Ved vores tidligere afgørelse af 24. november 2011 anførte vi, at vi på baggrund af de divergerende oplysninger i speciallægeerklæringerne ikke kunne vurdere, om du under udstationeringen i Bosnien havde været udsat for belastninger, der er relevante i forhold til udvikling af PTSD.

Vi vurderede, at din sygdom ikke kunne anerkendes inden for fortegnelsen uanset om du havde været relevant udsat eller ej, idet dine psykiske gener er opstået uden tidsmæssige sammenhæng mellem udsættelse og symptomdebut. Vi lagde vægt på, at du havde været udsendt til Bosnien i 1994, men at du ikke har haft symptomer før 2002, hvor du var involveret i et trafikuheld, hvor du troede, at du skulle dø og blev påført blandt andet brud på nakken.

Arbejdsskadestyrelsen har i forbindelse med genoptagelsen af din sag vurderet, at der var behov for at indhente en ny speciallægeerklæring.

Det fremgår af konklusionen i speciallægeerklæringen fra Y af 19. august 2014, at du fra 2007 har haft PTSD-lignende symptomer i form af øget arousal (irritabilitet, vagtsomhed og dårlig nattesøvn), men ikke specifik undgåelsesadfærd og relativt få genople-

velsessymptomer. Du vurderes ifølge speciallægen ikke at opfylde kriterierne fuld ud for PTSD trods en moderat score på PTSD-skemaet, men snarere en uspecifik belastningsreaktion.

Din aktuelle og tidligere tilstand vurderes ifølge speciallægen at være en kombination af militære oplevelser og konsekvenser af trafikulykken i 2002. Sværhedsgraden af oplevelserne i Bosnien vurderes ifølge speciallægen at være middel. Speciallægen har yderligere anført, at du ikke har været i specifik behandling for PTSD, og at der aktuelt ikke vurderes at være behov for en sådan. Tilstanden synes i nogen grad ifølge speciallægen at have stabiliseret sig, efter at de sociale forhold er nået til nuværende relative afklaring.

På baggrund af speciallægeerklæringen fra Y vurderer vi, at dine symptomer ikke er tilstrækkelige til at stille diagnosen PTSD. Vi vurderer derimod, at der kan stilles diagnosen uspecificeret belastningsreaktion. Vi er opmærksomme på, at der i speciallægeerklæringen af 19. december 2009 fra Z er stillet diagnosen PTSD, men vi er ikke enige i denne diagnose. Vi skal hertil bemærke, at vi foretager en selvstændig vurdering af sagen, og at vi ikke er bundet af andre lægers vurderinger.

For at kunne stille diagnosen PTSD skal du have været udsat for exceptionelt truende eller katastrofeagtige belastninger på dit arbejde.

Du skal have symptomer i form af

- flashbacks, påtrængende erindringer, mareridt eller stærkt ubehag, når du bliver mindet om belastningerne og
- at du undgår alt, der minder om belastningerne og
- at du helt eller delvist fortrænger de belastende oplevelser, er psykisk overfølsom, har problemer med at sove og med koncentrationen eller er irriteret og vagtsom

Dine symptomer skal optræde senest inden for 6 måneder efter, du har været udsat for belastningerne, og sygdommen skal være fuldt ud til stede inden for få år.

Oplysningerne om din diagnose fremgår særligt af anmeldelsen af 18. september 2009 samt psykiatrisk speciallægeerklæring af 18. december 2009 og af 19. august 2014 fra henholdsvis Z og Y.

Vi mener, at der ikke er grund til at undersøge oplysningerne nærmere.

### **Fortegnelsen over erhvervssygdomme**

Sygdomme bliver optaget på en fortegnelse over erhvervssygdomme, hvis det er kendt, at en bestemt arbejdsmæssig belastning medfører en stor risiko for at udvikle sygdommen. Hvis man har en sygdom, som står på fortegnelsen, og hvis man har været udsat for den bestemte belastning i tilstrækkeligt omfang, vil sygdommen blive anerkendt som en erhvervssygdom.

Selvom din sygdom ikke kan anerkendes efter betingelserne i fortegnelsen, kan der være mulighed for at få den anerkendt alligevel. Hvis vi mener, at der er en mulighed for, at sygdommen vil kunne anerkendes, vil vi forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget.

### **Vores vurdering**

Vi har lagt til grund, at du har en uspecificeret belastningsreaktion.

Vi har lagt til grund, at du var udsendt til Bosnien i 1994. Vi har endvidere lagt til grund, at du ikke har haft psykiske symptomer før 2002, hvor du var involveret i et trafikuheld, hvor du troede, at du skulle dø.

Du har oplyst, at en stor del af dine opgaver under udsendelsen til Bosnien var at foretage persontransporter mellem et hotel, hovedkvarteret og lufthavnen. I forbindelse med dette passerede du både de bosniske, serbiske og kroatiske områder. Du har oplyst, at der var relativt hyppig beskydning fra snigskytter både i lejren, ved kørsel og ved forskellige vagtposter. Du har oplyst, at du jævnligt er blevet passet op af især serbiske soldater, som har opført sig ubehøvlende og truende. Du har generelt oplevet en aggressiv attitude fra især serberne. Du har oplyst, at du ofte oplevede stenkast - tidvist med store sten - især fra små og store børn på vejsiden.

Du har fortalt, at du en gang har kørt over en mine, som dog ikke blev udløst på grund af fejl ved minen. Du har endvidere beskrevet en situation, hvor du så en hund udløse en mine, hvorefter den mistede to ben, men forsøgte at komme videre efterfølgende. Du har fortalt, at du har oplevet at få smidt en stor isblok i hovedet, da du med overkroppen ude ventede i et pansret køretøj. Du kom ikke til skade, men kunne være kommet alvorligt til skade, da isblokken ifølge dine oplysninger var stor.

Du har fortalt om den værste enkeltepisode i forbindelse med, at nogle svenske kolleger var blevet tilbageholdt på et serbisk tjekpoint over nogle dage. Du var sammen med fire kolleger blevet udkommanderet til at løse konflikten. Da I nåede frem, blev I truet med skarpladte våben. Konflikten blev løst i løbet af relativt få minutter, og slutteligt forlod danskerne og svenskerne tjekpointet. Du var dig bange, og på et tidspunkt følte du, at situationen var ude af kontrol.

Du oplevede samlet, at du var velforberedt til opgaven i Bosnien. Du oplevede også, at det mandat, man var udstyret med, var tilstrækkeligt. Enkelte gange oplevede du dog at blive bange og miste kontrollen - blandt andet ved det beskrevne serbiske tjekpoint. Du har oplyst, at du er lidt usikker på, hvornår du oplevede psykiske ændringer efter din hjemkomst. Du har oplyst, at din første hustru har beskrevet, at du var ændret efter hjemkomsten fra Bosnien i 1994, idet du var mere irriteret, kortluntet, indebrændt og at du ofte havde flere konflikter omkring dig end inden udsendelsen. Din nattesøvn blev ligeledes beskrevet som dårligere.

De følgende år oplevede du ikke selv specifikke psykiske symptomer, før du var ude for en trafikulykke i 2002, hvor du mistede kontrollen over din bil, der kørte af vejen og rullede rundt, således at den lå på taget. Din psykiske tilstand opstod herefter samtidig med, at du fik dine kroniske smerter. Du har oplyst, at det først var ved en episode i 2007, at du blev bevidst om, at der kunne være en sammenhæng mellem dine psykiske symptomer og de militære udstationeringer. Du har oplyst, at du om natten var ude for, at der blev skudt med en salonriffel, og at det medførte et angstanfald hos dig samt kvalme, koldsved og hjertebanken. Du har sidenhen haft jævnlige angstanfald, der med årene er reduceret noget, således at du aktuelt kun har 5-6 anfald årligt.

Du har oplyst, at du gennem en længere årrække har haft tendens til dårlig søvn. Du har tidligere haft 2-3 timers samlet søvnmængde i døgnnet, men søvnmængden gennem de sidste par år har været noget bedre - omkring 4-5 timer. Du har yderligere oplyst, at du har haft tendens til mareridt vedrørende din søn. Du har også oplevet at have mareridt om, at du selv er faldet dybt. Du mener ikke, at du har haft mareridt omhandlede situationer fra Balkan.

Du har oplyst, at du generelt har været mere anspændt og vagtsom de senere år. Det gælder både i hjemmet, og når du er udenfor hjemmet. Du har behov for at overvåge og skanne omgivelserne for potentielle farer. Du har endvidere en generel tendens til at overvurdere potentielle farer omkring dig og du er blevet udtalt overbeskyttende med årene overfor både din kæreste og børn. Du har yderligere oplyst, at du bekymrer dig meget og har let ved at føle dig pessimistisk om fremtiden. Du oplever, at dit selvværd og selvtillid er lav, og du har jævnligt præstationsangst i forskellige situationer. Du beskriver dit humør som svingende med tidvise depressive symptomer, som typisk er påvirket af ydre problemer og hændelser. Du har yderligere oplyst, at du jævnligt oplever mismod og magtesløshed. Du har indimellem haft forbigående selvmordstanker, men du har aldrig været tæt på at effektuere disse.

Vi har lagt vægt på, at der ikke er nogen generelle lægelige undersøgel-



ser, som beviser en sammenhæng mellem uspecificeret belastningsreaktion og de belastninger, du har været udsat for på arbejdet.

Vi har også lagt vægt på, at dit arbejde ikke har medført belastninger, som med sikkerhed er årsag til din uspecificerede belastningsreaktion.

Det er også indgået i vores vurdering, at der ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem belastningerne under din udsendelse til Bosnien i 1994 og tidspunktet for debut af dine psykiske symptomer i 2002.

Der er derfor ikke dokumentation for, at din uspecificerede belastningsreaktion udelukkende eller i overvejende grad skyldes belastninger under din udsendelse som soldat.

Oplysningerne fremgår særligt af speciallægeerklæring af 27. marts 2008 fra X, speciallægeerklæring af 18. december 2009 fra Z, journalnotater fra din egen læge, neuropsykologisk undersøgelse af 25. september 2003 fra Æ, samtalenotater, journaloplysninger fra Aalborg Sygehus, udtalelse af 8. december 2008 fra psykolog Ø, udtalelser af 12. december 2007, 9. april 2008 og 12. maj 2008 fra lægekonsulent Å, neuropsykologisk undersøgelse af 1. august 2008 fra Æ samt speciallægeerklæring af 19. august 2014 fra Y.

Vi mener, at der ikke er grund til at undersøge oplysningerne nærmere.

### **Krav for at forelægge sagen for Erhvervs sygdomsudvalget**

Vi beder Arbejdsskadestyrelsen om at forelægge sagen for Erhvervs sygdomsudvalget, hvis vi skønner, at der er en mulighed for, at sygdommen vil kunne anerkendes.

PTSD og forsinket PTSD med symptomer inden for 6 måneder og med fuld sygdomsudvikling inden for få år (1-2 år) kan anerkendes efter erhvervs sygdomsfortegnelsen.

Forsinket PTSD med symptomer på PTSD inden for 6 måneder og fuld sygdomsudvikling inden for nogle få år (3-4 år) eller forsinket PTSD uden symptomer inden for 6 måneder, men med fuld sygdomsudvikling inden for få/nogle år kan eventuelt anerkendes efter forelæggelse for Erhvervs sygdomsudvalget. Vi bemærker, at der normalt skal være dokumenteret symptomer indenfor 3-4 år efter belastningens ophør, for at sager vedrørende anerkendelse af PTSD som en erhvervs sygdom kan forelægges for Erhvervs sygdomsudvalget.

Sager om andre psykiske sygdomme (for eksempel uspecificeret belastningsreaktion) vil blive forelagt Erhvervs sygdomsudvalget, når perso-

nen har været udsat for voldsomme psykiske belastninger, der på baggrund af udvalgets praksis skønnes mulighed for at anerkende. Der vil i den forbindelse blive lagt vægt på, at belastningerne er egnet til at give en psykisk sygdom, ligesom sygdommen skal være opstået i tidsmæssig sammenhæng med de arbejdsmæssige belastninger.

### **Krav for at anerkende sygdommen**

Sygdommen vil kunne anerkendes efter forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget, hvis

1. der er generel lægelig viden om, at der er sammenhæng mellem de belastninger et arbejde har medført og udviklingen af en sygdom eller
2. arbejdet har medført så særlige belastninger, at arbejdet er årsag til sygdommen

Generel lægelig viden betyder, at der skal være foretaget flere store lægelige undersøgelser af mange personer. Undersøgelserne skal vise, at en bestemt type arbejde ofte giver en bestemt sygdom.

Særlige belastninger betyder, at der skal være noget helt særligt ved dit arbejde, som har været så belastende, at det har medført sygdommen.

Det er et krav, at sygdommen udelukkende eller i overvejende grad skyldes arbejdets særlige art og ikke andre ting.

Det er også et krav, at der ikke er lægefaglig tvivl om, at sygdommen skyldes arbejdet. Det er ikke nok, at en speciallæge har vurderet, at din sygdom skyldes dit arbejde.

### **Begrundelsen for afgørelsen om, at din sygdom ikke er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret PTSD**

Du har ikke PTSD, men uspecificeret belastningsreaktion, der ikke er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret PTSD.

Efter loven tilkender Arbejdsskadestyrelsen erstatning og godtgørelse for sent diagnosticeret PTSD, når sygdommen ikke kan anerkendes som en erhvervssygdom efter arbejdsskadesikringsloven, når begrundelse herfor er, at der mangler dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem belastning og sygdomsdebut, og når det i en psykiatrisk speciallægeerklæring, der er udstedt senere end 6 måneder efter belastningens ophør, erklæres, at den undersøgte person lider af PTSD, og at

sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af udsendelse som nævnt i § 1, stk. 2.

### **Bemærkninger til klagen**

Du har i mail af 22. november 2014 anført, at du mangler anerkendelse for din indsats. Du har yderligere anført, at du og din familie må leve med din psykiske sygdom og de problemer den giver i form af angst, paranoia, søvnløshed, periodisk depression, selvmordstanker, blodsmag i munden og dårligt selvværd samt selvtillid. Du har endvidere anført, at din sag falder til jorden på grund af misforståelser.

Din advokat har i brev af 24. november 2014 anført, at formålet med særloven var at forhindre, at myndighederne kunne stille betingelse om, at en PTSD-ramt veteran skulle have været til læge indenfor 6 måneder efter hjemkomsten fra krig. Med særloven blev veteranens beviskrav til sygdommen og tidspunktet for sygdommens opståen således ifølge din advokat lempet.

Din advokat har henvist til, at Z har stillet diagnosen PTSD og udbrændthed. X har stillet diagnosen udbrændthed, mens Y har stillet diagnosen uspecificeret belastningsreaktion. Din advokat har anført, at Arbejdsskadestyrelsen med henvisning til Ys speciallægeerklæring har afvist at anerkende din psykiske sygdom som en erhvervssygdom efter erhvervssygdomsfortegnelsen, fordi der ikke er stillet en klar PTSD-diagnose i denne speciallægeerklæring.

Din advokat har yderligere anført, at speciallægeerklæringen fra Y indeholder flere faktuelle fejl. Det fremgår blandt andet, at du løber motionsløb 2 gange om ugen. Din advokat har anført, at du løber alene et par gange om ugen, og at du aldrig løber sammen med andre, da du ikke kan klare samværet med andre mennesker. Det fremgår endvidere, at din søvnmængde er blevet bedre over de sidste par år. Din advokat har hertil anført, at det udelukkende er de sidste par måneder, at du har oplevet bedre søvn, hvilket stemmer overens med, at du har haft en god sommer.

Din advokat har yderligere anført, at du ikke kan genkende, at du skulle have oplevet en vis stabilisering af din tilstand, som det fremgår af speciallægeerklæringen. Det beskrives endeligt, at dit temperament er dæmpet over de seneste år, hvilket ifølge din advokat ikke er korrekt. Du er blot blevet bedre til at håndtere dit temperament.

Din advokat har henvist til, at der er stillet en PTSD-diagnose i speciallægeerklæringen, som er udarbejdet af psykiater Z i december 2009. Denne speciallægeerklæring er således udarbejdet tæt på

selve anmeldelsen af erhvervssygdommen, og er efter din advokats opfattelse mere retvisende at lægge vægt på.

Efter Arbejdsskadestyrelsens brev om genvurdering af 4. december 2014 har du ved mail af 15. december 2014 indsendt afgørelse om førtidspension af 10. februar 2009 samt din ressourceprofil. Du har anført, at du er blevet tilkendt din førtidspension som følge af diagnoserne udbrændthed og PTSD af svær grad.

For så vidt angår Arbejdsskadestyrelsens afvisning af at forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget, har din advokat bemærket, at der skal ske forelæggelse for udvalget medmindre forelæggelsen er udsigtsløs. Eftersom der er tre speciallæger i psykiatri, der alle fastslår sammenhæng mellem dine nuværende gener, og din militære udsendelse, mener din advokat på ingen måde, at det er udsigtsløst at forelægge sagen for udvalget. Det forhold, at der blandt de tre psykiatere er uenighed om diagnosticeringen, taler i sig selv for en forelæggelse for udvalget. Din advokat har endvidere henvist til, at det afgørende for om sagen skal forelægges for Erhvervssygdomsudvalget ikke er graden af dokumentation - og at alle sager skal forelægges udvalget, hvis belastningen er eller kan være relevant for udviklingen af en given psykisk sygdom, jf. "Notat om Erhvervssygdomsudvalgets praksis på det psykiske arbejdsskadeområde for perioden 2005 til 2011", side 5.

Henset til, at der er tre psykiatere, der har konstateret årsagssammenhæng mellem din psykiske lidelse og din krigsdeltagelse, kan der i denne sag ifølge din advokat ikke være tvivl om, at du har været udsat for belastninger, der kan være relevante for udviklingen af en given psykisk sygdom.

Din advokat er endvidere uenig i, at Arbejdsskadestyrelsen har afvist at anerkende din PTSD-lidelse efter særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte, idet alle betingelser for anerkendelse efter loven er opfyldt; sagen er afvist efter arbejdsskadesikringsloven, og årsagen til afvisningen er manglende dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem belastning og sygdomsdebut og der foreligger en psykiatrisk speciallægeerklæring, hvori du diagnosticeres med PTSD. Eftersom samtlige kriterier i særlovens § 2, stk. 2 er opfyldt bør lidelsen ifølge din advokat under alle omstændigheder anerkendes efter særloven.

Vi bemærker, at oplysningerne er indgået ved vores behandling af sagen, men at de ikke har givet anledning til et andet resultat. Vi vurderer, at der ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem din udsendelse til Bosnien i 1994 og debuten af dine psykiske symptomer. Vi har lagt vægt på, at du først oplever psykiske gener i 2002 efter at du var involveret i en privat trafikulykke, hvor du troede, at du skulle dø.

Vi er opmærksomme på, at der i speciallægeerklæringen af 18. december 2009 fra Z er stillet diagnosen PTSD. Vi vurderer, at dine symptomer ikke har et sådant omfang, at de opfylder kravene til PTSD. Vi vurderer, at du har en uspecificeret belastningsreaktion.

Vi bemærker, at vi på baggrund af de divergerende oplysninger i speciallægeerklæringerne fortsat ikke kan vurdere, om du har været udsat for exceptionelt truende eller katastrofeagtige belastninger i forbindelse med din udsendelse, der er relevante i forhold til udvikling af PTSD. Vi vurderer dog, at der ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem din udsendelse i Bosnien og dine psykiske genes opståen. Vi vurderer derfor, at du ikke opfylder betingelserne for, at der kan stilles diagnosen PTSD.

For så vidt angår din advokats bemærkninger om, at sagen bør anerkendes efter særloven fordi den er afvist efter arbejdsskadeloven, skal vi bemærke, at du ikke har PTSD, men uspecificeret belastningsreaktion, der ikke er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret PTSD. Din uspecificerede belastningsreaktion er derfor ikke omfattet af særloven.

For så vidt angår din mail af 15. december 2015 vedhæftet afgørelse om førtidspension af 19. februar 2009 og din ressourceprofil, skal vi bemærke, at vi fortsat vurderer, at der ikke kan stilles diagnosen PTSD. Vi bemærker, at vi ikke er bundet af andre myndigheders eller lægers vurderinger, men at vi foretager en selvstændig bedømmelse af sagen.

Vi henviser i øvrigt til begrundelsen ovenfor."

Det hedder i konklusionen i den nævnte erklæring af 19. august 2014 fra speciallæge i psykiatri Y nærmere:

"Det drejer sig om en 43-årig mand, som har udviklet en længerevarende belastningstilstand, som i 2009 har medført førtidspension. A har været militært udstationeret 2 gange og beskriver belastninger i forbindelse med missionen i 1994, hvor det er beskrevet, at han ændrede sig psykisk ved hjemkomsten. A har selv haft svært ved at vurdere psykiske ændringer før 2002, hvor han efter et trafikuheld udviklede kroniske smerter i en årrække. A har fra 2007 haft mere PTSD-lignende symptomer i form af øget arousal (irritabilitet, vagtsomhed og dårlig nattesøvn), men ikke specifik undgåelsesadfærd og relativt få genoplevelsessymptomer. A vurderes ikke at opfylde kriterierne fuldt ud for PTSD

trods en moderat score på PTSD-skemaet PCL (score på 64), men snarere en uspecifik belastningsreaktion. As aktuelle og tidligere tilstand vurderes at være en kombination af militære oplevelser og konsekvenser af trafikulykken. Sværhedsgraden af oplevelserne i Bosnien vurderes at være middel.

A har ikke været i specifik behandling for PTSD, og der vurderes aktuelt ikke at være behov for en sådan. Tilstanden synes i nogen grad stabiliseret sig, efter at de sociale forhold er nået til nuværende relative afklaring."

Der har under sagen været stillet en række spørgsmål til Retslægerådet, som har besvaret disse i erklæringer af henholdsvis den 12. april 2016 og den 8. november 2016.

Det fremgår af disse erklæringer blandt andet:

**"Spørgsmål 1:**

*Såfremt det lægges til grund, at A har været udsat for de psykiske belastninger, han selv i overordnet omfang har beskrevet i sagens bilag .... (og som gengivet i speciallægeerklæringerne og bekræftet af Forsvaret) bedes oplyst, om disse belastninger ud fra en lægefaglig vurdering er egnede til at medføre en psykisk reaktion?*

Retslægerådet ser sig ude af stand til at svare på spørgsmålet, da det ikke er præciseret, hvilke psykiske belastninger, der refereres til.

.....

**Spørgsmål 3:**

*Såfremt det lægges til grund, at A har pådraget sig en psykisk belastningsreaktion, bedes Retslægerådet oplyse, hvorvidt det er Retslægerådets vurdering, at As eventuelle fortrængning af sine psykiske lidelser (i en periode) kan have været symptom på en psykisk belastningsreaktion?*

En psykisk belastningsreaktion er defineret ved positiv tilstedeværelse af en række symptomer. Fravær af symptomer kan derfor ikke bruges til at definere sygdommen. Hvorvidt symptomerne er fraværende på grund af "fortrængning" eller de simpelthen ikke er til stede, kan principielt ikke besvares.

**Spørgsmål 4:**

*Det ønskes oplyst, om Retslægerådet er enig i konklusionen i speciallægeerklæring af 19. august 2014 ....., hvorefter den "aktuelle og tidligere tilstand vurderes at være en kombination af militære oplevelser og konsekvensen af trafikulykken"?*

*I bekræftende fald ønskes det oplyst, om det er de militære oplevelser eller trafikulykken og konsekvenserne heraf, der efter Retslægerådets vurdering er hovedårsagen til As nuværende gener?*

Retslægerådet finder det sandsynliggjort i overlæge Ys psykiatriske speciallægeerklæring af 19.08.14, at sagsøgers aktuelle og tidligere tilstand er en kombination af oplevelserne i Bosnien og konsekvenserne af trafikulykken, hvor de militære oplevelser har banet vejen for reaktionen på trafikulykken.

Spørgsmålet vedrørende "hovedårsagen" er umuligt at besvare, idet det indebærer en række hypotetiske antagelser, som for eksempel om trafikuheldet alene ville være tilstrækkeligt til at udløse sagsøgers symptomer. Desuden vil en række andre forhold almindeligvis spille ind, herunder forudgående dispositioner, sociale forhold, legemlige sygdomme, opvækstvilkår og meget andet.

.....

### **Spørgsmål C:**

*Er der i As sag beskrevet andre disponerende faktorer henholdsvis tidligere eller aktuelle belastninger end hans udsendelser til det tidligere Jugoslavien samt trafikuheldet i 2002 og konsekvenserne heraf, som efter lægefaglig erfaring kan have bidraget til udviklingen af As gener?*

Idet det forudsættes, at der med sagsøgers "gener" menes "psykiske gener", som omtalt i erklæringen af 19.08.14, som for eksempel irritabilitet, bekymringstendens, søvnbesvær og lavt selvværd, er det sandsynligt, at hans langvarige tilstand af svært behandlelige smerter, som belyst i det lægelige materiale, kan have bidraget til den psykiske belastningstilstand.

.....

### **Spørgsmål 7:**

*Af Retslægerådets besvarelse på spørgsmål 1 fremgår, at .. Retslægerådet ser sig ude af stand til at besvare spørgsmålet, da det ikke er præciseret, hvilke psykiske belastninger, der refereres til.*

*De psykiske belastninger er beskrevet i bilag 1, 2, 3 og 27 og er bekræftet af Forsvaret.*

*Af sagens bilag fremgår bl.a. følgende belastninger:*

- 1. A oplevede i 1992, da han var udsendt til Kroatien, at han og nogle andre soldater var ude at bade i floden Una, da nogle børn henvendte sig, fordi de i vandkanten havde fundet liget af en mand, som manglede hovedet. Liget var i opløsning, og huden løs og opsvulmet. Det viste sig, at manden havde været efterlyst i over to uger ....*
- 2. Under missionen i Kroatien blev en 7-årig pige dræbt af en af forsvarrets lastbiler (A var ikke til stede ved selve ulykken) ....*
- 3. Som vognkommandør i Bosnien i 1994 oplevede A ofte at blive beskudt af kasteskyts, sten, stålkugler og skydevåben, på de daglige køreture til og fra Sarajevo lufthavn. Som svar herpå har han ofte skudt varsels-skud, signalpistol og pistolskud.*
- 4. A har endvidere været vidne til, at en soldat i lejren i Bosnien blev alvorligt forbrændt, da han forsøgte at afbrænde træaffald (A overværede ikke selve forbrændingen, men at soldaten blev båret gennem lejren og lagt under bruseren indtil han blev hentet i helikopter) .....*
- 5. A har oplevet at køre på en vejsidebombe, om end den heldigvis ikke gik af ....*
- 6. A har desuden fået en isblok ned over sin hjelm fra kanten af et tårn ....*
- 7. A var i Bosnien udsat for en episode, hvor han og nogle andre danske soldater var blevet pålagt at støtte en gruppe med svenske lastbiler, der var blevet tilbageholdt af serbiske soldater i flere dage. Da de ankom, var svenskerne omringet af serbiske soldater med rifler, hvorefter A og hans kolleger også hur-tigt selv blev omringet af serbiske soldater, der sigtede på A og hans kolleger. Situationen stod på i flere minutter, hvor alle stod og sigtede på hinanden. Det lykkedes A og hans kolleger at holde hovedet koldt, og til sidst trak de serbiske soldater sig væk*



*og gav svenskerne lov til at forlade checkpointen ....*

*På baggrund af disse refererede psykiske belastninger bedes Retslægerådet oplyse, om sådanne belastninger - samlet eller hver for sig - ud fra en lægefaglig vurdering er egnede til at medføre en psykisk reaktion?*

Spørgsmålet er generelt, men de beskrevne psykiske belastninger må samlet ud fra en lægelig vurdering være egnede til at kunne medføre en psykisk reaktion.

**Spørgsmål 8:**

*Må det antages, at A fik en psykisk belastningsreaktion som følge af de i akterne beskrevne hændelser?*

*I bekræftende fald, bedes Retslægerådet nærmere beskrive denne, herunder om reaktionen må antages at være varig?*

Der henvises til besvarelsen af spørgsmål 4, idet der ikke er lægelige akter fra tiden efter krigshandlingerne i Bosnien i 1994 og trafikulykken i 2002. Sagsøger har selv ved flere lejligheder efterfølgende oplyst, at udstationeringen ikke har givet ham psykiske problemer, herunder blandt andet ved erklæring af speciallæge i psykiatri X af 27.03.08.

Retslægerådet ser sig ikke i stand til ud fra de lægelige akter at udtale sig om varigheden af tilstanden.

**Spørgsmål D:**

*Giver spørgsmål 7 og 8 grundlag for en ændret besvarelse af spørgsmål 4 eller C?*

*I bekræftende fald, bedes Retslægerådet redegøre for de ændrede besvarelser.*

Nej."

Der har under hovedforhandlingen været afgivet partsforklaring af A. Da dommen som anført er udfærdiget uden en fuldstændig sagsfremstilling, er denne forklaring ikke gengivet i dommen.

**Parternes argumenter.**

Sagsøgeren, A, har til støtte for sine påstande procederet i overensstemmelse med sit påstandsdokument af 1. februar 2017, hvor følgende

anbringender er anført til støtte for de nedlagte påstande:

"Til støtte for den nedlagte principale påstand, gøres det gældende, at As psykiske lidelser kan diagnosticeres som posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD), som det også er sket i speciallægeerklæring af 18. december 2009 ..., samt hos læger og psykologer forud herfor.

For så vidt angår kriterierne for, at diagnosticere med PTSD, gøres det gældende, at A havde symptomer på lidelsen straks efter hjemkomsten fra udsendelsen i 1994.

Dette er dokumenteret dels ved As egen forklaring, dels ved hans ekskones erklæring af 27. oktober 2011 .....

Samtidig gøres det gældende, at det med sagens bilag er fuldt ud dokumenteret, at A under sin udsendelse har oplevet en række hændelser af exceptionelt truende eller katastrofeagtig karakter. Der henvises i den forbindelse særligt til sagens bilag 1, 2 og 3, samt Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 7.

Da A således har pådraget sig PTSD under sin udsendelse som soldat, skal hans psykiske lidelser anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring, §5, jf. §7, stk. 1, nr. 1.

Et eventuelt fradrag for konkurrerende lidelser, må ske efter anerkendelse af sagen, i forbindelse med den efterfølgende udmåling af erstatning efter arbejdsskadesikringsloven.

I forbindelse hermed bemærkes, at det relevante for spørgsmålet om anerkendelse ikke er, om den efterfølgende trafikulykke har haft indflydelse på As aktuelle psykiske tilstand, men derimod om han kom psykisk til skade under udsendelsen som soldat.

Til støtte for den nedlagte subsidiære påstand, gøres det gældende, at As psykiske lidelser må anerkendes efter opsamlingsbestemmelsen i lov om arbejdsskadesikrings § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, idet hans psykiske lidelser - uanset hvordan de kan diagnosticeres - må anses for i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art.

Dette støttes af, at flere speciallæger (navnlig erklæringerne fremlagt som bilag 18 og 27) uafhængigt har konkluderet, at A har pådraget sig psykiske lidelser, som følge af udsendelsen i krig. Hvilket bestyrkes yderligere af, at det er præcis den konklusion, som Retslægerådet har tiltrådt med besvarelsen af spørgsmål 4.

Det må derfor uden videre kunne lægges til grund i sagen, at i hvert fald en betydelig del af As psykiske lidelser har sammenhæng med hans udsendelse i krig.

Det afgørende for anerkendelse er ikke, hvorvidt der korrekt kan stilles diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion, da Ankestyrelsen tillige har skullet vurdere, hvorvidt A eventuelt har pådraget sig en anden psykisk lidelse (eventuelt uspecificeret belastningsreaktion), og hvorvidt denne lidelse - uanset hvordan den diagnosticeres - kan anerkendes som arbejdsskade. Ankestyrelsen burde allerede af den grund have hjemvist sagen til Arbejdsskadestyrelsen med henblik på forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget.

I forhold til anerkendelse efter § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, er det en betingelse, at lidelsen må anses for i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art. Der ligger ikke heri et krav om, at der skal være identificeret en "hovedårsag". Det er alene en betingelse, at det er sandsynligt, at arbejdets art er årsag til nogle af de konstaterede skader, jf. fx U.1993.226H, U.1998.598H og U.2010.2941H.

Med Retslægerådets besvarelse på spørgsmål 4, samt med overlæge Ys erklæring ....., må det ligge fast, at arbejdet særlige art er en del af årsagen til As psykiske lidelser, hvorfor sagen bør anerkendes efter § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

Til støtte for den mere subsidiære påstand, gøres det gældende, at betingelserne for anerkendelse af As lidelser som arbejdsskade efter særloven er til stede.

Det gøres i den forbindelse gældende, at da sagen er afvist efter arbejdsskadesikringsloven, og årsagen til afvisningen er manglende dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem skade og belastningerne under det militære arbejde, er særlovens § 2, stk. 1, nr. 1 og 2 opfyldt.

Desuden foreligger der en psykiatrisk speciallægeerklæring, hvori A diagnosticeres med PTSD ....., hvilket betyder, at særlovens § 2, stk. 1, nr. 3 også er opfyldt.

Eftersom samtlige kriterier i særlovens § 2, stk. 1 således er opfyldt, bør lidelsen anerkendes efter særloven.

I den forbindelse gøres det gældende, at formålet med særloven er at forhindre, at myndighederne (som betingelse for anerkendelse) kræver, at en PTSD-ramt krigsveteran skal have været til læge kort efter hjemkomsten fra krig. Med særloven blev veteranens beviskrav til sygdommen og tidspunktet for sygdommens opståen således lempet.

Det gøres i den forbindelse gældende, at eventuel tvivl om diagnosen -i lyset af denne lempelse - bør komme A til gode.

Til støtte for den nedlagte mest subsidiære påstand, gøres det gældende, at Ankestyrelsens afgørelse i sagen er ugyldig, jf. også ovenfor.

Afgørelsen er begrundet og baseret på en fejlagtig antagelse om, hvornår symptomerne på PTSD debuterede - ligesom det ved afgørelserne fejlagtigt er lagt til grund, at belastningerne ikke var af exceptionelt truende eller katastrofeagtig natur. Der er således lagt et forkert faktum til grund ved afgørelsen

Hertil kommer, at sagen ikke er forelagt for Erhvervssygdomsudvalget med henblik på en vurdering af, om andre psykiske lidelser end PTSD kunne anerkendes.

I den forbindelse bemærkes, at forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget efter bestemmelsens forarbejder skal ske, medmindre forelæggelsen vil være "udsigtsløs", hvilket i forarbejderne er nærmere præciseret og skal forstås som "åbenbart irrelevant".

Når både speciallæger og Retslægerådet konkluderer, at A har pådraget sig psykiske lidelser pga. udsendelse i krig, kan det ikke være "åbenbart irrelevant" at Erhvervssygdomsudvalget gives mulighed for at vurdere sagen. Det er tværtimod kerneområdet for, hvornår sager bør forelægges.

Dette bør i sig selv føre til, at sagen hjemvises med henblik på forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget."

Ankestyrelsen har til støtte for den nedlagte påstand om frifindelse procederet i overensstemmelse med Kammeradvokatens påstandsdokument af 1. februar 2017, hvor følgende anbringender er anført til støtte for påstanden:

"Der er ikke grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens afgørelse af 28. maj 2015 ..., hvorved Ankestyrelsen som nærmere begrundet i denne afviste at anerkende As uspecifikke belastningsreaktion som en arbejdsskade i form af en erhvervssygdom og afviste, at A har ret til anerkendelse af posttraumatisk belastningsreaktion efter særloven for veteraner.

#### **Ad arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1**

I henhold til Arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1, kan der ske anerkendelse af sygdomme, der er forårsaget af særlige påvirkninger, som bestemte persongrupper gennem deres arbejde eller de forhold,

det foregår under, er udsat for i højere grad end personer uden sådant arbejde. Disse sygdomme og betingelserne for at anerkende dem fremgår af erhvervssygdomsfortegnelsen, jf. senest bekendtgørelse nr. 1520 af 13. januar 2015.

På erhvervssygdomsfortegnelsen er af psykiske sygdomme kun optaget posttraumatisk belastningsreaktion, jf. fortegnelsen, punkt F.1.

Det er en betingelse for at anerkende posttraumatisk belastningsreaktion, at en række diagnostiske kriterier skal være opfyldt. Kriterierne angår dels de gener, som skal være til stede, dels karakteren af de hændelser, som skadelidte har oplevet.

Eksempelvis skal skadelidte have undgåelsesadfærd og genoplevelses-symptomer (flash-backs). For så vidt angår hændelserne, skal skadelidte have været udsat for en begivenhed af exceptionelt truende eller katastrofeagtig natur.

I henhold til erhvervssygdomsfortegnelsen, pkt. F.1., kan der ske anerkendelse af posttraumatisk belastningsreaktion, når symptomerne på sygdommen opstår senest inden for 6 måneder, og sygdommen er fuldt til stede inden for få år fra de belastende begivenheder.

Der er ikke noget grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens vurdering af, at der ikke i As sag er grundlag for at stille diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion og dermed heller ikke noget grundlag for en anerkendelse efter erhvervssygdomsfortegnelsen.

A har således ikke ført bevis for, at han fik symptomer på posttraumatisk belastningsreaktion inden for 6 måneder efter sin udsendelse til Bosnien eller bevis for, at sygdommen var fuldt til stede inden for få år derefter, jf. eksempelvis psykolog ZY journal ..., speciallægeerklæring fra speciallæge i psykiatri X .... og speciallægeerklæring fra speciallæge i psykiatri Y  
....

A har heller ikke ført bevis for, at de hændelser, han var udsat for, var af exceptionelt truende eller katastrofeagtig natur, jf. ligeledes Y erklæring samt Retslægerådets udtalelser og sagens øvrige journalmateriale.

Zs erklæring af 18. december 2009 .... kan ikke føre til et andet resultat allerede fordi, Zs erklæring ikke indeholder nogen redegørelse for, på hvilket grundlag Z stillede diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion.

Hertil kommer, at Ankestyrelsen foretager sin egen vurdering og ikke

er bundet af andre lægers opfattelse eller diagnoser. Ankestyrelsen vurderede til brug for afgørelsen af 24. november 2011 .... på linje med Y, at der ikke var grundlag for diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion. Der medvirkede i henhold til afgørelsen allerede den gang lægefaglig vejledning.

#### **Ad arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led**

I henhold til arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, kan sygdomme, der ikke er optaget på erhvervssygdomsfortegnelsen, anerkendes som en arbejdsskade, hvis det godtgøres, enten at sygdommen efter den nyeste medicinske dokumentation opfylder de krav, som er nævnt i nr. 1, 1. pkt., eller at den må anses for udelukkende eller i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art.

Det fremgår ikke, om den sygdom, der ønskes anerkendt efter § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, er posttraumatisk belastningsreaktion eller uspecifik belastningsreaktion. Det fremgår heller ikke, hvilke anbringender A påberåber sig til støtte for en anerkendelse. Allerede derfor skal Ankestyrelsen frifindes.

Ex tuto bemærkes, at det hverken af Ys erklæring, Retslægerådets udtalelser eller nogen af sagens øvrige lægelige akter fremgår, at As gener udelukkende eller i overvejende grad skyldes udsendelserne.

Tværtimod fremgår det af eksempelvis Ys erklæring, at As "... aktuelle og tidligere tilstand er en kombination af militære oplevelser og konsekvenser af trafikulykken..." og af Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 4, at det i den konkrete sag er umuligt at oplyse "hovedårsagen".

Der er på det grundlag ikke lægefaglig basis for at konkludere, at As udstationeringer er den udelukkende eller den overvejende årsag til generne.

#### **Ad særloven for veteraner**

Det fremgår af særloven for veteraner, § 2:

*"Arbejdsskadestyrelsen tilkender erstatning og godtgørelse for sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion, når*

- 1) sygdommen ikke kan anerkendes som erhvervssygdom efter lov om arbejdsskadesikring,*
- 2) begrundelsen for, at sygdommen ikke kan anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring, er, at der mangler dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem belastning og sygdomsdebut, og*
- 3) der foreligger en psykiatrisk speciallægeerklæring udstedt*

*senere end 6 måneder efter belastningens ophør, hvori det erklæres, at den undersøgte person lider af posttraumatisk belastningsreaktion, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af udsendelse som nævnt i § 1, stk. 2.*

*Stk. 2. Finder Arbejdsskadestyrelsen, at der er tvivl om, hvornår sygdommen er brudt ud, kan Arbejdsskadestyrelsen indhente en ny psykiatrisk speciallægeerklæring.”*

Særloven for veteraner, § 2, stk. 1, nr. 3, er ikke ensbetydende med, at Ankestyrelsen ukritisk skal lægge enhver speciallægeerklæring til grund, jf. § 2, stk. 2 forudsætningsvis. Ankestyrelsen foretager således også efter særloven sin egen vurdering, om en speciallægeerklæring kan lægges til grund.

Det er korrekt, at Z i erklæring af 18. december 2009 stillede diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion; men denne diagnose kan som anført ikke lægges til grund, jf. ovenfor ad arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1.

Idet der ikke er noget grundlag for diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion, er der heller ikke grundlag for en anerkendelse efter særloven for veteraner.

#### **Ad hjemvisning**

A har ikke redegjort for oplysninger, der skulle kunne føre til en hjemvisning.

Hvis retten måtte finde, at der under sagen kommer sådanne oplysninger, at Ankestyrelsens afgørelse skal tilsidesættes, er Ankestyrelsen dog enig i, at sagen hjemvises med henblik på, at Ankestyrelsen kan forholde sig til betydningen af de nye oplysninger."

#### **Rettens begrundelse og afgørelse.**

Det lægges efter speciallæge Ys erklæring af 19. august 2014 sammenholdt med Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 4 til grund, at sagsøgeren ikke har diagnosen PTSD, men at hans psykiske sygdom består i en uspecificeret belastningsreaktion, der er forårsaget af en kombination af hans militære oplevelser under udsendelsen i senest 1994 og konsekvenserne af trafikulykken omkring 8 år senere. Dette er for så vidt understøttet af den omstændighed, at sagsøgerens symptomer først debuterede efter trafikulykken, hvor de militære oplevelser har banet vejen for reaktionen på trafikulykken, således som dette er anført af Retslægerådet. Det lægges efter Retslæ-

gerådets besvarelse endvidere til grund, at det ikke er muligt at angive nogen af disse hændelser som en mere betydende årsag til sagsøgerens tilstand end den anden.

Efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1, kan en sygdom anerkendes som en erhvervssygdom, hvis sygdommen er optaget på Arbejdsskadestyrelsens fortegnelse over erhvervssygdomme. Da sagsøgerens sygdom i form af en uspecificeret belastningsreaktion ikke er optaget på denne fortegnelse, kan sygdommen ikke anerkendes som en erhvervssygdom efter denne bestemmelse.

Efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, kan en sygdom endvidere anerkendes som en erhvervssygdom, hvis den udelukkende eller i overvejende grad må anses at være forårsaget af arbejdets særlige art. Da der efter Retslægerådets besvarelse ikke er grundlag for at anse sagsøgerens militære oplevelser under udsendelsen som en mere betydende årsag til hans tilstand end konsekvenserne af trafikulykken, kan sygdommen ikke anerkendes som en erhvervssygdom efter denne bestemmelse.

Efter lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret PTSD § 2, stk. 1, kan der tilkendes erstatning og godtgørelse for sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion. Da sagsøgeren ikke er diagnosticeret med sygdommen PTSD, men derimod en uspecificeret belastningsreaktion, som ikke er omfattet af loven, vil der heller ikke kunne tilkendes erstatning og godtgørelse efter denne lov.

Med hensyn til sagsøgerens påstand om hjemvisning bemærkes, at anerkendelse af sygdommen som en erhvervssygdom efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, forudsætter, at sagen har været forelagt for Erhvervssygdomsudvalget. Det fremgår af loven, at forelæggelse skal ske, hvis Arbejdsskadestyrelsen skønner, at der er mulighed for, at sygdommen vil kunne anerkendes.

Sager om andre psykiske sygdomme end PTSD og forsinket PTSD, herunder en uspecificeret belastningsreaktion, vil efter praksis skulle forelægges for Erhvervssygdomsudvalget, hvis belastningerne er egnede til at give en psykisk sygdom, og sygdommen er opstået i tidsmæssig sammenhæng med de



arbejds-mæssige belastninger. Det er endvidere et krav, at sygdommen udelukkende eller i overvejende grad skyldes arbejdets særlige karakter.

Det lægges efter Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 7 til grund, at de psykiske belastninger, som sagsøgeren har været udsat for under sin militære udsendelse, efter en samlet vurdering har været egnet til at kunne medføre en psykisk reaktion, mens der som anført ikke er grundlag for at antage, at sagsøgerens tilstand udelukkende eller i overvejende grad skyldes disse belastninger. Der er derfor ikke grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens afgørelse om at undlade at forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget, da det er skønnet, at der ikke er nogen mulighed for, at sygdommen vil kunne anerkendes som en erhvervssygdom.

På denne baggrund tages sagsøgtes påstand om frifindelse til følge.

Sagsøgeren har under sagen været meddelt fri proces uden retshjælpsdækning. Efter sagens udfald skal statskassen betale sagens omkostninger til sagsøgte med et beløb, som fastsættes til 100.000 kr. Beløbet er inklusiv moms, da sagsøgte ikke er momspligtig. Beløbet er til dækning af sagsøgtes udgift til advokatbistand.

Thi kendes for ret:

Sagsøgte, Ankestyrelsen, frifindes.

Statskassen skal betale 100.000 kr. i sagsomkostninger til Ankestyrelsen.

Niels Toft-Vandborg

Udskriftens rigtighed bekræftes.  
Retten i Aalborg, den 30. marts 2017.

Inger Christiansen, kt.fm. tlf. 99688590



## Udskrift af dombogen

Bilag nr. 4

## DOM

Afsagt den 12. oktober 2017 i sag nr. BS 1-1847/2016:

A  
Solbjergvej 14  
5230 Odense M  
mod  
Ankestyrelsen  
Teglholmsgade 3  
2450 København SV

I denne sag, der er anlagt den 16. november 2016, har sagsøgeren, A, nedlagt påstand om, at sagsøgte, Ankestyrelsen, tilpligtes at anerkende, at han har pådraget sig en posttraumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte.

Ankestyrelsen har nedlagt påstand om frifindelse.

Sagsøgeren har subsidiært påstået sagen hjemvist.

Ankestyrelsen har påstået frifindelse.

Dommen indeholder ikke en fuldstændig sagsfremstilling jf. herved retsplejelovens § 218 a, stk. 2, 2. punktum.

Det er i sagen ikke omtvistet, at sagsøgeren lider af posttraumatisk stresssyndrom, men der er uenighed om, hvorvidt denne tilstand er en følge af hans udsendelse som soldat, eller om den stammer fra ukendte omstændigheder.

Sagsøgeren har været udsendt til Kosovo i 2002, til Irak i 2004 og med Olfert Fischer i 2007. Han har været ansat i militæret siden år 2000.

Det fremgår af en udskrift fra "Militærpsykiatrien" af 30. november 2011, at han i første omgang var udsendt af Telegrafregimentet i 6 måneder. Derefter var han udsendt med hold 3 til Irak i 7 måneder, hvor han deltog i house research. Han oplevede tiltagende ubehag og magtesløshed over at være vidne til nød og elendighed. Den 3. udsendelse var med Olfert Fischer, og der var ingen egentlige traumatiske hændelser. Han blev tiltagende angst ved lukkede rum og måtte flyttes til dæksmandsfunktion. Han fik meget anerkendelse for sit arbejde på denne udsendelse. Den samlede vurdering er ifølge

"Militærpsykiatrien", at han opfylder kriterierne for posttraumatisk belastningsreaktion.

Han anmeldte den 8. oktober 2011 til Arbejdsskadestyrelsen med henblik på erstatning efter Arbejdsskadeloven sygdommen med diagnosen PTSD.

Af et spørgeskema dateret 17. november 2011 fremgår blandt andet vedrørende As psykisk belastende episoder, at han "i Kosovo var med til at lave huseresearch, hvor civiles hjem blev gennemført for våben, sprængstoffer m.m. A oplevede dette som værende grænseoverskridende og ubehagelig. Han beskriver ligeledes en episode, hvor hans/soldaternes lastbil brød sammen i Kosovo midt i krigszonen, og han husker tydeligt den utryghed, der var forbundet med ventetiden, ført de fik hjælp med at komme videre. Han husker ligeledes at have stået overfor utilregnelige svært bevæbnede serbiske soldater i situationer, hvor det har været svært at forudsige udfaldet." Han fortæller, "at det, som har påvirket ham mest, er når han har været i situationer, hvor han har ikke har kunnet være i stand til at hjælpe andre mennesker. Han beskriver i den forbindelse en episode, hvor han i Irak stod overfor en lille pige, som ved et uheld fik et metalstykke i hoved og blev skadet. A fik i situationen ordre på, at han ikke måtte hjælpe pigen til trods for, at han er uddannet sygehjælper." Endelig fremgår af spørgeskemaet, at "A påbegyndte psykologbehandling lige efter udsendelsen med Olfert Fischer, han har gået til samtaler hos 2 andre psykologer, før han i 2010 begyndte et forløb hos den nuværende psykolog."

Af en speciallægeerklæring udfærdiget af overlæge phd. Z fremgår blandt andet:

"Har under sine udstationeringer haft flere traumatiske oplevelser. I Kosovo så han bl.a. to serbiske soldater voldtage en bosnisk kvinde op ad en bil, uden at han kunne gøre noget. Han har været udsat for morterangreb på den lejr, han lå i, han har været i direkte kamphandlinger, og han er blevet skudt efter og har skudt igen. Han har levet med truslen om vejsidebomber. Han er uddannet sygepasser, og han har været udsat for en episode, hvor en lille pige fik et metalstykke i hovedet, hvor han efterfølgende ikke måtte hjælpe hende for sine overordnede. Han har deltaget i house research, hvor han følte det yderst ubehageligt, når han gik ind i uskyldige menneskers hjem, og var nødt til at gennemrode med, mens familien inklusiv børnene så på. Har fundet adskillige våben skjult i private hjem. Har også været udsendt med flådefartøjet Olfert Fischer, uden at der skete noget egentligt dramatisk. Han begyndte dog at blive nervøs for at være i lukkede rum, og måtte flyttes til dæktjeneste. Fik meget ros for sit arbejde på denne udsendelse. Kom herefter på fartøjet Søløven i Danmark, hvor han fik tiltagende problemer med at sove og begyndte at være rigtig meget på vagt. Følte der var noget helt galt med psyken, og han kunne ikke længere udføre de arbejdsfunktioner, han ellers plejede. Efterfølgende var

han nødt til at blive sygemeldt - dette omkring 2009. Han har siden været sygemeldt og har haft en fleksjobordning, hvor han kunne møde ind på Flådestationen Korsør til forefaldende arbejde. Det er dog mindst 1 år siden, han har været der sidst.

### **Patientens symptomer:**

Efter han kom hjem fra sine udsendelser, fik han først problemer med at falde i søvn om aftenen. Lå spekulerede på den magtesløshed, han havde oplevet under sine udsendelser. Han havde mareridt omkring situationer, hvor han ikke kunne hjælpe andre mennesker, og så han udsendelser om danske soldaters udstationering, begyndte han straks at græde. Han begyndte at undgå dette. Når han gik på gaden, begyndte han at kigge sig over skulderen og være på vagt. Luntten blev kort, og dette gik oftest ud over familie og venner. I lange perioder kunne han ikke koncentrere sig om at læse selv simple korrespondancer, og hørte han høje uventede lyde, for han sammen. Når han havde det skidt, havde han mange angstsymptomer bl.a. hjertebanken, uro i mave, svedtendens, kvælningsfølelser og rysten på hænderne.

Erklæringens konklusion er sålydende:

"31-årig soldat som tre gange har været udsendt til henholdsvis Kosovo, Irak og med Olfert Fischer. Under de to første udsendelser har han været udsat for voldsomme begivenheder, som ville medføre kraftig påvirkning hos praktisk talt enhver. Der er igen prædisponerende traumer eller personlighedstræk. Patienten har haft udtalte mareridt, har trukket sig tilbage fra andre, været anhedon, forstemt og han har forsøgt at undgå aktiviteter og situationer, som minder om de traumer, han har været udsat for. Tilstanden har været ledsaget af autonom irritabilitet og alarmberedskab med tilbøjelighed til sammenfaren og søvnløshed. Der har været udtalte angstsymptomer som følge af tilstanden. Tilstanden må betegnes som en posttraumatisk belastningsreaktion i svær grad. Sekundært hertil har patienten oparbejdet et skadeligt brug af alkohol, som har besværliggjort behandlingsindsatsen. Alkoholforbruget er dog nu saneret, og han har været "tørlagt" i to måneder. Tilstanden er i bedring, idet patienten nu begynder at orientere sig tilbage mod arbejdsmarkedet, og der bliver af kommunen iværksat forskellige tiltag, som skal bringe patienten tilbage til arbejdsmarkedet. Da patienten er i langsom bedring, kan tilstanden ikke betragtes som stationær. Såfremt patienten kan holde sig fra at overforbruge alkohol, er prognosen relativ god, idet det forventes, at patienten kan opnå delvis tilknytning til arbejdsmarkedet. Der vil dog i fremtiden være brug for omfattende skånehensyn, for at dette kan lykkes. Lige nu er patientens erhvervsevne reduceret med mere end 50 %. Der er brug for massive skånehensyn lige nu og formentlig også i fremtiden. Der er en klar årsagssammenhæng mellem de psykiske traumer, patienten har været ud-

sat for under sin udsendelse og aktuelle tilstand."

Seniorsergent, sagsbehandler B har i erklæring af 30. januar 2013 blandt andet anført:

"A var nogle få gange med Eskortesektionen uden for lejret, for at eskortere lastbiler mellem lejren og grænsen til Kuwait, men var ellers fast på Shaiba Log Base, hvor Nationalt Støtte Element (NSE) lå. As daglige arbejdsopgaver bestod i at sidde som operatør på CISCEN og behandle de signaler, der gik til og fra NSE. Udover dette skulle A vedligeholde kabler, antenner og andet kommunikations udstyr i den danske lejr.

....

Truslen fra vejdsidebomber (IED) var til stede, men NSE blev ikke, så vidt jeg ved, ramt af nogen IED på hele hold 3.

Jeg er ikke vidende om, at A skulle have været til operationer, hvor han skulle have været i nærheden eller kontakt med lokalbefolkningen, herunder evt. "house search". A er uddannet sygehjælper, men jeg er ikke vidende om, at A på noget tidspunkt skulle have haft brug for dette, eller have overværet en situation, hvor han skulle have været nægtet brugen af uddannelsen som sygehjælper."

Psykolog Y har i erklæring af 18. oktober 2012 udtalt blandt andet:

"Nedenstående er baseret på et samtaleforløb afsluttet maj 2009.

Det kan oplyses, at klienten ikke er bekendt med indholdet.

Klienten henvises af forsvaret tilbage i 2007, hvor han var sygemeldt og fritaget for tjeneste, som følge af depression og angst. Dette udløst på baggrund af især arbejdsmæssige belastninger. Klientens hverdag var præget af nedsat energi, nedsat overblik og overskud, stor træthed, koncentrations- og hukommelsesvanskeligheder samt voldsom tristhed. Disse symptomer er fuldt forenelige med diagnosen stressudløst depression. Det skønnes på daværende tidspunkt, at klienten var plaget af PTSD.

.....

Da klienten beslutter at fravælge behandling hos undertegnede, er han meget ustabil. Han ringer gentagende gange og booker tid, uden efterfølgende at dukke op."

Autoriserent psykolog cand. psych. X har i erklæring af 14. februar 2011 udtalt blandt andet:

"Aktuel problemstilling og psykologisk vurdering:

A beskriver gentagne mareridt, alvorlige søvnvanskeligheder, angst og angstanfald, støjfølsomhed, hukommelsesvanskeligheder, problemer med eksekutive funktioner, problemer med emotionelle autoregulatoriske færdigheder, isolationstendens (kan gå 2-3 uger alene), fysiske rystelser i hele kroppen, rastløshed og er stort set ude af stand til at finde fred, ro og hvile og meget mere.

A har forsøgt at berolige sig selv med alkohol, men må nu erkende, at det ikke virker.

....

Via besvarelsen af Posttraumatisk Symptomskala (HTQ) og beskrivelse af aktuelle belastningssymptomer, er der således begrundet formodning om - vurderet fagpsykologisk set - at A aktuelt befinder sig i en særlig belastningstilstand: akkumuleret hyperstress/belastningsreaktion med obz. for PTSD (Post Traumatisk Stress Disorder)."

Ankestyrelsens speciallæge i psykiatri, Æ, har i erklæring af 4. december 2016 udtalt blandt andet:

"Ud fra ovennævnte sagsakter kan flg. lægges til grund:

Sagsøger har været udsendt for forsvaret i 2002, 2004 og 2007. Hvis sagsøgers egne oplysninger lægges til grund, har hændelserne under udsendelserne i 2002 og 2004 været exceptionelt truende og katastrofelignende. Han har ikke under udsendelsen i 2007 været udsat for noget farligt eller truende. Det bemærkes, at Forsvaret ikke til fulde har kunnet bekræfte hændelserne i 2002 og 2004, som sagsøger har oplyst om.

Sagsøgers psykiske symptomer debuterede under udsendelsen i 2007 med angst for små rum. I efterforløbet tilkom flere symptomer, og de symptomer som pt. har kunnet beskrive svarer til de symptomer, man ser ved PTSD. Ved psykiatrisk speciallægeundersøgelse i juni 2012 var symptomerne i nogen grad gået i ro, men der bestod fortsat vagtsomhed, undgåelsesadfærd, angst for stede med mange mennesker, lettere irritabilitet, emotionel labilitet, sjældne mareridt og tendens til at fare sammen ved pludselige høje lyde. Der var fortsat nogen isolationstendens, men i mindre grad.

Der har undervejs i forløbet været periodisk symptomatisk alkoholmisbrug, som kan have bevirket skred i tilstanden i negativ retning.

Der forløb mindst 3 år fra udsendelsen i 2004 til han fik de første symptomer i 2007. Symptomerne var i begyndelsen ikke typiske for PTSD, men de blev det, efterhånden som de tiltog. PTSD diagnosen er dog problematisk, hvis alene belastningerne under udsendelserne i 2002 og 2004 skal lægges til grund. Efter WHO's diagnosesystem ICD-10 kræves, at PTSD symptomerne er tilstede senest ½ år efter de belastende hændelser. Dette krav er dog afsvækket i særloven om erstatning til tidligere udsendte soldater, idet kravet her er, at de første symptomer (som ikke behøver at være det fuldt udviklede PTSD billede) skal være til stede senest ½ år, mens de fuldt udviklede PTSD symptomer skal være til stede inden for "et par år". Det tidsmæssige kriterie for PTSD diagnosen er dermed ikke opfyldt, hverken efter ICD-10 eller efter "soldaterloven", men såvel Arbejdsskadestyrelsen som Ankestyrelsen har dog valgt at lægge denne diagnose til grund, og de beskrevne symptomer kan da også sidestilles med dem, man ser ved PTSD.

Konklusion:

Der er ikke - heller ikke i speciallægeerklæringen fra 2012 - dokumenteret psykiske symptomer før under udsendelsen med Olfert Fischer i 2007, hvor der imidlertid ikke fandt noget truende eller farligt sted. Der er dermed gået tre år fra den seneste udsendelse, hvor der iflg. sagsøger var belastninger, til de første symptomer viste sig. Det fuldt udviklede symptombillede var først til stede nogen tid senere.

Der mangler dermed - uanset diagnosen - den fornødne tidsmæssige sammenhæng mellem udsendelserne med de af sagsøger angivne belastninger og tidspunktet for symptomdebut. Dette gælder uanset, om ICD-10's strammere kriterier eller "soldaterloven"s løsere kriterier lægges til grund."

A har forklaret blandt andet, at "filmen knækkede" omkring 2008. Han var først i Kosovo og derefter i Irak. Da han kom hjem fra Irak, var han anderledes, end da han var taget afsted. Han havde svært ved at sove. Han var hele tiden på vagt. Han reagerede voldsomt på ting. Han var opfarende. Han troede, at det kunne hjælpe ham, hvis han blev udsendt igen. Efter at han havde været ude med Olfert Fischer, afslog en kaptajn, at han kunne udsendes igen. Når han var udsendt, følte han ikke, at han havde sine "dårlige sider". Efter at han havde været udsendt med Olfert Fischer, har han ikke været udsat for traumatiske hændelser. I dag laver han ingenting. Han er sygemeldt men stadig ansat i forsvaret. Han opsøgte, da han var udsendt til Kosovo og Irak, ikke læge, idet han troede, at hans tilstand ville gå over.

Z har forklaret, at han er uddannet læge i 1981 og senere psykiater,

og han har de sidste 5 år været læge på veteranområdet. Han er ansat på Odense Universitetshospital i specialafdelingen, og han vedstår den erklæring, han har afgivet i juli 2012. Da han udfærdigede erklæringen, fik han sags dokumenter fra dengang Ankestyrelsen. Han har herefter haft en konsultation med A i 1-2 timer. Der er vedrørende udfærdigelse af erklæring på området i dag "strammet mere op". I dag får man en skabelon, hvor man skal besvare bestemte "kasser". Han fik dokumenterne med et brev med anmodning om formentlig at udfærdige erklæringen på baggrund af udsendelse som soldat. Der stod, som han husker det, dengang ikke i begæringen, hvornår første symptom på PTSD var opstået. Erklæringen skal udfærdiges på ICD 10, og han har skrevet diagnosen som F 43.1 Post-traumatisk belastningsreaktion og F 10.1 skadelig brug af alkohol som følge af PTSD. Han mødte A den 20. juli 2012. A har fortalt om sin tilstand fra 2004 og fremefter. Belastningerne var krigstraumerne, og han tænker mest på de 2 første udsendelser, som A har været på.

Æ har forklaret, idet han vedstår sin erklæring, og han har rådgivet Ankestyrelsen. Han har været speciallæge siden 1988, og i 24 år har han været overlæge i Haderslev. Nu arbejder han for Ankestyrelsen, og han modtager 8-12 sager ugentligt fra Ankestyrelsen. Der er skriftlig sagsbehandling, og han arbejder hjemmefra og svarer på konkrete spørgsmål i sagerne. I konklusionen har han anført, at han har en vis usikkerhed vedrørende diagnosen på grund af den tid, der er gået. Diagnosen er ICD 10. For at få diagnosen skal der være en eller flere hændelser tidsmæssigt ret tæt, og det skal udløse symptomer hos næsten enhver, der er ude for de pågældende hændelser. Det skal endvidere ske indenfor 6 måneder, og der skal være bestemte symptomer til stede. Soldaterloven har blødt forholdene lidt op, idet første symptom skal være indenfor ½ år, og sygdommen skal være færdigudviklet efter et par år. Symptomerne er hos sagsøgeren. Det er dog usikkert, om katastrofehændelserne var til stede, men den tidsmæssige sammenhæng er der ikke, idet der gik 3 år, før det første symptom opstod. Han er ikke helt enig med det forrige vidne på grund af den manglende tidsmæssige sammenhæng. Alkoholforbruget kan forværre PTSD, men det kan ikke opstå på grund af alkohol. Der kan ikke nævnes andre diagnoser end muligvis "uspecificeret belastningsreaktion", men også her er der gået for lang tid.

Sagsøgeren har til støtte for sin påstand gjort gældende, at samtlige betingelser for anerkendelse af en arbejdsskade efter særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte er opfyldt.

Betingelserne for, at en sent diagnosticeret PTSD-lidelse kan anerkendes efter særloven er, at sygdommen ikke kan anerkendes som erhvervssygdom efter lov om arbejdsskadesikring, jf. § 2, stk. 1, nr. 1, at begrundelsen herfor er, at der mangler dokumentation for tidsmæssig sammenhæng, jf. § 2, stk. 1, nr. 2, og at der foreligger en psykiatrisk speciallægeerklæring udstedt senere end 6 måneder efter belastningens ophør, hvori det erklæres, at den undersøgte person lider



af PTSD, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af udsendelse som soldat, jf. § 2, stk. 1, nr. 3.

Ankestyrelsen har afvist at anerkende As sygdom efter lov om arbejdsskadesikring. Af afgørelsen fremgår følgende begrundelse for afvisningen:

”Der er ikke tidsmæssig sammenhæng mellem de belastninger, som du har været udsat for under udstationering i Kosovo i 2002 og i Irak i 2004 og dine psykiske symptomers opståen.

...

Vi anerkender derfor ikke din posttraumatiske belastningsreaktion.”

Betingelserne efter særlovens § 2, stk. 1, nr. 1 og 2 er dermed opfyldte, idet afvisningen efter arbejdsskadesikringsloven skyldes manglende dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem belastninger og symptomdebut.

Sagens tvist angår herefter fortolkningen af særlovens § 2, stk. 1, nr. 3, hvorefter det er et krav for anerkendelse efter særloven, at der er udarbejdet en speciallægeerklæring, som stiller diagnosen PTSD og erklærer, at sygdommen er opstået som følge af og i tilknytning til udsendelserne.

Der er enighed mellem parterne om, at As psykiske lidelser kan diagnosticeres som posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD), som det også er sket i speciallægeerklæring af 20. juli 2012, udredning ved Militærpsykiatrien samt hos læger og psykologer forud herfor.

Det gøres gældende, at også betingelsen i særlovens § 2, stk. 1, nr. 3 er opfyldt ved speciallægeerklæring af 20. juli 2012, hvoraf det fremgår:

”Efter han kom hjem fra sine udsendelser fik han først problemer med at falde i søvn om aftenen. Lå og spekulerede på den magtesløshed han havde oplevet under sine udsendelser. Han havde mareridt omkring situationer, hvor han ikke kunne hjælpe andre mennesker...”

Speciallægeerklæringen statuerer entydigt årsagssammenhæng mellem traumerne under udsendelsen og den PTSD-lidelse, som i samme erklæringen stilles:

”Der er en klar årsagssammenhæng mellem de psykiske traumer patienten har været udsat for under sin udsendelse og aktuelle tilstand.”

Konklusionen fra speciallægeerklæringen understøttes endvidere af sagens øvrige lægelige bilag, idet den første undersøgende psykolog i 2007 også fandt, at der var årsagssammenhæng:

”Klienten henvises af forsvaret tilbage i 2007 hvor han var sygemeldt og fritaget for tjeneste, som følge af depression og angst. Dette udløst på baggrund af især arbejdsmæssige belastninger.”

Den understøttes endvidere af erklæringen fra psykolog X, hvoraf det om årsagssammenhængen er anført at:

”Desuden er der anamnestic en sammenhæng mellem hjemkomsten fra sidste udsendelse og ændret adfærd som isolationstendens, angstsymptomer, dårlig nattesøvn med mere”.

Samtlige af de undersøgende lægefaglige personer har således vurderet, at der er årsagssammenhæng, herunder tidsmæssigt sammenhæng, mellem As udsendelser med det danske forsvar og udviklingen af PTSD.

Heroverfor står en udtalelse, fremlagt af Ankestyrelsen, som det eneste, der taler imod årsagssammenhæng. Sagsøger gør gældende, at dette ikke kan tillægges særlig bevismæssig værdi, dels fordi udtalelsen er ensidigt indhentet til brug for nærværende retssag, dels fordi den er udarbejdet af en speciallæge, som ikke har undersøgt A

Til støtte for den subsidiære påstand om hjemvisning er det gjort gældende,

at afgørelsen er begrundet og baseret på en fejlagtig antagelse om, hvornår symptomerne på PTSD debuterede – ligesom det ved afgørelserne fejlagtigt er lagt til grund, at belastningerne under en efterfølgende udsendelse ikke var af exceptionelt truende eller katastrofeagtig natur. Der er således lagt et forkert faktum til grund ved afgørelsen.

Sagen burde have været anerkendt efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1, idet A er diagnosticeret med en psykisk lidelse, som er optaget på erhvervssygdomsfortegnelsen. Af sagens lægelige materiale, herunder erklæringen fra Militær Psykiatrisk Ambulatorium og fra Z fremgår, at A ikke har været udsat for andre traumer. Ankestyrelsen har derfor ikke med overvejende sandsynlighed godtgjort, at sygdommen skyldes andre forhold end de erhvervsmæssige, hvorfor A har krav på ydelser efter loven, jf. arbejdsskadesikringslovens § 8, stk. 1.

Hertil kommer, at sagen ikke er forelagt for Erhvervssygdomsudvalget

med henblik på en vurdering af, om andre psykiske lidelser end PTSD kunne anerkendes.

I den forbindelse bemærkes, at forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget efter bestemmelsens forarbejder skal ske, medmindre forelæggelsen vil være ”udsigtsløs”, hvilket i forarbejderne er nærmere præciseret og skal forstås som ”åbenbart irrelevant”.

Når både speciallæger og psykologer konkluderer, at A har pådraget sig psykiske lidelser på grund af udsendelse i krig, kan det ikke være ”åbenbart irrelevant” at Erhvervssygdomsudvalget gives mulighed for at vurdere sagen. Det er tværtimod kerneområdet for, hvornår sager bør forelægges.

Dette bør i sig selv føre til, at sagen hjemvises med henblik på forelæggelse for Erhvervs-sygdomsudvalget.

Sagsøgte har til støtte for sin påstand gjort gældende,

at der ikke er grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens afgørelse af 6. marts 2015, hvorved Ankestyrelsen afviste, at As posttraumatiske belastningsreaktion (PTSD) kunne anerkendes som en erhvervssygdom efter arbejdsskadesikringsloven eller var omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion (særloven for veteraner).

Det er A, som har bevisbyrden for, at der er det fornødne sikre grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens afgørelse. Den bevisbyrde har A ikke løftet.

Ankestyrelsen har med sin afgørelse lagt til grund, at A lider af PTSD, men de episoder, som han har beskrevet vedrørende sin udsendelse med fartøjet Olfert Fischer langs Afrikas Kyst i 2007, har ikke været af exceptionelt truende eller af katestrofeagtig karakter.

De episoder, som han har beskrevet vedrørende udsendelserne til Irak og Kosovo, opfylder derimod kravene til at være af exceptionelt truende eller katestrofeagtig karakter, men episoderne ligger tidsmæssigt meget langt væk fra det tidspunkt, hvor hans symptomer for PTSD debuterede.

As PTSD er derfor ikke forårsaget af udsendelserne med Forsvaret, men af andre ukendte omstændigheder.

Ad As principale påstand (særloven for veteraner)

Symptomer på PTSD skal efter WHO's diagnosefortegnelse optræde inden

for 6 måneder efter de traumatiske oplevelser. Hvis det ikke er tilfældet, kan PTSD-diagnosen ikke stilles.

Dokumentationskravet er imidlertid efter særloven for veteraner lempet, idet der ikke efter særloven er krav om, at der foreligger en lægelig dokumentation indenfor 6 måneder.

Det er dog et krav, at der skal være symptomdebut indenfor de 6 måneder efter udsendelsen, hvilket er i overensstemmelse med ordlyden af særlovens 2, stk. 1, nr. 3, hvoraf fremgår, at sygdommen skal være opstået i *tilknytning* til belastningen.

Denne forståelse af særloven for veteraner er blevet understreget af den daværende beskæftigelsesminister Mette Frederiksen. I forbindelse med udvalgsbehandlingen af særloven blev der nemlig fremsat følgende spørgsmål fra Folketingets Beskæftigelsesudvalg den 30. januar 2014 til den daværende beskæftigelsesminister:

*”Spørgsmål nr. 9:*

*Ministeren bedes oplyse, om det er korrekt forstået, at der i sager, hvor der er debut af symptomer mere end 6 måneder efter belastningernes ophør, ikke vil kunne ske anerkendelse af PTSD efter erhvervssygdomsfortegnelsen (heller ikke som delayed onset PTSD), men alene efter forelæggelse for erhvervssygdomsudvalget, og at der heller ikke i disse sager vil kunne opnås erstatning for efter særloven. Det bedes i sammenhæng hermed oplyst, om der er eksempler på, at der er sket anerkendelse af PTSD med symptomdebut mere end 6 måneder efter belastningens ophør”*

I sidste afsnit af ministerens besvarelse af spørgsmålet fremgår følgende:

*” [...]*

*Lovforslaget lemper dokumentationskravet for sygdommens tilstedeværelse i tilknytning til belastningen for PTSD efter erhvervssygdomsfortegnelsen, men ændrer ikke ved ovenfor beskrevne lægefaglige kriterier for anerkendelse. Det er et krav efter lovforslaget, at en senere psykiatrisk speciallægeerklæring dokumenterer, at personen har PTSD, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af den pågældendes udsendelse. Hvis det direkte fremgår af den psykiatriske speciallægeerklæring, at de første symptomer på PTSD først er opstået mere end seks måneder efter udsendelsen, vil betingelserne for anerkendelse efter særloven ikke være opfyldt. Hvis der er tvivl om, hvornår sygdommen er brudt ud, kan Arbejdsskadestyrelsen indhente en ny psykiatrisk speciallægeerklæring.”*

Det vil sige, at hvis der foreligger en speciallægeerklæring senere end 6 måneder efter belastningens ophør, som konkluderer, at den undersøgte person har PTSD, og at sygdommen er opstået i tilknytning til dennes udsendelse, vil det efter særloven være tilstrækkeligt, at blot symptomerne på PTSD er opstået indenfor 6 måneder efter belastningens ophør. De episoder, som A har beskrevet vedrørende sine udsendelser til Kosovo og Irak, er af exceptionel truende og katastrofeagtig karakter, men hans symptomdebut beskrives først i 2007, dvs. henholdsvis 3 og 5 år efter hans udsendelser til Irak og Kosovo.

I speciallægeerklæringen af 20. juli 2012 udarbejdet af speciallæge i psykiatri Z er det om symptomdebuten således anført, at det var efter udsendelserne, at A først fik problemer med at falde i søvn om aftenen mv.

At As symptomdebut indtraf i 2007 følger endvidere bl.a. af journaludskrift fra Veterancentret fra perioden 29. oktober 2010 til 25. januar 2013, hvoraf fremgår, at det var efter udsendelsen med fartøjet Olfert Fischer i 2007 ved Afrikas kyst, at han fik det svært, og at han blev stresset, samt han fik den første periode, hvor han var ”nede”.

Ovenstående følger desuden af As anmeldelse af erhvervs sygdommen til Arbejdsskadestyrelsen, hvori det er oplyst, at påvirkningstidspunktet er 2007.

As PTSD er derfor ikke opstået i tilknytning til udsendelserne til Kosovo og Irak. For så vidt angår As udsendelse med fartøjet Olfert Fischer i 2007 ved Afrikas kyst, fremgår bl.a. følgende om denne udsendelse i speciallægeerklæringen af 20. juli 2012 udarbejdet af speciallæge i psykiatri Z:

*”[...] Har også været udsendt med flådefartøjet Olfert Fischer uden at der skete noget egentlig dramatisk. Han begyndte dog at blive nervøs for at være i lukkede rum og måtte flyttes til dæktjeneste. [...]”*

Det er således ikke dokumenteret, at han under denne udsendelse har været udsat for exceptionelt truende eller katastrofeagtige belastninger.

Der er på den baggrund ikke grundlag for at anerkende As PTSD efter særloven.

Ad As subsidiære påstand (arbejdsskadesikringsloven)

Anerkendelse efter § 7, stk. 1, nr. 1

En sygdom kan kun anerkendes som en erhvervssygdom efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1, hvis sygdommen er optaget på erhvervssygdomsfortegnelsen, jf. senest bekendtgørelse nr. 960 af 28. juni 2016 om fortegnelse over erhvervssygdomme anmeldt fra 1. januar 2005 og bilag 1.

Posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD) er opført i erhvervssygdomsfortegnelsen punkt F.1:

<u>Pkt. F1</u>	<u>Sygdom</u>	<u>Påvirkning</u>
F1	Posttraumatisk belastningsreaktion (når symptomer på sygdommen opstår senest inden for 6 måneder og sygdommen er fuldt til stede inden for få år)	Traumatiske begivenheder eller situationer af kortere eller længere varighed af en exceptionelt truende eller katastrofeagtig natur.

PTSD kan således kun anerkendes som en erhvervssygdom efter erhvervssygdomsfortegnelsens punkt F.1, hvis fortegnelsens særlige betingelser til sygdommen og påvirkningen er opfyldt.

Der er ikke noget grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens vurdering af, at der ikke er dokumenteret den fornødne tidsmæssige sammenhæng mellem de oplevelser, som A har været udsat for under sine udsendelser til Kosovo og Irak, og de psykiske symptomers opståen, idet han ikke har haft symptomer på PTSD inden for 6 måneder efter hjemkomsten fra Kosovo og Irak.

As symptomer opstod som nævnt ovenfor først i 2007.

Som ligeledes nævnt ovenfor er det ikke dokumenteret, at A under udsendelsen med fartøjet Olfert Fischer i 2007 ved Afrikas kyst har været udsat for exceptionelt truende eller katastrofeagtige belastninger.

Det bestrides, at Ankestyrelsen har lagt et forkert faktum til grund for afgørelsen.

Der er på ovenstående baggrund ikke grundlag for at anerkende As PTSD som en erhvervssygdom inden for erhvervssygdomsfortegnelsen, jf. arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1.

Anerkendelse efter § 7, stk. 1, nr. 2.

En sygdom kan anerkendes uden for erhvervssygdomsfortegnelsen efter reglerne i arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 1. og 2. led, hvis den efter den nyeste medicinske dokumentation opfylder de krav, som er nævnt i § 7, stk. 1, 1. pkt., eller hvis den udelukkende eller i overvejende grad er forårsaget af arbejdets særlige art.

Der gælder et skærpet beviskrav ved vurderingen af, om en sygdom, der ikke er optaget på erhvervssygdomsfortegnelsen, kan anerkendes efter § 7, stk. 1, nr. 2. Anerkendelse i medfør heraf forudsætter således et egentligt positivt bevis for en årsagssammenhæng mellem lidelsen og det udførte arbejde, og der må ikke herske lægefaglig tvivl om, om at sygdommen i det konkrete tilfælde er erhvervsbetinget.

Anerkendelse efter § 7, stk. 1, nr. 2, 1. og 2. led, forudsætter derudover, at sygdommen forinden har været forelagt for Erhvervssygdomsudvalget, jf. lovens § 7, stk. 3.

I medfør af arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 3, 2. pkt., skal Arbejdsmarkedets Erhvervssikring forelægge sygdomme for Erhvervssygdomsudvalget, når det skønnes, at der er mulighed for, at sygdommen vil kunne anerkendes.

Ankestyrelsen har med rette vurderet, at der ikke er mulighed for, at hans sygdom vil kunne anerkendes efter forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget, idet der ikke er generelle lægelige undersøgelser, der beviser en sammenhæng mellem PTSD opstået efter mange år og de belastninger, A har været udsat for.

Endvidere har A ikke dokumenteret, at han i forbindelse med sit arbejde har været udsat for en sådan særlig belastning, at den kan være årsag til hans psykiske lidelse.

Der er derfor heller ikke grundlag for anerkendelse af As psykiske lidelse som en erhvervssygdom uden for erhvervssygdomsfortegnelsen, jf. arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 2.

A har ikke i sagen fremlagt oplysninger, der kan give grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens vurdering, og Ankestyrelsen skal derfor frifindes for den subsidiære påstand og hjemvisning.

### **Retten's begrundelse og afgørelse**

Det lægges til grund som ubestridt, at A lider af PTSD, og at han ifølge sagens dokumenter første gang opsøgte hjælp i den anledning i 2007. Han havde da været udsendt med Olfert Fischer langs Afrikas kyst, og det er efter bevisførelsen ikke godtgjort, at han i forbindelse med denne udsendelse har været udsat for noget exceptionelt truende eller af ka-

tastrofeagtig karakter. De tidligere udsendelser til henholdsvis Irak og Kosovo opfylder kravene til at være exceptionelt truende i karakter, og efter bevisførelsen har sagsøgeren muligt været udsat for hændelser, som kan betegnes som exceptionelt truende eller af katastrofeagtig karakter i forbindelse med disse udsendelser. Efter loven om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sen diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion fremgår det blandt andet af § 2, at en betingelse for at blive tilkendt erstatning er, at der forud for en psykiatrisk speciallægeerklæring udstedt senere end 6 måneder efter belastningens ophør, hvori det erklæres, at den undersøgte person lider af posttraumatisk belastningsreaktion, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af udsendelse som nævnt i § 1, stk. 2. Der skal derfor foreligge symptomer på sygdommen indenfor 6 måneder efter udsendelsen. Det fremgår af svaret på spørgsmål 9 til beskæftigelsesminister Mette Frederiksen den 30. januar 2014, at "hvis det direkte fremgår af den psykiatriske speciallægeerklæring, at de første symptomer på PTSD først er opstået mere end 6 måneder efter udsendelsen, vil betingelserne for anerkendelse efter særloven ikke være opfyldt." I denne sag er sagsøgerens symptomer konstateret i 2007, og det må således anses for godtgjort, at symptomerne ikke er opstået indenfor 6 måneder efter belastningens ophørt. Det bemærkes, at sagsøgeren ikke i forbindelse med udsendelsen med Olfert Fischer som nævnt ovenfor, var udsat for nogen hændelser af exceptionelt truende eller katastrofeagtig karakter. Sagsøgeren kan derfor ikke opnå erstatning efter den nævnte lovs bestemmelser.

Om den subdiære påstand bemærkes, at det fremgår af Arbejdsskadeforsikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1, at anden sygdom kan anerkendes som en erhvervssygdom, hvis sygdommen er optaget på erhvervssygdomsfortegnelsen bekendtgørelsen og for så vidt angår PTSD, hvis belastningsreaktionen ligger indenfor 6 måneder, og sygdommen er fuldt tilstede indenfor få år, og det skyldtes en traumatisk begivenhed eller situationer af kortere eller længere varighed af en exceptionel truende eller katastrofeagtig natur. Sagsøgerens symptomer opstod i 2007. Der foreligger derfor ikke tilstrækkelig bevis for årsagssammenhæng mellem lidelsen og det udførte arbejde. I den forbindelse bemærkes igen det tidsrum, der er gået siden belastningsreaktionen og sygdommens opståen. På baggrunden af de lægelige erklæringer er der ikke tilstrækkelig sammenhæng mellem sygdommen og de belastninger, som han har været udsat for henset til den hengåede tid siden hændelserne.

Med disse bemærkninger frifindes sagsøgte for såvel den principale som den subsidiære påstand.

Med omkostninger forholdes som nedenfor bestemt.

Det bemærkes, at sagsøgeren har fri proces, og at sagsøgte ikke er momsregistreret. Statskassen skal derfor betale omkostninger til sagsøgte.

**Thi kendes for ret:**



Sagsøgte, Ankestyrelsen, frifindes.

Inden 14 dage skal Statskassen betale sagsomkostninger til sagsøgte med 140.000 kr.

N. Feilberg Jørgensen  
dommer

Udskriftens rigtighed bekræftes.  
Retten i Odense, den 13. oktober 2017.

Lissi Agergaard, kontorfuldmægtig



## Udskrift af dombogen

Bilag nr. 5

## DOM

Afsagt den 14. november 2017 i sag nr. BS 44-64/2017:

A

mod  
Ankestyrelsen  
Teglholmsgade 3  
2450 København SV

### Sagens baggrund og parternes påstande

Denne sag, der er anlagt ved Retten i Hillerød den 12. januar 2017, drejer sig om, hvorvidt sagsøger, As posttraumatiske belastningsreaktion kan anerkendes som en erhvervssygdom inden for eller uden for erhvervssygdomsfortegnelsen, jf. arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1, og nr. 2, 2. led, eller i medfør af særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte, hvilket sagsøgte, Ankestyrelsen, ved afgørelse af 26. februar 2016 afslog.

Sagsøgeren, A, har nedlagt påstand om principalt, at Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en posttraumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af lov om arbejdsskade-sikring § 5, jf. § 7, stk. 1, nr. 1.

Subsidiært at Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring § 5, jf. § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

Mere subsidiært at Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en posttraumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte.

Mest subsidiært at sagen hjemvises til Ankestyrelsen.

Sagsøgte, Ankestyrelsen, har nedlagt påstand om frifindelse.

### Oplysningerne i sagen

Denne dom indeholder ikke en fuldstændig sagsfremstilling, jf. retsplejelovens § 218 a, stk. 2.

A har under sagen haft fri proces.

Under sagen er der afgivet forklaring af A, X, Y og Z.

A har forklaret bl.a., at han var enkeltmandsudsendt til Kosovo. Der var ca. 3000 mand i NATO-hovedkvarteret i Pristina, heraf 11 danskere. Han var i en afdeling, hvor han havde en italiensk chef og en spansk næstkommanderende. Der var kun én anden i afdelingen, som kunne tale engelsk. Han var den eneste menige. De øvrige var officerer. Aflastningen efter de oplevelser, som han var udsat for, foregik i baren, hvor han fik ”en halvskid” på. I 2004 kom han på antabus, fordi det var svært at komme ud af ”en halvskid” på seks måneder. Han sov dårligt, han have mareridt, og han havde en depression. Efterhånden slap der lidt ud om oplevelserne i Kosovo. Først var det i form af genoplevelser, senere blev der sat ansigt på. Han havde søvnbesvær. Han havde tidligere været bartender i Grønland, hvor han havde det godt. Efter udsendelsen til Kosovo var han angst og nervøs. Hvis han skulle med offentlig transport, skulle han sidde med siden til, så han kunne se en flugtvej.

Da han kom hjem fra Kosovo, kom han ud at sejle med et inspektionsskib i Grønland. Han lavede uhensigtsmæssige ting på skibet, fordi han blev distraheret på grund af udsendelsen til Kosovo. Han oplevede tryghed på skibet, fordi der altid var mennesker, og der var et godt kammeratskab. Han havde stadig mareridt, da han var på inspektionsskibet, men der var en anden balkanveteran, som han kunne tale med. Der var god støtte omkring ham. Det blev brudt, da han holdt op i søværnet i 2010. På det tidspunkt var han på psykofarmaka. Han havde mødt en, der fik den samme medicin, som han selv fik, og den person var ikke kommet ud at sejle. Derefter gik han til sin chef, og de blev enige om, at han skulle holde op i søværnet.

Efter han havde været på inspektionsskibet i Grønland, var han på et miljøskib i København i fire måneder. Da han var på miljøskibet, sejlede han i en uge ad gangen, og så var han hjemme i to uger. Efter miljøskibet var han på et skoleskib, hvor han sejlede i sommerhalvåret, og var på værftet i vinterhalvåret. Han er uddannet maskinarbejder. Derefter var han på skibet ”Esbern Snare”, som skulle sendes til Afrikas Horn. Han deltog i forberedelserne og i øvelser. Under klargøringen var han på skibet en uge ad gangen, og så var han hjemme en uge. Nogle gange arbejdede han fra kl. 8 til kl. 16. Det var et stort skib med ca. 115 mand.

Når man har psykiske problemer, vil man ikke indrømme det, og man vil gerne beholde sit arbejde. De andre ting, som han har oplevet, har ikke haft betydning for, hvordan han har det. Hans ægteskab var et sørgeligt ægteskab, som de begge gerne ville ud af. Han blev gift i 2003, lige inden han blev udsendt til Kosovo. Hans tidligere kone havde to børn fra et tidligere forhold. Han fungerede som far for børnene. På det tidspunkt sejlede han i tre måne-

der ad gangen, og så var han på hjemme i to måneder, hvor han opholdt sig på Filippinerne, som hans tidligere kone kommer fra. Da han holdt op med at sejle, kom hans tidligere kone og hendes børn til Danmark. Dagen efter bankrøveriet, som han var vidne til, mødte han på jobcentret. Da han holdt op i Søværnet, mistede han også sin bolig, fordi han boede i en tjenestebolig. Københavns Kommune kunne ikke umiddelbart hjælpe ham med en anden bolig, og fordi han skulle flytte hurtigt, fik han en bolig på den værste adresse i Slagelse. Da han boede i Slagelse, blev hans dør sparket ind, og han blev truet med en pistol, men det har ingen indvirkning på, hvordan han har det.

X har forklaret bl.a., at han er speciallæge i psykiatri. Han har arbejdet med psykiske problemer hos militærpersonel i ca. 20 år, og han har arbejdet med krigsveteraner i ca. 10 år. Han er primært beskæftiget med PTSD, men han arbejder også med andre psykiske problemer.

Da han overtog A som patient, så han på journalen, og han konstaterede, at han havde overtaget A fra to kolleger. Han havde derfor ikke den grundige indledende samtale, der var grundlag for As diagnose.

Man lægger vægt på, om belastningerne er tilstrækkelige til, at man kan tale om PTSD, som er den mest markante og den, der har størst betydning. Der skal være tale om exceptionelle belastninger og ikke dagligdags begivenheder. Endvidere skal en række symptomer være til stede. Det er symptomer i form af genoplevelser i form af drømme, flashback eller lignende, undvigelsesadfærd, hvor man f.eks. undgår noget, der minder om belastningen, konstant psykisk alarmtilstand, hvor man er irriteret, anspændt og nervøs, for højt sikkerhedsadfærd, f.eks. at man sover med våben og svære søvnproblemer.

Den tidsmæssige sammenhæng mellem belastningen og tilstedeværelsen af psykiske symptomer har været diskuteret. Tidligere var der en grænse på 6 måneder, men der er blevet blødt op på den tidsmæssige sammenhæng. Hvis han skulle have lavet en speciallægeerklæring, ville han have set på de tre forhold, men det er ikke afgørende for behandlingen i hverdagen. Han har ikke spurgt nærmere ind til As symptomer, da han har beroet på Æs vurdering. Han og A er således ikke gået i detaljer omkring de oplevelser, som A har haft. Han kunne læse, at det var dramatiske hændelser. Han er ikke selv gået ind i det. Han og A har mere talt om de sociale problemer. Det er det, der har været fokus på. A er tilbageholdende. Man skal trække symptomerne ud af ham. Det er noget, som han lægger vægt på, når han skal udarbejde en speciallægeerklæring.

Når man skal vurdere, om en person skal have førtidspension, handler det om funktionsniveau. Det afgørende er ikke, om man lider af PTSD.

Y har forklaret bl.a., at han er speciallæge i psykiatri. Han har arbejdet i det offentlige ind til for ca. 10 år siden, og nu arbejder han i privat regi. Han har lavet mange udredninger, og han har arbejdet med PTSD og veteraner. Han anvender de kendte kriterier ved vurderingen af, om en person lider af PTSD. Han ser på, om personen har været i overhængende livsfare eller udsat for en hændelse af katastrofeagtig natur, om personen har mareridt, flashback, angst og depressive symptomer, og om personen farer sammen ved den mindste lyd og trækker sig socialt.

Da han udarbejdede speciallægeerklæringen i 2014 undrede han sig over, at A kunne være uden symptomer i så lang tid. I 2011 boede A et sted, der reaktiverede symptomerne. Han ville have A væk fra miljøet i Slagelse. Da han fik sagen igen, var han ikke i tvivl om diagnosen. Det var en omfattende sag. Han går ud fra, at han har spurgt ind til, hvornår symptomerne har været der, og det er hans diagnose baseret på. Hvis han mener, at patienten er troværdig, skriver han det. A havde ikke holdt ud så længe, hvis han havde været utroværdig. Mange soldater kæmper imod symptomerne.

Z har forklaret bl.a., at han er speciallæge i psykiatri. Han arbejder som overlæge på psykiatrisk afdeling i Haderslev, og siden 2013 har han været lægekonsulent for Ankestyrelsen.

Ifølge ICD 10 skal tre kriterier være opfyldt for at stille diagnosen PTSD. Der skal være tale om belastninger af en vis karakter, der skal være en række symptomer, og de skal være til stede indenfor 6 måneder efter belastningen. I denne sag mener han, at den tidsmæssige sammenhæng mangler. I materialet er der symptomer fra 2009. Det fremgår bl.a. af As egne oplysninger til Arbejdsskadestyrelsen fra 2013, at han fik symptomer første gang i december 2009. Før det tidspunkt er der ikke beskrevet psykiske symptomer i materialet. Der er alene beskrevet et alkoholmisbrug.

De symptomer, der skal være til stede, skal have en bestemt karakter. Indenfor 6 måneder skal der være flashback eller mareridt med pinefulde, påtrængende erindringer. Der skal være undvigelsesadfærd, søvnforstyrrelser, social isolation, støjoverfølsomhed, at man farer sammen ved pludselige lyde, depressiv humørstemning samt hukommelses- og koncentrationsproblemer. Hvorvidt den pågældendes funktionsniveau er påvirket, afhænger af i hvor svær grad den pågældende har PTSD. Nogle personer, der lider af PTSD, kan arbejde på fuld tid. Det afhænger af den enkeltes tilstand. De forskellige symptomer kan være til stede på forskellig måde. Alkoholmisbrug er ikke et påkrævet symptom for at stille diagnosen PTSD, men det betragtes som et sekundært symptom, da det betragtes som selvmedicinering. Det er ikke et tilstrækkeligt symptom til at stille diagnosen PTSD.

Der gik ca. 5 år fra A kom hjem fra Kosovo i 2004, og ind til han fik symptomer i 2009. I speciallægeerklæringen skriver man, at der har

været symptomer tidligere, men i helbredsskemaerne til forsvaret, har A selv skrevet under på, at han ikke havde psykiske lidelser. Det, der fremgår af speciallægeerklæringen fra 2014, er det, som A selv har forklaret i 2014. Det, som A selv har oplyst i helbredsskemaerne til forsvaret fra 2004 og frem, er mere troværdigt. Hvis man har det dårligt, så ved man det godt selv. Så hvis man svarer nej på spørgsmålet om, hvorvidt man har psykiske problemer, så har man det ikke psykisk dårligt. Speciallægeerklæringen er baseret på det, som A selv har oplyst i 2014. Ved en anden psykisk lidelse ville man kræve den samme tidsmæssige sammenhæng. Det er usandsynligt, at der går 5 år fra belastningen, og ind til symptomerne kommer.

Når han bliver bedt om at udarbejde en udtalelse til Ankestyrelsen, svarer han i første række på nogle konkrete spørgsmål fra sagsbehandleren. Hans udtalelse er baseret på sagsakterne. Han har aldrig mødt A. Han er ansat af Ankestyrelsen for et fast ugentligt timetal, som han får en fast månedsløn for. Han har 8-12 sager om ugen, hvoraf 2-3 sager er veteransager.

### **Parternes synspunkter**

For A er der i det væsentlige procederet i overensstemmelse med påstandsdokumentet, hvoraf bl.a. fremgår:

"...

#### Anbringender:

Til støtte for den nedlagte principale påstand gøres det gældende, at

As psykiske lidelser skal anerkendes som en arbejdsskade, jf. arbejdsskadesikringsloven § 7, stk. 1, nr. 1.

A er diagnosticeret med posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD), jf. speciallægeerklæring fra speciallæge i psykiatri, Y (bilag 7), samt journalblad fra militærpsykiatrisk ambulatorium (bilag 4 og 14). Det er i denne forbindelse konkluderet, at symptomerne på PTSD var en følge af udsendelse i krig.

Der er ingen grund til at tilsidesætte disse specialfaglige vurderinger af As symptomer.

Der er da også enighed mellem parterne om, at A lider af PTSD.

Det bemærkes i øvrigt, at det ikke er en forudsætning for at stille diagnosen PTSD, at der er dokumentation (endsige dokumentation i form af journalnotater) for symptomdebut inden for 6 måneder fra de

traumatiske belastninger.

Derudover gøres det gældende, at A havde symptomer på lidelsen efter udsendelsen til Kosovo, hvilket er dokumenteret ved As egen forklaring over for læger og myndigheder.

Det er dokumenteret, at A under sine udsendelser har oplevet en række hændelser af exceptionelt truende eller katastrofeagtig karakter. Der henvises i den forbindelse særligt til sagens bilag 3, 4, 6, 7, 8 og 14.

Det følger af erhvervssygdomsfortegnelsen punkt F.1, at en posttraumatisk belastningsreaktion er omfattet af arbejdsskadebegrebet, når denne er en følge af en påvirkning af traumatiske begivenheder eller situationer af kortere eller længere varighed af en exceptionelt truende eller katastrofeagtig natur.

Det er ubestridt, at As oplevelser under udsendelse til Færøerne og Kosovo var af exceptionelt truende og katastrofeagtig karakter og dermed egnet til at forårsage psykiske lidelser, herunder PTSD.

Da A således har pådraget sig PTSD under udsendelserne som soldat, skal hans psykiske lidelser anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring § 5, jf. § 7, stk. 1, nr. 1.

Selv hvis As psykiske lidelser anses for forværret eller reaktiveret af andre omstændigheder end de militære udsendelser, må udsendelserne anses for årsagen til de psykiske lidelser. Disse andre omstændigheder har således ikke betydning for selve anerkendelsen af As psykiske lidelser som en arbejdsskade. Disse vil derimod kunne få betydning for udmålingen af As méngrad samt erhvervsevnetab, jf. lov om arbejdsskadesikring § 12, stk. 2.

Til støtte for den subsidiære påstand gøres det gældende, at

As psykiske lidelser må anerkendes efter opsamlingsbestemmelsen i lov om arbejdsskadesikrings § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

As psykiske lidelser må – uanset hvordan de kan diagnosticeres – anses for i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art.

Selv hvis det lægges til grund, at As psykiske lidelser ikke kan diagnosticeres som PTSD, gøres det gældende, at de psykiske lidelser under alle omstændigheder er en følge af hans udsendelser og dermed en arbejdsskade, der skal anerkendes efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

Samtlige psykiatriske speciallæger, der har tilset A har uafhængigt og ved forskellige lejligheder konkluderet, at A har pådraget sig psykiske lidelser som følge af sine udsendelser.

Til støtte for den nedlagte mere subsidiære påstand gøres det gældende, at

Betingelserne for anerkendelse af As lidelser som arbejdsskade efter særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte er opfyldt.

A har fået afvist at få anerkendt sine psykiske lidelser efter lov om arbejdsskadesikring (bilag 12). Begrundelsen er, at der ikke er dokumentation for en tidsmæssig sammenhæng mellem belastningerne og sygdomsdebut.

Der foreligger imidlertid en psykiatrisk speciallægeerklæring, udstedt senere end 6 måneder efter As udsendelse i krig ("belastningen"), der utvetydigt konkluderer, at A lider af posttraumatisk belastningsreaktion, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af hans udsendelser (bilag 7).

A opfylder således betingelserne for at få anerkendt sine psykiske lidelser som en arbejdsskade, jf. lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion § 2, stk. 1.

Til støtte for den nedlagte mest subsidiære påstand gøres det gældende, at

Ankestyrelsens afgørelse i sagen er baseret på fejlagtigt grundlag.

Ankestyrelsen har afvist at forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget med henvisning til, at der ikke er mulighed for anerkendelse efter forelæggelse for udvalget, da "der ikke er nogen generelle lægelige undersøgelser, som beviser en sammenhæng mellem posttraumatisk belastningsreaktion og de belastninger, du har været udsat for på arbejdet." (bilag 12)

Efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led kan der ske anerkendelse af en sygdom på grund af "arbejdets særlige art". Hermed menes, at den ansatte har været udsat for et særligt belastende eller ekstraordinære forhold under ansættelsen, som vurderes at medføre en risiko for skade.

En arbejdsskade kan således anerkendes, hvis der har været særlige omstændigheder ved arbejdet, som har gjort det særligt belastende, hvis lidelsen udelukkende eller i overvejende grad skyldes arbejdets særlig art og hvis der ikke er lægelig tvivl om, at sygdommen skyldes arbejdet.



I den forbindelse bemærkes, at forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget efter bestemmelsens forarbejder skal ske, medmindre forelæggelse vil være "udsigtsløs", hvilket i forarbejderne er nærmere præciseret og skal forstås som "åbenbart irrelevant".

Når overlæge i psykiatri X, speciallæge i psykiatri Y, overlæge i psykiatri Æ samt speciallæge i psykiatri Ø konkluderer, at A har pådraget sig psykiske lidelser på grund af udsendelse i krig, kan det ikke være "åbenbart irrelevant" at Erhvervssygdomsudvalget gives mulighed for at vurdere sagen. Det er tværtimod kerneområdet for, hvornår sager bør forelægges.

As sag bør derfor forelægges for Erhvervssygdomsudvalget, hvorfor sagen skal hjemvises med henblik på forelæggelse, jf. eksempelvis U 2016.988 V.

..."

For Ankestyrelsen er der i det væsentlige procederet i overensstemmelse med påstandsdokumentet, hvoraf bl.a. fremgår:

"...

#### Anbringender

Det gøres overordnet gældende, at der ikke er grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens afgørelse af 26. februar 2016 (bilag 12), hvorved Ankestyrelsen afviste, at As posttraumatiske belastningsreaktion kunne anerkendes som en erhvervssygdom inden for erhvervssygdomsfortegnelsen eller uden for erhvervssygdomsfortegnelsen, jf. arbejdsskadesikringslovens § 5, jf. § 7, stk. 1, nr. 1 og nr. 2, 2. led.

Ankestyrelsen afviste ved afgørelsen desuden, at As posttraumatiske belastningsreaktion var omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion (herefter benævnt særloven for veteraner).

Ankestyrelsen anvender lægekonsulenter i sin sagsforberedelse og har en særlig erfaring i at bedømme, om lovens betingelser er opfyldt, herunder at foretage de nødvendige bevisvurderinger af skønsmæssig karakter.

Det er A, der har bevisbyrden for, at der er det fornødne sikre grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens afgørelse. Denne bevisbyrde har A ikke løftet.

#### Ad arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1

Ankestyrelsen har med rette vurderet, at der ikke er grundlag for at anerkende As posttraumatiske belastningsreaktion som en erhvervssygdom inden for erhvervssygdomsfortegnelsen, jf. arbejdsskadesikringslovens § 5, jf. § 7, stk. 1, nr. 1.

Af bekendtgørelse nr. 12 af 13. januar 2015 om fortegnelse over erhvervssygdomme og bilag 1 hertil, fremgår under pkt. F.1, at posttraumatisk belastningsreaktion kan anerkendes som en erhvervssygdom.

For at en posttraumatisk belastningsreaktion skal kunne anerkendes som en erhvervssygdom efter erhvervssygdomsfortegnelsen, er det herefter en betingelse, at anmelderen har været udsat for traumatiske begivenheder eller situationer af kortere eller længere varighed af en exceptionelt truende karakter og har påtrængende erindringer eller mareridt og stærkt ubehag ved udsættelse for omstændigheder, der minder om traumerne. Alt, der minder om traumerne, skal søges undgået. Endvidere skal anmelderen enten opleve hel eller delvis amnesi af de traumatiske oplevelser eller vedvarende symptomer på psykisk overfølsomhed eller alarmberedskab på mindst to af følgende måder:

- 1) Søvnbesvær
- 2) Irritabilitet eller vredesudbrud
- 3) Koncentrationsbesvær
- 4) Hypervigilitet
- 5) Tilbøjelighed til at fare sammen

Symptomer på posttraumatisk belastningsreaktion skal optræde inden for 6 måneder efter de traumatiske oplevelser, og sygdommen skal være fuldt ud til stede inden for 2 år.

I den foreliggende sag har Ankestyrelsen vurderet, at der ikke er dokumenteret den fornødne tidsmæssige sammenhæng mellem de oplevelser, som A har været udsat for under sine udsendelser og de psykiske symptomers opståen, idet han ikke har haft symptomer på posttraumatisk belastningsreaktion inden for 6 måneder efter hjemkomsten.

As symptomer er først kommet til egentlig udfoldelse i 2010, mens udsættelsen fandt sted i 2003-2004. Der er beskrevet lettere symptomer en tid efter hjemsendelsen fra Kosovo, men derefter var As tilstand god frem til 2010, hvor han var udsat for en række andre, og ikke arbejdsrelaterede belastninger, herunder bankrøveri, skilsmisse med anklager om vold og voldtægt, dom for vold, flytning til hårdt belastet kvarter med trusler, røverforsøg og ildspåsættelse.

Ad arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led

Ankestyrelsen har med rette vurderet, at der heller ikke er grundlag for at anerkende As posttraumatiske belastningsreaktion som en er-

hvervssygdom uden for erhvervssygdomsfortegnelsen.

En sygdom kan anerkendes uden for erhvervssygdomsfortegnelsen efter reglerne i arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, hvis det godtgøres, at sygdommen udelukkende eller i overvejende grad er forårsaget af arbejdets særlige art.

Ankestyrelsen har med rette vurderet, at A ikke har dokumenteret, at han i forbindelse med sit arbejde har været udsat for en sådan særlig belastning, at den kan være årsag til hans posttraumatiske belastningsreaktion.

#### Ad særloven for veteraner

Ankestyrelsen har med rette vurderet, at der ikke er grundlag for at anerkende As posttraumatiske belastningsreaktion efter særloven for veteraner.

Af § 2 i særloven for veteraner fremgår følgende:

”Arbejdsskadestyrelsen tilkender erstatning og godtgørelse for sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion, når:

- 1) sygdommen ikke kan anerkendes som erhvervssygdom efter lov om arbejdsskadesikring,
- 2) begrundelsen for, at sygdommen ikke kan anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring er, at der mangler dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem belastning og sygdomsdebut, og
- 3) der foreligger en psykiatrisk speciallægeerklæring udstedt senere end 6 måneder efter belastningens ophør, hvori det erklæres, at den undersøgte person lider af posttraumatisk belastningsreaktion, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af udsendelse som nævnt i § 1, stk. 2.”

Det er ikke dokumenteret, at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af udsendelserne. Der er derfor ikke grundlag for anerkendelse efter særloven.

...”

#### **Rettenns begrundelse og afgørelse**

A var ansat i forsvaret frem til 2010, og i forbindelse med sin ansættelse i forsvaret, var han udstationeret til Grønlands Kommando og Færøernes Kommando, ligesom han fra oktober 2003 til marts 2004 var udsendt til Kosovo med forsvaret til NATO-hovedkvarteret i Pristina.

Det lægges til grund som ubestridt, at A var udstationeret til Færøerne i 1996, hvor den daværende forsvarschef og hans følge omkom i en flyulykke, og at A efterfølgende var med til at bjerge ligdele

fra flyet.

Det lægges endvidere til grund som ubestridt, at A under sin udsendelse til Kosovo var udsat for belastninger i form af direkte beskydning, trusler om vold og stenkast i forbindelse med demonstrationer, beskydninger ind over lejren, og at han var vidne til og vidende om følgerne af krigshandlinger og overgreb mod civilbefolkningen, ligesom der var minefare overalt.

Endelig lægges det til grund som ubestridt, at A har posttraumatisk belastningsreaktion, forkortet PTSD.

Ankestyrelsen har ved afgørelse af 26. februar 2016 truffet afgørelse om, at As PTSD ikke er en erhvervssygdom, og at han derfor ikke kan få erstatning eller andre ydelser efter arbejdsskadeloven. Endvidere traf Ankestyrelsen afgørelse om, at As PTSD ikke er omfattet af særloven for tidligere soldater og andre statsansatte.

Arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1 (indenfor erhvervssygdomsfortegnelsen)

PTSD er medtaget på fortegnelsen over erhvervssygdomme anmeldt fra 1. januar 2005, og PTSD er således anerkendt som en erhvervssygdom i medfør af arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1. Det fremgår af erhvervssygdomsfortegnelsen, at en række betingelser skal være opfyldt for at anerkende PTSD som en erhvervssygdom efter erhvervssygdomsfortegnelsen. Det er således en betingelse, at den skadelidte har været udsat for traumatiske begivenheder eller situationer af kortere eller længere varighed af en exceptionel truende eller katastrofeagtig karakter. Det er endvidere en betingelse, at symptomer på sygdommen opstår senest indenfor 6 måneder, og at sygdommen er fuldt udviklet indenfor få år.

Retten lægger til grund, at de belastninger, som A var udsat for navnlig under sin udsendelse til Kosovo, var af en sådan karakter, at de opfylder kriterierne for at være exceptionelt truende eller af katastrofeagtig karakter.

Det afgørende for, om A kan få medhold i sin principale påstand om, at hans PTSD er en erhvervssygdom omfattet af arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1, er herefter, om det kan anses for bevist, at A havde symptomer på sygdommen indenfor 6 måneder, og om sygdommen var fuldt udviklet indenfor få år efter hjemkomsten fra Kosovo i marts 2004.

A har forklaret, at han efter udsendelsen til Kosovo led af søvnbesvær og mareridt, at han havde en depression, og at han blev angst og nervøs. A har endvidere forklaret, at han under udsendelsen

til Kosovo udviklede et alkoholproblem. Dette støttes af oplysningerne fra As egen læge, hvoraf det bl.a. fremgår, at A i juli 2004 modtog antabus.

Speciallæge i psykiatri Y har i psykiatrisk speciallægeerklæring af 28. maj 2014 bl.a. konkluderet, at A siden Kosovo har haft PTSD-symptomer i form af såvel arousal som social isolation, søvnbesvær, koncentrationsbesvær, hukommelsesproblemer, samt tidvise depressive symptomer med ledsagede suicidale tanker og impulser m.v. Dette fremgår ligeledes af overlæge Æs journalnotat af 1. november 2012. Speciallæge i psykiatri X har forklaret, at han henholdt sig til overlæge Æs vurdering, da han overtog behandlingen af A.

Det fremgår af sagen og af As forklaring, at A efter udsendelsen til Kosovo var ude at sejle med et inspektionsskib i Grønland. Derefter var han først på et miljøskib i København og siden på et skoleskib. Umiddelbart inden hans ansættelse i forsvaret ophørte, var han på skibet "Esbern Snare", som skulle sendes til Afrikas Horn. A har endvidere forklaret, at han i samme periode jævnligt besøgte sin daværende kone i Filippinerne.

Det fremgår endvidere af sagen, at A i 2004, 2005 og 2006 udfyldte helbredsskemaer til brug for forsvaret, hvor han svarede nej på spørgsmålet om, hvorvidt han havde eller havde haft psykiske lidelser.

Yderligere fremgår det af journalblad fra Forsvarets Sundhedstjeneste, at A den 10. december 2009 henvendte sig på infirmeriet i København. Det fremgår af journalnotat af 11. januar 2010, at A i forbindelse med henvendelsen til infirmeriet i december 2009 blev sat i anti-depressiv behandling. Der foreligger ikke lægelige oplysninger om tidligere henvendelser på grund af psykiske problemer.

Endelig fremgår det af sagen, at A i forbindelse med anmeldelsen til Arbejdsskadestyrelsen selv oplyste, at han første gang fik symptomer i december 2009.

Efter en samlet vurdering af sagens oplysninger finder retten det ikke tilstrækkeligt godtgjort, at symptomerne på PTSD opstod indenfor 6 måneder efter A kom hjem fra Kosovo, eller at sygdommen var fuldt udviklet inden for få år. A kan derfor ikke gives medhold i, at hans PTSD er omfattet af arbejdsskadesikringslovens § 5, jf. § 7, stk. 1, nr. 1. As egen forklaring og oplysningerne i psykiatrisk speciallægeerklæring af 28. maj 2014 fra speciallæge i psykiatri Y og journalnotat af 1. november 2012 fra overlæge Æ kan ikke føre til et andet resultat.

Arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led (uden for erhvervsyg-

domsfortegnelsen)

Det følger af arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, at sygdomme, som ikke er omfattet af arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1, kan anerkendes som en erhvervssygdom, hvis sygdommen må anses for udelukkende eller i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art.

Ifølge forarbejderne til den tidligere bestemmelse i § 1 A, stk. 4, i lov om forsikring mod følger af ulykkestilfælde (Folketingstidende 1975/76, tillæg A, spalte 3400), der nu findes i arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, må der ikke herske kvalificeret lægelig tvivl om, at sygdommen i det konkrete tilfælde er erhvervsbetinget. Det fremgår endvidere af forarbejderne, at bestemmelsen ikke må praktiseres på en måde, som indebærer nogen udhuling af erhvervssygdomsbegrebet.

Det fremgår af journalnotat af 10. december 2009 fra Forsvarets Sundheds-tjeneste, at A ved henvendelsen til infirmeriet oplyste, at han var i en skilsmisse, som havde taget modet fra ham, og at hans tidligere kone havde anklaget ham for vold. Af journalnotat af 11. januar 2010 fremgår det, at A gennem det sidste halve år havde været igennem en hård separation, hvor han havde været anklaget for vold og voldtægt. Han havde fået en dom på 40 dages betinget fængsel for vold. Han var psykisk slået helt ud af forløbet, og han var blevet grådlabil og nervøs.

Af journalnotat af 5. februar 2010 fra As egen læge fremgår det, at A havde været ude af sit alkoholmisbrug i et halvt år. Det fremgår endvidere, at forsvarers læge havde sat A i anti-depressiv behandling på grund af en depression, der formentlig var udløst af fyring fra søværnet, som ligeledes medførte, at han mistede sin bolig, og af forholdet til hans tidligere kone. Endelig fremgår det, at As liv lå i ruiner.

Det fremgår af journalnotat af 1. november 2012 fra overlæge Æ, at A oplyste, at han i 2010 var vidne til et bankrøveri, hvor han måtte ned at ligge, og hvor kunder og personale blev truet med en pistol. Det fremgår endvidere, at A fik en lejlighed i et hårdt belastet kvarter i Slagelse, fordi han mistede sin tjenstebolig, da han forlod forsvaret i 2010. Da han boede i Slagelse oplevede han, at døren til hans lejlighed blev sparket ind, og han blev truet med en pistol til at udlevere penge m.m. Endelig fremgår det, at A gennem de seneste to år havde oplevet en markant social deroute.

A har selv forklaret, at disse forhold ikke har haft betydning for, hvordan han har det.

Henset til, at der gik mere end 5 år fra A kom hjem fra Kosovo i marts 2004, og ind til han henvendte sig til infirmeriet med psykiske pro-

blemer i december 2009, at han i den mellemliggende periode havde arbejdet, og at han omkring 2009/2010 var udsat for flere belastende forhold af privat karakter, finder retten det ikke tilstrækkeligt sandsynliggjort, at As psykiske lidelser må anses for udelukkende eller i overvejende grad at være forårsaget af hans udsendelser herunder til Kosovo. A kan herefter ikke gives medhold i, at hans psykiske lidelser er omfattet af arbejdsskadesikringslovens § 5, jf. § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

### Særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte

Det fremgår af § 2 i særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte, at der kan tilkendes erstatning og godtgørelse for sent diagnosticeret PTSD, når sygdommen ikke kan anerkendes i medfør af arbejdsskadesikringsloven, når begrundelsen for den manglende anerkendelse i medfør af arbejdsskadesikringsloven er, at der mangler dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem belastning og sygdomsdebut, og når der foreligger en psykiatrisk speciallægeerklæring udstedt senere end 6 måneder efter belastningens ophør, hvori det erklæres, at den undersøgte person lider af PTSD, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af udsendelse.

Det fremgår af bemærkningerne til særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte, lovforslag nr. 104 af 20. december 2013, under punkt 4.1 om lovforslagets indhold generelt, at man med lovforslaget lempede dokumentationskravet for debut af PTSD for soldater og andre, som ikke kunne få deres psykiske sygdom PTSD anerkendt som erstatningsberettigende efter lov om arbejdsskadesikring. Det fremgår endvidere, at det betød, at hvis en psykiatrisk speciallæge senere skrev en erklæring om, at det var sandsynligt, at sygdommen var opstået i tilknytning til og som en følge af udsendelsen, ville det fremover som udgangspunkt være tilstrækkeligt til, at kravene for debut af sygdommen ansås for opfyldt.

Efter en samlet vurdering af alle sagens oplysninger og med henvisning til det allerede anførte vedrørende den manglende tidsmæssige sammenhæng mellem As udsendelse og dokumentationen for, at han havde psykiske problemer, samt de yderligere belastninger af privat karakter, som A var udsat for i nær tidsmæssig sammenhæng med, at det blev konstateret, at han havde psykiske problemer, finder retten ikke, at det er tilstrækkeligt sandsynliggjort, at As PTSD er opstået i tilknytning til og som følge af hans udsendelser herunder til Kosovo. Den af Y udarbejdede psykiatriske speciallægeerklæring af 28. maj 2014 kan ikke ændre herved. A kan herefter ikke gives medhold i, at hans PTSD er omfattet af særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte.

### Hjemvisning

Det følger af særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte § 2, stk. 2, at der kan indhentes en ny speciallægeerklæring, hvis der er tvivl om, hvornår sygdommen er brudt ud.

Da baggrunden for, at As PTSD hverken kan anses for omfattet af arbejdsskadesikringsloven eller særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte, er, at der ikke er dokumentation for, at A havde symptomer på sygdommen forud for sin henvendelse til infirmeriet i december 2009, finder retten ikke grundlag for at antage, at en ny speciallægeerklæring vil kunne tilføre sagen nye oplysninger.

Det følger af arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 3, at sygdomme, der er omfattet af bl.a. stk. 1, nr. 2, kun kan anerkendes efter forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget. Det fremgår endvidere, at disse sygdomme skal forelægges Erhvervssygdomsudvalget, når Arbejdsmarkedets Erhvervssikring skønner, at der er mulighed for, at sygdommen vil kunne anerkendes.

Det fremgik af den tidligere formulering af bestemmelsen, at der skulle ske forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget medmindre Arbejdsskadestyrelsen (nu Arbejdsmarkedets Erhvervssikring) skønnede, at forelæggelse ville være udsigtsløs. I betænkningen blev det præciseret, at der skulle ske forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget, medmindre Arbejdsskadestyrelsen ud fra sit kendskab til Erhvervssygdomsudvalgets praksis skønnede, at forelæggelse var åbenbart irrelevant. I forbindelse med ændringen af bestemmelsens ordlyd fremgår det af bemærkningerne, at ændringen var redaktionel. Ændringen indebar således ikke, at der skulle forelægges flere eller færre sager for Erhvervssygdomsudvalget.

Det fremgår endvidere af bemærkningerne til særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte, lovforslag nr. 104 af 20. december 2013, under punkt 3, gældende ret, at alle sager om PTSD, der ikke kan anerkendes efter erhvervssygdomsfortegnelsen, herunder også forsinket PTSD, som først er fuldt ud til stede flere år efter påvirkningerne er ophørt, kan forelægges for Erhvervssygdomsudvalget. Ved vurderingen af, om sagen skal forelægges, indgår blandt andet, om der er en rimelig tidsmæssig sammenhæng mellem påvirkning og debut af sygdom (nogle år).

Arbejdsskadestyrelsen oplyste i forbindelse med besvarelse af spørgsmål nr. 9 (L 104) til lovforslaget bl.a., at Erhvervssygdomsudvalget ville få forelagt sager om PTSD, hvor der ikke var symptomer inden for seks måneder, men hvor sygdommen var fuldt udviklet inden for få år (1-2 år), og belastningen blev vurderet relevant for udviklingen af PTSD. Det samme ville gælde sager om PTSD, hvor der var debut af symptomer inden for seks måneder, men først fuldt udviklet PTSD nogle år efter udsendelsen (3-4 år).

På den baggrund, og henset til at det ikke er tilstrækkeligt godtgjort, at A



havde symptomer på PTSD inden for 6 måneder efter udsendelsen til Kosovo, eller at sygdommen var fuldt udviklet inden for nogle år, finder retten ikke grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens vurdering af, at der ikke var grundlag for at forelægge sagen for Erhvervs sygdomsudvalget.

Herefter tages Ankestyrelsens påstand om frifindelse til følge.

Efter sagens udfald, og da A har haft fri proces under sagen, skal statskassen betale sagsomkostninger til Ankestyrelsen med 150.000 kr. inklusiv moms til dækning af passende udgifter til advokatbistand. Ved fastsættelsen af beløbet er der taget hensyn til sagens omfang og karakter, samt at A i påstandsdokumentet har opgjort sagens værdi til ca. 2.450.000 kr.

**Thi kendes for ret:**

Sagsøgte, Ankestyrelsen, frifindes.

I sagsomkostninger skal statskassen betale 150.000 kr. til Ankestyrelsen.

Det idømte beløb skal betales inden 14 dage og forrentes efter rentelovens § 8a.

Karen Grønbæk

Udskriftens rigtighed bekræftes.  
Retten i Hillerød, den 14. november 2017.

Helle Christensen, overassistent



# RETTEEN I HORSENS DOM

afsagt den 10. april 2019

Bilag nr. 6

---

Sag BS-281/2017-HRS

A  
(advokat Mads Krøger Pramming)

mod

Ankestyrelsen  
(advokat Aleksander Lind)

Denne afgørelse er truffet af retsassessor Per Graversen.

## Sagens baggrund og parternes påstande

Sagen er anlagt den 10. marts 2017 og drejer sig om, hvorvidt As nuværende psykiske lidelse er opstået som følge af de livstruende episoder, han oplevede under udsendelse som soldat.

Sagsøgeren, A, har fremsat følgende påstand:

Principalt

Ankestyrelsen skal anerkende, at A har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring, §5, jf. §7, stk. 1, nr. 1.

Subsidiært

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en posttraumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring, §5, jf. §7, stk. 1, nr. 1.

Mere subsidiært

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring, §5, jf. §7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

Mere subsidiært

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en posttraumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring, §5, jf. §7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

Mere subsidiært

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en uspecificeret belastningsreaktion, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring, §5, jf. §7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

Mere subsidiært

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en depression, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring, §5, jf. §7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

Mere subsidiært

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en posttraumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte.

Mest subsidiært

Sagen hjemvises til arbejdsskademyndighederne.

Sagsøgte, **Ankestyrelsen**, har fremsat følgende påstande:

Over for As principale og 1. mere subsidiære påstande:

Principalt: Afvisning.

Subsidiært: Frifindelse.

Over for As 1., 2.-5. mere subsidiære og mest subsidiære påstande: Frifindelse.

A har fri proces.

Dommen indeholder ikke en fuldstændig sagsfremstilling, jf. retsplejelovens § 218 a.

### Forklaringer

Der er afgivet forklaring af A, Z og Y.

A har forklaret, at han oplevede symptomer første gang han kom hjem efter den første udsendelse, hvor han var opfarende og aggressiv. Hans egen familie mente også, at han var aggressiv og havde en kort lunte. Der var mange episoder, hvor dette var tilfældet. I 1994-1995 havde han en psykologsamtale af 3 timers varighed på Svanemøllens Kaserne. Han var herefter til optagelsesprøve som konstabel i Værløse. Opfattelsen var, at "A var en krudttønde". Han tegnede herefter kontrakt med Den Internationale Brigade. Han havde 2 andre udsendelser, og kørte kampvogn under den sidste udsendelse. Under sin anden udsendelse skiftede han gruppe. Under sin tredje udsendelse var han oppe at toppes med en anden kører to gange. Efter udsendelserne havde han fortsat kort lunte og var aggressiv. Han kørte kampvogn i Viborg. Meningen var, at han skulle udsendes igen, men dette ville han ikke. Han fik en tjenstlig ordre om dette og søgte i Søværnet. Da han var i Søværnet var han også meget aggressiv, opfarende og havde en kort lunte.

Han begyndte at tage narkotika som en flugt fra virkeligheden. Stofferne gjorde, at han ikke var så aggressiv og hjalp på symptomerne. Stofferne kostede penge, og han begyndte at sælge stoffer for at finansiere sit eget forbrug. Han blev anholdt i 2001 og sad varetagtsfængslet i 23 måneder. Under afsoningen holdt han sig for sig selv, og han blev løsladt i 2005. I 2006 tog han kontakt til læge, da han havde det psykisk dårligt. Her begyndte blandt andet det med ulykkelige børn fra udsendelsen. Han ønskede at gøre karriere i forsvaret, og hvis han på noget tidspunkt havde skrevet, at han havde psykiske problemer, ville karrieren stoppe. I 2011 gik han konkurs og deres ejendom gik på tvangsauktion. Han havde svært ved at sove om natten, og han begyndte at få flashbacks. Første gang, han snakkede om udsendelserne var i 2011. I forbindelse med, at X udarbejdede speciallægeerklæringen, var han i benægtelse, og der var ingen problemer. Han havde endvidere et misbrug på daværende tidspunkt. Sigtet med erklæringen var ikke behandling, men arbejde. Sigtet med speciallægerklæringen udarbejdet af Z var behandling. Hans kone pressede ham for at få behandling, og de kontaktede Livlinen, der satte det i stand. Han lovede sin ægtefælle at være ærlig. Han tænkte ikke på at indlede en arbejdsskadesag, og det var Z, der spurgte ham om det.

I dag er han i behandling for PTSD, og medicinen virker. Han blev bevilget førtidspension i 2018. I forbindelse med udsendelsen, hvor han blev truet med en pumpgun, var der 2 mekanikere, der også kom ud, og de blev så bange, at "de

sked i bukserne af skræk". Under udsendelserne skete der blandt andet det, der fremgår af hans svar til Arbejdsskadestyrelsen på ekstraktens side 144.

Z har forklaret, at hun har arbejdet som speciallæge i psykiatri i over 30 år, hvoraf hun har arbejdet som overlæge i 15 år i henholdsvis Horsens og Kolding. Hun fik egen klinik i 2010 og er konsulent ved Herning Kommune. Hun er i kontakt med B fra Livlinen, der brugt vidnet meget. Hun har set mange veteraner. Hun husker As sag og samtalen med ham. Hun ville konkludere det samme i dag som i erklæringen af 4. november 2013. A er re-traumatiseret, hvilket hun har set mange gange hos veteraner og flygtninge fra Balkan. Retraumatismen opstår ved, at man bliver udsat for et nyt traume, hvorefter det gamle vælter frem.

Y har forklaret, at han har arbejdet som speciallæge i psykiatri siden 1988. Han blev overlæge i 1991. Han arbejder nu freelance, og har blandt andet arbejdet som konsulent i Ankestyrelsen siden 2013. I Ankestyrelsen er der skriftlig sagsbehandling, og sagsbehandlerne stiller konkrete spørgsmål til konsulenterne. Han er kommet ind i sagen efterfølgende, og han har haft samme oplysninger som den tidligere konsulent. Han har ikke set hverken bilag A eller bilag 14. Ved PTSD anvender man ICD-10. Tidskriteriet er langt fra opfyldt i sagen. Uspecificeret belastningsreaktion er en opsamlingsdiagnose. A har også depression. Der foreligger ikke årsagssammenhæng, og der er konkurrerende årsager.

### **Parternes synspunkter**

A har i sit påstandsdokument anført følgende:

"... ANBRINGENDER:

Til støtte for den principale og subsidiaere nedlagte påstand gøres det gældende, at

**As psykiske lidelser skal anerkendes som en arbejdsskade, jf. arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1.**

A er diagnosticeret med posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD), jf. speciallægeerklæring fra speciallæge i psykiatri, Z (bilag 5). Det er i denne forbindelse konkluderet, at symptomerne på PTSD var en direkte følge af udsendelse i krig.

Det bemærkes i øvrigt, at det ikke er en forudsætning for at stille diagnosen PTSD, at der er dokumentation (endsige dokumentation i form af journalnotater) for symptomdebut inden for 6 måneder fra de traumatiske belastninger.

Derudover gøres det gældende, at A havde symptomer på lidelsen kort efter udsendelsen til Kroatien i 1993 (bilag 2).

Med sagens bilag 1 er det desuden dokumenteret, at A var psykisk velfungerende forud for udsendelsen.

Det er herudover dokumenteret, at A under sin udsendelse har oplevet en række hændelser af exceptionelt truende eller katastrofeagtig karakter. Der henvises i den forbindelse særligt til sagens bilag 2, 3 og 5 samt Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 2 og 3 i udtalelse af 25. maj 2018.

Det følger af erhvervssygdomsfortegnelsen punkt F.1, at en posttraumatisk belastningsreaktion er omfattet af arbejdsskadebegrebet, når denne er en følge af en påvirkning af traumatiske begivenheder eller situationer af kortere eller længere varighed af en exceptionelt truende eller katastrofeagtig natur.

Da A har pådraget sig psykiske lidelser, herunder PTSD under udsendelsen som soldat, skal hans psykiske lidelser anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring §5, jf. §7, stk. 1, nr. 1.

Selv hvis As psykiske lidelser anses for forværret eller reaktiveret af andre omstændigheder end de militære udsendelser, må udsendelserne anses for årsagen til de psykiske lidelser. Disse andre omstændigheder har således ikke betydning for selve anerkendelsen af As psykiske lidelser som en arbejdsskade. Disse vil derimod kunne få betydning for udmålingen af As méngrad samt erhvervsevnetab, jf. lov om arbejdsskadesikring § 12, stk. 2.

Til støtte for den tredje til sjette nedlagte påstand gøres det gældende, at

**As psykiske lidelser må anerkendes efter opsamlingsbestemmelsen i lov om arbejdsskadesikring § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.**

As psykiske lidelser må – uanset hvordan de kan diagnosticeres – anses for i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art.

Selv hvis det lægges til grund, at As psykiske lidelser ikke kan diagnosticeres som PTSD, uspecificeret belastningsreaktion eller depression gøres det gældende, at de psykiske lidelser under alle

omstændigheder er en følge af hans udsendelser og dermed en arbejdsskade, der skal anerkendes efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

A er flere gange diagnosticeret med PTSD (bilag 5 og 6) og Retslægerådet har i besvarelse af spørgsmål 3 i udtalelse af 25. maj 2018 ligeledes vurderet, at As lidelser befinder sig i et grænseområde mellem PTSD og uspecificeret belastningsreaktion og herudover har han periodisk depression.

Ankestyrelsen har i svarskriftet gjort gældende, at anerkendelse efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, kræver forelæggelse for Erhvervs sygdomsudvalget. Dette er imidlertid ikke korrekt.

Der henvises blandt andet til U.2003.564H, hvor Højesteret anerkendte arbejdsskaden efter bestemmelsen, til trods for, at myndighederne havde vurderet, at sagen ikke skulle forelægges for Erhvervs sygdomsudvalget.

Det er således muligt at få anerkendt sagen efter denne bestemmelse, selvom Erhvervs sygdomsudvalget ikke har vurderet sagen.

Til støtte for den syvende nedlagte påstand gøres det gældende, at

**Betingelserne for anerkendelse af As lidelser som arbejdsskade efter særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte er opfyldt.**

A har fået afvist at få anerkendt sine psykiske lidelser efter lov om arbejdsskadesikring (bilag 11). Begrundelsen er, at der ikke er dokumentation for en tidsmæssig sammenhæng mellem belastningerne og sygdomsdebut.

Der foreligger imidlertid en psykiatrisk speciallægeerklæring, udstedt senere end 6 måneder efter As udsendelse i krig ("belastningen"), der utvetydigt konkluderer, at A lider af posttraumatisk belastningsreaktion, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af hans udsendelser (bilag 5).

A opfylder således betingelserne for at få anerkendt sine psykiske lidelser som en arbejdsskade, jf. lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion § 2, stk. 1.

Til støtte for den sidste og mest subsidiaære påstand gøres det gældende, at

**Ankestyrelsens afgørelse i sagen er baseret på fejlagtigt grundlag.**

Ankestyrelsen har afvist at forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget med henvisning til, at der ikke er mulighed for anerkendelse efter forelæggelse for udvalget, da Ankestyrelsen ikke finder det overvejende sandsynligt, at As psykiske lidelse er opstået som følge af belastningerne under udsendelserne.

Efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led kan der ske anerkendelse af en sygdom på grund af "arbejdets særlige art". Hermed menes, at den ansatte har været udsat for et særligt belastende eller ekstraordinære forhold under ansættelsen, som vurderes at medføre en risiko for skade.

En arbejdsskade kan således anerkendes, hvis der har været særlige omstændigheder ved arbejdet, som har gjort det særligt belastende, hvis lidelsen udelukkende eller i overvejende grad skyldes arbejdets særlig art og hvis der ikke er lægelig tvivl om, at sygdommen skyldes arbejdet.

I den forbindelse bemærkes, at forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget efter bestemmelsens forarbejder skal ske, medmindre forelæggelse vil være "udsigtsløs", hvilket i forarbejderne er nærmere præciseret og skal forstås som "åbenbart irrelevant".

Når speciallæge i psykiatri, Z, konkluderer, at A har pådraget sig psykiske lidelser på grund af udsendelse i krig, kan det ikke være "åbenbart irrelevant" at Erhvervssygdomsudvalget gives mulighed for at vurdere sagen. Det er tværtimod kerneområdet for, hvornår sager bør forelægges.

Herudover har Ankestyrelsen lagt vægt på, at A ikke har været udsat for tilstrækkelige belastninger under sine udsendelser.

Det er imidlertid dokumenteret, som omtalt ovenfor, at A under sine udsendelser har oplevet en række hændelser af exceptionelt truende eller katastrofeagtig karakter. Der henvises i den forbindelse særligt til sagens bilag 2, 3 og 5 samt Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 2 og 3 i udtalelse af 25. maj 2018, hvori fremgår, at:

"De beskrevne oplevelser kan betegnes som "exceptionelt truende eller



katastrofeagtige.”

og

”Efter Retslægerådets opfattelse findes både det såkaldte stressorkriterie (belastningens art og sværhedsgrad) samt beskrivelsen af de nødvendige symptomer for tilstedeværelse af PTSD at være opfyldt.”

Ankestyrelsens afgørelse synes derfor mangelfuld, hvorfor sagen bør hjemvises til fornyet behandling.

...”

**Ankestyrelsen** har i sit påstandsdokument anført følgende:

”... **Anbringender**

**Afvisningspåstanden - As principale og 1. mere subsidiære påstand**

A har nedlagt en principal påstand, hvorefter Ankestyrelsen skal anerkende, at han har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af arbejdsskadesikringslovens § 5, jf. § 7, stk. 1, nr. 1. Ifølge den 2. mere subsidiære påstand skal Ankestyrelsen anerkende, at A har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af arbejdsskadesikringslovens § 5, jf. § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

Som As principale og 2. mere subsidiære påstande er formuleret, vedrører påstandene enhver psykisk lidelse, som retten måtte finde, at han lider af, herunder PTSD. Denne forståelse af påstandene har A desuden bekræftet ved besvarelsen af opfordring (A).

Det gøres gældende, at påstandene er så upræcise, at de ikke er egnede til at blive taget under påkendelse, hvorfor der må ske afvisning.

Hertil kommer, at det ikke er rettens opgave at oplyse sagen endsige fastlægge, hvad parterne ønsker at opnå dom for.

Det skal desuden fremhæves, at rettens prøvelse ikke skal have karakter af resposumvirksomhed, hvilket vil være konsekvensen, såfremt retten tager As principale og 2. mere subsidiære påstande under påkendelse.

Hertil kommer, at det ikke er muligt for Ankestyrelsen at tage bekræftende til genmæle over for As principale og subsidiære påstande.

Såfremt retten vurderer, at As principale og 2. mere subsidiære påstande kan tages under påkendelse, gøres de samme anbringender gældende, som anbringenderne til støtte for frifindelse over for As 1., 3.-6. mere subsidiære og mest subsidiære påstande, jf. nedenfor.

### **Arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1 – PTSD - As subsidiære påstand**

Erhvervssygdomme kan anerkendes inden for erhvervssygdomsfortegnelsen, jf. arbejdsskadesikringsloven § 7, stk. 1, nr. 1, hvis de er optaget på denne fortegnelse og i øvrigt opfylder betingelserne herfor.

Af bekendtgørelse nr. 12 af 13. januar 2015 om fortegnelse over erhvervssygdomme og bilag 1 hertil, som var gældende på afgørelsestidspunktet, fremgår under pkt. F.1, at PTSD er en psykisk lidelse, der efter omstændighederne kan anerkendes som en erhvervssygdom.

Diagnosekriterierne for PTSD fremgår af WHO's internationale sygdomsklassifikation nr. 10 (ICD 10) - F43.1, som er gengivet i vejledning om erhvervssygdomme anmeldt fra 1. januar 2005, 11. udgave, s. 249f.

Som kriterie E anføres, at det er et krav, at symptomerne på PTSD optræder inden for seks måneder efter de traumatiske oplevelser.

Ved sin afgørelse fandt Ankestyrelsen, at A ikke har sygdommen PTSD. Ankestyrelsen vurderede derimod, at A har tendens til depression og personlighedsforstyrrelse, hvilket i øvrigt er i overensstemmelse med konklusionen i speciallægeerklæring af 23. august 2012 (bilag A), udarbejdet af overlæge X.

Retslægerådets udtalelse af 25. maj 2018 støtter i det hele Ankestyrelsens vurdering, idet det fremgår af Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 3, at As psykiske lidelse befinder sig i grænseområdet mellem PTSD og uspecificeret belastningsreaktion. Retslægerådet finder dog, at uspecificeret belastningsreaktion er den mest sandsynlige diagnose på grund af den meget lange periode, inden der opstår symptomer.

Det forhold, at det fremgår af speciallægeerklæring af 4. november 2013 fra psykiater Z (bilag 5), at A opfylder kriterier-

ne for PTSD, kan ikke føre til et andet resultat, idet det fremgår af fast højeesteretspraksis, f.eks. U.2011.1985 H og U.2012.2637 H, at såfremt der er uenig om spørgsmål af lægefaglig karakter, skal Retslægerådets vurdering lægges til grund.

Uanset om retten måtte lægge til grund, at A har diagnosen PTSD, gøres det gældende, at der ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem belastningerne i perioden 1993-1997 og symptomdebut omkring ultimo 2010, og at fortegnelsens krav til diagnosen dermed ikke er opfyldt, hvorfor lidelsen ikke kan anerkendes i medfør af arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1.

Det forhold, at der ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem belastningerne i perioden 1993-1997 og symptomdebut omkring ultimo 2010, støttes desuden af Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 3, idet Retslægerådet bl.a. oplyser, at den tidsmæssige sammenhæng mellem belastningerne og symptomdebut er tvivlsom.

#### **Arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1 – depression - As 1. mere subsidiære påstand**

A har i processkrift af 31. januar 2019 nedlagt en mere subsidiaer påstand om, at han har pådraget sig en depression, der er omfattet af arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1.

Det skal i den forbindelse fremhæves, at denne sag omhandler spørgsmålet om, hvorvidt der er grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens afgørelse af 26. maj 2016 (bilag 11), og at bekendtgørelse nr. 12 af 13. januar 2015 om fortegnelse over erhvervssygdomme fandt anvendelse på afgørelsestidspunktet. Ifølge denne bekendtgørelse er den eneste psykiske sygdom, der kan anerkendes som en erhvervssygdom, sygdommen PTSD.

Det fremgår af bekendtgørelse nr. 960 af 28. juni 2016 om fortegnelse over erhvervssygdomme, som trådte i kraft den 1. juni 2016, at depression med debut i nær tidsmæssig sammenhæng med belastningen, tillige kan anerkendes som en erhvervssygdom.

Da bekendtgørelse nr. 960 af 28. juni 2016 ikke fandt anvendelse på afgørelsestidspunktet, har Ankestyrelsen af gode grunde ikke taget stilling til, om depression kunne anerkendes i medfør af arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1.

Rettens prøvelse af Ankestyrelsens afgørelse er ifølge almindelige anerkendte grundsætninger for domstolenes prøvelse af det forvaltningsret-

lige skøn afgrænset til en vurdering af, om den skønsmæssige afgørelse, som Ankestyrelsen har truffet, må anses for at være baseret på ulovlige kriterier, om Ankestyrelsen på afgørelsestidspunktet havde undladt at inddrage relevante forhold eller lagt urigtige oplysninger til grund, eller om skønnet er udøvet inden for rammerne af den dagældende lovgivning.

Hvis retten vurderer, at A ikke har dokumenteret et grundlag for at tilsidesætte det skøn, som Ankestyrelsen har udøvet i afgørelsen, må der ske frifindelse.

Det skal herefter stå A frit for at søge om genoptagelse ved Ankestyrelsen med henvisning til bekendtgørelse nr. 960 af 28. juni 2016, hvorefter depression kan anerkendes som en erhvervssygdom.

På denne baggrund gøres det gældende, at A ikke har dokumenteret et grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens skønssudøvelse i sin afgørelse af 26. maj 2016 (bilag 11).

Såfremt retten finder grundlag for at kunne tage stilling til, om A har pådraget sig en depression, der er omfattet af arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1, gøres det subsidært gældende, at der ikke er grundlag herfor.

Diagnosekriterierne for depression fremgår af WHO's internationale sygdomsklassifikation nr. 10 (ICD 10) - F32 (depressiv enkeltepisode), som er gengivet i vejledning om erhvervssygdomme anmeldt fra 1. januar 2005, 12. udgave, s. 285f.

Af diagnosekriterierne fremgår det:

*"Grundlæggende kriterier:*

- *Depressiv episode af mindst 2 ugers varighed*
- *Udelukkelse af fysisk sygdom som årsag*

*Depressive kernesymptomer:*

- *Nedtrykthed*
- *Nedsat lyst og interesse*
- *Nedsat energi eller øget trætharhed*

*Depressive ledsagesymptomer:*

- *Nedsat selvtillid*
- *Seløbebrejdelser eller skyldfølelse*
- *Tanker om død eller selvmord*
- *Tanke- eller koncentrationsbesvær*
- *Agitation eller hæmning*

- *Søvnforstyrrelser*
- *Appetit- og vægtændring*

*De grundlæggende kriterier skal altid være til stede ved depression”.*

Det fremgår endvidere af vejledningen, at det er et krav for anerkendelse af depressionen efter arbejdsskadelovgivningen, at den er opstået i nær tidsmæssig sammenhæng med belastningen, det vil sige oftest umiddelbart efter belastningen ophørte og i hvert fald inden for en til to, højst tre måneder.

Det fremgår desuden, at diagnosen skal stilles på baggrund af sagens lægelige oplysninger, herunder en psykiatrisk speciallægeerklæring, med en vurdering af sammenhængen mellem belastningerne og tilskadedekomnes symptomer.

I denne sag er der ikke grundlag for at anerkende depression i medfør af arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1, da det fremstår som udokumenteret, at diagnosekriterierne var opfyldte hos A i nær tidsmæssig sammenhæng med udsendelserne i perioden 1993-1997.

Det fremgår af As egen læges journal (bilag 7), at A første gang henvendte sig med depression i juli 2011, hvilket er cirka 14 år efter belastningerne under udsendelserne ophørte.

Endelig fremgår det af Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 3, at der ikke er tidsmæssige sammenhæng mellem belastningerne og symptomdebut.

På denne baggrund gøres det sammenfattende glædende, at der ikke er grundlag for at anerkende depression i medfør af arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1.

**Arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led – PTSD – uspecificeret belastningsreaktion – depression - As 3.-5. mere subsidiære påstand**

Der er heller ikke grundlag for at anerkende As psykiske lidelser i form af PTSD, uspecificeret belastningsreaktion og depression uden for erhvervssygdomsfortegnelsen.

En sygdom kan anerkendes uden for erhvervssygdomsfortegnelsen efter reglerne i arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, hvis sygdommen udelukkende eller i overvejende grad er forårsaget af arbejdets særlige art.

Ved vurderingen af, om sagen skal forelægges for Erhvervssygdomsudvalget, indgår blandt andet, om der er en rimelig tidsmæssig sammenhæng mellem påvirkning og debut af sygdom (nogle år).

Det kan udledes af U.2017.2885 H, at en sag skal forelægges for Erhvervssygdomsudvalget, hvis der er mulighed for, at den psykiske lidelse vil kunne anerkendes som en arbejdsskade efter § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

Ankestyrelsen har med rette lagt vægt på, at der først er dokumentation for As psykiske sygdom i form af tendens til depression og personlighedsforstyrrelse mere end 14 år efter, at han var udsendt første gang i 1993.

Retslægerådets udtalelse af 25. maj 2018 støtter i det hele Ankestyrelsens vurdering, idet det fremgår af Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 3, at der ikke er tidsmæssige sammenhæng mellem belastningerne og symptomdebut.

Hertil kommer, at det fremgår af de lægefaglige vurderinger i sagen, herunder speciallægeerklæring af 23. august 2012 (bilag A), speciallægeerklæringen af 4. november 2013 (bilag 5), psykologisk vurdering af 12. maj 2014 (bilag 6) og af Ankestyrelsens psykiatriske lægekonsulenters udtalelser af 18. april 2016 og 7. april 2017 (bilag B-C), at As psykiske symptomer først debuterede i 2010-2011.

Det forhold, at A i brev til Arbejdsskadestyrelsen af 22. juli 2014 (bilag 2) oplyser, at det er hans opfattelse, at han havde symptomer kort efter udsendelsen til Kroatien i 1993, kan ikke føre til et andet resultat.

Det skal desuden fremhæves, at As oplysninger om, at han efter hjemkomsten i 1993 var meget aggressiv, havde søvn- og koncentrationsbesvær, at han var blevet meget indelukket, og at han besøgte Forsvarets psykologer, i det hele fremstår som udokumenteret.

Det bemærkes i øvrigt, at A ikke har fremlagt egen læges journal for perioden 1990 til 2005. Det fremgår af As egen læges journal fra perioden 15. november 2005 til 30. december 2015 (bilag 7), at A første gang henvendte sig med depression i juli 2011.

Det fremgår af speciallægeerklæring af 23. august 2012 (bilag A), udarbejdet af overlæge X, at A ikke udviklede

psykiske problemer i tilknytning til udsendelserne i perioden 1993-1997. Det fremgår endvidere af speciallægeerklæringen, at A var psykisk velfungerende, da han kom hjem, og at hans tilstand ikke gav anledning til mentalundersøgelse i forbindelse med hans dom for kriminalitet i 2001.

Der er således efter en konkret vurdering ikke grundlag for at antage, at A i forbindelse med sine udsendelser i perioden 1993-1997 har været udsat for en sådan særlig belastning, at det er årsag til hans psykiske gener.

Det forhold, at Retslægerådet ved besvarelsen af spørgsmål 3 oplyser, at de militære oplevelser har været af betydning for udviklingen af belastningsreaktion og depression, men at det ikke er muligt præcist at kvantificere bidraget fra barndomsoplevelser, militære traumer samt senere belastninger, kan ikke føre til et andet resultat, da det er en betingelse for anerkendelse efter lovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, at sygdommen *udelukkende eller i overvejende grad* er forårsaget af arbejdets særlige art.

Det skal i den forbindelse fremhæves, hvilket også er fremhævet i den lægefaglige udtalelse af 27. april 2017 (bilag C), udarbejdet af psykiatrisk lægekonsulent Y, at da symptomerne debuterede i 2010, var det i tidsmæssig sammenhæng med As massive økonomiske vanskeligheder med konkurs og tvangsauktion af hus.

Det forhold, at psykiater Z i speciallægeerklæringen af 4. november 2013 (bilag 5) vurderer, at As psykiske lidelser er forårsaget af udsendelserne, kan ikke føre til et andet resultat.

### **Særloven for veteraner -PTSD - As 6. mere subsidiære påstand**

Endelig er der ikke grundlag for at anerkende As psykiske lidelse efter særloven for veteraner.

Af § 2 i særloven for veteraner fremgår følgende:

*"Arbejdsskadestyrelsen tilkender erstatning og godtgørelse for sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion, når*

- 1) sygdommen ikke kan anerkendes som erhverssygdom efter lov om arbejdsskadesikring,*
- 2) begrundelsen for, at sygdommen ikke kan anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring,*

*er, at der mangler dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem belastning og sygdomsdebut, og*

*3) der foreligger en psykiatrisk speciallægeerklæring udstedt senere end 6 måneder*

*efter belastningens ophør, hvori det erklæres, at den undersøgte person lider af posttraumatisk belastningsreaktion, og at sygdommen er opstået i tilknytning*

*til og som følge af udsendelse som nævnt i § 1, stk. 2.*

*Stk. 2. Finder Arbejdsskadestyrelsen, at der er tvivl om, hvornår sygdommen er brudt ud, kan Arbejdsskadestyrelsen indhente en ny psykiatrisk speciallægeerklæring."*

*[min understregning]*

Dokumentationskravet efter særloven for veteraner er således lempet, idet der ikke efter særloven er krav om, at der foreligger en lægelig dokumentation inden for 6 måneder, jf. § 2, stk. 1, punkt 3.

Det er dog et krav, at der skal være symptomdebut inden for de 6 måneder efter udsendelsen, hvilket er i overensstemmelse med ordlyden af særlovens 2, stk. 1, nr. 3, hvoraf fremgår, at sygdommen skal være opstået i tilknytning til belastningen.

Som anført oven for er det Ankestyrelsens vurdering, at A ikke har sygdommen PTSD.

Retslægerådets udtalelse af 25. maj 2018 støtter i det hele Ankestyrelsens vurdering, idet det fremgår af Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 3, at As ikke har PTSD.

Hertil kommer, at As symptomdebut først er beskrevet omkring ultimo 2010 i forbindelse med hans personlige konkurs.

På denne baggrund har Ankestyrelsen fundet, at der heller ikke er grundlag for at anerkende As psykiske lidelse efter særloven.

**Hjemvisningspåstanden - As mest subsidiære påstand** Ankestyrelsen tilslutter sig påstanden i den forstand, at hvis der under sagen fremkommer oplysninger, som ikke er indgået i afgørelsen, men som burde have været tilvejebragt, kan det ikke i sig selv føre til domfældelse, men kan efter omstændighederne støtte en hjemvisning af sagen.



Ankestyrelsen er desuden enig med A i, at sagen skal hjemvises, såfremt retten finder grundlag for, at der skal ske forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget.

..."

Parterne har under hovedforhandlingen nærmere redegjort for deres opfattelse af sagen.

### **Rettens begrundelse og resultat**

A har i sin principale og 1. mere subsidiære påstand nedlagt påstand om, at Ankestyrelsen skal anerkende, at A har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring § 5, jf. § 7, stk. 1. nr. 1, eller stk. 1, nr. 2, 2. led.

Retten finder, at disse påstande efter deres indhold er for ubestemte til, at retten kan tage dem under pådømmelse, hvorfor påstandene afvises.

Retslægerådet har i besvarelsen af spørgsmål 3 i udtalelsen af 25. maj 2018 blandt andet anført, at "sagsøgers lidelse befinder sig i grænseområdet mellem PTSD og uspecificeret belastningsreaktion, hvor sidstnævnte diagnose er mest sandsynlig på grund af den meget lange periode, inden der opstår symptomer. Hertil findes sagsøger at have periodisk depression af vekslende sværhedsgrad".

Retten finder på denne baggrund, og efter en samlet vurdering af de i øvrigt foreliggende oplysninger, at A ikke lider af PTSD. Der er derfor ikke grundlag for at tage påstandene herom til følge, og der er af samme årsag ikke grundlag for at tage hans sidste mere subsidiære påstand til følge, og der er heller ikke grundlag for at tage hans påstande om anerkendelse uden for fortegnelsen til følge, da sygdommen ikke udelukkende eller i overvejende grad er forårsaget af arbejdets særlige art.

Herefter, og da der ikke foreligger sådanne omstændigheder, at der er grundlag for hjemvisning af sagen, eller grundlag for at forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget, tager retten Ankestyrelsens frifindelsespåstand til følge.

Sagsomkostningerne er efter sagens værdi, forløb og udfald fastsat til dækning af advokatudgift med 150.000 kr. Det er oplyst, at Ankestyrelsen ikke er momsregistreret.

**THI KENDES FOR RET:**

As principale og 1. mere subsidiære påstande afvises. Ankestyrelsen frifindes.

Statskassen skal til Ankestyrelsen betale sagsomkostninger med 150.000 kr. in-den 14 dage. Sagsomkostningerne forrentes efter rentelovens § 8 a.



## Udskrift af dombogen

Bilag nr. 7

## DOM

Afsagt den 2. maj 2019 i sag nr. BS 11-525/2016:

A  
Hovedgaden 82  
6971 Spjald  
mod  
Ankestyrelsen  
Amaliegade 25  
1022 København K

### Sagens baggrund og parternes påstande

Stævning er modtaget den 21. juni 2016.

Sagen drejer sig om, hvorvidt en tidligere Balkan-udsendt soldat har krav på arbejdsskadeerstatning i henhold til lov om arbejdsskadeersatning eller i henhold til lov om erstatning og godtgørelse til tidligere soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Sagsøger A har overfor sagsøgte Ankestyrelsen nedlagt følgende påstande:

#### "Principal

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring, §5, jf. §7, stk. 1, nr. 1.

#### Subsidiært

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring, §5, jf. §7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

#### Mere subsidiært

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en posttraumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte.

#### Mest subsidiært

Sagen hjemvises til Arbejdsskademyndighederne."

Ankestyrelsen har nedlagt på stand om frifindelse.

Sagen har verseret ved Arbejdsskadestyrelsen henholdsvis ved Ankestyrelsen siden 2010.

I en status af 26. april 2010 udtalte autoriseret psykolog Z til Jobcenter Ringkøbing.Skjern bl.a. følgende vedrørende A:

"Det er min vurdering, at diagnosen PTSD er bedst dækkende."

I speciallægeerklæring af 24. august 2010 konkluderede speciallæge Y, at A havde følgende diagnose:

"F43.1 posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD)."

Speciallægen gentog denne diagnose i en speciallægeerklæring af 11. april 2012.

Denne sag drejer sig om prøvelse af Ankestyrelsens seneste afgørelse i sagen af 5. august 2015. Afgørelsen er sålydende:

"Ankestyrelsen har i møde truffet afgørelse om, hvorvidt din psykiske sygdom i form af uspecificeret belastningsreaktion kan anerkendes som en erhvervssygdom efter arbejdsskadeloven, og om din psykiske sygdom er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Resultatet er

- Din psykiske sygdom er ikke en erhvervssygdom

Du kan derfor ikke få erstatning eller andre ydelser efter arbejdsskadeloven.

Vi er således kommet til samme resultat som Arbejdsskadestyrelsen.

- Din psykiske sygdom er ikke omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion

Vi er således også på dette punkt kommet til samme resultat som Arbejdsskadestyrelsen.

Der var enighed på mødet.

På de næste sider kan du læse om begrundelse, regler med videre.

Venlig hilsen

Susanne Sloth

### **Begrundelsen for afgørelsen om afslag på at anerkende din uspecificerede belastningsreaktion som en erhvervssygdom**

Du har ikke posttraumatisk belastningsreaktion, men en uspecificeret belastningsreaktion. Uspecificeret belastningsreaktion er ikke nævnt i Arbejdsskadestyrelsens fortegnelse over erhvervssygdomme. Vi anerkender derfor ikke din uspecificerede belastningsreaktion efter fortegnelsen over erhvervssygdomme.

Din sag har været forelagt for Erhvervssygdomsudvalget, der indstillede sagen til afvisning. Udvalget vurderede, at dine symptomer svarer til en uspecificeret belastningsreaktion. Udvalget vurderede endvidere, at der ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem dine belastninger som udsendt soldat i Bosnien og din psykiske sygdoms opståen. Udvalget har desuden bemærket, at det af sagens lægelige oplysninger fremgår, at du efter din hjemsendelse fra Bosnien har haft flere konkurrerende, private belastninger, der ikke kan relateres til din udsendelse til Bosnien.

Fortegnelsen over erhvervssygdomme er en liste over sygdomme, som kan opstå efter bestemte arbejdsmæssige påvirkninger.

Erhvervssygdomsudvalget er et udvalg, der rådgiver Arbejdsskadestyrelsen om tilfælde, der ikke kan anerkendes efter fortegnelsen over erhvervssygdomme.

### **Vores vurdering af, om du har posttraumatisk belastningsreaktion**

Vi vurderer, at der ikke er grundlag for at stille diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion. Vi vurderer, at du har en uspecificeret belastningsreaktion.

Vi har lagt vægt på, at der ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem belastningerne under din udsendelse som soldat, og din psykiske sygdoms opståen. Vi vurderer endvidere, at belastningerne under din udsendelse til Bosnien ikke kan betegnes som exceptionelt truende og katastrofelignende.

Vi er opmærksomme på, at din læge har anmeldt posttraumatisk belastningsreaktion, og at der i speciallægeerklæringen fra 2012 er stillet diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion, men vi bemærker, at der ikke er lægelig dokumentation for psykiske symptomer før 2002, og der er derfor ikke dokumenteret den fornødne tidsmæssige sammenhæng til, at der kan stilles diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion.

For at kunne stille diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion skal du have været udsat for exceptionelt truende eller katastrofeagtige belastninger på dit arbejde.

Du skal have symptomer i form af

- flashbacks, påtrængende erindringer, mareridt eller stærkt ubehag, når du bliver mindet om belastningerne og
- at du undgår alt, der minder om belastningerne og
- at du helt eller delvist fortrænger de belastende oplevelser, er psykisk overfølsom, har problemer med at sove og med koncentrationen eller er irriteret og vagtsom

Dine symptomer skal optræde senest inden for 6 måneder efter, du har været udsat for belastningerne, og sygdommen skal være fuldt ud til stede inden for få år.

Posttraumatisk belastningsreaktion og betingelserne for anerkendelse er nævnt i fortegnelsen over erhvervssygdomme punkt F.1.

Du kan læse mere om anerkendelse af posttraumatisk belastningsreaktion i Arbejdsskadestyrelsens vejledning om erhvervssygdomme.

Oplysningerne fremgår særligt af svar på spørgeskema 28. juni 2010 fra dig, journaloplysninger fra psykolog Z, journalnotater fra din egen læge, speciallægeerklæring af 24. august 2010 udarbejdet af psykiater Y, generel helbredsattest af 25. august 2010, lægeskøn af 12. september 2010 fra lægekonsulent X, brev af 9. november 2011 fra Forsvarets Personaletjeneste, speciallægeerklæring af 11. april 2012 udarbejdet af psykiater Y, brev af 13. juni 2014 fra Forsvarets Personaletjeneste samt indstillingen fra mødet i Erhvervssygdomsudvalget den 7. oktober 2014.

Vi mener, at der ikke er grund til at undersøge oplysningerne nærmere.

### **Fortegnelsen over erhvervssygdomme**

Sygdomme bliver optaget på en fortegnelse over erhvervssygdomme, hvis det er kendt, at en bestemt arbejdsmæssig belastning medfører en stor risiko for at udvikle sygdommen. Hvis man har en sygdom, som står på fortegnelsen, og hvis man har været udsat for den bestemte belastning i tilstrækkeligt omfang, vil sygdommen blive anerkendt som en erhvervs-sygdom.

Selvom din sygdom ikke kan anerkendes efter betingelserne i fortegnelsen, kan der være mulighed for at få den anerkendt alligevel. Hvis vi mener, at der er en mulighed for, at sygdommen vil kunne anerkendes, vil vi forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget.

### Vores vurdering udenfor fortegnelsen over erhvervssygdomme

Vi har lagt til grund, at du har en uspecificeret belastningsreaktion.

Du var udsendt som soldat til Balkan fra oktober 1996 til februar 1997. Under din udsendelse oplevede du at blive truet på livet med våben, skydning samt minefare.

Vi er opmærksomme på, at din arbejdsgiver, Forsvarets Personeltjeneste, har bekræftet din udsendelse og bekræftet, at der under din udsendelse indtraf en ulykke, hvor en kampvogn kørte ud over en bro, hvor en af dine venner i kampvognen omkom. Din arbejdsgiver har ikke udelukket, at du har deltaget i patruljering i et mineret område men oplyst, at det ikke var almindeligt forekommende, at du deltog i patruljer. Din arbejdsgiver har ikke kunnet bekræfte hændelsen, hvor en serbisk soldat skulle have sigtet på dig i forbindelse med inspektion af en serbisk kaserne. Din arbejdsgiver har ikke kendskab til, at du skulle have set personer, der blev dræbt ved at træde på miner.

Din advokat har hertil anført, at det for så vidt angår kampvognulykken den 28. november 1996 er korrekt, at du ikke var til stede ved ulykken. Din nu afdøde kollega var imidlertid en af dine rigtig gode venner, da I var i sammen eskadron og ofte havde deltaget i kurser sammen inden udsendelsen.

For så vidt angår minefaren i forbindelse med natpatruljen i Zone of Operations har din advokat anført, at du var sammen med 6 andre soldater på en natpatrulje, hvor I skulle lede efter skjulte våben. I måtte kun betræde vejen, da der var minefarer i vejkanten. På et tidspunkt kom der et køretøj kørende ad vejen og I måtte hurtigt tage stilling til om I ville springe ud i vejkanten, hvor I var i fare for at blive sprængt ihjel, eller om I ville blive på vejen, hvor I risikerede at blive påkørt/opdaget og dermed beskudt. Din advokat mener, at denne oplevelse har stor betydning for, at du i dag har PTSD.

Din advokat har vedrørende minefaren i lejren anført, at du har oplyst, at der blev fundet to miner inde i jeres lejr. Minerne blev sprængt væk og ingen kom til skade, men I havde i flere måneder boet med miner i lejren, før de blev fundet.

Vi har lagt vægt på, at der ikke er nogen generelle lægelige undersøgelser, som beviser en sammenhæng mellem uspecificeret belastningsreaktion og de belastninger, du har været udsat for på arbejdet.

Vi har også lagt vægt på, at dit arbejde ikke har medført belastninger, som med sikkerhed er årsag til din uspecificerede belastningsreaktion.

Som anført ovenfor, har din sag været forelagt for Erhvervssygdomsudvalget.

Udvalget vurderede, at sin psykiske sygdom ikke udelukkende eller i overvejende grad er opstået på grund af dit arbejde som udsendt soldat i Bosnien. Udvalget lagde vægt på, at du ifølge dine egne oplysninger først i 2002 bemærkede psykiske symptomer, og at der først i lægenotat fra din egen læge den 14. november 2002 er omtalt psykiske symptomer, der i øvrigt er relaterede til arbejdsmæssige stressbelastninger og ikke til oplevelser forbundet til din udsendelse til Bosnien.

Det ændrer ikke ved Udvalgets vurdering, at du og din arbejdsgiver ikke er helt enige om, hvad du har været udsat for under udsendelsen til Bosnien. Dette skyldes ifølge Udvalget, at der uanset ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem belastningerne og din sygdoms opståen. Udvalget har derfor ikke fundet grundlag for at indhente yderligere oplysninger herunder at spørge eventuelle vidner som dokumentation for de belastninger, som Forsvaret ikke har kunnet bekræfte.

Udvalget har bemærket, at det af sagens lægelige oplysninger fremgår, at du efter din hjemsendelse fra Bosnien har haft flere konkurrerende, private belastninger, der ikke kan relateres til din udsendelse til Bosnien. Ifølge oplysningerne har du i din efterfølgende civile ansættelse oplevet stressrelaterede belastninger, der har medført sygemelding og afskedigelse. Din ægtefælle havde i 2003 to tilfælde med aneurismer, og dine børn har haft psykiske problemer. Du har endvidere i 1998 været impliceret i et frontalt bilsammenstød, hvor du efterfølgende har haft vedvarende kognitive problemer.

Vi er enige i udvalgets vurdering, og vurderer derfor også, at din psykiske sygdom ikke kan anerkendes udenfor fortegnelsen over erhvervssygdomme, idet der ikke dokumentation for, at din uspecificerede belastningsreaktion udelukkende eller i overvejende grad skyldes belastninger under din udsendelse som soldat.

Oplysningerne fremgår særligt af svar på spørgeskema 28. juni 2010 fra dig, journaloplysninger fra psykolog Z, journalnotater fra din egen læge, speciallægeerklæring af 24. august 2010 udarbejdet af psykiater Y, generel helbredsattest af 25. august 2010, lægeskøn af 12. september 2010 fra lægekonsulent X, brev af 9. november 2011 fra Forsvarets Personaletjeneste, speciallægeerklæring af 11. april 2012 udarbejdet af psykiater Y, brev af 13. juni 2014 fra Forsvarets Personaletjeneste samt indstillingen fra mødet i Erhvervssygdomsudvalget den 7. oktober 2014.

Vi mener, at der ikke er grund til at undersøge oplysningerne nærmere.



### **Begrundelsen for afgørelsen om, at din sygdom ikke er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion**

Du har ikke posttraumatisk belastningsreaktion, men uspecificeret belastningsreaktion, der ikke er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Efter loven tilkender Arbejdsskadestyrelsen erstatning og godtgørelse for sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion, når sygdommen ikke kan anerkendes som en erhvervssygdom efter arbejdsskadesikringsloven, når begrundelsen herfor er, at der mangler dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem belastning og sygdomsdebut, og når det i en psykiatrisk speciallægeerklæring, der er udstedt senere end 6 måneder efter belastningens ophør, erklæres, at den undersøgte person lider af posttraumatisk belastningsreaktion, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af udsendelse som nævnt i lovens § 1, stk. 2.

### **Bemærkninger til klagen**

Din advokat har anført, at du var udsendt til Balkan fra oktober 1996 til februar 1997. Din advokat har yderligere anført, at trusselsniveauet under udsendelsen var højt, og at du flere gange var i livsfare.

Din advokat har henvist til, at det fremgår af Arbejdsskadestyrelsens afgørelse, at det er bekræftet af Forsvaret, at der var en ulykke, hvor en kampvogn kørte ud over en bro, hvorved en af dine venner omkom. Desuden bekræfter Forsvaret ifølge din advokat, at du befandt dig i et område med minefarer. Der er tale om særdeles voldsomme oplevelser, og der er efter din advokats opfattelse ingen tvivl om, at du har været udsat for oplevelser, der er tilstrækkelige til at opfylde kravene til en PTSD-diagnose.

For så vidt angår spørgsmålet om tidsmæssig sammenhæng mellem de militære udsendelser og udviklingen af sygdommen, gør din advokat opmærksom på, at speciallæge i psykiatri Y har stillet diagnosen PTSD (F 43.1) som følge af oplevelserne under udsendelsen til Balkan. Der er ifølge din advokat dokumentation for symptomdebut i form af hovedpine, hukommelsesbesvær, koncentrationsnedsættelse samt opfarende og aggressiv adfærd i din journal hos egen læge allerede den 7. oktober 1997 - det vil sige cirka 8 måneder efter hjemkomsten fra Balkan. Din advokat har anført, at det derfor ikke er korrekt, at der først er fastslået årsagssammenhæng flere år efter udsendelsen.

For så vidt angår konkurrerende årsager til lidelserne, bemærker din advokat, at det fremgår af sagsakterne, at du ikke havde psykiske lidelser inden

udsendelsen. De private problemer er således først opstået efter udsendelsen og efter at du har fået PTSD. Problemerne er således en følge af PTSD - og ikke en årsag dertil.

Din advokat har yderligere anført, at du var udsat for en trafikulykke i 1998. Der foreligger imidlertid entydig lægelig dokumentation i form af journalnotater fra din egen læge for perioden 1990-2010, en neurologisk undersøgelse dateret 8. april 1998, psykologisk status dateret 26. april 2010 og en lægekonsulentstatus dateret 12. september 2010, der alle peger på, at årsagen til din psykiske lidelse er udsendelsen til Balkan.

Sagen er ifølge din advokat lægeligt veldokumenteret, og der foreligger klare PTSD-diagnoser, der viser sammenhæng mellem din psykiske lidelse og din udsendelse som soldat. Din advokat påklager derfor, at din psykiske lidelse ikke er blevet anerkendt som en arbejdsskade efter Arbejdsskadesikringsloven.

Din advokat gør endvidere opmærksom på, at samtlige betingelser for anerkendelse efter særloven om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion er opfyldt, og at der under alle omstændigheder burde være sket anerkendelse efter særloven.

Vi bemærker, at oplysningerne er indgået ved vores behandling af sagen, men at de ikke har givet anledning til et andet resultat.

For så vidt angår din advokats bemærkninger om journal notater af 7. oktober 1997 skal vi bemærke, at det fremgår af journalnotatet, at du selv tilskriver dine daværende symptomer uheldet fra 1989, men at der dog også er nogle andre forhold i dine omgivelser, der kunne være en belastning, således at din kone var syg, og at du havde haft et par ubehagelige oplevelser i forbindelse med din udsendelse til Bosnien. Vi vurderer derfor, at dine daværende symptomer med overvejende sandsynlighed var en følge af uheldet i 1989.

For så vidt angår den neurologiske undersøgelse dateret den 8. april 1998, vurderer vi ligeledes er foretaget som følge af uheldet i 1989. Det fremgår, at du kommer til udredning for kognitive forstyrrelser i form af hukommelsesbesvær, koncentrationsnedsættelse og hovedpine.

Vi vurderer derfor fortsat, at der ikke er lægelig dokumentation for dine psykiske symptomer før 2002. Vi vurderer også, at belastninger under din udsendelse ikke har været tilstrækkelige til at kunne betegnes som exceptionelt truende og katastrofelignende. Vi vurderer derfor, at der ikke kan stilles diagnosen PTSD, men at du derimod har en uspecificeret belastningsreaktion.

Vi vurderer, at der ikke er mulighed for at anerkende din uspecificerede belastningsreaktion udenfor fortegnelsen over erhvervssygdomme, idet der ikke er dokumentation for, at din uspecificerede belastningsreaktion udelukkende eller i overvejende grad skyldes belastninger under din udsendelse som soldat.

For så vidt angår din advokats bemærkninger om, at sagen bør anerkendes efter særloven fordi den er afvist efter arbejdsskadeloven, skal vi bemærke, at du ikke har PTSD, men uspecificeret belastningsreaktion, der ikke er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret PTSD. Din uspecificerede belastningsreaktion er derfor ikke omfattet af særloven.

Vi henviser til begrundelsen ovenfor.

### **Oplysningerne i sagen**

Vi har afgjort sagen på grundlag af

- de oplysninger, som forelå, da Arbejdsskadestyrelsen traf afgørelse i sagen
- Arbejdsskadestyrelsens afgørelse af 10. november 2014. Ved denne afgørelse fik du afslag på anerkendelse af posttraumatisk belastningsreaktion som en erhvervssygdom samt fik afslag på, at din sygdom er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion
- klagen til Ankestyrelsen
- Arbejdsskadestyrelsens brev om genvurdering

Ankestyrelsens lægekonsulent har vejledt om de lægelige spørgsmål i sagen.

Afgørelsen er truffet af to beskikkede medlemmer og en repræsentant fra Ankestyrelsen.

På vores hjemmeside kan du læse mere om, hvordan vi træffer afgørelser.

### **Regler**

Vi har truffet afgørelse efter lov om arbejdsskadesikring.

Det er lov nr. 422 af 10. juni 2003, som senest er bekendtgjort ved lovbekendtgørelse nr. 278 af 14. marts 2013.

Vi henviser til

- § 5, om anerkendelse af en erhvervssygdom som en arbejdsskade

- § 7, stk. 1, nr. 1, om anerkendelse af erhvervssygdomme, som er optaget på Arbejdsskadestyrelsens fortegnelse over erhvervssygdomme
- § 7, stk. 1, nr. 2, 1. led, om anerkendelse af erhvervssygdomme uden for fortegnelsen over erhvervssygdomme, hvis sygdommen efter den nyeste medicinske dokumentation er forårsaget af arbejdet
- § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, om anerkendelse af erhvervssygdomme uden for fortegnelsen over erhvervssygdomme, hvis sygdommen må anses for udelukkende eller i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art
- § 7, stk. 3, om forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget inden anerkendelse af sådanne sygdomme

Vi har desuden truffet afgørelse efter Arbejdsskadestyrelsens bekendtgørelse om fortegnelse over erhvervssygdomme.

Det er bekendtgørelse nr. 12 af 13. januar 2015.

Vi henviser til bekendtgørelsens

- § 1, stk. 1, nr. 1 om den styrke og tidsmæssige udstrækning af belastningen
- § 1, stk. 2, og bilag 1, punkt F.1. om posttraumatisk belastningsreaktion

Vi har ogs.. truffet afgørelse efter lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Det er lov nr. 336 af 2. april 2014.

Vi henviser til

- § 1 om lovens personkreds
- § 2 om anerkendelse og sagsbehandling mv."

Sagen angår derfor reelt en prøvelse af denne afgørelse.

Ankestyrelsens afgørelse var en stadfæstelse af Arbejdsskadestyrelsens afgørelse af 10. november 2014, hvor det bl.a. hedder:

### **"Afgørelser og beslutninger**

Din sygdom kan ikke anerkendes som en arbejdsskade. Det betyder, at du ikke har ret til godtgørelse eller erstatning efter loven.

Din sygdom kan ikke anerkendes efter lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Du kan klage over denne afgørelse inden 4 uger, se sidst i afgørelsen.

### Kilder

- Anmeldelse modtaget den 9. juni 2010
- Dine oplysninger modtaget den 1. juli 2010
- Lægejournal modtaget den 7. juli 2010
- Arbejdsskadestyrelsens afgørelse af 26. juli 2010
- Ankestyrelsens afgørelse af 9. august 2011
- Anmodning om genoptagelse modtaget den 25. januar 2012
- Helbredspose modtaget den 20. februar 2012
- Psykiatrisk speciallægeerklæring modtaget den 10. maj 2012
- Arbejdsskadestyrelsens afgørelse af 14. juni 2012
- Afgørelse fra Ankestyrelsen af 22. april 2013
- Oplysninger modtaget den 16. august 2013 fra Kroer Pramming Advokater
- Høring af arbejdsgiver modtaget den 16. juni 2014
- Oplysninger fra Kroer Pramming advokater modtaget den 15. juli 2014
- Oplysninger fra Advokatfirmaet Kroer Pramming modtaget den 6. november 2014

### Sagens oplysninger

Denne afgørelse er en berigtigelse af vores tidligere afgørelse af 3. november 2014. På grund af en teknisk fejl fremgik indstillingen fra Erhvervs-sygdomsudvalget ikke af begrundelsen.

Denne berigtigelse træder derfor i stedet for vores tidligere afgørelse af 3. november 2014.

Arbejdsskadestyrelsen traf senest den 14. juni 2012 afgørelse om afvisning af din psykiske sygdom som en arbejdsskade.

Ankestyrelsen hjemviste din sag til fornyet behandling i Arbejdsskadestyrelsen og forelæggelse for Erhvervs-sygdomsudvalget ved deres afgørelse den 22. april 2013.

Vi har forelagt din sag for Erhvervs-sygdomsudvalget.

Siden Ankestyrelsens afgørelse er fortegnelsens kriterier for anerkendelse af posttraumatisk belastningsreaktion ændrede, og der er vedtaget en ny lov,

lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret PTSD, der trådte i kraft i april 2014.

Vi har derfor desuden vurderet din sag i forhold til kriterierne for anerkendelse, der fremgår af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Din sag blev forelagt Erhvervssygdomsudvalget ved udvalgets møde den 7. oktober 2014.

Sagen er indstillet til afvisning.

Vi har fulgt udvalgets indstilling, der fremgår nedenfor.

### **Afgørelse**

Vi vurderer, at din psykiske sygdom ikke kan anerkendes som en arbejdsskade. Vi henviser til Erhvervssygdomsudvalgets begrundelse nedenfor.

### **Hvornår er en sygdom en arbejdsskade?**

Din sygdom kan anerkendes som arbejdsskade, hvis den er optaget på fortegnelsen over erhvervssygdomme, og du opfylder kravene til anerkendelse.

(Lov om arbejdsskadesikring § 7, stk. 1, nr. 1)

Hvis din sygdom ikke er omfattet af fortegnelsen, kan vi forelægge den for Erhvervssygdomsudvalget til vurdering af, om sygdommen skyldes arbejdets særlige art. Vi forelægger de sager, hvor vi skønner, at der er mulighed for at sygdommen vil kunne anerkendes.

(Lov om arbejdsskadesikring § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led)

Din sygdom er vurderet i forhold til fortegnelsen, der gælder for sygdomme anmeldt fra 1. januar 2005 (bekendtgørelse nr. 1226 af 24. oktober 2013). Denne findes på vores hjemmeside [www.ask.dk](http://www.ask.dk) under overskriften "Tal og love".

### **Punkt på fortegnelsen**

Posttraumatisk belastningsreaktion kan anerkendes som arbejdsskade efter udsættelse for traumatiske begivenheder eller situationer af kortere eller længere varighed af en exceptionelt truende eller katastrofeagtig karakter. Dette følger af fortegnelsens gruppe F, punkt 1.

### **Erhvervssygdomsudvalget**

En sygdom, der ikke kan anerkendes efter fortegnelsen over erhvervssygdomme, kan eventuelt anerkendes, efter at sagen har været forelagt Erhvervssygdomsudvalget.

Erhvervssygdomsudvalget kan indstille til anerkendelse:

1) hvis sygdommen kan optages på fortegnelsen over erhvervssygdomme. Det kan den, når der efter den nyeste lægelige viden er sammenhæng mellem sygdommen og bestemte påvirkninger.

(Lov om arbejdsskadesikring § 7, stk. 1, nr. 2, 1. led)

eller

2) hvis sygdommen udelukkende eller i overvejende grad er opstået på grund af arbejdets særlige art

(Lov om arbejdsskadesikring § 7, stk. 1, nr. 2, 1. og 2. led)

### **Begrundelse**

Vi henviser til Erhvervssygdomsudvalgets indstilling nedenfor.

Udvalgets

#### **vurdering**

Erhvervssygdomsudvalget er ikke enig i den stillede diagnose, posttraumatisk belastningsreaktion, da belastningerne, som du har været udsat for under din udstationering i Bosnien, ikke kan begrunde denne diagnose. Erhvervssygdomsudvalget har i stedet vurderet, at dine symptomer svarer til diagnosen, uspecificeret belastningsreaktion

Sygdommen er ifølge dine egne oplysninger opstået i 2002, hvor du første gang bemærkede psykiske symptomer, akt 12 A.

Efter

Erhvervssygdomsudvalgets vurdering er der ikke medicinsk dokumentation for, at din uspecificerede belastningsreaktion generelt set kan skyldes påvirkninger på arbejdspladsen. (§ 7, stk. 1, nr. 2, 1. led)

Erhvervssygdomsudvalget har desuden vurderet, at din sygdom i form af uspecificeret belastningsreaktion ikke udelukkende eller i overvejende grad er opstået på grund af dit arbejde som udsendt soldat i Bosnien i perioden fra august 1996 til februar 1997. (§ 7, stk. 1, nr. 2, 2. led)

I

Årsagen er, at der ikke er, : tidsmæssig sammenhæng mellem dine belastninger som udsendt soldat i Bosnien og din psykiske sygdoms opståen. Udvalget har lagt vægt på, at du ifølge dine egne oplysninger først i 2002 bemærkede psykiske symptomer, og at der først i lægejournal i notat fra din egen læge den 14. november 2002

er omtalt psykiske symptomer, der i øvrigt er relaterede til arbejdsmæssige stressbelastninger og ikke til oplevelser forbundet til din udsendelse til Bosnien.

Udvalget er

opmærksom på, at din arbejdsgiver, Forsvarets Personeltjeneste, har bekræftet din udsendelse og bekræftet, at der under din udsendelse indtraf en ulykke, hvor en kampvogn kørte ud over en bro, hvor en af dine venner i kampvognen omkom. Din arbejdsgiver har ikke udelukket, at du har deltaget i patruljering i et mineret område men oplyst, at det ikke var almindeligt forekommende, at du deltog i patruljer. Din arbejdsgiver har ikke kunnet bekræfte hændelsen, hvor en serbisk soldat skulle have sigtet på dig i forbindelse med inspektion af en serbisk kaserne. Din arbejdsgiver har ikke kendskab til, at du skulle have set personer, der blev dræbt ved at træde på miner.

Selv om du

og din arbejdsgiver ikke er helt enige om, hvad du har været udsat for under udsendelsen til Bosnien, ændrer det ikke ved udvalgets vurdering. Dette skyldes, at der uanset ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem belastningerne og din sygdoms opståen. Udvalget har derfor ikke fundet grundlag for at indhente yderligere oplysninger herunder at spørge eventuelle vidner som dokumentation for de belastninger, som Forsvaret ikke har kunnet bekræfte.

Udvalget bemærker, at

det af sagens lægelige oplysninger fremgår, at du efter din hjemsendelse fra Bosnien har haft flere konkurrerende, Arbejdsskadestyrelsen · Sankt Kjelds Plads 11 · 2100 København Ø private belastninger, der ikke kan relateres til din udsendelse til Bosnien. Ifølge oplysningerne har du i din efterfølgende, civile ansættelse oplevet stressrelaterede belastninger, der har medført sygemelding og afskedigelse. Din ægtefælle havde i 2003 to tilfælde med aneurismer, og dine børn har haft psykiske problemer. Du har endvidere i 1989 været impliceret i et frontalt bilsammenstød, hvor du efterfølgende har haft vedvarende kognitive problemer.

### **Begrundelse for at din sygdom ikke er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion**

Din psykiske sygdom opfylder ikke kravene for at blive omfattet af denne lov.



Årsagen er, at du ikke har en posttraumatisk belastningsreaktion. I

Vi har vurderet, at du har diagnosen uspecificeret belastningsreaktion.

Loven omfatter alene udsendte, der har posttraumatisk belastningsreaktion Da du ikke har denne sygdom, er du ikke omfattet af loven."

Lægekonsulent ved Ankestyrelsen speciallæge Æ har den 27. juli 2016 afgivet sålydende udtalelse:

"Jeg er speciallæge i psykiatri og psykiatrisk speciallægekonsulent i Ankestyrelsen. Jeg har deltaget i sagens behandling i Ankestyrelsen, idet jeg har afgivet lægelig vurdering dateret 20.februar 2015.

Jeg har ved nærværende vurdering lagt vægt på følgende lægelige sagsakter:

- **Speciallægeerklæring fra speciallæge i psykiatri Y til Jobcenter RingkøbingSkjern dateret 24. august 2010**

*Om skadelidtes psyke før de arbejdsmæssige belastninger oplyses, at han altid havde været aktiv såvel fysisk som i kontakt med venner, havde søgt fysiske udfordringer bl.a. ved udholdenhedssport, som duathlon. Hans humør havde været godt, han havde haft god selv tillid, og han havde haft venner og bekendte, som han sås med. Af sine overordnede skal han være beskrevet som en god leder med stor sikkerhed, ansvarsfølelse og samarbejdsevner, god til at motivere andre.*

*Om de arbejdsmæssige belastninger er oplyst, at han oktober 1996 til april 1997 var udsendt som Nato soldat til Balkan, hvor han var i en kampvognseskadron på 70 mand. Det er oplyst, at en af kollegaerne døde, ligesom han har set andre, som har trådt på miner.*

*Psykiateren valgte, for ikke at retraumatisere ham yderligere, ikke at udsperge han detaljeret om hans krigsoplevelser fra udsendelsen, men han havde spontant udtalt, at han havde oplevet "mange grimme ting", herunder trusler.*

*Om sin psykiske tilstand fra efter hjemsendelsen havde skadelidte til psykiateren oplyst, at han efter hjemkomsten fra Balkan var anderledes, følte sig mere "asocial", gik ikke så meget op i sine børn, deltog nødigt i festligheder og havde det dårligt i andres selskab. Hvis han var i selskaber, placerede han sig ved udgangen og forlod tidligt selskabet så tidligt som muligt. Han havde ikke tillid til andre, oplevede, at de ikke var interesserede i, hvordan han havde det. Han lukkede af over for andre. Han havde perioder med tristhed, var sortseende, sov uroligt og havde anfald af hjertebanken. Han mente dog i lang tid ikke, at han fejlede noget. På et tidspunkt så han og en kammerat en hjemmeside, som beskrev, hvordan tidligere udsendte soldater kunne have det, og til sin overraskelse kunne han genkende*

12 ud af 13 problemer. Han tog efter hjemsendelsen JO. klasse på VUC og derefter en 2½ år varende uddannelse inden for EDB og arbejdede inden for denne branche. Han fik det tiltagende dårligt med tristhed og manglende lyst og måtte i 2004 sygemeldes kortvarigt. Han fik tiltagende hukommelses- og koncentrationsproblemer. I 2005 havde han det meget dårligt, han havde søvnbesvær, vågnede op svedende, fik flashbacks om krigsoplevelserne, tænke at det ikke gjorde noget, hvis han ikke vågnede igen, men havde ikke selvmordstanker. Han begyndte i 2005 at gå til psykolog. Psykologen mente, at han havde PTSD. Han fik det lidt bedre af psykologsamtalerne. Han blev siden ansat i et andet firma, men fik tiltagende besvær med at indlære nyt og fik ofte angst- og svedeture. Han var det sidste år af ansættelse i dette firma meget fraværende og blev til sidst afskediget i begyndelsen af 2010.

*Om den psykiske tilstand på tidspunktet for undersøgelsen er oplyst at* sygemeldingen fra arbejdet havde givet ham lidt ro, men han havde så til gengæld fået skyldfølelse over for arbejdspladsen. Han var trist og grådlabil, følte sig meget følsom, kunne blive kraftigt påvirket af en film. Havde trods sovemedicin søvnproblemer, og havde drømme med drømme om operationerne under udsendelsen. Han havde dårligt selvværd. Han havde ingen tillid til andre. Han var følsom over for lyde og lys, som gav ham hovedpine. Lugte og lyde kunne sætte gang i genoplevelser fra udsendelsen. Lugten af forårsjord kunne sætte gang i erindringer om synet af minesprængte mennesker. Han for sammen ved pludselige lyde. Han var plaget af mange tanker, som han ikke kunne stoppe. Hukommelse og koncentration var dårlig, og han kunne ikke følge med i film, ligesom han havde svært ved at samle sig om læsning af bøger. Han tilbragte en stor del af dagen foran computeren. Han fortalte, at han havde været ved psykolog i 2002, 2006 og 2009. Det nævnes specifikt, at han i nogle år kunne holde symptomerne nede, men at han i 2000 mistede selvrespekten og selvtilliden, men han havde ikke på psykiaterens spørgsmål herom kunnet forklare, hvorfor tilstanden forværredes efter da.

*Om den objektive fremtræden beskriver psykiateren, at* skadelidte virkede intelligent, men havde svært ved at huske detaljer. Stemningslejet var let forsænket og undertiden skulle han tage sig sammen for at holde sammen på sig selv. Psykiateren stillede diagnosen DF 43.1 PTSD.

- **Speciallægeerklæring fra speciallæge i psykiatri Y til Arbejdsskadestyrelsen dateret 11. april 2012**

*I denne erklæring er hændelserne under udsendelsen 1996-1997 på grund af erklæringens formål beskrevet mere detaljeret:* Skadelidte havde to uger efter ankomsten til Balkan under inspektion af Serbiske soldater i fuld udrusting og bevæbning oplevet at blive prikket i maven med en pistol af en grinende Serber, hvilket skræmte ham

meget - og det skræmte han også, at han efter 12 års ansættelse i forsvaret kunne blive så skræmt. En anden gang havde han, som var bageste mand i sin gruppe, under en natpatrulje opdaget en bil bag gruppen. Han havde der for første gang overvejet muligheden af, at han ville blive nødt til at skyde, hvilket dog ikke blev nødvendigt, da det viste sig at være en civil bil med en lokal beboer. Han oplevede også at miste en kammerat ved en ulykke med en kampvogn. Da kammeraten lå døende, var en læge gået hen til denne og havde taget ham i nakken, og skadelidte blev usikker på, hvad der egentlig foregik.

*Om den psykiske tilstand efter hjemsendelsen beskrev skadelidte om denne som til erklæringen fra 2010. Også denne gang forklarede han, at han ikke i begyndelsen tænkte over, at der var noget galt.*

*Om tilstanden på undersøgelsestidspunktet beskrev skadelidte, at han var blevet tilkendt førtidspension siden sidst, og at det havde bragt ro i hverdagen. Han havde dog fortsat tendens til hovedpine og fik morfinlignende præparater herfor flere gange ugentlig. Hans symptomer blussede op, når han skulle til noget, hvor han skulle fortælle om oplevelserne fra udsendelsen. Han havde således haft det dårligt i tiden, fra han blev indkaldt til undersøgelsen. Vanligvis sov han rimeligt, uden dog at føle sig udhvilet. Han isolerede sig fortsat socialt, når det var muligt. Han for sammen ved pludselige lyde. Han gik ikke med ind at handle, sad i bilen, mens hustruen gjorde indkøbene. Han var følsom over for sanseindtryk. Hukommelse og koncentration var dårlig. Han var grådlabil, og "sentimental", f.eks. hvis han så en film i fjernsynet. Han var altid på vagt og "scannede omgivelserne".*

Han havde forsøgt med psykofarmaka men havde ikke tålt dette.

*Om den objektive fremtræden beskrives neutralt til let sænket stemningsleje, emotionelt påvirket, når begivenhederne fra udsendelsen berøres, er da grådlabil og skal tage sig sammen for at magte det. Også denne gang stillede psykiateren diagnosen DF 43.1 PTSD.*

- **Journaludskrift fra egen læge omfattende tidsrummet 2000-2010**

Der er ingen omtale af psykiske vanskeligheder før *notat dateret 14. november 2002*, hvor der nævnes problemer med overskud, dårlig nattesøvn og tunnelsyn i forbindelse med megen travlhed. Beskrives som "tydeligvis stresset".

I *notat dateret 13. februar 2003* nævnes, at hustruen var indlagt med blødning mellem kraniet og hjernen.

I *notat dateret 04. juli 2003* anføres "obs. depression" og skadelidte blev sat i behandling med et antidepressivt lægemiddel.

I *notat dateret 25. september 2003* nævnes "stress og dårlig nattesøvn". Skadelidte fik lidt sovemedicin.

I *notat dateret 27. november 2003* anbefales skadelidte at gå til psykolog.

I *notat dateret 19. april 2004* nævnes, at pt. havde haft kontakt til vagtlæge, som havde ventileret panikangst. Pt. havde fået en pjece og

havde genkendt mange af symptomerne.

I *notat dateret 20. marts 2006* nævnes at skadelidte ikke havde det godt, havde svært ved at tage sig sammen, stillede stor krav til sig selv, mistroede chefer og kollegaer, hvis de roste ham. Han var grådlig og havde trykken i hovedet. Blev anbefalet genoptaget kontakt til psykolog.

I *notat dateret 10. april 2006* nævnes, at han havde fået det noget bedre, omend han fortsat følte sig skrøbelig.

I *notat dateret 12. februar 2007* nævnes, at der blev afgivet attest vedr. kronisk sygdom med diagnosen PTSD og depression.

I *notat dateret 10. januar 2008* nævnes PTSD, spændingshovedpine. Havde haft selvmordstanker, som han dog kunne kontrollere.

I *notat dateret 16. januar 2008* omtales udstationeringen med de voldsomme oplevelser. Der nævnes periodevis støjoverfølsomhed og kort lunte.

I *notat dateret 02. april 2008* nævnes, at han havde haft "sorte tanker", som nu var bedret. Det nævnes, at han ofte havde dårlige perioder fra oktober til april, svarende til den tid på året, han havde været i Bosnien.

I *notat dateret 14. september 2009* nævnes, at han havde været sortseende de sidste 4 mdr. der havde været både aktuelle ydre årsager (problemer i familien) og flashbacks, som havde belastet ham. Medicinen (antidepressiv) havde dog hjulpet noget.

I *notater fra juni 2010* nævnes, at skadelidte går til psykologsamtaler.

I *notat dateret 21. juni 2010* nævnes, at skadelidte har talt med overlæge Ø, Militærpsykiatrisk Afdeling på Rigshospitalet.

- **Skrivelse fra Forsvarets Personeltjeneste dateret 09. november 2011**

Det bekræftedes, at skadelidte var udsendt til Bosnien august 1996 til februar 1997. Det bekræftedes, at en af skadelidtes kollegaer var blevet død efter en ulykke, hvor en kampvogn væltede ned fra en bro. Det anførtes, at skadelidte normalt ikke skulle deltage i natpatuljer, men det kunne ikke udelukkes, at at han kunne have deltaget i natpatuljer i eller i nærheden af minerede områder.

**Ud fra ovennævnte akter kan flg. lægges til grund:**

- Skadelidte har i august 1996 til februar 1997 været udsendt for Forsvaret til Bosnien. Han har i flg. egne oplysninger afgivet til speciallæge i psykiatri i 2012 været udsat for at blive prikket i maven med pistol af en grinende Serbisk soldat, ligesom han har oplevet en kammerat komme af dage ved en ulykke, hvor en kampvogn væltede ned fra en skrænt. Han har oplyst at have set mennesker, som var blevet sprængt af miner. Jeg vurderer, at disse belastninger knap nok kan betegnes som "exceptionelt truende og katastrofelignende".

Belastningerne er delvist bekræftet af arbejdsgiveren.

- Skadelidte har iflg. egne oplysninger til speciallæge i 2010 og 2012 ikke selv i begyndelsen efter hjemsendelsen opfattet sig som syg eller psykisk påvirket, men nok forandret i form af social isolationstendens og nedsat engagement i sine børn. Han havde perioder med trist humør. Tilstanden forværredes fra 2000.
- Der er ingen omtale af psykiske problemer i egen læges journal før 2002 - 5 år efter hjemsendelsen. Der er heller ingen anden samtidig dokumentation af de psykiske symptomer før dette tidspunkt. Efter beskrivelsen, havde symptomerne ikke i 2002 karakter af PTSD, omend det må indrømmes, at beskrivelsen er kursorisk.
- I speciallægeerklæringerne fra 2010 og 2012 beskrives symptomer, som ses ved PTSD, men det beskrives også, at disse symptomer først var fuldt udviklede adskillige år efter hjemsendelsen fra Bosnien - altså også længere end 2 år efter hjemsendelsen.
- Der har gennem årene efter hjemsendelsen været belastninger af privat art, som kan have medvirket til at forværre skadelidtes psykiske tilstand.

## KONKLUSION

Jeg vurderer, at **diagnosen PTSD ikke kan stilles**. Dels opfylder belastningerne knap betingelserne for at være "exceptionelt truende og katastrofeliggende", dels mangler der tidsmæssig sammenhæng mellem udsendelsen til Bosnien og symptomernes udvikling. Kriterierne i ICD-10 (WHO's diagnosesystem, som er det i Danmark anvendte) for PTSD er dermed ikke opfyldte, idet der ikke var PTSD symptomer inden for ½ år efter de belastende hændelser.. Heller ikke betingelserne i "Soldaterloven" om fuldt udviklede symptomer efter højst et par år er opfyldte. Dette gælder, selv om skadelidtes egen forklaring mange år senere om symptomudviklingen lægges til grund.

Diagnosen må derfor være **DF 43.9 Belastningsreaktion, uspecificeret**. Denne diagnose er ikke indeholdt i erhvervssygdomsfortegnelsen.

Den manglende tidsmæssige sammenhæng mellem udsendelsen til Bosnien og symptomernes frembrud gør det **overvejende sandsynligt, at symptomerne skyldes noget andet end oplevelserne under udsendelsen."**

Sagen har været forelagt Retslægerådet, der har afgivet to udtalelser i sagen og henholdsvis 20. feb ruar 2018 og 24. august 2018.

Udtalelse af 20. februar 2018 er sålydende:

**"Spørgsmål 1:**

*Det fremgår af sagens bilag 6, 9.1 og 10 at A har været udsat for følgende belastninger under sine udsendelser:*

- *Deltaget i natpatruljer i minerede områder*
- *Set folk, der har trådt på kampvognssprængladninger og var sprunget i luften*
- *Truet på livet med et våben, da en serbisk soldat prikkede ham i maven med et AK 47-gevær*
- *Set sin soldaterkammerat dø efter en ulykke*

*Såfremt det lægges til grund, at A har været udsat for de beskrevne episoder, bedes det oplyst, om disse belastninger ud fra en lægefaglig vurdering er egnede til at medføre en psykisk reaktion?*

Såfremt de omtalte hændelser har fundet sted som beskrevet, vil de være tilstrækkelige til at medføre en psykisk reaktion.

**Spørgsmål 2:**

*A var udsendt i perioden oktober 1996 til april 1997. Det fremgår af sagens bilag 1, at han den 7. oktober 1997 henvendte sig til sin læge med følgende symptomer:*

- *Hukommelsesbesvær*
- *Koncentrationsbesvær*
- *Var mere opfarende*

*I bilag 7 beskriver As ægtefælle følgende adfærd efter hjemkomsten:*

- *Social isolation*
- *Træthed*
- *Tristhed*
- *Kort lunte*
- *Mareridt og angsttilfælde om natten*

*Er disse symptomer forenelige med PTSD?*

De omtalte symptomer vil ofte være en del af PTSD.

**Spørgsmål 3:**

*I sagens bilag 1 er det beskrevet, at A i maj 1990 havde nedsat koncentrationsevne og hovedpine som følge af et trafikuheld, der hændte cirka et år forinden.*

*Kan de symptomer, som er beskrevet i spørgsmål 3 samt i sagens bilag 10*

*ud fra en lægefaglig vurdering være forårsaget af et mindst 7 år gammelt trafikuheld?*

Bilag 10 er udfærdiget i 2012, hvilket er 23 år efter ulykkestilfældet i 1989. Det forstås derfor ikke, hvorfor der specifikt spørges til et tidsperspektiv på 7 år.

Følger efter hjernerystelse, herunder humørsvingninger og intellektuelle problemer, er relativt uforudsigelige og kan tidvis være langvarige.

#### **Spørgsmål 4:**

*A har beskrevet følgende symptomer (sagens bilag 1 og 10):*

- *Søvnbesvær*
- *Flashbacks*
- *Social isolation*
- *Hukommelsesbesvær*
- *Angstanfald*
- *Koncentrationsbesvær*
- *Letvagt aggression*

*Kan det på baggrund af de beskrevne symptomer og belastninger antages, at A fik en psykisk belastningsreaktion som følge af de beskrevne hændelser?*

*I bekræftende fald, bedes Retslægerådet nærmere beskrive denne, herunder om reaktionen må antages at være varig?*

Idet der henvises til besvarelsen af spørgsmål 1, finder Retslægerådet det muligt, at de beskrevne hændelser kan have medvirket til de senere opståede symptomer. Disse må antages at være varige.

#### **Spørgsmål 5:**

*Er Retslægerådet enige i den konklusion, der fremgår af speciallægeerklæringen fra psykiater Y af 11. april 2012 (bilag 10) samt udtalelsen fra psykolog Zs af 26. april 2010 (bilag 4)?*

*Hvis ikke, bedes oplyst hvorfor.*

Retslægerådet foretager en selvstændig lægefaglig vurdering baseret på de fremsendte lægelige akter. Retslægerådet finder, at de i spørgsmål 1 omtalte hændelser er tilstrækkelige til at kunne udløse PTSD, ligesom de beskrevne symptomer ofte vil være en del af PTSD. Retslægerådet finder det desuden lidt uklart, hvornår symptomerne er debuteret, idet der først omkring 2004 beskrives tegn på egentlig psykisk sygdom hos sagsøger. Der er således forløbet 6-7 år fra hjemkomst fra Bosnien til dette tidspunkt.

Ægtefælles alvorlige sygdom i 2003 kan have medvirket til udløsning af sagsøgers sygdom, ligesom problemer med børnene kan have forøget oplevelsen af belastning hos sagsøger. Endelig kan det ikke udelukkes, at hjernerystelsen i 1989 har sænket tærsklen for at udvikle senere funktionsnedsættende psykiske symptomer.

Retslægerådet vil ud fra et samlet skøn vurdere, at sagsøgers tilstand befinder sig i et grænseområde mellem uspecificeret belastningsreaktion og PTSD, blandt andet begrundet i det uklare tidsperspektiv og de konkurrerende faktorer.

### **Spørgsmål 6:**

*I april 2014 trådte lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion i kraft.*

*Ifølge denne lovs § 2, skal der tilkendes erstatning og godtgørelse for sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion, når 1) sygdommen ikke kan anerkendes efter arbejdsskadesikringsloven, 2) begrundelsen for dette er manglende dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem belastning og symptomdebut og 3) der er udstedt en speciallægeerklæring mere end 6 måneder efter belastningens ophør, der stiller diagnosen PTSD i tilknytning til og som følge af en international udsendelse, eksempelvis med det danske forsvar.*

*Et af stridspunkterne i sagen er, om A opfylder diagnosekriterierne for PTSD, da der er uenighed om tidspunktet for symptomdebut og dermed den ”tidsmæssige sammenhæng mellem belastning og symptomdebut”.*

*I forlængelse af spørgsmål B, C, D, E, F og G bedes Retslægerådet oplyse, om A – bortset fra udgangspunktet om, at der skal være symptomdebut i løbet af 6 måneder – må anses for at opfylde diagnosekriterierne for PTSD i tilknytning til og som følge af sine udsendelser med det danske forsvar.*

Der henvises til besvarelsen af spørgsmål 5.

### **Spørgsmål 7:**

*Giver sagen Retslægerådet anledning til yderligere bemærkninger, og i givet fald hvilke?*

Nej.

### **Spørgsmål A:**



*Retslægerådet bedes oplyse, om sagsøgeren inden udsendelsen var kureret for følger efter trafikulykken i 1989, og i bekræftende fald, hvordan egen læges notat af 7. oktober 1997 (bilag 1, side 5) er indgået i besvarelsen.*

*Såfremt der var følger, der persisterede, anmodes Retslægerådet om at oplyse, hvori de bestod.*

Sagsøger havde klager, men næppe større funktionsnedsættelse som følge af ulykkestilfældet i 1989. Der henvises i øvrigt til besvarelsen af spørgsmål 5.

**Spørgsmål B:**

*Retslægerådet bedes oplyse, om der i sagsøgerens tilfælde er grundlag for diagnosen PTSD. Retslægerådet bedes begrunde svaret, herunder i forhold til opfyldelse, henholdsvis ikke-opfyldelse af WHO's diagnostiske krav.*

Der henvises til besvarelsen af spørgsmål 5.

**Spørgsmål C:**

*Såfremt der er grundlag for diagnosen PTSD, anmodes Retslægerådet om at oplyse, hvornår symptomerne var fuldt udviklede*

Der beskrives betydelig psykisk sygdom fra 2004.

**Spørgsmål D:**

*Hvis der ikke er grundlag for diagnosen PTSD, anmodes Retslægerådet om at oplyse, hvilken diagnose, der da er den relevante.*

Der henvises til besvarelsen af spørgsmål 5.

**Spørgsmål E:**

*Retslægerådet bedes oplyse – gene for gene – hvornår de i spørgsmål 4 anførte gene debuterede.*

Udover koncentrationsbesvær, som omtales i 1990, hukommelsesbesvær og opfarethed, som omtales i 1997, er beskrivelsen af de nævnte symptomer fra 2010 og 2012, hvorfor det vanskeligt lader sig gøre at tidsfæste debuttidspunkt.

**Spørgsmål F:**

*Retslægerådet bedes oplyse, på hvilket tidspunkt symptomer på sagsøgerens psykiske lidelse debuterede.*

Der henvises til besvarelsen af spørgsmål 5 og E.

**Spørgsmål G:**

*Retslægerådet bedes oplyse, hvorvidt sagsøgerens psykiske lidelse er forårsaget af:*

- a) udsendelsen som soldat i perioden august 1996 til februar 1997
- b) sagsøgerens civile ansættelse hos EDB gruppen
- c) sagsøgerens private forhold, herunder ægtefællens to tilfælde med aneurismer og sagsøge rens børns psykiske problemer,
- d) eventuelt andre, herunder uoplyste forhold, eller
- e) en kombination af et eller flere af ovenstående forhold?

Retslægerådet bedes begrunde sit svar herunder angive, hvad der taler for i og imod en årsagsforbindelse.

Da parterne ikke er enige om hændelsesforløbet, anmodes Retslægerådet om at besvare ovenstående under følgende to alternativer forudsætninger:

- 1) Sagsøgeren var udsat for de episoder, der er anført i sagsøgerens spørgsmål 1.
- 2) Sagsøgeren var ikke udsat for de episoder, der er anført i sagsøgerens spørgsmål 1.

Der henvises til besvarelsen af spørgsmål 5.

Det er ikke Retslægerådets opgave at bedømme rigtigheden af de i sagen omtalte hændelser.

#### **Spørgsmål H:**

Har det betydning for besvarelsen af spørgsmål 2, E og F, at beskrivelsen fra sagsøgerens ægtefælle (bilag 7) ikke er foretaget i tidsmæssig tilknytning til sagsøgerens hjemkomst fra sin udsendelse i perioden august 1996 til februar 1997, men i 2010.

Nej.

#### **Spørgsmål I:**

Sagsøgerens spørgsmål 6 indeholder en redegørelse af de juridiske regler, som sagen skal bedømmes efter.

Med hvilken – om nogen – vægt er disse regler indgået i Retslægerådets besvarelse? Anser Retslægerådet det for omfattet af sin opgave/kompetence at inddrage det juridiske grundlag i besvarelsen?

Disse regler er ikke indgået i Retslægerådets vurdering."

Udtalelse af 24. august 2018 er sålydende:

#### **"Spørgsmål 8:**

I april 1997 returnerede A fra sin udsendelse til Balkan. Den 7. oktober 1997 henvendte A sig til sin læge med symptomer i form af hukommelsesbesvær, koncentrationsbesvær og opfarethed (bilag 1, side 5).

*I sagens bilag 1 er det også beskrevet, at A tilbage i maj 1990 havde nedsat koncentrationsevne og hovedpine som følge af et trafikuheld der hændte cirka 1 år forinden.*

*Finder Retslægerådet det mest sandsynligt, at de gener, som A i oktober 1997 henvendte sig til/ egen læge med (hukommelses-besvær, koncentrationsbesvær og opfarethed) var forårsaget af*

- 1. udsendelsen i krig eller*
- 2. trafikuheld, som hændte cirka 8 år forinden (maj 1989)*

Retslægerådet vurderer, at henvendelsen og klagerne skyldes en kombination af 3 faktorer, som nævnes i lægenotatet (uheldet, hustruens sygdom og udsendelsen) - men formentlig med udsendelsen som mest afgørende på grund af den forholdsvist tætte tidsmæssige sammenhæng (6 eller måneder).

#### **Spørgsmål J:**

*Retslægerådet har i smret på spørgsmål G anført, at det ikke er Retslægerådets opgave at bedømme rigtigheden af de i sagen omtalte hændelser.*

*Med spørgsmål G ønskedes ikke en stillingtagen til rigtigheden af de i sagen omtalte hændelser, men derimod Retslægerådets lægevidenskabelige skøn over årsagen til sagsøgerens psykiske lidelse under den i spørgsmålet i den angivne forudsætning.*

*Under forudsætning af, at sagsøgeren ikke var udsat for de episoder, der er anført i sagsøgerens spørgsmål I, bedes Retslægerådet oplyse følgende:*

*Er sagsøgerens psykiske lidelse med overvejende sandsynlighed (mere end 50 %) forårsaget af hans udsendelse som soldat i perioden august 1996 til februar 1997.*

Spørgsmålet er hypotetisk og er ikke muligt at besvare.

#### **Spørgsmål K:**

*Parterne er ikke enige om, hvorvidt sagsøgeren returnerede fra sin udsendelse i februar 1997 eller april 1997. Har det betydning for rådets årssagsvurdering, jf. spørgsmål J og 8. om det lægges til grund, om han returnerede det ene eller det andet tidspunkt.*

*I bekræftende fald - hvilken betydning har det da.*

Det har næppe større betydning, om sagsøger returnerede i februar eller april - disse 2 måneders forskel vurderes ikke at have haft afgørende betydning for

for eksempel besvarelsen af spørgsmål 8, idet der fortsat ville være en vis tidsmæssig sammenhæng. Ikke mindst da det må antages, at symptomerne har haft en vis varighed inden henvendelsen til egen læge.

**Spørgsmål L:**

*Retslægerådet har i svaret på spørgsmål C, om hvornår sagsøgerens symptomer var fuldt udviklede anført, at der er beskrevet betydelig psykisk sygdom fra 2004.*

*I svaret på spørgsmål E har Retslægerådet anført, at en række af sagsøgerens symptomer først er beskrevet i 2010 og 2012, hvorfor der er vanskeligt at tidsfæste debuttidspunkt.*

*Retslægerådet bedes præcisere, hvornår sagsøgerens symptomer var fuldt udviklede.*

Spørgsmålet kan ikke besvares med sikkerhed ud fra de foreliggende lægelige akter, idet der er ufuldstændige beskrivelser af symptomer på egentlig psykisk sygdom inden 2010/2012.

**Spørgsmål M:**

*Retslægerådet bedes oplyse, om der er lægelig dokumentation for symptomer indenfor 6 måneder efter hjemkomsten fra udsendelsen som soldat.*

Såfremt der hentydes til de i spørgsmål 8 anførte symptomer, vil disse være dokumenterede, såfremt sagsøger returnerede i april.

**Spørgsmål N:**

*Retslægerådet bedes oplyse, om der er lægelig dokumentation for fuld sygdomsudvikling inden for 2 år efter hjemkomsten fra udsendelsen som soldat.*

Der henvises til besvarelsen af spørgsmål L.

**Spørgsmål O:**

*Retslægerådets bedes oplyse, om ansættelsesforholdene hos EDB gruppen i sig selv er egnet til at give uspecifiseret belastningsreaktion, jf bl.a. bilag 1 og bilag 2.*

Der henvises til besvarelsen af spørgsmål Q.

**Spørgsmål P:**

*Retslægerådet bedes oplyse, om sagsøgerens påvirkningsforhold, herunder ægtefællens to tilfælde med aneurismer og sagsøgerens børns psykiske problemer, i sig selv er egnet til at give uspecifiseret belastningsreaktion.*

Der henvises til besvarelsen af spørgsmål Q.

**Spørgsmål Q:**

*Retslægerådet bedes oplyse, om de to anførte forhold i spørgsmål N og O i forening er egnet til at give uspecificeret belastningsreaktion*

Disse forhold - alene og i kombination - ville kunne give anledning til en uspecificeret belastningsreaktion (som netop er uspecificeret og upræcist defineret - og med meget forskellig grad af sværhed)."

Der er under sagen afgivet forklaring af A, B og Æ- Forklaringer er ikke gengivet i dommen, der derfor er uden fuldstændig sagsfremstilling jf. principperne i retsplejelovens § 218 a, stk. 2.

As anbringender er :

"Til støtte for den nedlagte principale påstand gøres det gældende, at

As psykiske lidelser skal anerkendes som en arbejdsskade, jf. arbejdsskadesikringsloven § 7, stk. 1, nr. 1.

A er diagnosticeret med posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD), jf. speciallægeerklæring fra speciallæge i psykiatri, Y (bilag 10). Det er i denne forbindelse konkluderet, at symptomerne på PTSD var en følge af udsendelse i krig.

Det bemærkes i øvrigt, at det ikke er en forudsætning for at stille diagnosen PTSD, at der er dokumentation (endsige dokumentation i form af journalnotater) for symptomdebut inden for 6 måneder fra de traumatiske belastninger.

Derudover gøres det gældende, at A havde symptomer på lidelsen kort efter udsendelsen til Bosnien, hvilket er dokumenteret ved As lægebesøg 6 måneder efter udsendelsen (bilag 1 og 26) samt forklaring fra hustru og ven (bilag 7).

Det fastholdes derfor, at betingelsen om symptomdebut inden for 6 måneder er opfyldt, eftersom A returnerede fra udsendelsen til Bosnien i april 1997 (bilag 22 og 26) og var til lægen kort tid efter (bilag 1).

Det er desuden dokumenteret, at A under sin udsendelse har oplevet en række hændelser af exceptionelt truende eller katastrofeagtig karakter. Der henvises i den forbindelse særligt til sagens bilag 6, 9.1 og 10 samt Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 5 i udtalelse af 20. februar 2018.

Det følger af erhvervssygdomsfortegnelsen punkt F.1, at en posttraumatisk belastningsreaktion er omfattet af arbejdsskadebegrebet, når denne er en følge af en påvirkning af traumatiske begivenheder eller situationer af kortere eller længere varighed af en exceptionelt truende eller katastrofeagtig natur.

Da A således har pådraget sig PTSD under udsendelsen som soldat, skal hans psykiske lidelser anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring §5, jf. §7, stk. 1, nr. 1.

Selv hvis As psykiske lidelser anses for forværret eller reaktiveret af andre omstændigheder end den militære udsendelse, må udsendelsen anses for årsagen til de psykiske lidelser. Disse andre omstændigheder har således ikke betydning for selve anerkendelsen af As psykiske lidelser som en arbejdsskade. Disse vil derimod kunne få betydning for udmålingen af As méngrad samt erhvervsevnetab, jf. lov om arbejdsskadesikring § 12, stk. 2.

Jeg skal i øvrigt henlede opmærksomheden på Retslægerådets besvarelse til spørgsmål 8 i udtalelse af 24. august 2018, hvori det fremgår, at:

”Retslægerådet vurderer, at henvendelsen og klagerne skyldes en kombination af 3 faktorer, som nævnes i lægenotatet (uheldet, hustruens sygdom og udsendelsen) – men formentlig med udsendelsen som mest afgørende på grund af den forholdsvis tætte tidsmæssige sammenhæng (6 eller måneder).” (min understregning).

Retslægerådet vurderer således, at udsendelsen formentlig skal tillægges størst vægt.

Det skal i øvrigt bemærkes, at Retslægerådet i besvarelsen af spørgsmål 5 henviser til, at det ikke kan udelukkes, at hjernerystelsen i 1989 har sænket tærsklen for at udvikle senere funktionsnedsættende psykiske symptomer.

Det skal i denne forbindelse påpeges, at forudbestående sygdomme eller lidelser ikke har betydning for anerkendelse af en arbejdsskade.

I U 2017.516 H kom Højesteret frem til, at det forhold, at diskusprolapsen blev symptomgivende, indebar en forværring af skadelidtes forudbestående ryglidelse, idet skadelidte fik vedvarende rygsmerter, blev uarbejdsdygtig i længere tid og blev opereret for prolapsen. Det var efter de foreliggende oplysninger ikke godtgjort, at den forudbestående ryglidelse var af en sådan karakter, at forværringen ville være indtrådt omkring det pågældende tidspunkt, også selv om skadelidte ikke havde været udsat for den pågældende hændelse. Under de anførte omstændigheder fandt Højesteret, at hændelsen havde medført en forværring af ryglidelsen i et omfang, der i sig selv ud-

gjorde en personskade, og tiltrådte derfor, at skadelidte ved hændelsen havde pådraget sig en arbejdsskade omfattet af arbejdsskadesikringslovens § 5, jf. § 6.

Højesterets dom er således et udtryk for det erstatningsretlige princip, at skadelidte skal tages, som skadelidte er.

Til støtte for den subsidiære påstand gøres det gældende, at

As psykiske lidelser må anerkendes efter opsamlingsbestemmelsen i lov om arbejdsskadesikrings § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

As psykiske lidelser må – uanset hvordan de kan diagnosticeres – anses for i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art.

Selv hvis det lægges til grund, at As psykiske lidelser ikke kan diagnosticeres som PTSD, gøres det gældende, at de psykiske lidelser under alle omstændigheder er en følge af hans udsendelser og dermed en arbejdsskade, der skal anerkendes efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

A er flere gange diagnosticeret med PTSD (bilag 4, 9.2 og 10) og Retslægerådet har i besvarelse af spørgsmål 5 i udtalelse af 20. februar 2018 ligeledes vurderet, at As tilstand befinder sig i et grænseområde mellem uspecificeret belastningsreaktion og PTSD.

Der henvises i øvrigt til Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 8 i udtalelse af 24. august 2018, hvor Retslægerådet vurderer, at As udsendelse formentlig må anses for mest afgørende for hans psykiske lidelser.

Til støtte for den nedlagte mere subsidiære påstand gøres det gældende, at

Betingelserne for anerkendelse af As lidelser som arbejdsskade efter særloven for tidligere udsendte soldater og andre stats-ansatte er opfyldt.

A har fået afvist at få anerkendt sine psykiske lidelser efter lov om arbejdsskadesikring (bilag 21). Begrundelsen er, at der ikke er dokumentation for en tidsmæssig sammenhæng mellem belastningerne og sygdomsdebut.

Der foreligger imidlertid en psykiatrisk speciallægeerklæring, udstedt senere end 6 måneder efter As udsendelse i krig ("belastningen"), der utvetydigt konkluderer, at A lider af posttrau-

matisk belastningsreaktion, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af hans udsendelser (bilag 10).

A opfylder således betingelserne for at få anerkendt sine psykiske lidelser som en arbejdsskade, jf. lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion § 2, stk. 1.

Til støtte for den nedlagte mest subsidiære påstand gøres det gældende, at

Ankestyrelsens afgørelse i sagen er baseret på fejlagtigt grundlag.

Ankestyrelsen har i deres vurdering af sagen lagt vægt på et forkert hjemkomsttidspunkt, da man har taget udgangspunkt i, at A kom hjem fra udsendelsen i februar 1997 og ikke ultimo marts/primio april 1997 (bilag 22 og 26).

Herudover anføres det i Ankestyrelsens afgørelse (bilag 21), at der ikke er lægelig dokumentation for symptomer før 2002. Dette er imidlertid heller ikke korrekt. Som tidligere anført var A til læge kort tid efter sin hjemkomst, den 7. oktober 1997, hvor han fortalte om symptomer i form af hukommelsesbesvær, koncentrationsnedsættelse og opfarenhed (bilag 1, side 5).

Ankestyrelsens afgørelse er således behæftet med sagsbehandlingsfejl, herunder manglende oplysning af sagen, og dette bør i sig selv medføre, at sagen hjemvises til fornyet behandling.

Ankestyrelsen har herudover set bort fra As hustru og vens beskrivelser angående As tidlige symptomer efter hjemkomsten fra udsendelsen (bilag 7).

Det fremgår af Beskæftigelsesministerens svar på spørgsmål 19 til L 104, at Arbejdsmarkedets Erhvervssikring ved psykiatrisk diagnosticering alene anvender lægelige oplysninger og dermed ikke benytter vidneudsagn fra nærtstående personer som dokumentation. Det fremgår dog i forlængelse heraf, at:

”Derimod vil oplysninger fra tilskadekomne selv eller nærtstående personer om, at der har været mere uspecifikke symptomer, blive tillagt betydelig vægt ved vurderingen af, om der er symptomer inden for seks måneder, således som det siden sommeren 2013 har været et krav efter erhvervs sygdomsfortegnelsen.” (min understregning) (bilag 25).

Ankestyrelsen har imidlertid ikke lagt vægt på As hustru og vens beskrivelser angående de tidlige symptomer. Afgørelsen



synes derfor også af denne grund mangelfuld, hvorfor sagen bør hjemvises til fornyet behandling.

Herudover gøres det gældende, at sagen bør hjemvises til arbejdsskade-myndighederne med henblik på genforelæggelse for Erhvervssygdoms-udvalget.

As sag har tidligere været forelagt

Erhvervssygdomsudvalget i forbindelse med arbejdsskademyndighedernes behandling af sagen.

Udvalget kom i denne forbindelse frem til, at der ikke var tidsmæssig sammenhæng mellem As tidligere udsendelse og hans psykiske lidelser. Herudover fandt man ikke, at A kunne diagnosticeres med PTSD, men med uspecificeret belastningsreaktion.

Erhvervssygdomsudvalgets vurdering var imidlertid også baseret på, at A skulle være kommet hjem fra udsendelsen i februar 1997 og at der ikke fremgik symptomer i As lægejournal før 14. november 2002.

Da det nu er slået fast, at A kom hjem fra udsendelsen ultimo marts/primio april 1997 (bilag 22 og 26) og da det tydeligt fremgår af As lægejournal fra 7. oktober 1997, at han oplevede symptomer (bilag 1, side 5), bør sagen genforelægges for Erhvervssygdoms-udvalget.

Sagen har i øvrigt nu været til vurdering i Retslægerådet, hvorfor sagen også af denne grund bør genforelægges for Erhvervssygdomsudvalget, så rådets lægefaglige udtalelser inddrages i udvalgets vurdering."

Ankestyrelsens anbringender:

"Det gøres overordnet gældende, at A ikke har tilvejebragt grundlag, endsige sikkert grundlag, for at tilsidesætte Ankestyrelsens afgørelse af 5. august 2015, hvorved Ankestyrelsen afviste at anerkende As psykiske sygdom som en erhvervssygdom efter arbejdsskadesikringsloven samt afviste, at As psykiske lidelse var om-fattet af særloven for veteraner.

A har bevisbyrden for, at der er grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens afgørelse. Den bevisbyrde har A ikke løftet.

#### **Ad As principale påstand**

Det gøres gældende, at der ikke er grundlag for at anerkende As

psykiske lidelse inden for erhvervssygdomsfortegnelsen.

A gør gældende, at hans psykiske lidelse kan diagnosticeres som posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD). Det bestrides, at denne diagnose kan stilles.

En lidelse kan kun anerkendes som en erhvervssygdom efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr.~1, hvis lidelsen er optaget på erhvervssygdomsfortegnelsen.

Af bekendtgørelse nr. 12 af 13. januar 2015 om fortegnelse over erhvervssygdomme og bilag 1 hertil, fremgår under punkt F.1., at PTSD kan anerkendes som en erhvervssygdom.

Diagnosekriterierne for PTSD fremgår af WHO's internationale sygdomsklassifikation nr. 10 (ICD 10) – F43.1, som er gengivet i Arbejdsskadestyrelsens (nu Arbejdsmarkedets Erhvervssikrings) vejledning om erhvervssygdomme anmeldt fra 1. januar 2005, 11. udgave, s. 249f.

For at posttraumatisk belastningssyndrom (PTSD) skal kunne anerkendes som en erhvervssygdom efter erhvervssygdomsfortegnelsen, er det herefter en betingelse, at anmelderen har været udsat for traumatiske begivenheder eller situationer af kortere eller længere varighed af en exceptionelt truende eller katastrofeagtig karakter. Der skal være tilbagevendende flashbacks af traumerne, påtrængende erindringer eller mareridt og stærkt ubehag ved udsættelse for omstændigheder, der minder om traumerne. Alt, der minder om traumerne, skal søges undgået. Endvidere skal anmelderen enten opleve hel eller delvis amnesi af de traumatiske oplevelser eller vedvarende symptomer på psykisk overfølsomhed eller alarmberedskab på mindst to af følgende måder:

- 1) Søvnbesvær
- 2) Irritabilitet eller vredesudbrud
- 3) Koncentrationsbesvær
- 4) Hypervigilitet (øget vagtsomhed)
- 5) Tilbøjelighed til at fare sammen

A har ikke dokumenteret, at han opfylder de pågældende kriterier.

Uanset at As egen læge har anmeldt PTSD (bilag 5), og at der i speciallægeerklæring af 11. april 2012 (bilag 10) er stillet diagnosen PTSD, bestrides det, at denne diagnose kan stilles.

Det er således ikke dokumenteret, at A under sin udsendelse til Bosnien har været udsat for exceptionelt truende eller

katastrofeagtige belastninger. Ankestyrelsen har i den forbindelse lagt vægt på, at As arbejdsgiver ikke har kunnet bekræfte, at A har været direkte truet med et våben af en serbisk soldat, ligesom As arbejdsgiver ikke har kendskab til, at han skulle have set personer, der blev dræbt ved at træde på landminer, jf. Kommentarer til arbejdsbeskrivelse af 13. juni 2014 fra Forsvarets Personeltjeneste (bilag A, side 2).

Det er derfor uden betydning, at Retslægerådet i svar på spørgsmål 5 finder, at begivenhederne er tilstrækkelige til at udløse PTSD.

Hertil kommer, at Retslægerådet, selv hvis beskrivelsen lægges til grund, ikke bekræfter diagnosen PTSD, men derimod anfører, at As tilstand befinder sig i grænseområdet mellem uspecificeret belastningsreaktion og PTSD.

Der er heller ikke tidsmæssig sammenhæng mellem As udsendelse til Bosnien i 1996-1997 og udviklingen af As psykiske gener.

Symptomer på PTSD skal optræde inden for 6 måneder efter de traumatiske begivenheder, ligesom sygdommen skal være fuldt udviklet inden for 1-2 år efter belastningsophøret.

Ankestyrelsen har i den forbindelse lagt vægt på, at der ikke er lægelig dokumentation for psykiske symptomer før 2002.

A har til støtte for sin principale påstand gjort gældende, at han oplevede symptomer straks efter hjemkomsten fra udsendelsen i 1997, og at han var til læge i oktober 1997 på grund af symptomerne. Dette bestrides som udokumenteret.

Det fremgår således af journalnotat af 7. oktober 1997 fra egen læge (bilag 1, side 5), at A var udsat for et biluheld i 1989, og at han fortsat led af hukommelsessvækkelse og hovedpine, og at disse symptomer gradvist var forværret gennem årene. A havde altså også før udsendelsen i 1996-1997 hovedpine og hukommelsessvækkelse.

Det fremgår i øvrigt af svar på spørgeskema til Arbejdsskadestyrelsen (bilag 6, side 2), at sygdommen ifølge A selv opstod ca. 2 år efter hjemkomsten.

Af Retslægerådets besvarelse af spørgsmål M fremgår, at der er lægelig dokumentation for symptomer i form af hukommelsesbesvær og opfarethed inden for 6 måneder efter hjemkomsten, såfremt A returnerede i april 1997.

A har først ved indgivelse af processkrift III fremlagt dokumentation for hjemkosttidspunktet. Som bilag 26 er således fremlagt brev fra Forsvarsministeriets Personalestyrelse, hvori det fremgår, at A var udsendt til Bosnien fra oktober 1996 til ultimo marts/primus april 1997.

A har således ikke dokumenteret den præcise dato for sin hjemkomst, idet der er angivet perioden ultimo marts – primo april 1997.

Uanset at retten måtte finde, at A har ført bevis for, at han havde symptomer inden for 6 måneder efter hjemkomsten – er diagnosekriterierne for PTSD imidlertid ikke opfyldte, idet sygdommen ikke er fuldt udviklet inden for 1-2 år.

Retslægerådet har i svar på spørgsmål C om, hvornår As symptomer er fuldt udviklede, anført følgende:

*”Der beskrives betydelig psykisk sygdom fra 2004”.*

I svaret på spørgsmål E har Retslægerådet anført, at en række af As symptomer først er beskrevet i 2010 og 2012, hvorfor det er vanskeligt at tidsfæste debuttidspunktet.

I spørgsmål L bliver Retslægerådet bedt om at præcisere, hvornår As symptomer er fuldt udviklede. Af Retslægerådets svar fremgår følgende:

*”Spørgsmålet kan ikke besvares med sikkerhed ud fra de foreliggende lægelige akter, idet der er ufuldstændige beskrivelser af symptomer på egentlig psykisk sygdom inden 2010/2012”.*

Det er derved uklart, hvorvidt det på baggrund af Retslægerådets erklæring må konkluderes, at As sygdom er fuldt udviklet i 2004 eller 2010/2012. Det er imidlertid uden betydning for afgørelsen af nærværende sag, idet sygdommen under alle omstændigheder ikke vil opfylde kriteriet om at være fuldt udviklet inden for 1-2 år efter hjemkomsten som soldat i 1997.

#### **Ad As subsidiære påstand**

Det gøres gældende, at der ikke er grundlag for at anerkende As psykiske lidelse uden for erhvervssygdomsfortegnelsen.

En sygdom kan anerkendes uden for erhvervssygdomsfortegnelsen efter reglerne i arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2.

Som nærmere begrundet i afgørelsen var der ikke grundlag for at anerkende

As psykiske lidelse som en erhvervssygdom uden for erhvervssygdomsfortegnelsen.

A har ikke godtgjort et grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens vurdering af, at hans psykiske gener ikke er forårsaget af de belastninger, som Ankestyrelsen beviseligt har kunne lægge til grund.

Tværtimod bekræfter Retslægerådet, at As konkurrerende lidelser både for sig selv og i kombination er egnet til at forårsage hans psykiske lidelse, jf. Retslægerådets svar på spørgsmål Q.

A har hertil fremhævet Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 8, hvoraf det fremgår, at de gener, som A i oktober 1997 henvendte sig til egen læge med (hukommelsesbesvær, koncentrationsbesvær og opfarethed) skyldtes en kombination af 3 faktorer, som nævnes i lægenotatet (uheldet, hustruens sygdom og udsendelsen) –men formentlig med udsendelsen som mest afgørende på grund af den forholdsvis tætte tidsmæssige sammenhæng.

Retslægerådet har imidlertid ikke beskrevet omfanget af et årsagsbidrag. Den bevisnød, som Retslægerådets svar er udtryk for, kommer A, som den der bærer bevisbyrden, til skade.

#### **Ad As mere subsidiære påstand**

Det gøres gældende, at der ikke er grundlag for at anerkende As psykiske lidelse efter særloven for veteraner.

Det fremgår af § 2 i særloven for veteraner, at:

*”Arbejdsskadestyrelsen tilkender erstatning og godtgørelse for sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion, når*

- 1. sygdommen ikke kan anerkendes som erhvervssygdom efter lov om arbejdsskadesikring,*
- 2. begrundelsen for, at sygdommen ikke kan anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring, er, at der mangler dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem belastning og sygdomsdebut, og*
- 3. der foreligger en psykiatrisk speciallægeerklæring udstedt senere end 6 måneder efter belastningens ophør, hvori det erklæres, at den undersøgte person lider af posttraumatisk belastningsreaktion, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af udsendelsen som nævnt i § 1, stk. 2.”*

As diagnose er ikke PTSD. Der henvises til de ovenfor vedr. As principale påstand anførte anbringender. Der er derfor heller ikke grundlag for en anerkendelse efter særloven for veteraner.

**Ad As mest subsidiære påstand**

A har nedlagt en mest subsidiær påstand om, at sagen skal hjemvises til arbejdsskademyndighederne, idet Ankestyrelsens afgørelse er behæftet med sagsbehandlingsfejl, herunder manglende oplysning af sagen.

A har gjort gældende, at Ankestyrelsens vurdering af sagen synes mangelfuld, idet Ankestyrelsen ikke har lagt vægt på As hustrus og vens beskrivelser af As tidlige symptomer, at der er lagt vægt på et forkert hjemkomsttidspunkt, samt at der ikke var lægelig dokumentation for symptomer før 2002.

A har hertil gjort gældende, at sagen bør genforelægges for Erhvervssygdomsudvalget som følge af bl.a. de nye oplysninger om hjemkomsttidspunktet, samt at der nu foreligger to udtalelser fra Retslægerådet.

Hertil skal Ankestyrelsen for det første bemærke, at Ankestyrelsen var bekendt med oplysningerne på afgørelsestidspunktet, men Ankestyrelsen har med rette og i overensstemmelse med sædvanlige bevisvurderingsprincipper lagt vægt på de lægelige oplysninger.

Ankestyrelsen skal for det andet bemærke, at det forhold, at A nu har fremlagt en erklæring (bilag 26) om, at han kom hjem ultimo marts eller primo april 1997 ikke kan føre til en anerkendelse af As psykiske sygdom efter arbejdsskadesikringsloven eller særloven for veteraner, idet A ikke opfylder de øvrige kriterier for, at der kan ske anerkendelse.

Uanset at retten måtte finde, at A har ført bevis for, at han havde symptomer inden for 6 måneder efter hjemkomsten – er diagnosekriterierne for PTSD ikke opfyldte, idet sygdommen ikke er fuldt udviklet inden for 1-2 år.

Det er ligeledes ikke dokumenteret, at A under sin udsendelse til Bosnien har været udsat for exceptionelt truende eller katastrofeagtige belastninger.

As diagnose er således ikke PTSD.

At A nu har fremlagt en erklæring (bilag 26) om, at han kom hjem ultimo marts eller primo april 1997, kan således ikke føre til en ændret vurdering i forhold til, at A ikke opfylder betingelserne for, at der kan ske anerkendelse efter arbejdsskadesikringsloven eller særloven for veteraner. Der er således ikke grundlag for at hjemvise sagen til arbejdsskademyndighederne med henblik på en genforelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget.

Ankestyrelsen kan for så vidt tilslutte sig hjemvisningspåstanden i den forstand, at retten kan hjemvise sagen til Ankestyrelsen, hvis retten finder at kunne tilsidesætte Ankestyrelsens afgørelse, men på den anden side ikke kan give A medhold i hans øvrige påstande. "

### **Retten's begrundelse og afgørelse**

Af de af Ankestyrelsen anførte grunde, der findes yderligere bestyrket af de af Retslægerådet afgivne udtalelser af 20. februar og 24. august 2018 samt speciallæge Æs udtalelse af 27. juli 2016, der er vedstået under hovedforhandlingen, tages Ankestyrelsens frifindelsespåstand til følge både for så vidt angår As principale, subsidiære og mere subsidiære påstand. Herefter, og da der heller ikke på baggrund af det af A anførte er grundlag for at hjemvise sagen til Arbejdsskademyndighederne, tages Arbejdsskadestyrelsens frifindelsespåstand i det hele til følge.

Sagsøgeren har fri proces uden retshjælpsdækning. Statskassen skal derfor dække de sagsomkostninger, som sagsøgeren i kraft af sagens udfald ellers ville være blevet pålagt at betale til sagsøgte. Sagsomkostningsbeløbet er fastsat som nedenfor anført, ider der herved er henset til sagens værdi, omfang, kompleksivitet og hovedforhandlingens varighed (3/4 dag).

### **Thi kendes for ret:**

Sagsøgte Ankestyrelsen frifindes.

Inden 14 dage skal statskassen til dækning af sagsøgte Ankestyrelsens udgifter til advokatbistand betale 150.000 kr. (Beløbet inkluderer moms)

Jytte Munkholm Hansen  
dommer

Udskriftens rigtighed bekræftes.  
Retten i Herning, den 3. maj 2019.

Lis Vestergaard, kontorfuldmægtig



## Udskrift af dombogen

ABU/hrfh

Bilag nr. 8

## DOM

Afsagt den 4. september 2019 i sag nr. BS 2-879/2017:

A  
Tornskadevej 31  
4900 Nakskov  
mod  
Ankestyrelsen  
Teglholmsgade 3  
2450 København SV

### Sagens baggrund og parternes påstande

Sagen drejer sig om, hvorvidt sagsøgeren, A, som følge af sine udsendelser med Forsvaret fra 1993 til 2003 har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring eller lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion(PTSD).

Sagen er anlagt den 14. august 2017.

A har nedlagt følgende endelige påstande:

#### Principalt:

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en post-traumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring § 5, jf. § 7, stk. 1, nr. 1.

#### Subsidiært:

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en uspecificeret belastningsreaktion, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring § 5, jf. § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

#### Mere subsidiært:

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en post-traumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte.

#### Mest subsidiært:

Sagen hjemvises til Ankestyrelsen.



Ankestyrelsen har påstået frifindelse.

### **Oplysningerne i sagen**

A har fri proces.

A er født i 1967 og var i perioden 1993 til 2003 udsendt som soldat med Forsvaret til Cypern, Eritrea, Kosovo, Kirgisistan og Bosnien i to tilfælde.

Af journaludskrift fra egen læge den 6. januar 2000 fremgår:

#### **"06-01-2000 TK/TR FKL**

**06-01-2000**

tidligere fået apozepam. Ikke taget det i 2 år frarådes at starte igen problemet er udtalt søvnbesvær. får 10 imozop. evt kons".

Af journalnotat fra egen læge den 17. november 2009 fremgår:

#### **"17-11-2009 Kons./Besøg LA**

**17-11-2009**

Gennem længere tid plaget af sortsyn, trist, svært ved at være sammen med andre. Hidser sig voldsomt op over ting. Giver problemer hjemme i parforholdet og i forholdet til andre mennesker

Har for år tilbage haft et større alkoholmisbrug, og også taget stoffer (bla speed) Intet rørt siden 2003.

Har været soldat og udstationeret i flere omgange. For år tilbage på Cypern. var så hjemme nogle år, hvor han tog HF-eksamen, trods misbrug i weekenderne. Så igen i en årrække soldat. Har været udstationeret i Bosnien 2 gange, i Kosovo 1 gang, i Eritrea 1 gang og sidst i Kirgisistan hvor han kom hjem fra i 2003. Mødte efterfølgende en pige, som han nu har 2 børn med og var det ikke for familien ville han gerne afsted igen.

Samtidig er han godt klar over at oplevelserne under udstationeringerne kan være medvirkende til hans symptomer.

Starter Setralin og får ny tid til samtale.

Har et par brune eleverede intumescenser på trunchus, der generer. Får tid til kir.

Skåret sig i ve tommel på rundsav i januar, Arbejdsskade. Det er nu blevet meldt via arbejdspladsen fordi han stadig har føleforstyrrelser. Afventer papirer til udfyldelse. "

Af journalnotat fra egen læge af 17. marts 2011 fremgår:

#### **"17-03-2011 Kons./Besøg LA**

**17-03-2011**

...

Er flyttet fra samlever og børn. Føler det nærmest som en befrielse at beslutningen

er taget. Har planer om at søge udstationering i Afghanistan eller lign. igen. Psykisk har han det fint. Har ønske om at ophøre Sertralin. Aftaler langsom aftrapning. Må trappe op igen ved fornyede symptomer. "

Af journalnotat af 29. august 2011 fra overlæge Z, PCK, Militærpsykiatri, amb. fremgår blandt andet:

" ...

**Tidligere sygehistorie, behandling og effekt:**

Pt. har aldrig tidligere været i kontakt med det psykiatriske eller psykologiske behandlingssystem. Han har via egen læge fået Sertralin gennem 2 år med en vis effekt.

**Aktuelle sygehistorie og symptomer:**

...

Han har ikke været vidne til mange syge eller sårede. Han har ikke oplevet følelse af magtesløshed. Han er ikke personligt blevet truet, så han har følt sig i fare eller i livsfare.

Imellem missionerne følte han stor udmattelse og træthed - samtidig med at han var tilbøjelig til at misbruge ganske mange stoffer jf. senere. Pt. har fået at vide, at han ændrede sig psykisk i forbindelse med disse missioner - specielt efter den sidste. Han er således langt mere opfarende, kortluntet og irriteret. Han har adskillige gange haft alvorlige konfrontationer med sine omgivelser - både i hjemlige omgivelser og i offentlige sammenhænge. Han har haft meget lav stresstærskel. Han har i tiltagende grad haft svært ved at fungere i stressede omgivelser - hvor der har været mange mennesker og mange sanseindtryk. Han har flere gange oplevet egentlige angstanfald - specielt i de senere år. Han har haft urolige drømme og drømme, hvor han har været oppe at slås, men ikke mareridt, som han relaterer til sine militære oplevelser.

...

Forud for missionerne har pt. også haft et ganske betydeligt temperament og har i sine unge dage haft adskillige konfrontationer med sine omgivelser. Temperamentet og hans reaktioner overfor frustration er blevet væsentligt forstærket efter missionerne.

...

**Somatisk sygehistorie:**

Pt. har gennem længere tid haft forskellige somatiske stresssymptomer i form af meget mavesyre (har fået konstateret mavesår på et tidspunkt) og daglig hovedpine. Pt. har nyligt haft anfald af nyresten og skal undersøges yderligere for dette.

**Misbrug:**

Pt. har tidligere haft et stort misbrug af centralstimulerende stoffer, specielt amfetamin. I perioder har det været næsten dagligt. Det skete specielt i en periode op til udstationeringernes start i 1998 og mellem udstationeringer. De sidste 10 år har han kun misbrugt amfetamin en enkelt gang.

Pt. har tidligere haft perioder med stort alkoholindtag. Han har ofte reageret aggressiv, når han har været beruset. Pt. er ophørt med at drikke store mængder alkohol og har de sidste par år højst været beruset 2-3 gange.

Pt. har ikke haft misbrug af hash eller heroin.

...

**Samlet vurdering:**

Det drejer sig om en 43-årig mand, som efter 5 ophobede militære missioner har haft betydelig forværring af formentlig habituel lav frustrationstærskel og temperamentsfuldhed. Pt. har tidligere haft et stort misbrug af centralstimulerende stoffer og intermitterende alkoholmisbrug. Pt. har nyligt fået en dom for trusler og vold.

Pt. har gennem mange år haft store problemer med øget arousal og irritabilitet/aggression. Det er formentligt blevet forværret af de militære missioner, som dog ikke synes at være eneårsag hertil.

Pt. foreslås i tillæg til Sertralinbehandlingen, behandling med Zyprexa:

rp. tabl. Zyprexa, 10 mg nocte

Pt. er grundigt informeret om behandlingsrationale, virknings- og bivirkningsprofil.

Pt. medgives recept på 28 stk. tabl. Zyprexa a 10 mg til udlevering x 4 med 4 ugers mellemrum og der aftales ny tid den 29.9., kl. 14.00.

Diagnose:

/F 43.9 belastningsreaktion, uspecificeret

F 60.9 forstyrret personlighedsstruktur,  
uspecificeret/

..."

As egen læge foretog den 13. januar 2012 anmeldelse af erhvervssygdommen posttraumatisk belastningsreaktion på vegne af A til Arbejdsskadestyrelsen.

Speciallæge Y har den 1. juni 2012 udarbejdet en speciallægeerklæring vedrørende A, hvoraf blandt andet fremgår:

" ...

**Under punktet aktuelle er taget præmorbid personlighed, tidligere og nuværende psykiske og fysiske gener, herunder behandlingstiltag, samt forhold til alkohol og stoffer.**

Undersøgte erindrer, at han nok har virket glad og tilfreds udadtil som barn, men barndommen var særdeles belastet. Hver weekend var der lægebesøg, mens forældrene var gift med hinanden, fordi undersøgte havde ondt i maven, der var meget vold i hjemmet, det var faderen, som slog på moderen. Undersøgte begyndte at lægge sig imellem forældrene som 4-årig, det vil sige, at han meget tidligt begyndte at optræde som moderens beskytter. Faderen slog ikke, når undersøgte lagde sig imellem. Undersøgte er begyndt at tale med søsteren om barndommen, og de har divergerende opfattelser af, hvordan barndommen var. Da faderen døde, var undersøgte og søsteren ude at ordne boet, og undersøgte fik det direkte dårligt, også psykisk. På det tidspunkt var han fortsat sammen med børnenes mor, men der var mange skænderier dem imellem. Undersøgte husker i dag, at da han var ude i faderens bolig, fik han angst ikke i form af hjertebanken og vejrtrækningsproblemer, men han blev hidsig. Undersøgte har igennem årene haft det med at reagere ikke med angst, når han blev ked af det, men med hidsighed. Det var en ganske skrækkelig periode omkring faderens død og ved bodelingen. Der var endnu flere hidsighedsanfald end

tidligere.

Undersøgte erindrer, at han og ekskæresten skulle hente brædder, og undersøgte blev rigtig sur og råbte og skreg, men han slog ikke på nogen. Undersøgte mener, at han allerede havde et heftigt temperament som barn. Undersøgte var nok lidt "Emil fra Lønneberg" typen.

...

Undersøgte har i sin egen verden givet sit alkoholmisbrug skylden for sin nuværende tilstand, ligeledes ekskæresten, som han har været ganske vred på ganske længe. Undersøgte begyndte allerede, så vidt han husker, at blive ubehagelig overfor ekskæresten i 2003, og han udtrykker d.d. fuld forståelse for, at hun ikke kunne klare det, men fandt sig en anden. Dette gjorde hun, mens undersøgte var sammen med hende, og det var det, som gjorde det særdeles svært for undersøgte eller rettere sagt gjorde det vanskeligere. Det er ca. 3 år siden, at undersøgte søgte læge første gang for sit temperament - se senere i teksten.

...

Hvad angår forhold til alkohol, er alkohol det, der styrer undersøgte fra han er 20 år i 1987 til 2003, altså da han møder børnenes mor. Undersøgte tog 4 dages drukture, det var blandt andet derfor, at han ikke havde noget arbejde, fordi han ikke kunne udvise den fornødne stabilitet. Når han drak, drak han rigtig meget, kan ikke nærmere kvantitere det d.d.

Undersøgte kom hjem fra Cypren som 21-årig og bestemte sig for, at nu skulle han hjem og drikke guldbajere. Hans liv var fuldstændig domineret af at drikke guldbajere og "så passe tømmermændene". Det med guldbajerne skrev han også sin blå bog. I 1997 kollapsede undersøgte, da han havde oparbejdet en gæld, ulykkelig kærlighed, som han gik helt ned på, dog uden der var tale om, at han forsøgte at tage livet af sig. Efter 4-5 dages udtalt alkoholpåvirkning og søvnløshed, fik undersøgte en form for åbenbaring, uden at blive kristen, hvilket siges under et betydeligt smil d.d. Undersøgte havde ikke sovet og spist i flere dage. Han tog ind til byen på sin cykel, han var ikke påvirket, og pludselig faldt alt på plads, nemlig at undersøgte erkendte, at han var alkoholiker. Der var ikke tale om fysisk kollaps, men om psykisk kollaps/erkendelse. Undersøgte gik til læge og erindrer, at han fik tablettae Apozepam = Stesolid mod abstinenser formentligt. Endeligt fik undersøgte sovet igennem for første gang i flere år, og da mærkede han, at kroppen i den grad var nedslidt. Han fik ordnet sine forhold med bank og læge og så tog han på mission, altså blev udsendt til Bosnien.

...

Hvad angår forhold til stoffer, har undersøgte røget noget hash, så lidt, så det ikke er nævneværdigt, siges det. Han er for længst ophørt hermed. Undersøgte har været på speed, kokain, ecstasy, svampe, LSD, det var fra 18-års alderen og frem til 2003, men aldrig under udsendelserne. Aldrig været i.v. misbruger.

Undersøgte har heller ikke overdoseret sig med benzodiazepiner, idet han kun har fået Apozepam i en kort periode.

Undersøgte har altid været til de "hurtige stoffer", undersøgte har selv spekuleret på, om der kunne været noget ADHD i hans tilstand, idet han synes, at han har fået

det bedre i forbindelse med de "hurtige stoffer", de har nærmest holdt ham normal, synes han. Det vil sige, at han har haft lettere ved at koncentrere sig, har ikke været så hidsig. Han synes, at det er gået ned ad bakke for ham psykisk siden 2003, hvor han stoppede med det hele, det vil sige såvel med alkohol som med stoffer.

...

### **Konklusion**

...

Undersøgte bemærker ikke rigtigt selv, at der sker noget med ham, men på et tidspunkt begynder han at ændre sig personlighedsmæssigt, og omgivelserne bemærker det. Det virker som om han oplever barske ting, men måske ikke i første parket. Undersøgte lever i lejren et ganske velordnet liv, men alligevel er der ved nogle af udsendelserne ganske uforudsigelige ting. Undersøgte begynder nok at blive psykisk mærket af sine udsendelser efter Bosnien, det vil sige i 1998/99. Undersøgte har haft det sådan, at han har glædet sig til at komme hjem og fortsætte "det perfekte liv". Det bør bemærkes, at undersøgte i mange år i perioder har haft store problemer med stoffer, de hurtige stoffer, og alkohol, og at han formentlig har været alkoholafhængig. Det bør bemærkes, at undersøgte ikke drikker på udsendelserne, bortset fra den første, hvor alle drikker. Undersøgte tager heller ikke stoffer.

...

Undersøgte har reageret særdeles kraftigt på skilsmissen og på det økonomiske uforhold, som den har bragt ham i omkring huset med udsigt til tvangsauktion.

...

Jeg mener, at undersøgte i sin opvækst har været udsat for udtalt omsorgssvigt. Han har nu etableret et godt forhold til moderen. Det viser sig, at faderen har 3 børn fra et tidligere forhold, som undersøgte først har fået at vide eksisterer for ikke så længe siden. Faderen er død for 2 år siden, og det var særdeles svært for undersøgte at komme ud og se faderens hus m.v.

Under min samtale d.d. oplever jeg ikke, at undersøgte har flashbacks eller vivid memories, han er ikke hypervigil. Han har dog ændret sig personlighedsmæssigt efter udsendelserne, det begynder han nok allerede at gøre, mens han er i Bosnien. Han har ændret sig i retning af det mere affektlabile og er blevet mindre omstillingsparat, det vil sige, at han er blevet langt mere rigid og sort/hvidtænkende. Udsendelserne har så at sige også været "vand på hans mølle", det vil sige, at de på negativ vis har ændret på hvordan han opfatter omgivelserne, sig selv og fremtiden.

### **Hvad angår de i kommunalt oplæg stillede spørgsmål, må mine diagnoser således være**

- Personlighedsforandring på baggrund af svært traume, det vil sige talrige udsendelser, tidligere PTSD.
- Personlighedsforstyrrelse uspecificeret på baggrund af omsorgssvigt.
- Tidligere afhængighed af stoffer og alkohol, aktuelt clean og ædru.
- Tidligere depressive faser, aktuelt stemningsneutral.

..."

Arbejdsskadestyrelsen traf den 10. juli 2012 en afgørelse om, at den af A anmeldte sygdom ikke kunne anerkendes som arbejdsskade.

Ankestyrelsen stadfæstede den 15. april 2013 denne afgørelse dog således, at Ankestyrelsen traf beslutning om, at Arbejdsskadestyrelsen skulle se på sagen igen den 15. august 2013. Det fremgår nærmere herom:

"...

Der afventes i øjeblikket et udredningsprojekt om debut af symptomer på psykisk sygdom senere end 6 måneder ved diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion samt vedrørende posttraumatisk stress disorder (PTSD) med symptomdebut mere end 6 måneder efter belastningens ophør (delayed onset PTSD). Dette projekt forventes færdigt i sommeren 2013. Vi beder derfor Arbejdsskadestyrelsen om at se på sagen igen den 15. august 2013.

..."

Lægekonsulent speciallæge i psykiatri X har til brug for Ankestyrelsens afgørelse af 15. april 2013 og Ankestyrelsens senere afgørelse af 22. oktober 2014 afgivet to udtalelser. Disse udtalelser er gengivet i en afgørelse om aktindsigt af 6. november 2014 fra Ankestyrelsen, hvoraf blandt andet fremgår:

"...

**Spørgsmål til og udtalelse fra lægekonsulenten til brug for afgørelsen af 15. april 2013:**

1. Hvad fejler sikrede?
2. Er lidelsen nævnt i fortegnelsen? Hvor?
3. Er påvirkningen styrkemæssigt og tidsmæssigt tilstrækkelig til, at fortegnelsens specielle betingelser er opfyldt? Hvorfor/hvorfor ikke?
4. Er der ny generel lægevidenskabelig dokumentation for, at sygdommen er forårsaget af skadelidtes arbejde? I givet fald hvilken dokumentation?
5. Har skadelidtes arbejde medført en sådan belastning og påvirkning af psyken, at arbejdet efter en konkret sandsynlighedsvurdering må antages at medføre en særlig risiko for udvikling af sygdommen? Hvordan?

**Lægekonsulentens svar:**

**Ad 1)** Ifølge psykiatrisk undersøgelse ved overlæge Z, Militær psykiatrisk Ambulatorium, dateret 29. august 2011:

*Uspecifik belastningsreaktion samt uspecifik personlighedsforstyrrelse.*

De beskrevne belastninger kan ikke betegnes som katastrofelignende, og han har til overlæge Z oplyst, at "han mener ikke at han har haft oplevelser, som har traumatiseret ham i væsentlig grad". Pgl.s symptomer indeholder nogle af elementerne i PTSD, men ikke dem alle. Kriterierne for at stille diagnosen PTSD (posttraumatisk belastningsreaktion) er derfor ikke opfyldte.

**Ad 2)** Nej.

**Ad 3)** Nej.

**Ad 4)** Nej.

**Ad 5)** Nej.

X, psykiatrisk lægekonsulent

04. marts 2013

**Spørgsmål til og udtalelse fra lægekonsulenten til brug for afgørelsen af 22. oktober 2014:**

**1.** Hvilke diagnoser kan stilles? (er du enig i de diagnoser, som speciallæge i psykiatri Y har stillet?)

**2.** Er du enig i, at der (fortsat) ikke er dokumenteret traumatiske begivenheder eller situationer af kortere eller længere varighed af en exceptionelt truende eller katastrofeagtig karakter? Hvis nej - hvorfor ikke?

**3.** Er der dokumenteret tidsmæssig sammenhæng mellem debut af psykiske symptomer og belastning?

**4.** Er der beskrevet forhold, som kan forklare sikredes psykiske gener? I givet fald hvilke?

**5.** Skønner du, at der er mulighed for anerkendelse?

**5a.** Hvis nej: Hvorfor?

...

**Lægekonsulentens svar:**

**"Ad 1 og 2)** DF 43.9 Belastningsreaktion, uspecificeret.

Jeg er ikke enig i diagnosen PTSD. Han har ikke været udsat for exceptionelle og katastrofelignende hændelser under udstationeringerne.

Jeg mener heller ikke, at symptomerne som sådan til fulde lever op til kriterierne for PTSD. Symptomerne synes først at komme adskillige år efter udstationeringerne. Endelig er der signifikante konkurrerende faktorer, bl.a. misbrug. Der ventileres ADHD, og det er anført, at det psykisk er gået ned ad bakke for ham, efter at han ophørte med at misbruge centralstimulerende stoffer (hvilket kunne lede tanken hen på, at ADHD også kunne være medvirkende, men det er ikke dokumenteret).

Jeg vil i øvrigt lægge større vægt på Zs erklæring, idet denne gennem mange år har haft krise- og katastrofepsykiatri som sit arbejdsfelt, og han må anses for at være en af de mest kompetente psykiatere på dette område.

**Ad 3)** Nej.

**Ad 4)** Som anført bl.a. misbrug og private belastninger.

**Ad 5)** Nej. Der er gået for lang tid mellem udstationeringerne og symptomernes debut, og der er flere andre faktorer, som er arbejdet uvedkommende, som kan have medvirket til at udløse symptomerne.

X, psykiatrisk lægekonsulent, 16. september 2014".

..."

Den 22. juli 2014 traf Arbejdsskadestyrelsen afgørelse om, at den af A anmeldte psykiske sygdom ikke kunne anerkendes som en arbejdsskade efter lov om arbejdsskadesikring, ligesom den anmeldte psykiske sygdom ikke var omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Speciallæge i psykiatri, Y, har den 5. august 2014 afgivet en supplerende udtalelse vedrørende A, hvoraf blandt andet fremgår:

"...

På det foreliggende mener jeg således, at min diagnose personlighedsforandring på baggrund af svært traume, det vil sige de talrige udsendelser, er korrekt. Ligeledes har undersøgte uden tvivl i tiden umiddelbart efter 2. udsendelse til Bosnien haft alle symptomer på et PTSD, som imidlertid er gået over i den vedvarende personlighedsforandring. Det bør bemærkes, at undersøgtes nærmeste også kan bevidne, at han har ændret sig personlighedsmæssigt på den beskrevne måde.

Jeg vil pointere, at undersøgtes misbrug af stoffer både før og imellem udsendelserne, næppe har indflydelse på udvikling af hans personlighedsforandring. Det er fuldstændig korrekt, at undersøgte også i sin personlighed er noget præget af ikke at have haft optimale barndomsforhold, men han er ikke for alvor mærket, før efter Bosnienudsendelserne.

..."

Ankestyrelsen stadfæstede den 22. oktober 2014 Arbejdsskadestyrelsens afgørelse af 22. juli 2014. Af Ankestyrelsens afgørelse fremgår blandt andet:

"...

Resultatet er

- Din psykiske sygdom i form af uspecificeret belastningsreaktion er ikke en erhvervssygdom.

Du kan derfor ikke få erstatning eller andre ydelser efter arbejdsskadeloven.

- Din sygdom er heller ikke omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Du kan derfor heller ikke få erstatning eller godtgørelse efter denne lov.



Vi er således kommet til samme resultat som Arbejdsskadestyrelsen.

Der var enighed på mødet.

...

### **Begrundelsen for afgørelsen om afslag på anerkendelse efter arbejdsskadeloven**

Vi vurderer, at du ikke har posttraumatisk belastningsreaktion, men uspecificeret belastningsreaktion.

Uspecificeret belastningsreaktion er ikke nævnt i Arbejdsskadestyrelsens fortegnelse over erhvervssygdomme. Vi anerkender derfor ikke sygdommen efter fortegnelsen over erhvervssygdomme.

Vi vurderer, at din sygdom heller ikke vil kunne anerkendes, hvis den forelægges for Erhvervssygdomsudvalget.

...

### **Vores vurdering af, om du har posttraumatisk belastningssyndrom**

Vi har lagt til grund, at du fortsat ikke har posttraumatisk belastningsreaktion. Vi vurderer, at du har uspecificeret belastningsreaktion.

Det svarer til vurderingen i vores tidligere afgørelse af 15. april 2013.

Vi har lagt vægt på, at det fortsat ikke er dokumenteret, at du under dine udsendelser som soldat har været udsat for exceptionelt truende eller katastrofeagtige begivenheder eller situationer. Som anført i vores tidligere afgørelse har du selv over for overlæge Z oplyst, at du ikke i særlig grad har følt dig traumatiseret af belastningerne i forbindelse med dine udsendelser.

Vi har også lagt vægt på, at der fortsat ikke fuldt ud er dokumentation for symptomer svarende til posttraumatisk belastningsreaktion, og at der fortsat ikke er sikker dokumentation for psykiske gener i tidsmæssig sammenhæng med udsendelserne.

For at kunne stille diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion skal du have været udsat for exceptionelt truende eller katastrofeagtige belastninger på dit arbejde.

...

### **Vores vurdering**

Vi vurderer, at du har uspecificeret belastningsreaktion.

I vores tidligere afgørelse beskrev vi belastningerne som udsendt soldat og vores vurdering heraf således:

"Du har været udsendt som soldat flere gange. Du har efter det oplyste ikke selv været i kamp, men har været vagt og haft forskellige køreopgaver, herunder med tilskadekomne.

Vi har lagt vægt på, at der ikke er nogen generelle lægelige undersøgelser, som beviser en sammenhæng mellem uspecifik belastningsreaktion og uspecifik personlighedsforstyrrelse og de belastninger, du har været udsat for under dine udsendelser.

Vi har også lagt vægt på, at dit arbejde ikke har medført belastninger, som giver en særlig risiko for udvikling af uspecifik belastningsreaktion og uspecifik personlighedsforstyrrelse.

Vi har lagt særlig vægt på, at du efter dine egne oplysninger ikke i særlig grad var traumatiseret af de belastninger, du var udsat for under dine udsendelser som soldat, samt at du efter det oplyste havde et alkohol- og stofmisbrug fra du var 18 år og indtil 2003. Du fik efter det oplyste formentlig Apozepam på grund af abstinenser som følge af dit stof- og alkoholmisbrug.

Du har i forbindelse med udarbejdelsen af speciallægeerklæringen af 1. juni 2012 oplyst, at du efter hjemkomsten fra den seneste udsendelse i 2003 fik gradvist større problemer med dit temperament, og at du i 2008 tog kontakt til din egen læge på grund af disse problemer.

Henset til, at der ikke er beskrevet nogen traumer i forbindelse med dine udsendelser, at dine psykiske gener efter det oplyste har udviklet sig gradvist, og at der efter den seneste udsendelse er gået cirka 6 år, til du henvendte dig ved din egen læge på grund af psykiske problemer, vurderer vi, at der ikke er nogen årsagssammenhæng mellem dine udsendelser og dine nuværende psykiske gener."

I afsnittet om bemærkninger til klagen anførte vi:

"Du har påklaget afgørelsen med henvisning til, at du har de symptomer, der er forbundet med PTSD, og at du første gang søgte læge i 2000 på grund af søvnbesvær.

Der er fra Elmer & Partnere fremkommet bemærkninger, hvoraf fremgår, at du har været udsendt 5 gange i perioden 1998-2003, samt at særligt udsendelsen i perioden marts-august 1999 var belastende. Der henvises til, at der, efter du overgik til civilt arbejde, skete en markant psykisk forandring, idet du lukkede dig inde, ligesom du siden da har skullet have en flugtvej, hvis du er sammen med mange mennesker. Der henvises endvidere til personer, som kan bevidne den forandring, der skete med dig.

Der er fremsendt speciallægeerklæring af 1. juni 2012, ligesom der henvises til forskningsprojektet "Danske hjemvendte soldater".

Advokaten mener, at sagen som følge af det anførte bør forelægges for Erhvervsstyrelsens sagbehandlingsudvalget på baggrund af arbejdets særlige art.

Vi bemærker, at oplysningerne er indgået i vores vurdering af sagen.

Vi henviser dog i det hele til begrundelsen for afgørelsen, idet vi særligt skal fremhæve, at der ikke er beskrevet nogen direkte belastning og trussel mod dig, som efter vores vurdering kan medføre en uspecifik belastningsreaktion og uspecifik personlighedsforstyrrelse. Vi henviser endvidere til, at der ikke er dokumenteret en sikker tidsmæssig sammenhæng mellem dine udsendelser og de udviklede gener, som først er dokumenteret i 2009. Der kan i perioden fra hjemkomsten til den dokumenterede symptomdebut være flere faktorer, som har påvirket din psykiske tilstand, og som ikke relaterer sig til udsendelserne.

Endelig bemærker vi, at vidneerklæringer efter vores vurdering ikke er tilstrækkelig dokumentation for en ændring af din psykiske tilstand til, at disse kan føre til en ændret afgørelse".

Som det fremgår af vores tidligere afgørelse skulle Arbejdsskadestyrelsen se på din sag igen den 15. august 2013, når et udredningsprojekt om posttraumatisk belastningsreaktion med sen symptomdebut var afsluttet.

Arbejdsskadestyrelsen har herefter truffet den påklagede afgørelse. I klagen, som i det væsentlige er identisk med klagen over Arbejdsskadestyrelsens tidligere afgørelse af 10. juli 2012, har din advokat henvist til en vedlagt supplerende erklæring af 5. august 2014 fra psykiatrisk speciallæge Y.

Vi har ved vores vurdering lagt vægt på, at de uddybende beskrivelser i erklæringen af dine oplevelser ikke dokumenterer, at du under dine seks udsendelser som soldat har været udsat for exceptionelt truende eller katastrofeagtige begivenheder eller situationer.

Det er anført i erklæringen om din udsendelse på hold 7, dvs. under 2. og 3. udsendelse til Bosnien i 1998/1999, at serberne gerne ville have hele Bosnien og Kosovo i flammer så at sige. De foretog en masse provokationer i Bosnien, fx. ved at sprænge politistationen i luften. De politifolk, som kom globalt fra, kom ind i din lejr, der var dansk og ikke under FN. De kørte altid rundt med et ladt gevær (automatvåben M90), og når du og en kammerat skulle ud og løbe som en del af træningen, skulle en af jer være bevæbnet med pistol (ikke automatvåben). Der var forskellige risikoniveauer, men du og dine kammerater endte altid med at være i 2. risikoniveau, hvor det eneste, der skulle til, for at I kom op i det højeste niveau, var direkte beskydning.

I hvert fald én gang blev du ved en fejltagelse udsat for direkte beskydning fra en af dine kolleger, da denne skulle fjerne ammunitionen efter at være kommet tilbage til lejren.

Det er også anført, at du i almindeligt beredskab kørte alene ud med køretøjet - eller var I to. Da I kørte i næsthøjeste beredskab i flere uger, kørte I med eskorte. Man måtte således ikke forlade lejren, uden at man var mindst fire personer, bl.a. med skudklare automatvåben. I havde altid skudveste på, hvorimod hjelmen måske

var det eneste, I ikke havde på i dagligdagen.

Videre er anført, at når du var i situationen, dvs. var udsendt, var det ikke angst, der påvirkede dig, idet det, der skete, på en eller anden måde var dagligdags, dvs. samme rytme, og pludselig blev man så revet tilbage til virkeligheden, fordi der skete voldsomme begivenheder uden for lejren.

Det er også anført, at du ikke har set sårede og døde personer, men afbrændte byer. På et tidspunkt kom du til, lige efter at en serbisk demonstration havde trukket sig tilbage, og det var en ubehagelig situation for dem, der havde været i den danske lejr. Der havde været tale om en meget truende adfærd med stenkastning. Du var lige ved at køre ind i demonstrationen med dit køretøj og fandt rent tilfældigt ud af, hvad der foregik og kørte en anden vej. Du kørte uden eskorte, selv om den burde have været med, men ingen havde fortalt dig, at du skulle have en sådan.

Du har nævnt, at et bildæk eksploderede, og man troede, at det var en håndgranat. En panikagtig stemning spredte sig, indtil man fandt ud af, hvad det var. Du har oplyst, at du ikke vil kalde det angst, men en form for anspændthed, dvs. en evigt tilbagevendende øget vagtsomhed, altså hypervigiliet. Du understreger, at du hele tiden har haft denne øgede vagtsomhed i dig under udsendelsen til Bosnien, dvs. i alt knapt et år.

På et tidspunkt var der tale om næsthøjeste beredskab, dvs. at hele lejren skulle i bunker. Du troede, at det igen var en øvelse. Bunkeren var en container med sandsække udenom. Man mente, at den var meget sikker, men bagefter har du tænkt over, at det var den bestemt ikke, idet man føler sig om en rotte i en fælde.

I kom ned i bunkeren, fordi man havde observeret tre serbiske kampfly på vej ind i det danske område. Under opholdet i bunkeren fik I at vide, at de to fly var skudt ned og at det tredje stak af.

Den generelle karakteristik af dine udsendelser svarer således til det, der er beskrevet i den journal fra speciallæge i psykiatri Z, som forelå i forbindelse med vores tidligere afgørelse. Det er her anført, at du ikke mener at have haft oplevelser, som har traumatiseret dig i væsentlig grad. Der har været højspændt atmosfære og aggression ved flere lejligheder, fx. når man har bevæget sig ind i serbisk område eller i forbindelse med demonstrationer. Du er ikke blevet personligt truet, så du har følt dig i fare eller livsfare.

Endelig er det anført i erklæringen fra Y, at du ikke har haft problemer med ind- og gennemsovnning som sådan. Efter hjemkomsten fra Bosnien i sidste omgang sov du næsten 3-4 måneder. Du har heller ikke haft flashbacks og mareridt, men du undgår at se alt, hvad der har med danske udsendinge at gøre. Du ved ikke hvorfor, men tror, at det skyldes irritation over, at du ikke selv er til stede. Du oplyser, at du har været stolt af dine udsendelser, men aldrig har været i direkte krigshandlinger.

Vi har lagt vægt på, at der ikke er nogen generelle lægelige undersøgelser, som be-

viser en sammenhæng mellem uspecificeret belastningsreaktion og de belastninger, du har været udsat for på arbejdet.

Vi har også lagt vægt på, at dit arbejde ikke har medført belastninger, som efter en konkret vurdering giver en særlig risiko for udvikling af uspecificeret belastningsreaktion. I den vurdering er indgået, at der ikke har været tale om ekstraordinære belastninger, at der ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem dine udsendelser og symptomernes debut, og at der er beskrevet misbrug af centralstimulerende stoffer - også før du blev udsendt - som en betydende konkurrerende årsag.

Du har således ikke dokumenteret, at din psykiske sygdom udelukkende eller i overvejende grad skyldes dit arbejdes særlige art.

### **Krav for at forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget**

Vi beder Arbejdsskadestyrelsen om at forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget, hvis vi skønner, at der er en mulighed for, at sygdommen vil kunne anerkendes.

### **Krav for at anerkende sygdommen**

Sygdommen vil kunne anerkendes efter forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget, hvis

1. der er generel lægelig viden om, at der er sammenhæng mellem de belastninger et arbejde har medført og udviklingen af en sygdom eller
2. arbejdet har medført så særlige belastninger, at arbejdet er årsag til sygdommen.

Generel lægelig viden betyder, at der skal være foretaget flere store lægelige undersøgelser af mange personer. Undersøgelserne skal vise, at en bestemt type arbejde ofte giver en bestemt sygdom.

Særlige belastninger betyder, at der skal være noget helt særligt ved dit arbejde, som har været så belastende, at det har medført sygdommen.

Det er et krav, at sygdommen udelukkende eller i overvejende grad skyldes arbejdets særlige art og ikke andre ting.

Det er også et krav, at der ikke er lægefaglig tvivl om, at sygdommen skyldes arbejdet.

Vi er opmærksomme på, at psykiatrisk speciallæge Y har vurderet, dels af du har personlighedsforandring på baggrund af svært traume, dvs. på grund af dine udsendelser som soldat, dels at du efter anden udsendelse til Bosnien har haft alle symptomer på posttraumatisk belastningsreaktion, der er gået over i den vedvarende personlighedsforandring. Y vurderer således, at din sygdom er arbejdsbetinget. Vi er af ovennævnte grund ikke enige heri. Vi er ikke bun-

det af vurderinger fra speciallæger og foretager en selvstændig bedømmelse af hver enkelt sag.

**Begrundelsen for afgørelsen om, at din sygdom ikke er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion**

Vi vurderer, at du ikke har sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Vi har lagt vægt på, at det ikke er dokumenteret, at du under dine udsendelser som soldat har været udsat for traumatiske begivenheder eller situationer af en exceptionelt truende eller katastrofeagtig natur.

Diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion kan således ikke stilles. Dette gælder uafhængigt af spørgsmålet om tidsmæssig sammenhæng mellem belastninger og symptomdebut.

..."

Retslægerådet har den 7. februar 2019 til brug for sagen blandt andet udtalt følgende:

"...

**Spørgsmål 1:**

*Det er blandt andet beskrevet i bilag 2 og 8, at A har været udsat for en række belastninger under sine udsendelser til Bosnien og Kosovo med Det Danske Forsvar.*

*Såfremt det lægges til grund, at A har været udsat for de beskrevne episoder, bedes oplyst, om disse belastninger ud fra en lægefaglig vurdering er egnede til at medføre en belastningsreaktion?*

*I bekræftende fald bedes Retslægerådet nærmere beskrive denne, herunder om reaktionen må antages at være varig.*

De beskrevne belastninger, som sagsøger har været udsat for under sine udsendelser med det Danske Forsvar, vurderes egnede til at medføre en belastningsreaktion.

Sagsøger har overvejende problemer med sit temperament og lav frustrationstærkel, problemer som også var til stede før udsendelserne, men som formentlig er forværrede. Belastningerne på missionerne vurderes dog ikke at være ene årsag til forværringen. Relevante behandlingsmæssige tiltag ses ikke afprøvet, hvorfor det ikke er muligt at afgøre, om tilstanden er varig.

**Spørgsmål 2:**

*Er de beskrevne belastninger, jf. bilag 2 og 8 efter Retslægerådets opfattelse af en sådan karakter, at de samlet set eller hver for sig kan kategoriseres som "exceptionelt truende eller katastrofeagtige"?*

Nej.

**Spørgsmål 3:**

*Er Retslægerådet enig i den stillede diagnose PTSD, jf. bilag 2 og 8?*

Nej.

...

**Spørgsmål B:**

*Retslægerådet bedes oplyse, hvilken betydning ICD-10 kriterierne - om nogen - er tillagt ved besvarelsen af spørgsmål A. Hvis disse kriterier ingen eller kun begrænset betydning tillægges, bedes dette begrundet.*

ICD-10 kriterier lægges til grund for enhver psykiatrisk diagnose og tillægges således afgørende betydning.

**Spørgsmål C:**

*Retslægerådet bedes i tilknytning til spørgsmål 4 oplyse, hvorvidt A psykiske lidelse/lidelser med overvejende sandsynlighed (mere end 50%) er forårsaget af:*

- a) udsendelsen som soldat i perioden 1993 til 2003,
- b) udtalt omsorgssvigt under As opvækst (bilag 2),
- c) skilsmissen, økonomiske ufore samt udsigt til tvangsauktion (bilag 2),
- d) As misbrug af centralstimulerende stoffer, specielt amfetamin samt alkoholmisbrug (bilag 1, s. 7 og bilag 3),
- e) eventuelt andre, herunder uoplyste forhold, eller
- f) en kombination af et eller flere af ovenstående forhold?

*Retslægerådet bedes begrunde sit svar, herunder angive, hvad der taler for i og imod en årsagsforbindelse.*

Sagsøgers psykiske lidelser vurderes med mere end 50% sandsynlighed at være forårsaget af en kombination af flere forhold, herunder sagsøgers private og sociale forhold, sagsøgers misbrug af rusmidler, sagsøgers personlighedsmæssige egenart, sagsøgers udsættelse for belastninger og andre forhold.

**Spørgsmål D:**

*I tilknytning til spørgsmål C bedes Retslægerådet oplyse, om der på det foreliggende grundlag er lægelig dokumentation for en tidsmæssig sammenhæng mellem de belastninger, som han har været udsat for under sine udsendelser, og den efterfølgende udvikling af psykiske symptomer.*

Der er i sagsøgers tilfælde gået cirka 6 år fra hjemkomst fra sidste udsendelse til sagsøger konsulterer egen læge med psykiske problemer. Latenstid i det nævnte omfang er lægefagligt velkendt.

... "

## Forklaringer

A har forklaret blandt andet, at han var udsendt til Cypern i 1988-1989 og fra 1998 til januar 2003, var han to gange Bosnien, og en gang i Eritrea, Kosovo og Kirgisistan. Han var "missionsbums". Han var i Bosnien i 6 måneder fra august 1998 og igen 1 ½ måned efter. Da han var udsendt til Cypern, skete der intet særligt.

I Bosnien skulle han køre mellem Bosnien og Serbien, idet han skulle hente varer i en anden lejr. Det gjorde han fast to gange om ugen. Det var ikke en sikker tur at køre. Der kunne ske alt eller intet. Han holdt altid øje med de øvrige køretøjer. Han kørte som regel alene, men de har også været flere afsted. Han var på et tidspunkt ved at køre ind i en serbisk demonstration, hvor der blev kastet sten og tændt bål. Det var en demonstration rettet mod "at få hele Bosnien i flammer". Han burde være kørt med eskorte den dag, men det gjorde han ikke. Der var over flere måneder småepisoder, hvor noget blev sprunget i luften, og nogen blev fanget og fik tæsk. Fra Natos side kunne man se, at alle de serbiske fly lå ved grænsen. Der kom tre fly, og de skulle gå i bunkerne. Det var midt i aftensmaden. De sad i bunkerne som rotter i en fælde. De måtte ikke sidde op ad væggen. Han var meget anspændt, mens han sad der. De vidste ikke, om flyene kom ind over dem, men så fik de at vide, at det første fly var skudt ned, og herefter det andet fly, og så vendte det sidste fly om. Det var en voldsom oplevelse.

Han var på sit sidste hold ude for, at han, da han skulle ud med post, skulle have eskorte. De havde magasin på deres gevær. Ammunitionen skulle fjernes, når de kom tilbage til lejren. De tog herunder ladegreb for, at patronen i kammeret kom ud. En kollega, der var ved siden af ham, kom i forbindelse med tømning af geværet ved en fejl til at affyre 5-6 skud, men der skete heldigvis ikke noget. Det er først lang tid efter, at han har tænkt på, at der kunne være sket noget. Der var mange miner i Bosnien, så det var farligt både at køre og at gå. Det var ikke en almindelig arbejdsplads. Der skete mange ting, og man var hele tiden i alarmberedskab, også da bildækket sprang.

I Eritrea var han ambulancefører. Der var en kvinde, der var røget langt ned af en skrænt. De fik hende stabiliseret, og så skulle de køre hende på hospitalet. Det var ren galskab, da de kom til hospitalet. Kvinden havde det ikke godt, og de regnede ikke med, at hun ville klare det.

Da han var i Kosovo i 2002, var han sygehjælper. Han var på patruljer og skulle gennemsøge huse for våben. Der var en risiko, hver gang de gik udenfor lejren. De var godt bevæbnet, men det var naturligvis farligt. De holdt vagt ved en bro mellem Serbien og Kosovo, hvor de lokale hver nat stod og råbte ad hinanden. På et tidspunkt var der fjernet nogle kontrolposter, og de blev kaldt ud til noget ballade, men der skete ikke noget. Det var stressende, at der hele tiden kunne ske noget.



I Kirgisistan var han i køkkenet. På det tidspunkt kunne han selv mærke, at der var noget galt med ham, idet han frygtede, at der kunne ske noget, og at vognene kunne springe i luften.

Han var hos lægen den 6. januar 2000, idet han havde søvnbesvær. Han tror, at det havde med udsendelsen at gøre. Når han tænker tilbage, så var han begyndt at reagere allerede efter den første udsendelse. Han holdt sig hjemme, og gik ikke i byen mere. Han modtog breve fra Forsvaret, hvor han skulle evaluere, hvordan han havde det. Han lod bare brevene ligge i lang tid. Han anede ikke hvad der var galt med ham, og den ene gang sad han bare og græd, da han åbnede brevet. Han gik ikke til læge, for han vidste ikke, hvad han skulle sige, og han var opdraget på den måde af Forsvaret, at det skulle man ikke tale om.

Han sagde til sin læge den 17. august 2011, at han gerne ville udsendes igen, fordi han tænkte, at det var nemmere at være derude. Da han kom hjem fra Bosnien, forsøgte han at få fat i våben, men det lykkedes ikke for ham. Der var flere, der ikke ville skaffe ham våbnene, men så kom der en, der kunne, men det blev ikke til noget, for en af As kammerater sagde til manden, at han ikke skulle give våben til ham, for den var helt gal.

Da han kom hjem, tog han en HF-eksamen fra 1994-1996. Han har, siden han var helt ung, villet være i Forsvaret.

X har forklaret blandt andet, at han er speciallæge i psykiatri. Han har arbejdet som overlæge i ca. 35 år. Han har siden 2013 været konsulent i Ankestyrelsen og har været konsulent for Kriminalforsorgen. Hans rådgivning for Ankestyrelsen foregår som udgangspunkt som skriftlig sagsbehandling. Hans arbejde består i at besvare konkrete spørgsmål fra Ankestyrelsen, og i nogle tilfælde udarbejder han erklæringer til brug for retssager og deltager i møder i Ankestyrelsen. Han får alle lægelige akter fra sagen og har ikke selv en konsultation med den person, som han udtaler sig om. Han har udarbejdet to lægelige erklæringer til denne sag, og de er gengivet i skrivelsen om aktindsigt.

Det er hans vurdering, at A ikke kan diagnosticeres med PTSD, idet kriterierne for PTSD er ikke opfyldt. Han har ikke, som påkrævet, været udsat for traumatiske begivenheder, og han lider ikke af gentagne flashbacks eller mareridt. Der er heller ikke dokumentation for at symptomerne optrådte inden for 6 måneder efter belastningens ophør. Der er tidligst i 17. november 2009 dokumenteret psykisk sygdom i egen læges journal. Det er hans opfattelse, at egen lægens journalnotat af 6. januar 2000 ikke vedrører psykisk sygdom, idet der alene er beskrevet søvnproblemer, men ikke baggrunden for dette. Han er uenig i speciallæge Ys diagnose af PTSD. Han mener heller ikke, at Ys beskrivelse af As tilstand opfylder kravene til at stille diagnosen, idet hun beskriver, at han ikke har flashbacks

eller mareridt. Han er enig i overlæge Zs vurdering af As personlige forhold. Han kan diagnosticeres med uspecificeret belastningsreaktion og uspecificeret personlighedsforstyrrelse. Der er ikke dokumenteret årsagssammenhæng mellem den uspecificerede belastningsreaktion og udsendelserne blandt andet på grund af den sene konstatering og henset til, at A trods henvendelser til egen læge ikke har nævnt psykisk sygdom. Hertil kommer, at A har haft økonomiske problemer, han er blevet skilt, han har haft et misbrug af euforiserende stoffer og alkohol, ligesom hans personlighedsforstyrrelse kan udløse en uspecificeret belastningsreaktion. Han har ikke set A i forbindelse med hans vurdering af sagen. Han er ansat af Ankestyrelsen på et fast ugentlig timetal.

Y har forklaret blandt andet, at hun er speciallæge i psykiatri. Hun har udarbejdet erklæringer vedrørende A i 2012 og 2014. Hun har et bredt psykiatrisk virke. Hun har i mange år været ansat i psykiatrien. Hun har behandlet patienter med PTSD. Hun har behandlet personer, der er veteraner, og hun udarbejder erklæringer til AES og til forsikringselskaber. Hun har også været ansat i fængselsvæsnet.

Hun har mødt A i forbindelse med, at hun udarbejdede erklæringerne. Hun har lagt vægt på kriterierne i ICD-10, da hun foretog diagnosen. Hun lagde vægt på, at der var flashbacks og mareridt. Der var personlighedsforandringer på grund af det svære traume. Hun mener, at man inden man bliver udsendt, gennemfører almindelig værnepligt, og derfor har vist sin duelighed til at fungere i almindelig sammenhæng, og man kan godt være en god samfundsborger, selvom man har haft en dårlig barndom. Man skal ikke, når man møder A, tro, at han er en skidt person. Hun har også lagt vægt på, at han havde angstanfald. Der er mange, der vågner op om natten, og sveder og har angstanfald. Ved A lagde hun vægt på, at han fortalte om flashbacks. Hun tror, at han fortalte hende sandheden.

Foreholdt, at det af hendes erklæring ikke fremgår, at A led af mareridt og flashbacks, forklarede hun, at et er, hvad hun skrev i forbindelse med sin erklæring, og noget andet er, hvad hun har tænkt, at hun burde sige i forbindelse med, at hun skulle vidne her i dag, også fordi hun gennem de sidste 7 år har set mange mennesker med PTSD. Hun har ikke villet bore i det den gang. Hun skulle nok være gået noget mere i dybden med det dengang.

### **Parternes synspunkter**

Sagsøgeren til støtte for sine påstande anført følgende anbringender:

**"Til støtte for den principale påstand gøres det gældende, at As psykiske lidelser skal anerkendes som en arbejdsskade, jf. arbejdsskadesikringsloven § 7, stk. 1, nr. 1.**

A er diagnosticeret med posttraumatisk belastningsreaktion

(PTSD), jf. speciallægeerklæring af speciallæge i psykiatri, Y (bilag 2 og 8).

Y er speciallæge i psykiatri og har konkluderet, at symptomerne på PTSD var en følge af udsendelse i krig.

Speciallæge Y ville ikke kunne stille diagnosen PTSD, medmindre hun var overbevist om, at A inden for 6 måneder havde haft symptomer på PTSD, og at de beskrevne belastninger i øvrigt var af sådan karakter, at betingelserne for at stille diagnosen var opfyldt.

Det bemærkes i øvrigt, at det ikke er en forudsætning for at stille diagnosen PTSD, at der er dokumentation (endsige dokumentation i form af journalnotater) for symptomdebut inden for 6 måneder fra de traumatiske belastninger.

Derudover gøres det gældende, at A havde symptomer på lidelsen straks efter hjemkomsten fra sin anden udsendelse i 1999, hvilket er dokumenteret med egen læges journal i journalnotat af 6. januar 2000 (bilag 1).

Det fastholdes derfor, at betingelsen om symptomdebut inden for 6 måneder er opfyldt, eftersom A returnerede fra udsendelsen i august 1999 (bilag 6) og var til lægen kort tid efter (bilag 1).

Det er desuden dokumenteret, at A under sine udsendelser har oplevet en række hændelser af exceptionelt truende eller katastrofeagtig karakter. Der henvises i den forbindelse særligt til sagens speciallægeerklæring, samt supplerende speciallægeerklæring (bilag 2 og 8).

Det følger af erhvervssygdomsfortegnelsen punkt F.1, at en posttraumatisk belastningsreaktion er omfattet af arbejdsskadebegrebet, når denne er en følge af en påvirkning af traumatiske begivenheder eller situationer af kortere eller længere varighed af en exceptionelt truende eller katastrofeagtig natur.

Da A således har pådraget sig PTSD under sin udsendelse som soldat, skal hans psykiske lidelser anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring, §5, jf. §7, stk. 1, nr. 1.

Selv hvis As psykiske lidelser anses for forværret eller reaktiveret af andre omstændigheder end den militære udsendelse, må udsendelsen anses for årsagen til de psykiske lidelser. Disse andre omstændigheder har således ikke betydning for selve anerkendelsen af As psykiske lidelser som en arbejdsskade. Disse vil derimod kunne få betydning for udmålingen af As méngrad samt erhvervsev-

netab, jf. lov om arbejdsskadesikring § 12, stk. 2.

**Til støtte for den nedlagte subsidiære påstand, gøres det gældende, at As psykiske lidelser må anerkendes efter opsamlingsbestemmelsen i lov om arbejdsskadesikrings § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.**

As psykiske lidelser må – uanset hvordan de kan diagnosticeres – anses for i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art.

Selv hvis det lægges til grund, at As psykiske lidelser ikke kan diagnosticeres som PTSD, gøres det gældende, at de psykiske lidelser under alle omstændigheder er en følge af hans udsendelse i krig og dermed en arbejdsskade, der skal anerkendes efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2.led.

Det bemærkes i den forbindelse, at det af Retslægerådets besvarelse af 7. februar 2019 vurderes, at de beskrevne belastninger, som A har været udsat for under sine udsendelser med Forsvaret, er egnede til at medføre en belastningsreaktion.

Endvidere fremgår det af journal fra Militærpsykiatrisk Ambulatorium, jf. bilag 3, at der er sket en forværring af As psykiske symptomer som følge af udsendelserne, hvorfor Ankestyrelsen i det mindste burde have anerkendt forværringen af As psykiske gener som en arbejdsskade, der omtales som en uspecificeret belastningsreaktion af speciallæge Z i samme journal.

Det skal i den forbindelse påpeges, at forudbestående sygdomme eller lidelser ikke har betydning for anerkendelse af en arbejdsskade.

I U 2017.516 H kom Højesteret frem til, at det forhold, at diskusprolapsen blev symptomgivende, indebar en forværring af skadelidtes forudbestående ryglidelse, idet skadelidte fik vedvarende rygsmerter, blev uarbejdsdygtig i længere tid og blev opereret for prolapsen. Det var efter de foreliggende oplysninger ikke godtgjort, at den forudbestående ryglidelse var af en sådan karakter, at forværringen ville være indtrådt omkring det pågældende tidspunkt, også selv om skadelidte ikke havde været udsat for den pågældende hændelse. Under de anførte omstændigheder fandt Højesteret, at hændelsen havde medført en forværring af ryglidelsen i et omfang, der i sig selv udgjorde en personskade, og tiltrådte derfor, at skadelidte ved hændelsen havde pådraget sig en arbejdsskade omfattet af arbejdsskadesikringslovens § 5, jf. § 6.

Højesterets dom er således et udtryk for det erstatningsretlige princip, at skadelidte skal tages, som skadelidte er.

Herudover bemærkes, at speciallæge Y, der har tilset A ved forskellige lejligheder, desuden har konkluderet, at A har pådraget sig psykiske lidelser, som følge af udsendelse i krig.

Til støtte for den mere subsidiære påstand, gøres det gældende, at

**Betingelserne for anerkendelse af As lidelser som arbejdsskade efter særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte er opfyldt.**

A har fået afvist at få anerkendt sine psykiske lidelser efter lov om arbejdsskadesikring (bilag 9).

Der foreligger imidlertid en psykiatrisk speciallægeerklæring, udstedt senere end 6 måneder efter As udsendelser i krig ("belastningen"), der utvetydigt konkluderer, at A lider af posttraumatisk belastningsreaktion, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af hans udsendelser (bilag 2 og 8).

A opfylder således betingelserne for at få anerkendt sine psykiske lidelser som en arbejdsskade, jf. lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion § 2, stk. 1.

Til støtte for den nedlagte mest subsidiære påstand, gøres det gældende, at

**Ankestyrelsens afgørelse i sagen er baseret på fejlagtigt grundlag**

Ankestyrelsens afgørelse (bilag 9) er baseret på en fejlagtig antagelse om, hvornår symptomerne på PTSD debuterede, hvilket synes at have været afgørende for både Arbejdsmarkedets Erhvervssikring og Ankestyrelsens vurdering af sagen. Sagen bør derfor hjemvises.

Herudover har Ankestyrelsen afvist at forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget med henvisning til, at:

*"der ikke er nogen generelle lægelige undersøgelser, som beviser en sammenhæng mellem uspecificeret belastningsreaktion og de belastninger, du har været udsat for på arbejdet"*

Efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led kan der ske anerkendelse af en sygdom på grund af "arbejdets særlige art". Hermed menes, at den ansatte har været udsat for et særligt belastende eller ekstraordinære forhold under ansættelsen, som vurderes at medføre en risiko for skade.

En arbejdsskade kan således anerkendes, hvis der har været særlige omstændigheder ved arbejdet, som har gjort det særligt belastende, hvis lidelsen udelukkende eller i overvejende grad skyldes arbejdets særlige art og hvis der ikke er lægelig tvivl om, at sygdommen skyldes arbejdet.

I den forbindelse bemærkes, at forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget efter bestemmelsens forarbejder skal ske, medmindre forelæggelse vil være "udsigtsløst", hvilket i forarbejderne er nærmere præciseret og skal forstås som "åbenbart irrelevant".

Når anerkendt speciallæge i psykiatri, Y, konkluderer, at A har pådraget sig psykiske lidelser på grund af udsendelse i krig, kan det ikke være "åbenbart irrelevant" at Erhvervssygdomsudvalget gives mulighed for at vurdere sagen. Det er tværtimod kerneom-rådet for, hvornår sager bør forelægges, hvorfor sagen skal hjemvises med henblik på forelæggelse, jf. eksempelvis U 2016.988 V.

Sagen skal i øvrigt hjemvises, såfremt Retten måtte finde, at sagen ikke er tilstrækkelig oplyst."

Sagsøgte har til støtte for sine påstande anført følgende anbringender:

**"Arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1 - PTSD - As principale påstand**

Erhvervssygdomme kan anerkendes inden for erhvervssygdomsfortegnelsen, jf. arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1, hvis de er optaget på denne fortegnelse, og de i øvrigt opfylder betingelserne herfor.

Af bekendtgørelse nr. 12 af 13. januar 2015 om fortegnelse over erhvervssygdomme og bilag 1 hertil, som var gældende på afgørelsestidspunktet, fremgår under pkt. F.1, at PTSD er en psykisk lidelse, der efter omstændighederne kan anerkendes som en erhvervssygdom.

Diagnosekriterierne for PTSD fremgår af WHO's internationale sygdomsklassifikation nr. 10 (ICD 10) - F43. 1, som er gengivet i vejledning om erhvervssygdomme anmeldt fra 1. januar 2005, 11. udgave, s. 249f.

Som kriterie E anføres, at det er et krav, at symptomerne på PTSD optræder inden for seks måneder efter de traumatiske oplevelser.

For at PTSD skal kunne anerkendes som en erhvervssygdom efter erhvervssygdomsfortegnelsen, er det således en betingelse, at anmelderens symptomer på PTSD optræder inden for 6 måneder efter de trau-

matiske oplevelser og er diagnosticeret inden for 1-2 år. Hvis det ikke er tilfældet, kan PTSD-diagnosen ikke stilles.

Det er således ikke korrekt, når A anfører (stævningen s. 5), at det ikke er en forudsætning for at stille diagnosen PTSD, at der er dokumentation (endsige dokumentation i form af lægelige notater) for symptomdebut inden for 6 måneder fra de traumatiske belastninger.

Ved sin afgørelse fandt Ankestyrelsen, at A ikke har sygdommen PTSD. Ankestyrelsen vurderede derimod, at A har en uspecificeret belastningsreaktion, hvilket i øvrigt er i overensstemmelse med Zs vurdering af 29. august 2011 (bilag 3).

Ved denne vurdering lagde Ankestyrelsen vægt på, at belastningerne i forbindelse med udsendelserne ikke har været af et omfang, der er tilstrækkeligt til at opfylde kriterierne for at kunne stille diagnosen PTSD.

Ankestyrelsen lagde desuden vægt på, at der ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem belastningerne under udsendelserne og symptomdebuten for As psykiske gener, som først debuterede 6 år efter den seneste udsendelse.

Ankestyrelsen lagde endvidere vægt på As egne oplysninger om, at han ikke i særlig grad var traumatiseret af de belastninger, han var udsat for under sine udsendelser, samt oplysningerne om hans massive alkohol- og stofmisbrug fra han var 18 år og indtil 2003.

I forlængelse heraf har Ankestyrelsen vurderet, at A formentlig fik ordineret Apozepam i 2000 som følge af sit stof- og alkoholmisbrug.

Retslægerådets udtalelse af 7. februar 2019 støtter i det hele Ankestyrelsens vurdering, idet det fremgår af Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 1-3 og A, at A ikke kan diagnosticeres med PTSD.

Ved besvarelsen af spørgsmål 1 oplyser Retslægerådet, at de beskrevne belastninger, som A har været udsat for under sine udsendelser, alene er egnede til at medføre en belastningsreaktion, hvilket er i overensstemmelse med Ankestyrelsens vurdering.

Ved besvarelsen af spørgsmål 1 oplyser Retslægerådet desuden, at relevante behandlingsmæssige tiltag ikke er afprøvet, hvorfor det ikke er muligt at afgøre, om tilstanden er varig.

Ved besvarelsen af spørgsmål C oplyser Retslægerådet, at As psykiske lidelser vurderes med mere end 50 % sandsynlighed for at væ-

re forårsaget af en kombination af flere forhold, herunder hans private og sociale forhold, hans misbrug af rusmidler, hans personlighedsmæssige egenart, hans udsættelse for belastninger og andre forhold.

Det forhold, at det fremgår af speciallægeerklæringerne af 1. juni 2012 og 5. august 2014, udarbejdet af psykiater. Y (bilag 2 og 8), at A opfylder kriterierne for PTSD, kan ikke føre til et andet resultat, idet Ankestyrelsen ikke er bundet af vurderinger fra speciallæger. Hertil kommer, at det fremgår af fast højesteretspraksis, f.eks. U.2011.1985 H og U.2012.2637 H, at såfremt der er uenighed om spørgsmål af lægefaglig karakter, skal Retslægerådets vurdering lægges til grund.

Uanset om retten måtte lægge til grund, at A har diagnosen PTSD, gøres det gældende, at der ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem belastningerne i perioden 1993-2003 og symptomdebut om-kring ultimo 2009, og at fortegnelsens krav til diagnosen dermed ikke er opfyldt, hvorfor lidelsen ikke kan anerkendes i medfør af arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 1.

Det forhold, at der ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem belastningerne og symptomdebut, støttes desuden af Retslægerådets besvarelse af spørgsmål D, hvoraf det fremgår, at der gik 6 år fra hjemkomst fra sidste udsendelse til, at A konsulterer egen læge med psykiske problemer.

**Arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led (uden for erhvervssygdomsfortegnelsen)**

Der er heller ikke grundlag for at anerkende A psykiske lidelser i form af PTSD og uspecificeret belastningsreaktion/belastningsreaktion efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

En sygdom kan anerkendes uden for erhvervssygdomsfortegnelsen efter reglerne i arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, hvis sygdommen udelukkende eller i overvejende grad er forårsaget af arbejdets særlige art.

Ved vurderingen af, om sagen skal forelægges for Erhvervssygdomsudvalget, indgår blandt andet, om der er en rimelig tidsmæssig sammenhæng mellem påvirkning og debut af sygdom (nogle år).

Det kan udledes af U.2017.2885 H, at en sag skal forelægges for Erhvervssygdomsudvalget, hvis der er mulighed for, at den psykiske lidelse vil kunne anerkendes som en arbejdsskade efter § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.



Ankestyrelsen har med rette lagt vægt på, at der først er dokumentation for As psykiske sygdom i form af uspecificeret belastningsreaktion cirka 6 år efter hans sidste udsendelse og mere end 16 år efter, at han var udsendt første gang i 1993.

Retslægerådets udtalelse støtter i det hele Ankestyrelsens vurdering, idet det fremgår af Retslægerådets besvarelse af spørgsmål D, at der ikke er tidsmæssige sammenhæng mellem belastningerne og symptomdebut.

Hertil kommer, at anerkendelse uden for erhvervssygdomsfortegnelsen kræver, at der ikke er lægefaglig tvivl om, at sygdommen skyldes arbejdet. Denne betingelse er ikke opfyldt, da der er signifikante konkurrerende faktorer, bl.a. misbrug. Dette understøttes af det forhold, at der blandt de psykiatere, som har vurderet sagen (bilag 2-3, 8 og A), er uenighed om, hvorvidt As psykiske sygdom udelukkende eller i overvejende grad er forårsaget af arbejdets særlige art. Dette understøttes desuden af Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 1 og C, som er refereret ovenfor.

Det forhold, at Retslægerådet ved besvarelsen af spørgsmål C oplyser, at de militære oplevelser har været af betydning for udviklingen af belastningsreaktion, kan ikke føre til et andet resultat, da det er en betingelse for anerkendelse efter lovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, at sygdommen *udelukkende eller i overvejende grad* er forårsaget af arbejdets særlige art.

Det forhold, at psykiaterne Y og Z (bilag 2, 3 og 8) vurderer, at As psykiske sygdom er forårsaget af udsendelserne, kan ikke føre til et andet resultat.

Der er således efter en konkret vurdering ikke grundlag for at antage, at A i forbindelse med sine udsendelser i perioden 1993-2003 har været udsat for en sådan særlig belastning, at det er årsag til hans psykiske sygdom i form af en belastningsreaktion.

Anerkendelse efter arbejdsskadesikringslovens § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led, kræver desuden forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget, og der er på baggrund af ovenstående ikke grundlag for en sådan forelæggelse i nærværende sag.

#### **Særloven for veteraner -PTSD - As mere subsidiære på-stand**

Endelig er der ikke grundlag for at anerkende As psykiske lidelse efter særloven for veteraner.

Af § 2 i særloven for veteraner fremgår følgende:

*“Arbejdsskadestyrelsen tilkender erstatning og godtgørelse for sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion, når*

*1) sygdommen ikke kan anerkendes som en erhvervssygdom efter lov om arbejdsskadesikring,*

*2) begrundelsen for, at sygdommen ikke kan anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring, er, at der mangler dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem belastning og sygdomsdebut, og*

*3) der foreligger en psykiatrisk speciallægeerklæring udstedt senere end 6 måneder efter belastningens ophør, hvori det erklæres, at den undersøgte person lider af posttraumatisk belastningsreaktion, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af udsendelse som nævnt i § 1, stk. 2.*

*Stk. 2. Finder Arbejdsskadestyrelsen, at der er tvivl om, hvornår sygdommen er brudt ud, kan Arbejdsskadestyrelsen indhente en ny psykiatrisk speciallægeerklæring." [min under stregning]*

Dokumentationskravet efter særloven for veteraner er således lempet, idet der ikke efter særloven er krav om, at der foreligger en lægelig dokumentation inden for 6 måneder, jf. § 2, stk. 1, punkt 3.

Det er dog et krav, at der skal være symptomdebut inden for de 6 måneder efter udsendelsen, hvilket er i overensstemmelse med ordlyden af særlovens 2, stk. 1, nr. 3, hvoraf fremgår, at sygdommen skal være opstået i tilknytning til belastningen.

Som anført oven for er det Ankestyrelsens vurdering, at A ikke har sygdommen PTSD.

Retslægerådets udtalelse støtter i det hele Ankestyrelsens vurdering, idet det fremgår af Retslægerådets besvarelse af spørgsmål 1-3 og A, at A ikke kan diagnosticeres med PTSD.

Hertil kommer, at As symptomdebut først er beskrevet cirka 6 år efter hans sidste udsendelse og mere end 16 år efter, at han var udsendt første gang i 1993.

Det forhold, at det fremgår af speciallægeerklæringerne af 1. juni 2012 og 5. august 2011, udarbejdet af psykiater, Y (bilag 2 og 8), at A opfylder kriterierne for PTSD, kan ikke føre til et andet resultat, idet Ankestyrelsen ikke er bundet af vurderinger fra speciallæger.

På denne baggrund har Ankestyrelsen fundet, at der heller ikke er grundlag for at anerkende As psykiske lidelse efter særloven.

### **Hjemvisningspåstanden - As mest subsidiære påstand**

A har til støtte for den mest subsidiære hjemvisningspåstand gjort gældende, at Ankestyrelsens afgørelse af 22. oktober 2014 (bilag 9) er baseret på en fejlagtig antagelse om, hvornår symptomerne på PTSD debuterede.

Som anført under den supplerende sagsfremstilling i svarskriftet er det Ankestyrelsens opfattelse, at journalnotatet af 6. januar 2000 i egen læges journal (bilag s. 7) om, at A frarådes at anvende Apozeepam, og at han havde søvnproblemer, ikke dokumenterer, at A havde symptomer på PTSD straks efter hjemkomsten fra sin anden udsendelse i 2000. Dette er desuden bekræftet ved Retslægerådets udtalelse.

Ankestyrelsen tilslutter sig den mest subsidiære påstand i den forstand, at hvis der under sagen fremkommer oplysninger, som ikke er indgået i afgørelsen, men som burde have været tilvejebragt, kan det ikke i sig selv føre til domfældelse efter de tre første påstande, men kan efter omstændighederne støtte en hjemvisning af sagen.

Ankestyrelsen er desuden enig med A i, at sagen skal hjemvises, såfremt retten finder grundlag for, at der skal ske forelæggelse for Erhvervsstyrelsens udsendelsesudvalget."

### **Rettens begrundelse og afgørelse**

Det lægges efter journalnotat fra As egen læge til grund, at han overfor egen læge under konsultation den 17. marts 2011 oplyste, at han overvejede at søge udstationering i Afghanistan eller lignende igen.

Det lægges efter speciallæge i psykiatri Ys erkæring af 1. juni 2012 til grund, at A ikke havde flashbacks, ligesom det efter speciallæge i psykiatri Zs erklæring af 29. august 2011 lægges til grund, at A ikke havde mareridt, som han relaterede til sine militære oplevelser.

Det lægges videre til grund, at A gennem mange år, forud for udsendelserne og mellem udsendelserne, har haft et stort misbrug af centralstimulerende stoffer, ligesom han har haft perioder med stort alkoholmisbrug. På denne baggrund og efter indholdet af As egen læges journalnotat af 6. januar 2000, findes det ikke ved journalnotatet bevist, at A i januar 2000 havde symptomer på posttraumatisk belastningsreaktion.

Hertil kommer, at retten ikke finder, at de begivenheder, som A har beskrevet, at han har været udsat for under sine udstationeringer, kan karakteriseres som exceptionelt truende eller katastrofeagtige.

Speciallæge i psykiati Z har den 29. august 2011 efter undersøgelse af A vurderet, at A alene kunne diagnosticeres med uspecificeret belastningsreaktion samt en "forstyrret personlighedsstruktur, uspecificeret".

På denne baggrund, og efter Retslægerådets udtalelse om, at A ikke lider af en posttraumatisk belastningsreaktion, finder retten ikke, at A har pådraget sig en posttraumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring § 7, stk. 1, nr. 1. Herefter frifindes Ankestyrelsen for As principale påstand.

Retten lægger efter speciallæge i psykiatri Zs journal-notat af 29. august 2011 til grund, at A kan diagnosticeres med uspecificeret belastningsreaktion samt en "forstyrret personlighedsstruktur, uspecificeret".

Det lægges som ovenfor beskrevet til grund, at A tidligere har haft et misbrug af centralstimulende stoffer samt et periodisk alkoholmisbrug. Det lægges efter As egne oplysninger til speciallæge Y samt speciallæge Z til grund, at A har haft en belastet barndom, ligesom han har været udsat for belastninger i form af skilsmisse og økonomiske vanskeligheder efter udsendelserne.

Det lægges videre til grund, at A første gang henvendte sig til egen læge på grund af psykiske problemer den 17. november 2009, og at hans se-nest var udsendt i 2003.

Herefter og efter Retslægesrådets udtalelse om, at As psykiske lidelser med mere end 50 % sandsynlighed vurderes at være forårsaget af en kombination af flere forhold, herunder As private og sociale forhold, hans misbrug af rusmidler, hans personlighedsmæssige egenart, hans udsættelse for belastninger og andre forhold, findes det ikke bevist, at As psykiske lidelser udelukkende eller i overvejende grad må anses for at være forårsaget af arbejdets særlige art.

På denne baggrund finder retten ikke, at A har pådraget sig en uspecificeret belastningsreaktion, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led. Herefter frifindes Ankestyrelsen for As subsidiære påstand.

Da det som ovenfor beskrevet ikke er godtgjort, at A lider af en posttraumatisk belastningsreaktion, idet han ikke har symptomer svarende til diagnosekriterierne, frifindes Ankestyrelsen ligeledes for den mere subsidiært nedlagte påstand, idet særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte alene vedrører personer med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion.

Som anført findes det ikke godtgjort, at As psykiske lidelser udelukkende eller i overvejende grad er forårsaget af arbejdets særlige art. Som følge heraf, og idet det i øvrigt anførte ikke kan føre til andet resultat, tiltræder retten Ankestyrelsens vurdering af, at der ikke har været grundlag for at forelægge sagen for Erhvervs sygdomsudvalget, jf. lov om arbejdsskadesikring § 7, stk. 3, jf. stk. 1, nr. 2.

Herefter frifindes Ankestyrelsen i det hele for As påstande.

Statskassen skal betale sagens omkostninger til Ankestyrelsen med 200.000,00 kr. til dækning af sagsøgtets udgifter til advokatbistand. Der er ved omkostningsfastsættelsen lagt vægt på sagens værdi, omfang og varighed.

**Thi kendes for ret:**

Ankestyrelsen frifindes.

Statskassen betaler inden 14 dage 200.000,00 kr. til Ankestyrelsen i sagsomkostninger. Beløbet forrentes efter rentelovens § 8a.

Anne Bundgaard  
dommer

Udskriftens rigtighed bekræftes.  
Retten i Nykøbing Falster, den 4. september 2019.

Helle Richter From Hansen, Kontorfuldmægtig



**RETTEEN I KOLDING**  
**DOM**  
afsagt den 30. september 2019

Bilag nr. 9

---

Sag BS-1685/2016-KOL

A  
(beskikket advokat Malou Ehmer)

mod

Ankestyrelsen  
(advokat Flemming Orth)

Denne afgørelse er truffet af tilkaldedommer Poul Hald Andersen.

Sagsøgeren, A, har været ansat i Forsvaret fra 1998 til 2012. Fra juli 2004 til januar 2005 var han udsendt på ISAF hold 6 til Afghanistan. A er blevet diagnosticeret med PTSD. Han er af den opfattelse, at sygdommen skyldes traumatiserende oplevelser, som han var udsat for under opholdet i Afghanistan. I begyndelsen af januar 2012 henvendte A sig til Veterancentret for at få psykologhjælp. Den 31. juli 2013 anmeldte A sin PTSD-lidelse som en arbejdsskade, fordi to uafhængige speciallæger havde diagnosticeret ham med PTSD.

Den 27. august 2015 traf Arbejdsskadestyrelsen afgørelse om, at As PTSD-lidelse ikke var en arbejdsskade, fordi der manglede den fornødne tidsmæssige sammenhæng mellem udsendelsen og de psykiske symptomer.

A påklage Arbejdsskadestyrelsens afgørelse til Ankestyrelsen, der den 14. marts 2016 stadfæstede afgørelsen.

Denne sag drejer sig om, hvorvidt As psykiske lidelse er opstået som følge af de belastninger og livstruende episoder, han oplevede under sin udsendelse som soldat i Afghanistan.

Der er meddelt A fri proces.

### **Parternes påstande:**

A har under denne sag, der er anlagt den 30. december 2016 nedlagt følgende påstande:

Principal: Ankestyrelsen skal tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en posttraumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring § 5, jf. § 7, stk. 1, nr. 1.

Subsidiært: Ankestyrelsen skal tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en psykisk lidelse, der er omfattet af lov om arbejdsskadesikring § 7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

Mere subsidiært: Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en posttraumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte.

Mest subsidiært: Hjemvisning.

Sagsøgte, Ankestyrelsen, har nedlagt påstand om frifindelse.

Ankestyrelsen anerkender, at A lider af PTSD, men styrelsen er af den opfattelse, at der ikke er den fornødne tidsmæssige sammenhæng mellem udsendelsen og de psykiske symptomers opståen.

### **Oplysningerne i sagen**

A har under sagens forberedelse fremlagt en udskrift af sin læge-journal.

Journalen indeholder ingen notater før udsendelsen om psykiske forhold hos A, der kan begrunde PTSD.

Det fremgår af journalen, at A har konsulteret sin læge i februar 2005 efter hjemkomsten fra Afghanistan, og at lægen har beskrevet, at A har "kriller – hoste".

Der er i de følgende dage, uger og måneder ingen notater om psykiske problemer, men det fremgår af journalen, at han har konsulteret sin læge om mave-tarmproblemer.

I begyndelsen af 2012 kontaktede A Veteranceret.

I journaltilførsel, dateret den 12. januar 2012, har psykolog Z, Veteranceret anført under årsag til notat:

" ...

Henvender sig på opfordring af B. Giver udtryk for, at han i tiltagende grad har fået det vanskeligt. Dette kommer til udtryk ved søvnforstyrrelser, forsænket stemningsleje, kortere lunte, tiltagende isolation samt øget negativitet. Mener, at han gennem tiden har undertrykt mange ting og arbejdet sig væk fra det. Klienten var senest udsendt på ISAF6 med en mindre gruppe danskere. Har derudover haft kortere NF udsendelser. Klienten beretter om flere belastende hændelser, blandt anden var der en af hans venner, der under udsendelsen til Afghanistan suiciderede. Ydermere brændte hans bopæl ned kort efter hjemkomsten. I forlængelse af dette starter klienter på sergent-skolen, men må afbryde denne. Den 23. december 2011 blev klienten opsagt fra sin stilling i forsvaret med øjeblikkelig virkning. Han havde kort forinden givet udtryk for, at han havde det lidt psykisk dårligt.

..."

I et andet notat, dateret samme dag, har psykolog Z anført bl.a., at A har oplyst, at han tidligere havde henvendt sig til Veteranceret anonymt.

Det fremgår endelig af notatet, at A

"fremtræder modent og genert. Tydeligt påvirket, tårer i øjnene, men behersker sig. God relevant kontakt. Talestrøm nogle gange, på trods af, at han siger, det er meget svært at sige noget om det, fordi han har aldrig fortalt om disse oplevelser før ..."

Der blev herefter aftalt, at der skulle afholdes en visiterende samtale.

Visitationssamtalen fandt sted den 24. januar 2012. Der er anført blandt andet følgende i et visitationsnotat:

" ...





Skole/uddannelse Militær baggrund	Får som 17 årige lov til at komme i FSV. Det har altid været hans ønske og fremtid og han udmærker sig til enhver tid. Starter i kamptropperne i Haderslev, og fortsætter i Telegrafregim. i 2001. Har kun flotte udtalelser og efterhånden en del lederkurser bag sig. Startede på sergentskolen, men grundet de psykiske belastninger, stoppede han efter 1 dag. Fik NF stilling (som næstkomm.) og rejste meget i de sidste 2 år som Nato Response.
Tidligere psykologiske/psykiatriske problemer Særlige belastninger	Nej

..."

A konsulterede herefter psykolog Y.

Psykolog Y har i sin journal under den 9. februar 2012 anført følgende:

"...

Problemer opstod efter Afghan – flere udenlandske koll døde. Megen død og ødelæggelse i gaderne. Især at han fik så megen tid derhjemme til at tænke – plejer at arbejde sig ud af det. Blevet forværret i sidste ½ år. Er klare sump på depr – anbef at tale med ny e.l. Rosbadch.

Aftalt 2 tider.

..."

Y har i journalnotat dateret, den 28. februar 2012, anført bl.a. :

"...

Hårdt at være her sidst – fik det dårl over at generindre alle disse ting. Glæde og stolthed over at være i HRN – de 2 første år var hårde – men gva respekt. Havde fast holdepkt efter alle flytninger som barn. Hårdt i Afghan – var i bykamp og stort set dagl på patrulje; efter at CH skød sig selv påtog han sig ledelsen; havde nogle af de andre det skidt, tog han deres patrulje – psykologer dernede anbef at holde pause/hvilkedag – fik ah således ikke gjort. Val kunne lille danske enhed – var derefter 5 ? – fik derfor mange internationmale kontakter – i en grp af ca 15 var de efterfølgende kun 4 tilbage; resten blev dræbt. Da

huset brændte mistede han alle minder og kontaktopl fra Afgahn – betød mere på det tidspk end barnets bog og andet fra hans barndom.

Alle havde noget at slås med – også hjemvendt – derofr ikke ulejlige andre med at fortælle om hvad han opl. Aldrig rigtig talt om – dog lidt med C – har været god til at støtte ham.

...”

I et senere journalnotat, der er dateret den 5. november 2005, har Y anført:

”...

Opl at det psyk er blevet forværret. Vænnet sig til tarmlidelse – kan måske ikke gøres mere; selv afsluttet kontroller. Lever ensformig tilværelse, som han trives med og er alene mens børn er i skole – hviler, tv taler med kammerat (tlf) som selv var i Kabul efter ham. Taler sjældent med andre om hvad han opl dernede. Dec er især svær – her døde mange – får tårer i øjnene ved at tale om. C støtter ham, mor tror at han er sygemeldt med tarm. Han forv helt bestemt at skulle i arb igen.

...

Har aldrig anmeldt arb.skade – om at jeg synes det er en god ide.

...”

Den 26. november 2012 konsulterede A sin læge.

I et journalnotat, dateret den 26. november 2012, har lægen anført under diagnoser:

”...

Diagnoser:

P82 Posttraumastisk belastningsreaktion

Kontakt tekst:

Har været udsendt som soldat mange gange i løbet af 14 år.

Går hos Psykolog (Y) pga. ptsd

Er blevet fyret (pga. at han ikke vil lade sig udsende igen.?)

Han synes selv, at han har det for dårligt psykisk til det.

...”

Der er enighed mellem parterne om, at denne journal tilførsel er den første tilførsel, hvor A er diagnosticeret med sygdommen PTSD.

Den 28. november 2012 konsulterede A på ny psykolog Y.

I journalnotat, dateret den 28. november 2012, har Y anført bl.a.:

" ...

Fortæller spontant om Kabul – 2. dec døde OSG D som skød sig selv. Mange venner døde. Har bestemt synsindtryk som vender tilbage. Psykoedu om flash-back. Om ubehag ved fagrofen – mange msk – om at det er angst – vil han aldrig sige højt til andre.

...

Om at opl mange svære ting i Kabul + blev overbelastet af stress, da 2 mand fulgt D hjem og at han i en md var på næsten dagl ture.

..."

Den 19. december 2012 konsulterede A på ny sin privat praktiserende læge.

I et journalnotat, dateret den 19. december 2012, har lægen anført:

" ...

19-12-2012 Statusattest - LÆ12S

...

Diagnoser:

P82 Posttraumatisk belastningsreaktion

Kontakt tekst:

Status

+ snak om PTSD

...

Har været udsendt mange gange med den danske hær gennem 14 år - specielt udsendelse til Afghanistan (½ år i Kabul ) har betydet noget for udviklingen af PTSD.

Diagnosen er primært stillet Y (Privatpraktiserende Psykolog med speciale i akutte traumer) og X (Psykolog ved veterancentret, Sjælland)

Pt. har været til samtale hos mig i november 2012

Pt. skal til Psykiater, Æ ... (under OUH) mhp. medicinering.

Psykiateren er blevet anbefalet af X. Skal til første samtale der d.21.12.12.

Behandlingsmuligheder: Psykoterapi kombineret med medicinsk behandling.

Tidsperspektivet: Det er svært at udtale sig om, men PTSD er i princippet en kronisk lidelse og behandlingen skal opfattes som lindrende, og muligvis endda så godt, at han måske vil kunne fungere nogenlunde normalt i civilt job og i par-forholdet/familielivet.

..."

Den 8. januar 2013 konsulterede A psykolog Y. I journal-notat dateret samme dag har Y anført:

"...

Tarm er egentlig ikke problem længere - udover kan give kraftige smerter Utrygt, ubehag at gå uden for, er helle ikke meget i have. Er meget opmærksom på sine omgivelser; som om i Kabul. Er flere x gange blevet overfaldet dernede Dengang gav det stor mening at være der; opl det gjorde en forskel. Opl nu i det store perspektiv at det ikke gjorde, og at prise var høj; mistet mange. Mit i forløbet blev han ligeglad med at høre hvem af de udenlandske folk der var døde; vill bare i gang med dagens arb. Da D døde stod han selv med ledelsen - havde egne steder at gå hen.

Soldaterne var også venner - svært at sende dem på farlige patruljer(ansvstress) - gik så selv i stedet (overload) - vænnede sig til livsfare. Uvant at tale om dette - selv om det kun er overordnet.

Har mange gagne savnet et våben på sig.

..."

A konsulterede på ny psykolog Y den 18. januar 2013. I journalnotat, dateret den 18. januar 2013, har Y anført:

"...

Svært at tænke på et andet job - altid været soldat - skal ikke mere - andre har stillet om. De 5 andre overlev har det også dårl - det havde han ikke i beg.

..."

A blev herefter henvist til psykiatrien i Region Syddanmark.

I et journalnotat dateret den 21. december 2012 kl. 11.30 har overlæge Æ anført:

"...

Pt. er henvist fra Forsvarets Sundhedstjeneste. Der er desværre sket en postmæssig forvikling eftersom pt.s adresse i Kolding ikke er entydig. Pt. fik første tid i marts, men det er nu endelig lykkedes for pt. at komme.

Pt. oplyser, at han har det skidt og dette er efter en udsendelse til Afghanistan, hvor han er brudt fuldstændig sammen, er stresset, kan ingenting, er angst og har det dårligt. Vil gerne have det bedre.

..."

Overlæge Æ har videre anført i journalen:

"...

Tidligere psykisk\*

Pt. er tidligere psykisk rask. Han har oplevet mange ting i sit liv, herunder at han var vidne til, at en ven blev stykket ned af en indvandrer, da han var 12 år. Han har ikke haft psykisk besvær. Har efter skole begyndt indenfor militæret og har været ansat i 14 år. I de første 10-12 år havde han flotte papirer. Han har været udsendt til andre lande i NATO-opgaver men ikke i krigstjeneste, og har været udsendt til andre lande i seks måneder på patruljevirkksomhed, radiotjeneste og sikkerhedsopgaver. Oplevede under den udsendelse raketangreb, selvmords-bomber samt oplevede den stress, at der var dusør på at nedskyde NATO-soldater. Det mest dramatiske var dog, at sergenten i hans deling skød sig i hovedet, og A fandt den dræbte. Skærpet omstændighed var at Æ var god ven med sergenten som han havde arbejdet tæt sammen med i 18 måneder. Havde mødt hans forlovede. Kan ikke komme sig over dette, og har efterfølgende haft høj a-rousel samt mareridt. Pt. har i forbindelse med ulykken modtaget krisepsykologisk hjælp, disse kom til lejren. Da han kom til Danmark, kunne han ikke glemme det. Han drømte konstant om det frygtelige, han har oplevet, de civile ofre osv.

...

Der er tale om en patient, som har været i Forsvaret i mange år, men det er først i forbindelse med udsendelse til krigsområdet i Afghanistan i 2005 samt en lang række private uheldige hændelser, at han får et sammenbrud med PTSD. Det har været lidt svært for pt. at komme ind i behandling, men han har i flere omgange fået god hjælp af psykolog Y.

...

Diagnosen er posttraumatisk stress disorder samt forsænket stemningeleje, men dog ikke dybere depressivitet.

..."

Det fremgår af psykolog Ys journal, at A i foråret 2013 konsulterede psykologen flere gange.

I journalnotat dateret den 8. maj 2013 har Y anført:

" ...

Om at han/de på udsend til Afghan ikke var forberedt på dødsfald - var tidl i krigen.

Vænnede sig næste til barbariske forh i lokalbef - fx sgh som styrtede sammen, mange kropsdele. Meget sværer emd venner der døde - kendte "kun" ½ år men kom meget tæt på hinanden. Svært at miste dem og især D - som var "rigtig" soldat, som på tidspkt var en, som ikke talte om sin sit og følelser.

..."

Den 5. september 2013 har psykolog Y anført:

" ...

Om flashback der fylder en del - taler sjældent om dem - nadre har svært ved at forstå.

Taler hvert ½ år med en god koll i sydtyskland, som kan forstå. Omat havde 2 gode venner i Kabul - 1 am døde lige før hjemsendelse - uretfærdig. + D død.

Mange bekendte døde. Vænnede sig ti lhver morgen at høre om døde. Om at tackle tilstedevær godt - blev ikek får stresset - andre drak en del - han formåede at have pos syn på ting.

Danske bidrag blev trukket ud pga mangl erfar med bykrig - havde han dog og rejste derfor rundt efter sin udsend. Om at han hele sit lvi har været vant at lægge ting bag sig; har fungeret - intil sygd - har kunen arb væk

..."

Allerede den 31. juli 2013 havde A anmeldt sin PTSD som en arbejdsskade til Arbejdsskadesstyrelsen.

Det fremgår af anmeldelsen, at han lider af PTSD "pga. stærke oplevelser i udsendelse i krig i Afghanistan".

Den 25. september 2014 sendte As læge, Ø, Kolding, en lægeattest til rehabiliteringsteamet ved Kolding Kommune.

Det fremgår af lægeattesten, at læge Ø havde været læge for A siden september 2010.

I lægeattesten til rehabiliteringsteamet har læge Ø anført blandt andet:

"...

Diagnose: PTSD – "Granatsplinter i maven"

A har siden 17 års alderen været ansat i militæret, og har været udsendt mange gange til brandpunkter i krigszoner – bl.a. i Kabul i afghanistan, og "Jeg er en af de eneste overlevende derfra". Har mistet mange kammerater og har set dem dø, og hans egen chef skød sig selv. Og A fandt ham. A er en af de overlevende danske udsendte, som har oplevet de allerværste ting. Der er således ingen tvivl om baggrunden for hans PTSD og også den alvorlige grad af den.

...

A har haft symptomer på PTSD gennem mere end 4 år. Og der er ikke udsigt til helbredelse. Lidelsen er kronisk. Og As situation er således stationær..."

A blev herefter undersøgt af speciallæge i psykiatri Å, Aarhus, der den 29. januar 2015 afgav en psykiatrisk speciallægeerklæring til brug for Arbejdsskadesstyrelsens sagsbehandling. I speciallægeerklæringen har speciallæge Å anført bl.a.:

"...

PSYKISK

I den første tid efter at være hjemvendt fra Afghanistan i 2005 havde A det ikke særligt godt, herunder store problemer med søvnen, men han forsøgte så vidt muligt at holde sig i gang bla. ved at knokle rigtig meget, herunder som udsendt med Nato Response Force igennem 2 år i forskellige europæiske lande.

Først i forbindelse med gener fra mave-tarmkanalen på grund at gamle granatsplinter begynder han at få en række psykiske symptomer i form af forhøjet angstberedskab, at han hele tiden er "high alert" og har talrige flashbacks til de traumer, han var udsat for under udstationeringen Afghanistan.

Han begynder i tiltagende grad at lukke sig inde, isolerer sig fuldstændigt socialt og cutter alt fra. Han vil ikke rigtigt være ved det, og han ønsker ikke at verbalisere sine vanskeligheder, idet han finder, at det er tegn på svaghed.

...



## DISPOSITIONER

Der er ingen kendt disposition til depression, psykose, OCD, spiseforstyrrelser eller anden psykisk lidelse i familien.

...

## KONKLUSION

På baggrund af As symptomer, de objektive psykiske fund og på baggrund af de traumer, som A har været udsat for, vurderes det, at han lider af en svær posttraumatisk belastningsreaktion; DF43.1, PTSD.

Der er tale om tilstand, der opstår som en forsinket reaktion på traumatiske begivenheder af exceptionel truende katastrofeagtig natur, som vil medføre kraftig påvirkning hos praktisk talt enhver.

A synes ikke på nogen måde præmorbidt at have båret præg af skrøbelighed eller personlighedsforstyrrelse, og der er ikke nogen tidligere konkurrerende lidelser eller forhold, som har kunnet disponere til udviklingen af PTSD.

...

Hos A ses tilbagevendende episoder med genoplevelse af traumatet i form af påtrængende erindringsbilleder, flashbacks, mareridt og drømme, som optræder på baggrund af svækket følsomhed og emotionel afstumpning med tilbage-  
trækning fra andre og nedsat reaktivitet overfor omgivelserne.

Der ses i udpræget grad forsøg på at undgå aktiviteter og situationer, der kan minde om traumatet.

A er derudover i en tilstand af irritabilitet, alarmberedskab, han er high alert, og han lider af søvnløshed. Han har tilbøjelighed til sammenfaren med overfølsomhed overfor stærke lyde, hvilket også er en del af den posttraumatiske belastningsreaktion.

Angst er forbundet med de nævnte symptomer, selvmordstanker er ikke ualmindelige.

Hos en stor del af patienterne med PTSD viser tilstanden et kronisk forløb over mange år og kan føre til vedvarende personlighedsændring, dette trods intensive medikamentelle behandlingstiltag og psykoterapeutisk behandling.

A rummer træk, der klart peger i retning af en personlighedsændring efter katastrofeoplevelse; DF62.0.

Personlighedsændringen er karakteriseret af en tilbagetrukket holdning overfor omverdenen med dertil hørende følelse af tomhed, håbløshed, en kronisk følelse af anspændthed overfor truende situationer samt en følelse af fremmedgjort-hed.

Man ser disse varige personlighedsændringer efter udsættelse for exceptionelle belastninger i f.eks. kz-lejre, efter at have været udsat for tortur i forbindelse med krigshandlinger og ved naturkatastrofer.

Der er en klar årsagsmæssig sammenhæng mellem de traumer, A har gennemgået og ovennævnte psykiske lidelser. Der er tale om 2 lidelser, der begge er varige, og der er forsøgt intensiv behandling både af psykoterapeutisk og medikamentel karakter, uden effekt.

As tilstand, herunder funktionsevne i forhold til arbejdsmarkedet må vurderes som værende stationær. Det vurderes ikke, at der er udsigt til bedring af funktionsevnen via nye behandlingstiltag.

Set i lyset af A's PTSD-lidelse og personlighedsændring vurderes det ikke realistisk, at A kan rehabiliteres til at indgå i en arbejdsmæssig funktion, hverken på ordinære vilkår eller under særlige skånehensyn.

De symptomer, som A fremdeles har, synes at være af kronisk karakter, og behandlingsmulighederne synes at være udtømte. Der må siges at være tale om en stationær og varig lidelse. Den erhvervsrelaterede psykiske funktionsevne er derfor både varigt og væsentligt nedsat.

Den aktuelle erhvervsrelaterede psykiske funktionsevne vurderes ubetydelig, og det er usandsynligt, at funktionsevnen vil kunne bedres i fremtiden.

Der kan ikke peges på skånehensyn, som vil kunne bringe A nærmere en selv-forsørgende position.

As erhvervsrelaterede psykiske erhvervsevne må anses for at være varigt ubetydelig.

Der kan ikke peges på yderligere relevante undersøgelser.

## DIAGNOSER

DF43.1 Posttraumatisk belastningsreaktion, PTSD (reactio tarda e traumate gravi).

DF62.0 Personlighedsændring efter katastrofeoplevelse (mutatio personalitatis persistens post trauma catastrophicum).

..."

Det fremgår af psykolog Ys journal, at A løbende konsulterede psykologen.

I journalnotat, dateret den 19. maj 2015, har Y anført bl.a.:

"...

Var meget hård mission – ud af de 189 dage vafr der kiun 30 dage der ikke var dæøde. Om faserne under udsendelsen: først påv af gru + medfølese – blev senere ligeglad – senere tog afstand til befolkning. De var galde for hjælp den ene dage og kastede sten efter demden anden.

..."

I et senere journalnotat, dateret den 17. december 2015, har psykolog Y anført bl.a.:

"...

Det er fylde rmeset er afghan. Især D skød sig selv og han/de måtte tage over – skulderklapo at han blev FR. Svært var hosp der styrtede sammen – afmagt/utillstrækkelighed, grp af afghan soldater der pegede med vaåben da NZpræsident var der. Ung afgahna sodat som de opdagede, der afpresede andre og pegede med våben på dem. D svigtede dem - havde store pers konsekvenser for A. Kan godt i julen glæde sig over de andres glæde mm. om at det er vigtigt athan også trækker sig.

..."

Det fremgår endelig af psykolog Ys journal, at A konsul-terede ham den 3. marts 2016. I journalnotatet fra denne konsultation har psykolog Y anført bl.a.:

"...

Om at han tacklede sit på udsendelse megeet proff – fik fine papirer fr am general. Få timer efter Ds død blev han spurgt om at overgtage ledelse af enh på 5 mand, da han havdede kalret sig godt og skulel direkte på sg-skole når han

kom hjem. Løste i det hele taget mange opg, som han ikke var udd til – skiftede tit funktion/stilling – var normalt/sjovt at prøve nyt.

Først da han blev syg herhjemme væltede det hele frem. Dengang og senere kunne han ikke erkende, hvad han opl/tænkte i de enkelte sit – først afkodet ved samtaler her; fx vedr chicken street.

...”

Psykolog Y afgav følgende erklæring:

”...

A er henvist til undertegnede fra Militærpsykologisk afdeling, Veterancentret. Jeg har set ham siden primo 2012, i alt ca 40 gange.

A lider af svær PTSD, personlighedsforandring som følge af traumatiske oplevelser og krig, forskellige former for angst, generelt nedsat energiniveau. Han er kronisk plaget af dårlig nattesøvn, flashback, ”nedture”, vagtsomhed, an-spændthed m.m. Det koster ham store kræfter at forlade hjemmet, og endnu mere at deltage i møder og udadvendte aktivitet.

...”

Arbejdsskadestyrelsen anmodede A om at besvare forskellige spørgsmål til brug for styrelsens behandling af hans sag.

I et spørgetema, der er udateret, har A besvaret følgende spørgsmål således:

”...

8. Har du været udsat for andre psykisk belastende episoder/hændelser udover under din udsendelse som soldat (enten privat eller hos andre arbejdsgivere)?

Hvis ja, bedes du beskrive hændelserne, og hvornår disse fandt sted??

- Nej, det synes jeg ikke

9. Hvornår bemærkede du første gang symptomer på din sygdom, og hvilke symptomer/gerne var der dengang tale om??

- Da jeg blev langtidssyg og fik masse af tid til at tænke tilbage på hændelserne og det gjorde det bare værre.

10. Hvordan har dine gener udviklet sig, og hvilke gener har du i dag??

- Jeg er gradvist blevet mere deprimeret og har holdt mig isoleret. Mine mareridt og flashbacks er taget til. Og angsten er blevet værre. Jeg har få-

et konstateret PTSD: angst, flashbacks, søvnbesvær, mareridt, voldsomme reaktioner på høje lyde, overdreven opmærksomhed, selvmordstanker og seksuelle problemer

...

12. Har du før din udsendelse haft lignende gener? Hvis ja, bedes du oplyse om:

- Hvornår?

- Hvilke gener var der da tale om?

- Modtog du behandling herfor? Hvis ja, bedes du oplyse navn og adresse for behandlende læge/psykolog/hospital??

Nej, det har jeg ikke haft.

..."

Den 27. august 2015 traf Arbejdsskadestyrelsen afgørelse i sagen.

Det fremgår af afgørelsen, at styrelsen ikke anerkendte As psykiske sygdom som en arbejdsskade, og at det betød, at han ikke havde ret til erstatning eller andre ydelser efter arbejdsskadesloven.

Denne afgørelse indbragte A for Ankestyrelsen.

Ankestyrelsen traf afgørelse i sagen den 14. marts 2016. Ankestyrelsen stadfæstede Arbejdsskadesstyrelsens afgørelse.

Det fremgår af afgørelsen blandt andet, at Ankestyrelsen ikke fandt, at As psykiske sygdom i form af posttraumatisk belastningsreaktion var en erhvervssygdom. Styrelsen fastslog endvidere, at As psykiske sygdom i form af posttraumatisk belastningsreaktion heller ikke var omfattet af loven om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticerede posttraumatiske belastningsreaktioner.

Styrelsen har begrundet sin afgørelse således:

"...

Vi vurderer, at der ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem dine arbejdsmæssige belastninger og udviklingen af posttraumatisk belastningsreaktion.

Vi anerkender derfor ikke din posttraumatiske belastningsreaktion efter fortegningen over erhvervssygdomme. Vi vurderer, at din sygdom heller ikke vil kunne anerkendes, hvis den forelægges for Erhvervssygdomsudvalget.

...

## Vores vurdering efter fortegnelsen over erhvervssygdomme

Vi har lagt til grund, at du har posttraumatisk belastningsreaktion.

Du har været udsendt til Kosovo som soldat for det danske forsvar i 3 måneder i 1999, hvor der ikke var nogen særlige belastninger.

Du har desuden været udsendt til Afghanistan i perioden august 2004 til januar 2005.

Du har i besvarelse af Arbejdsskadestyrelsens spørgeskema anført, at du oplevede raketangreb i lejren og bombeangreb byen, og at du var udsat for trusler med våben, der pegede på dig.

Konkret har du følt dig i livsfare i forbindelse med, at du var i et hold, der passede på vicepremiereministeren fra New Zealand, og hvor I blev stoppet af afghanske soldater, som truede jer med våben.

Du oplevede det også som voldsomt psykisk belastende, da din gode ven og chef begik selvmord, idet det var dig der fandt ham.

Vi vurderer, at der ikke er dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem de udsættelser, du har været udsat for under din udsendelse til Afghanistan frem til januar 2005 og udviklingen af posttraumatisk belastningsreaktion.

Vi har herved lagt vægt på, at læge Ø den 25. september 2014 i lægeattest til Kolding Kommune har noteret, at du på dette tidspunkt havde haft symptomer på posttraumatisk belastningsreaktion gennem mere end 4 år.

Vi har også lagt vægt på din egen besvarelse af Arbejdsskadestyrelsens spørgeskema den 6. september 2013. Her har du oplyst, at første gang du oplevede symptomer var, da du blev langtidssyg og fik masser af tid til at tænke tilbage på hændelserne.

Vi har endelig lagt vægt på oplysningerne i speciallægeerklæringen ved Å den 29. januar 2015. Det er i erklæringen noteret, at du i den første tid efter hjemsendelsen ikke havde det særligt godt, men at det først var i forbindelse med dine gener fra mave/tarm, at du begyndte at få flash backs og angstanfald.

Det er således vores vurdering, at der tidligst er dokumentation for, at du havde fuldt udviklet posttraumatisk belastningsreaktion i 2009.

## Krav for at anerkende posttraumatisk belastningsreaktion

Vi kan anerkende posttraumatisk belastningsreaktion, hvis man har været udsat for exceptionelt truende eller katastrofeagtige belastninger under arbejdet. Posttraumatisk belastningsreaktion og betingelserne for anerkendelse er nævnt i fortegnelsen over erhvervssygdomme punkt F.1.

Forsinket posttraumatisk belastningsreaktion er omfattet af punktet på fortegnelsen. Anerkendelse forudsætter, at der inden for 6 måneder er reaktioner/symptomer og diagnosen stilles inden for få år fra belastningsophøret. Ved "få år" forstås som udgangspunkt 1-2 år.

Du kan læse mere om anerkendelse af posttraumatisk belastningssyndrom i Arbejdsskadestyrelsens vejledning om erhvervssygdomme.

...

## Vores vurdering udenfor fortegnelsen over erhvervssygdomme

Der er ikke mulighed for, at din sygdom vil kunne anerkendes efter forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget.

Hvis sygdommen optræder helt uden symptomer i de første 6 måneder, men er fuldt ud tilstede inden for 1-2 år, er fortegnelsens krav til diagnosen ikke opfyldt, og en eventuelt senere stillet posttraumatisk belastningsreaktion vil ikke være omfattet af fortegnelsen.

Efter en konkret vurdering vil en posttraumatisk belastningsreaktion, hvor diagnosen tørst stilles senere en 1-2 år efter belastningens ophør kunne forelægges for Erhvervssygdomsudvalget. Dette gælder også tilfælde, hvor der er symptomer indenfor 6 måneder, men sygdommen først er fuldt ud tilstede indenfor 3-4 år.

Vi har lagt vægt på, at der først er dokumentation for, at du har fuldt udviklet posttraumatisk belastningsreaktion mere end 4 år efter, at du var udsendt som soldat til Afghanistan.

## Krav for at forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget

Vi beder Arbejdsskadestyrelsen om at forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget, hvis vi skønner, at der er en mulighed for, at sygdommen vil kunne anerkendes.

## Krav for at anerkende sygdommen

Sygdommen vil kunne anerkendes efter forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget, hvis

1. der er generel lægelig viden om, at der er sammenhæng mellem de belastninger et arbejde har medført og udviklingen af en sygdom eller
2. arbejdet har medført så særlige belastninger, at arbejdet er årsag til sygdommen

...

Begrundelsen for afgørelsen om, at din sygdom ikke er omfattet af lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion

...

Vi har endelig lagt vægt på oplysningerne i speciallægeerklæringen ved Å den 29, januar 2015. Det er i erklæringen noteret, at du i den første tid efter hjemsendelsen ikke havde det særligt godt, men at det først var i forbindelse med dine gener fra mave/tarm, at du begyndte at få flash backs og angstanfald.

Det er således vores vurdering, at der tidligst er dokumentation for, at du havde en fuldt udviklet posttraumatisk belastningsreaktion 2009.

Efter loven kan der ydes erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion når

- 1) sygdommen ikke kan anerkendes som erhvervssygdom efter lov om arbejdsskadesikring,
- 2) begrundelsen for, at sygdommen ikke kan anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring, er, at der mangler dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem belastning og sygdomsdebut, og
- 3) der foreligger en psykiatrisk speciallægeerklæring udstedt senere end 6 måneder efter belastningens ophør, hvori det erklæres, at den undersøgte person lider af posttraumatisk belastningsreaktion, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af udsendelse som nævnt i § 1, stk. 2.

### Bemærkninger til klagen

Din advokat anfører, at det er utvivlsomt, at du under din udsendelse til Afghanistan 2004/2005 har haft oplevelser, der er egnede til at kunne medføre psykisk sygdom. Advokaten henviser til, at udsættelserne er bekræftet af henholdsvis E og F. Advokaten henviser videre til, at overlæge Æ i journalnotatet den 21. december 2012 har fastslået årsagssammenhæng mellem arbejdsbelastningerne og de efterfølgende lidelser.

Advokaten sammenfatter, at der ikke er nogen tvivl om, at du har oplevet traumatiske og livstruende situationer i forbindelse med din udsendelse og allerede



kort efter hjemsendelsen fik begyndende symptomer på posttraumatisk belastningsreaktion.

I forhold til særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte henviser advokaten til, at årsagen til at din sag er afvist efter arbejdsskadeloven er, at der ikke er dokumentation for den tidsmæssige sammenhæng, og at der foreligger en psykiatrisk speciallægeerklæring, hvor der er stillet diagnosen posttraumatisk belastningsreaktion, samt beskriver at der allerede kort efter udsendelsen var begyndende symptomer.

Din advokat mener derfor, at samtlige betingelser for at anerkende efter særloven er opfyldt.

Vi bemærker, at vi finder, at det ikke er dokumenteret, at du havde symptomer på egentlig psykisk sygdom i mindst 4 år efter, at du var kommet hjem fra Afghanistan, hvorfor din sygdom ikke kan anerkendes efter arbejdsskadeloven.

Vi bemærker, at det efter særloven for tidligere udsendte soldater er en forudsætning, at der er symptomer på egentlig psykisk sygdom inden for 6 måneder. Vi vurderer, at der ikke er dokumentation for, at du havde udviklet symptomer på egentlig psykisk sygdom før langt senere.

...

Ankestyrelsens lægekonsulent har vejledt om de lægelige spørgsmål i sagen.

..."

Under sagens forberedelse er Retslægerådet blevet anmodet om, at besvare spørgsmål, stillet af parterne.

I erklæring af 8. maj 2018 har Retslægerådet besvaret følgende spørgsmål således:

"...

**Spørgsmål 1:**

*Retslægerådet bedes oplyse, om de er enige i den stillede diagnose PTSD.*

Der er i det lægelige materiale beskrevet karakteristiske symptomer på PTSD (genoplevelser, undgåelse og forøget "arousal"). Oplevelserne er af en karakter, som vil kunne give anledning til udvikling af PTSD. Der er beskrevet søvnproblemer umiddelbart efter hjemkomst, mens øvrige symptomers debuttidspunkt ikke er præciseret. Det fulde syndrom er således, muligvis, opstået med ret betydelig latenstid. Der er ikke beskrevet psykiske vanskeligheder forud for missionen i Afghanistan. Det væsentligste tvivlsspørgsmål er således latentsiden.

Hertil kommer, at der først er lægelig dokumentation adskillige år efter hjemkomst. Det fremgår af akterne, at sagsøger modtog krisehjælp efter hjemkomst i 2005, og at han måtte opgive forløb på sergentskole i 2005 på grund af psykisk belastning. Begge dele er ikke nærmere beskrevet, men peger på psykiske problemer umiddelbart efter hjemkomst fra Afghanistan. Retslægerådet finder det sandsynligt, at sagsøger lider af PTSD.

**Spørgsmål 2:**

*Såfremt Retslægerådet ikke er enig i den stillede diagnose (PTSD), bedes Retslægerådet redegøre nærmere herfor, samt oplyse om A lider af en anden psykisk lidelse, evt. uspecificeret belastningsreaktion.*

Bortfalder.

**Spørgsmål 3:**

*Hvis spørgsmål 1 eller 2 besvares bekræftende, bedes Retslægerådet oplyse, om det findes sandsynligt, at den psykiske lidelse er forårsaget af As militære udsendelser med Forsvaret.*

*Graden af sandsynlighed, før at den psykiske lidelse skyldes de militære udsendelser med Det Danske Forsvar bedes oplyst.*

Sagsøgers somatiske sygdom (maven), nedbrænding af familiens hus samt en belastet opvækst kan have forstærket den samlede belastning, men i øvrigt kan der ikke peges på andre relevante årsager til det beskrevne sygdomsbillede, end den militære belastning.

**Spørgsmål A:**

*Retslægerådet bedes på baggrund af sagens samlede lægelige akter oplyse, på hvilket tids-punkt der tidligst er belæg for at stille diagnosen PTSD hos A.*

*Det bedes herunder oplyst, hvornår de første symptomer var til stede, og hvornår fuldt udviklede PTSD—symptomer kunne konstateres.*

Der henvises til besvarelsen af spørgsmål 1.

**Spørgsmål B:**

*Retslægerådet bedes oplyse, hvilken betydning ICD-10 kriterierne – om nogen – er tillagt ved besvarelsen af spørgsmål 1 og A. Hvis disse kriterier ingen eller kun begrænset betydning tillægges, bedes dette begrundet.*

Som anført i besvarelsen af spørgsmål 1, kan der herske tvivl om, hvornår symptomerne er debuteret. Udover dette punkt findes kriterierne for PTSD opfyldt.

**Spørgsmål C:**

*Retslægerådet bedes i tilknytning til spørgsmål 3 oplyse, hvorvidt As psykiske lidelse med overvejende sandsynlighed (mere end 50 %) er forårsaget af:*

- a) udsendelsen som soldat i perioden august 2004 til januar 2005,*
- b) As private forhold, herunder hans opvækst, hans mors sygdom og det forhold, at familiens hjem brændte ned kort tid efter hans hjemkomst fra Afghanistan i 2005 (bilag 4),*
- c) As gener i maven/tarmen (bilag 3 og 12),*
- d) eventuelt andre, herunder uoplyste forhold, eller*
- e) en kombination af et eller flere af ovenstående forhold?*

*Retslægerådet bedes begrunde sit svar, herunder angive, hvad der taler for i og imod en årsagsforbindelse.*

Som anført i besvarelsen af spørgsmål 3, kan andre faktorer have medvirket til henholdsvis at sænke tærsklen for senere reaktioner og bidrage til den samlede belastning. Det er ikke muligt præcist at kvantificere de enkelte faktorerens bidrag til det samlede tilstandsbillede, udover at de militære belastninger vurderes at være de sværeste.

**Spørgsmål D:**

*I tilknytning til spørgsmål C bedes Retslægerådet oplyse, hvilken betydning — om no-gen — det har for vurderingen, at A efter sin hjemkomst fra Afghanistan blev ud-sendt med Nato Response Force i to år, hvor han deltog i øvelser i forskellige europæiske lande.*

Det er ikke noget ukendt fænomen, at soldater fortsætter deres tjeneste efter udsættelse for traumatiserende oplevelser, herunder at de ved nærmere undersøgelse har haft symptomer på delvis eller fuld PTSD (for eksempel fandt man i en dansk undersøgelse, at 3 % inden udsendelse til Afghanistan havde sandsynlig PTSD).

**Spørgsmål E:**

*Giver sagen i øvrigt Retslægerådet anledning til bemærkninger?*

Nej.  
..."

**Forklaringer**

Der er afgivet forklaring af A, hans kone C, speciallæge i psykiatri Å og lægekonsulent ZY.

A har forklaret blandt andet, at han var 24 år, da han blev udsendt som specialoperatør til Afghanistan. Hans gruppe blev ledet af en overkonstabel, der hed D. Inden udsendelsen havde soldaterne på holdet fået at vide, at missionen var forholdsvis fredelig. Der var et godt sammenhold på holdet. Soldaterne på holdet hjalp hinanden på kryds og tværs. Vagterne var på 24 timer. Når han havde fri, tog han på ture med sine soldaterkammerater og soldater fra de andre nationer, som deltog i missionen. Missionen udviklede sig og endte med at blive "noget meget voldsomt". På et tidspunkt kom den new zealandskes vicepremierminister på besøg; han blev ledsaget af sit eget kontingent soldater; han blev bedt om at deltage i eskorten af ministeren. Eskorten fik befaling om, at der skulle skydes, hvis der opstod en farlig situation. Under tjenesten var han iført en fragmentationsvest, der kan optage granatsplinter, men den fungerer ikke som en skudsikkervest. Sommetider oplevede han raketangreb, men det påvirkede ham ikke som sådan, fordi afghanerne ikke kunne ramme. Under patruljering i bjergområderne skulle de være særligt agtpågivende, fordi der kunne være udlagt vejsidebomber. Efter hånden som tiden gik, blev hans kammerater og han mere og mere bevidste om, at det var en farlig mission. De vidste aldrig, hvornår de befandt sig i et sprængfarligt område. Han har også oplevet, at børn blev påkørt og dræbt af militærkøretøjer, fordi soldaterne havde fået at vide, at de skulle køre med høj hastighed på grund af risikoen for angreb. De amerikanske styrker tog konsekvensen af disse påkørsler og udbetalte 5.000 dollars i erstatning til et påkørt og dræbt barns forældre. Der gik rygter om, at nogle forældre med vilje kastede børn ud foran militærkøretøjerne, fordi de havde mange børn. Hen mod afslutningen af udsendelsen var han hjemme på orlov. Da han kom tilbage til lejren efter orloven, sagde D, der havde været professionel soldat i 20 år, til ham, at han kunne tage over. D stillede ikke til morgenappellen dagen efter. Der blev sat en eftersøgning af ham i gang. Der blev ledt alle steder. Sagsøgeren gik sammen med en kollega ned i en "tyskerbunker"; det er en bunker, som kan modstå raketangreb. Der var mørkt nede i bunkeren. Han fornemmede nogle ben og så, at D lå i bunkeren. Han sparkede til ham. En af hans kammerater kom med en lygte og lyste på D. D havde begået selvmord. Militærpolitiet tog over. Forsvaret sendte ret hurtigt 2 krisemedarbejdere til Afghanistan; de 2 krisemedarbejdere talte med alle i delingen. Samtalerne varede 5 minutter pr. soldat. Han fokuserede på, at hvis han kunne bestride Ds stilling, ville han kunne få en god anmærkning, der kunne få betydning for hans fremtidige karriere. Hvis han havde sagt til de 2 krisemedarbejdere, at han ikke havde det godt med episoden, vidste han, at det ville gå ud over hans fremtidige muligheder i Forsvaret. Inden Ds død havde han ikke noget alkoholproblem, men på grundet af det, der var sket, begyndte han at drikke, når han havde fri. Han tænkte, at det skulle nok gå, men inden sin hjemsendelse begyndte han at lide af søvnproblemer; han tænkte meget på D selvmord. Da han kom hjem, følte han sig ikke anderledes, men hans kone, familie og venner sagde, at han havde mistet sin humor. Samtidig begyndte han at miste lysten til at være sammen med andre mennesker, men han fokuserede på at komme videre inden for det militære system. Han vidste ikke, hvorledes

han skulle agere. Han havde svært ved at falde i søvn om aftenen, og når han endelig var faldet i søvn, vågnede han; det kunne ske mange gange i løbet af en nat. Han konsulterede sin læge, der ordinerede ham sovemedicin, men lægen spurgte ham ikke om baggrunden for søvnproblemerne. Tidligere havde han spillet fodbold og været træner. Han mistede fuldstændig lysten til at spille fodbold; han havde slet ikke overskud til det. Da han gerne ville videre i sin karriere, blev han frivilligt udsendt til forskellige NATO-opgaver i Europa. 10 måneder efter hjemsendelsen fra Afghanistan – det var i begyndelsen af 2016 kom han ind på sergentskolen. Allerede et døgn senere rejste han hjem, fordi han brød sammen overfor sin chef på skolen. Han fik en pause. Han fortalte sin chef, at han ikke vidste, hvad der skete; han forklejnedede episoden, for han ville gerne tilbage på skolen for at uddanne sig til sergent. Hvis han havde fortalt sandheden, ville han ikke kunne fortsætte uddannelsen. Han turde ikke konsultere en psykolog, fordi han var bange for konsekvenserne. Når han var på arbejde på kasernen, gik det godt, for hans tanker blev afledt, men når han havde fri, tænkte han hele tiden på udsendelsen til Afghanistan. Når han havde det dårligt og var sammen med sine soldaterkammerater, glemte han. Det ”kogte over”, når han var alene.

A har videre forklaret, at det ikke er hans opfattelse, at han har haft en hård barndom, selvom hans forældre ikke kunne enes. Hans moders mange flytninger skyldes, at hun gerne ville længere væk fra sin mand. Hendes kræftsygdom har ikke haft indflydelse på hans PTSD.

C har forklaret blandt andet, at A og hun blev kærester i 2003; de flyttede sammen ret kort tid efter. A har en søn, som han har forældremyndigheden over. A søn bor hos dem. Da A blev udsendt til Afghanistan, var hun alene med drengen. Inden udsendelsen var A en helt normal og glad mand; han var social, udadvendt og havde et godt netværk. Han spillede fodbold i fritiden og var i det hele taget et meget aktivt menneske. Deres liv var også fyldt med mange sociale aktiviteter. Under As udsendelse til Afghanistan var deres kontakt ret begrænset og skete sædvanligvis via mails. Han fortalte ikke alt, hvad han oplevede, og der var ting, han ikke ville tale om. Allerede en uge efter hans hjemkomst lagde hun mærke til, at han vågnede med mareridt og lå badet i sved. Han blev også mere og mere irritabel og blev indadvendt. Hun følte, at han lukkede sig inde. De kunne heller ikke tage nogen steder hen, for han var på vagt hele tiden – han så sig over skulderen. Når han vågnede om natten, blev hun vækket. Han fortalte hende om sine mareridt, der relaterede sig til det, han havde oplevet i Afghanistan. I hjemmet deltog han heller ikke ret meget i nogen gøremål.

C har forklaret endvidere blandt andet, at As moder blev ramt af kræft 1 år efter hans hjemkomst. Hans mors sygdom har ikke haft betydning for hans situation. Under sin opvækst flyttede A meget på grund af forældrenes forhold. De oplevelser, han måtte have haft som dreng, har ikke påvirket hans 24

PTSD. Da A fik maveproblemer og skulle holde sig i ro, kom tankerne. Selv om A blev dårligere og dårligere, og han fokuserede på sine problemer, rettede han ikke henvendelse til sin læge, for han var alt for stolt.

Speciallæge Å har forklaret blandt andet, at hun har udarbejdet speciallægeerklæringen. Hun fik til brug for sin behandling af sagen tilsendt alle sagsakter, som hun gennemgik inden samtalen med A. Hun har under sine samtaler med sine patienter oplevet, at de får flashbacks, når de skal tale om deres oplevelser. Det fik A også. Hun udarbejdede herefter erklæringen og fastslog, at han lider af PTSD – DF43.1 – en personlighedsændring efter katastrofeoplevelser – og DF 62.0. As traume havde en sådan vægt, at det vil påvirke alle og enhver. De observationer, hun gjorde, pegede entydigt i retning af, at A led af PTSD. Han havde været udsat for en katastrofebelastning, han havde flashback, han prøvede at undgå alt, hvad der mindede ham om traumet, han trak sig ind i sig selv, led af søvnproblemer, og han fik alvorlige funktionsproblemer. Han opfyldte alle betingelser-ne, for at hun kunne diagnosticere ham med PTSD, men hans personlighed havde også ændret sig, så han "ikke kunne fungere i sit liv". Under samtalen med ham anerkendte han ikke symptomerne. Hun har gennemgået hans historie. Der er efter hendes faglige vurdering ingen konkurrerende årsager til udviklingen af hans PTSD. Der er altid en latenstid, inden sygdommen debuterer. Det er hendes erfaring fra sit arbejde med soldater, der har været udsendt, at de bider tænderne sammen og bruger nye opgaver til at komme videre med deres liv. Hans mave/tarm sygdom betød, at hans "base" brød sammen, men sygdommen var ikke en konkurrerende årsag til de belastninger, som han havde været udsat for under udsendelsen til Afghanistan. Han forekom hende ikke utroværdig.

Læge ZY har forklaret blandt andet, at han har været overlæge på en psykiatrisk afdeling, og at han i dag er tilknyttet Ankestyrelsen som lægekonsulent. Han har ikke deltaget i Ankestyrelsens afgørelse; hans ansvarsområde er alene at yde lægefaglig bistand. Når han skal behandle en sag, modtager han sagsakterne og nogle spørgsmål, som han skal besvare. I denne sag har han besvaret de spørgsmål, der er blevet forelagt ham. Han har ikke i forbindelse med sin besvarelse af spørgsmålene talt med A. Han besvarer de spørgsmål, han skal forholde sig til, ud fra de retsregler, der er fast i loven om arbejdsskadesikring, og loven om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion. Han forholder sig til, om der er årsagssammenhæng mellem en hændelse og for eksempel PTSD; der skal tillige være en tidsmæssig sammenhæng. Hvis der ikke er den tidsmæssige sammenhæng, som er fastlagt i loven, mellem en hændelse og for eksempel PTSD, kan tilfældet ikke henføres til de to regelsæt. Der er patienter, som har været udsat for en uspecificeret belastnings-

reaktion, men skal en skade efter en sådan reaktion anerkendes, skal der også være en tidsmæssig sammenhæng.

Læge ZY har forklaret videre blandt andet, at det ikke fremgår af de sagsakter, som han modtog sammen med spørgsmålene, at A har fået stillet diagnosen PTSD før i 2012; det fremgår af det efterfølgende journalmateriale, at A har fortalt, at han har haft symptomer på PTSD før 2012. Der fremgår intet af journalmaterialet om en tidligere debut end 2012. Hvis han ser bort fra As udsendelse til Afghanistan, kan der peges på As mavesygdom og afsked fra Forsvaret som store belastninger. Mave-problemerne konstateres i 2008, og de psykiske problemer bryder frem, da hans mavesygdom diagnosticeres. Det fremgår af materialet, at As barndom har været tumultarisk, at han var udsat for, at hans hjem brændte ned, og at hans mor blev ramt af en kræftsygdom. Disse faktorer kan have medvirket til at sænke tærsklen for PTSD. Det er ikke muligt at kvantificere de enkelte forholds bidrag til det samlede tilstandsbillede

### Parternes synspunkter

A har i sit påstandsdokument gjort følgende anbringender gældende til støtte for sin påstand:

"...

#### Den principale påstand

Til støtte for den nedlagte principale påstand gøres det gældende, at As psykiske lidelser skal anerkendes som en arbejdsskade, jf. arbejdsskadesikringsloven §7, stk. 1, nr. 1.

A er flere gange diagnosticeret med posttraumatisk belastnings-re-aktion (PTSD), jf. bl.a. psykiatrisk udredning af 21. december 2012 (bilag 2 side 2), speciallægeerklæring af 29. januar 2015 (bilag 3), journal fra Veterancentret (bilag 4) og lægeattest af 25. september 2014 (bilag 7).

Der er intet grundlag for at tilsidesætte disse specialfaglige vurderinger af As symptomer og helbredsmæssige situation.

Der er da også enighed mellem parterne om, at A lider af posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD).

Det gøres gældende, at det med sagens lægelige akter er dokumenteret, at de oplevelser, som A var udsat for under udsendelsen som soldat i Afghanistan er tilstrækkelige til at medføre PTSD, og at det navnlig med sagens

bilag 2 og 3 er dokumenteret, at der er årsagssammenhæng mellem As oplevelser som soldat og hans nuværende psykiske lidelser.

Speciallæge Å beskriver i speciallægeerklæringen i bilag 3, at A i den første tid efter at være hjemvendt fra Afghanistan ikke havde det særlig godt, herunder havde problemer med søvnen, men at han så vidt muligt forsøgte at holde sig i gang bl.a. ved at knokle med arbejde.

Det fremgår ligeledes, at de psykiske symptomer i forbindelse med As mave/tarmlidelse for alvor blussede op. Dette må forudsætningsvist skulle forstås som om, at A også inden da havde symptomer, men at han havde formået at leve med symptomerne indtil da.

Dette understøttes af, at Å ligeledes skriver, at A efter udsendelsen ikke har kunnet fungere på samme høje niveau, men først for alvor kollapsede i forbindelse med behandling for mave/tarm-lidelsen. Det kan således lægges til grund, at symptomerne har været der siden hjemkomsten, men at A — som det så ofte ses i soldatersagerne, hvor de udsendte pådrager sig psykiske lidelser — har "fortrængt" generne og har forsøgt at "holde sammen på sig selv" og arbejde generne væk indtil det en dag ikke længere var muligt.

Der foreligger således dokumentation for fuldt udviklet PTSD inden for 3-4 år efter hjemkomsten.

Det gøres endvidere gældende, at speciallæge Å ikke ville kunne stille diagnosen PTSD, medmindre hun var overbevist om, at A inden for 6 måneder havde haft symptomer på PTSD.

Dertil kommer, at det i øvrigt ikke er en forudsætning for at stille diagnosen PTSD, at der er dokumentation (endsige dokumentation i form af lægejournaler) for symptomdebut indenfor 6 måneder fra de traumatiske belastninger.

Selv hvis retten skulle finde, at der ikke er dokumentation for symptomdebut indenfor 6 måneder fra de traumatiske belastninger vil der således skulle ske anerkendelse.

Det følger af erhvervssygdomsfortegnelsen punkt F.1, at en posttraumatisk belastningsreaktion er omfattet af arbejdsskadebegrebet, når denne er en følge af en påvirkning af traumatiske begivenheder eller situationer af kortere eller længere varighed af en exceptionelt truende eller katastrofeagtig natur.

Det er ubestridt, at As oplevelser under udsendelse til Afghanistan har været af exceptionelt truende og katastrofeagtig karakter og dermed egnet til at forårsage psykiske lidelser, herunder PTSD.



Det bemærkes, at det særligt med sagens bilag 3 er dokumenteret, at A har haft symptomer på PTSD fra sin udsendelse i 2004/2005 som er blevet forstærket som følge af senere belastende hændelser.

Endvidere følger det af Ankestyrelsens principalafgørelser 2-12 til 7-12, om reaktivering af forudbestående PTSD, at det kræver vedvarende psykiske ressourcer at holde PTSD-symptomer på afstand, og at der er lægeligt belæg for, at PTSD-symptomerne forværres i forbindelse med, at de mentale ressourcer mindskes samt i forbindelse med belastninger i tilværelsen i øvrigt.

Da A således har pådraget sig PTSD under udsendelse som soldat, skal hans psykiske lidelser anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring §5, jf. §7, stk. 1, nr. 1.

#### Den subsidiære påstand

Til støtte for den nedlagte subsidiære påstand gøres gældende, at As psykiske lidelser må anerkendes efter opsamlingsbestemmelsen i lov om arbejdsskadesikring §7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

As psykiske lidelser må uanset hvordan de kan diagnosticeres — anses for i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art.

Selv hvis det lægges til grund, at As psykiske lidelser ikke kan diagnosticeres som PTSD, gøres det gældende, at de psykiske lidelser under alle omstændigheder er en følge af hans udsendelse og dermed en arbejdsskade, der skal anerkendes efter arbejdsskadesikringslovens §7, stk. 1, nr. 2, 2. led.

Samtlige psykiatriske speciallæger og psykologer, der har tilset A, har uafhængigt og ved forskellige lejligheder konkluderet, at A har pådraget sig psykiske lidelser som følge af sin udsendelse.

#### Den mere subsidiære påstand

Til støtte for den nedlagte mere subsidiære påstand gøres særligt gældende, at samtlige betingelser for anerkendelse af en arbejdsskade efter særloven for tidlige udsendte soldater og andre statsansatte dermed er opfyldt.

A har fået afvist at få anerkendt sine psykiske lidelser efter lov om arbejdsskadesikring. Begrundelsen for, at sagen er afvist efter lov om arbejdsskadesikring er, at der ikke er tidsmæssig sammenhæng mellem de arbejdsmæssige belastninger og udviklingen af posttraumatisk belastningsreaktion.

Der foreligger imidlertid en psykiatrisk speciallægeerklæring udstedt senere end 6 måneder efter As udsendelse ("belastningen") der utvetydigt konkluderer, at A lider af posttraumatisk belastningsreaktion, og at

sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af hans udsendelse (bilag 3).

A opfylder således betingelserne for at få anerkendt sine psykiske lidelser som en arbejdsskade, jf. lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion § 2, stk. 1.

#### Den mest subsidiære påstand

Til støtte for den nedlagte mest subsidiære påstand gøres særligt gældende, at Ankestyrelsen fejlagtigt har lagt til grund, at det ikke er dokumenteret, at A havde symptomer på egentlig psykisk sygdom i mindst 4 år efter udsendelsen, og at der tidligst er dokumentation for fuldt udviklet PTSD i 2009. Der henvises i den forbindelse til vurderingen fra Å (bilag 3), hvoraf fremgår at A havde symptomer siden hjemkomsten, men først for alvor kollapsede i forbindelse med behandlingen af sin mave/tarmlidelse.

Der henvises ligeledes til egen læges attest (bilag 7), hvoraf fremgår, at A har haft symptomer i mere end år.

Det gøres til støtte for den mest subsidiære påstand gældende, at såfremt Ankestyrelsen vurderede, at As PTSD lidelse ikke kunne anerkendes efter erhvervssygdomsfortegnelsen, burde de have forelagt sagen for Erhvervssygdomsudvalget.

Efter Ankestyrelsens egen praksis kan PTSD anerkendes efter forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget i følgende situationer:

- 1           hvis sygdommen optræder helt uden symptomer i de første seks måneder, men er fuldt ud til stede efter få år
- 2           hvis symptomerne opstår indenfor seks måneder, men hvor sygdommen først er udviklet i fuldt omfang på et senere tidspunkt (end efter få år). Her vil det have betydning, hvor lang tid der går, inden sygdommen udvikler sig.

I forlængelse heraf gøres det gældende, at det fremgår af bilag 2, at A allerede siden han var udsendt til Afghanistan i 2004/2005 oplevede gener i form af angst, mareridt og høj arousal.

A oplevede således at have symptomer indenfor seks måneder, selvom sygdommen muligvis først var udviklet i fuldt omfang på et senere tidspunkt.

A opfylder/opfyldte således betingelserne i punkt 2, jf. ovenfor, og sagen burde have været forelagt Erhvervssygdomsudvalget og PTSD-lidelsen anerkendt som en arbejdsskade i medfør af arbejdsskadesikringslovens §7 stk. 1, nr. 2, 2. led.

Det bemærkes, at forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget efter bestemmelsens forarbejder skal ske, medmindre forelæggelse vil være "udsigtsløs", hvilket i forarbejderne er nærmere præciseret og skal forstås som "åbenbart irrelevant".

Når flere speciallæger, egen læge, psykolog m.v. konkluderer, at A har pådraget sig psykiske lidelser på grund af udsendelse i krig, kan det på ingen måde være "åbenbart irrelevant" at Erhvervssygdomsudvalget gives mulighed for at vurdere sagen. Tværtimod er vi i en situation, som netop udgør kerneområdet for forelæggelse, hvis myndigheden ikke "af egen drift" anerkender lidelsen.

As sag bør derfor også hjemvises med henblik på forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget, jf. eksempelvis UfR2016.998V..."

**Ankestyrelsen** har i sit påstandsdokument gjort følgende anbringender gældende til støtte for Styrelsens påstand:

"...

Anbringender

Det gøres overordnet gældende, at A ikke har tilvejebragt et grundlag, endsige et sikkert grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens afgørelse af 14. marts 2016 ... hvorved A fik afslag på at få anerkendt sin psykiske sygdom i form af posttraumatisk belastningsreaktion som en erhvervssygdom.

A har bevisbyrden for, at der er grundlag for at tilsidesætte Ankestyrelsens afgørelse. Den bevisbyrde har han ikke løftet.

As principale påstand – arbejdsskadesikringslovens §7, stk. 1, nr. 1 Erhvervssygdomme kan anerkendes inden for erhvervssygdomsfortegnelsen, jf. arbejdsskadesikringsloven §7, stk. 1, nr. 1, hvis de er optaget på denne fortegnelse og i øvrigt opfylder betingelserne herfor.

Af bekendtgørelse nr. 12 af 13. januar 2015 om fortegnelse over erhvervs-sygdomme og bilag 1 hertil fremgår under pkt. F.1, at PTSD er en psykisk lidelse, der efter omstændighederne kan anerkendes som en erhvervs-sygdom.

Diagnosekriterierne for PTSD fremgår af WHO's internationale sygdoms-klassifikation nr. 10 (ICD 10) - F43.1, som er gengivet i vejledning om erhvervs-sygdomme anmeldt fra 1. januar 2005, 11. udgave, s. 249f. Som krite-rie E anføres, at det er et krav, at symptomerne angivet i kriterie A-D op-træder inden for seks måneder efter de traumatiske oplevelser.

Det fremgår endvidere af vejledningen, at dette krav i konkrete tilfælde kan fraviges i de tilfælde, hvor der er tale om "forsinket PTSD", som i vej-ledningen beskrives således:

"Forsinket PTSD er omfattet af punktet på fortegnelsen, når per-so-nen indenfor 6 måneder har haft nogle af symptomerne nævnt un-der B, C og/eller D, og diagnosen PTSD kan stilles inden for få år fra belastningsophøret. Ved "få år" forstås som udgangspunkt 1-2 år.

Hvis sygdommen optræder helt uden symptomer i de første 6 må-neder, er fortegnelsens krav til diagnosen ikke opfyldt, og en even-tuelt senere stillet PTSD-diagnose vil ikke være omfattet af forteg-nelsen."

For at PTSD skal kunne anerkendes som en erhvervs-sygdom efter er-hvervs-sygdomsfortegnelsen, er det således en betingelse, at anmelderens symp-tomer på PTSD optræder inden for seks måneder efter de traumati-ske oplevelser og er diagnosticeret inden for et-to år. Hvis det ikke er til-fældet, kan PTSD-diagnosen ikke stilles.

Ved sin afgørelse fandt Ankestyrelsen med rette, at A ikke har dokumenteret, at der er denne fornødne tidsmæssige sammenhæng mel-lem hans oplevelser under udsendelsen til Afghanistan i perioden august 2004 til januar 2005 og den senere udvikling af hans psykiske gener.

Som det fremgår af sagsfremstillingen i stævningen side 2, fremgår det a-lene af journalblad af 20. juni 2013 fra psykiatrien i Region Syddanmark (bilag 2), at A skulle have haft psykiske gener i form af angst, mareridt og høj arousal, siden han var i Afghanistan i 2004/2005. Notatet er udarbejdet otte-ni år efter belastningsophøret, og journalnotat har der-for ringe bevismæssig værdi.

Ifølge As egen spørgeskemabesvarelse (bilag 1) og de øvrige lægelige oplysninger i sagen (bilag 3, 4 og 7) beskrives der først sympto-31

mer på PTSD i forbindelse med, at A blev sygemeldt med ge-ner i maven/tarmen i 2008-2009 og således tre-fire år efter, at han den 1. januar 2005 kom hjem fra Afghanistan.

På den baggrund fandt Ankestyrelsen med rette, at A tidligst i 2009 havde fuldt udviklet posttraumatisk belastningsreaktion, og at fortegnelsens krav til diagnosen dermed ikke var opfyldt, hvorfor lidelsen ikke kunne anerkendes i medfør af arbejdsskadesikringslovens §7, stk. 1, nr. 1.

As subsidiære påstand - arbejdsskadesikringslovens §7, stk. 1, nr. 2, 2. led

Der er heller ikke grundlag for at anerkende A psykiske lidelse uden for erhvervssygdomsfortegnelsen.

En sygdom kan anerkendes uden for erhvervssygdomsfortegnelsen efter reglerne i arbejdsskadesikringslovens §7, stk. 1, nr. 2, 2. led, hvis sygdommen udelukkende eller i overvejende grad er forårsaget af arbejdets særlige art.

Ved vurderingen af, om sagen skal forelægges, indgår blandt andet, om der er en rimelig tidsmæssig sammenhæng mellem påvirkning og debut af sygdom (nogle år).

A har alene med henvisning til journalblad af 20. juni 2013 fra psykiatrien i Region Syddanmark (bilag 2) anført, at betingelserne for at forelægge sagen for Erhvervssygdomsudvalget er opfyldte.

Det bestrides.

Som anført i den indbragte afgørelse af 14. marts 2016 (bilag 11, side 5) vil en posttraumatisk belastningsreaktion, hvor diagnosen først stilles senere end et-to år efter belastningens ophør, efter en konkret vurdering kunne forelægges for Erhvervssygdomsudvalget. Det samme gælder, i de tilfælde hvor der er symptomer inden for seks måneder, men hvor sygdommen først er fuldt ud til stede inden for tre-fire år.

A opfylder ikke disse tidsmæssige betingelser.

Det fremgår både af As egen spørgeskemabesvarelse (bilag 1) og af de øvrige lægelige oplysninger i sagen (bilag 3, 4 og 7), at A tidligst havde symptomer på en posttraumatisk belastningsreaktion i 2008-2009 og dermed tre-fire år efter, at han den 1. januar 2005 kom hjem fra Afghanistan.

Hans egen læge nævnte PTSD første gang i et journalnotat fra 26. november 2012 (bilag 12, side 55) og således næsten otte år efter hjemkomsten. Forud herfor er der ikke i egen læges journal anført, at han skulle have haft psy-kiske lidelser. Dette til trods for at A i disse mellemliggende år havde hyppig kontakt til sin egen læge.

Det fremgår således af journalen, at A den 9. oktober 2006 (bilag 12, side 133) henvendte sig til vagtlægen, idet han gennem flere måneder havde haft blødninger i forbindelse med afføring. A blev herefter udredt og den 26. januar 2007 (bilag 12, side 119) opereret på Aarhus Amtssygehus for en godartet tumor i endetarmen. Det fremgår af journalnotat af 31. marts 2008 (bilag 12, side 15), at A havde været sygemeldt siden operationen. A var i årene herefter i tæt kontakt til egen læge på grund af mavetarmproblemer, herunder vedrørende medicinering herfor samt i forbindelse med udstedelse af lægeerklæringer ved sygemeldinger.

Det forhold, at psykiatrien i Region Syddanmark (bilag 2) den 21. december 2012 - og således ligesom egen læge - otte år efter at A var hjemvendt fra Afghanistan, på baggrund af As egen forklaring har anført, at han siden 2004 2005 havde haft psykiske gener i form af angst, mareridt og høj arousal, dokumenterer ikke, at der er den fornødne tidsmæssige sammenhæng mellem As lidelser og hans udsendelse.

Ankestyrelsen har således med rette lagt vægt på, at der først er dokumentation for, at A har fuldt udviklet posttraumatisk belastningsreaktion mere end fire år efter, at han var udsendt. Der er dermed efter en konkret vurdering ikke grundlag for at antage, at A i forbindelse med sin udsendelse til Afghanistan i perioden august 2004 til januar 2005 har været udsat for en sådan særlig belastning, at det er årsag til hans psykiske gener.

Ankestyrelsen har således med rette fundet, at der ikke er mulighed for, at As psykiske sygdom ville kunne anerkendes efter forelæggelse for Erhvervs sygdomsudvalget.

As mere subsidiære påstand særloven for veteraner  
Endelig er der ikke grundlag for at anerkende As psykiske lidelse efter særloven for veteraner.

Af §2 i særloven for veteraner fremgår følgende:

"Arbejdsskadestyrelsen tilkender erstatning og godtgørelse for sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion, når

- 1) sygdommen ikke kan anerkendes som erhvervssygdom efter lov om arbejdsskadesikring,
- 2) begrundelsen for, at sygdommen ikke kan anerkendes efter lov om arbejdsskadesikring, er, at der mangler dokumentation for tidsmæssig sammenhæng mellem belastning og sygdomsdebut, og
- 3) der foreligger en psykiatrisk speciallægeerklæring udstedt senere end 6 måneder efter belastningens ophør, hvori det erklæres, at den undersøgte person lider af posttraumatisk belastningsreaktion, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af udsendelse som nævnt i 1. stk. 2."  
[min understregning]

Dokumentationskravet efter særloven for veteraner er således lempet, idet der ikke efter særloven er krav om, at der foreligger en lægelig dokumentation inden for seks måneder, jf. §2, stk. 1, punkt 3.

Det er dog et krav, at der skal være symptomdebut inden for de seks måneder efter udsendelsen, hvilket er i overensstemmelse med ordlyden af særlovens 2, stk. 1, nr. 3, hvoraf fremgår, at sygdommen skal være opstået i tilknytning til belastningen.

Denne forståelse af særloven for veteraner er blevet understreget af den daværende beskæftigelsesminister, Mette Frederiksen. I forbindelse med udvalgsbehandlingen af særloven blev der nemlig fremsat følgende spørgsmål fra Folketingets Beskæftigelsesudvalg den 30. januar 2014 til den da-værende beskæftigelsesminister:

"Spørgsmål nr. 9:

Ministeren bedes oplyse, om det er korrekt forstået, at der i sager, hvor der er debut af symptomer mere end 6 måneder efter belastningernes ophør, ikke vil kunne ske anerkendelse af PTSD efter erhvervssygdomsfortegnelsen (heller ikke som delayed onset PTSD), men alene efter forelæggelse for erhvervssygdomsudvalget, og at der heller ikke i disse sager vil kunne opnås erstatning for efter særloven. Det bedes i sammenhæng hermed oplyst, om der er eksempler på, at der er sket anerkendelse af PTSD med symptomdebut mere end 6 måneder efter belastningens ophør "

I sidste afsnit af ministerens besvarelse af spørgsmålet fremgår følgende:

"Lovforslaget lemper dokumentationskravet for sygdommens tilstedeværelse i tilknytning til belastningen for PTSD efter erhvervs sygdomsfortegnelsen, men ændrer ikke ved ovenfor beskrevne lægefaglige kriterier for anerkendelse. Det er et krav efter lovforslaget, at en senere psykiatrisk speciallægeerklæring dokumenterer, at personen har PTSD, og at sygdommen er opstået i tilknytning til og som følge af den pågældendes udsendelse. Hvis det direkte fremgår af den psykiatriske speciallægeerklæring, de første symptomer på PTSD først er opstået mere end seks måneder efter udsendelsen, vil betingelserne for anerkendelse eller særloven ikke være opfyldt. Hvis der er tvivl om, hvornår sygdommen er brudt ud, kan Arbejds-skadestyrelsen indhente en ny psykiatrisk speciallægeerklæring." [min understregning]

Som anført ovenfor er As symptomdebut først beskrevet i 2008/2009 i forbindelse med hans mave/tarmsygdom.

På grund af de tidsmæssige aspekter i sagen har Ankestyrelsen således med rette fundet, at der ikke er grundlag for at anerkende As PTSD efter særloven.

As mest subsidiære påstand - hjemvisning

Det bestrides, at Ankestyrelsen fejlagtigt har lagt til grund, at det ikke er dokumenteret, at A havde symptomer på egentlig psykisk sygdom i mindst fire år efter udsendelsen, og at der tidligst er dokumentation for fuldt udviklet PTSD i 2009. Der henvises til det ovenfor anførte.

Det bestrides, at Ankestyrelsen burde have forelagt sagen for Erhvervs-sygdomsudvalget, jf. det ovenfor anførte.

Ankestyrelsen tilslutter sig dog hjemvisningspåstanden i den forstand, at hvis der under sagen fremkommer oplysninger, som ikke er indgået i afgørelsen, men som burde have været tilvejebragt, kan det ikke i sig selv føre til domfældelse efter de tre første påstande, men kan efter omstændighederne støtte en hjemvisning af sagen.

Sagsomkostninger

A har i stævningen opgjort sagens skønsmæssige værdi til kr. 2.800.000. Sagsomkostninger skal derfor udmåles i intervallet kr. 109.375 281.250, jf. præsidenterne for Østre og Vestre Landsrets vejledende takster.



..."

Parterne har under hovedforhandlingen nærmere redegjort for deres opfattelse af sagen.

### Rettens begrundelse og resultat

Indledningsvist bemærkes, at retten lægger til grund som ubestridt, at A lider af posttraumatisk belastningsreaktion (PTSD), og at der efter de lægelige oplysninger ikke er grundlag for at antage, at A havde psykiske lidelser før sin udsendelse til Afghanistan.

Posttraumatisk belastningsreaktion anerkendes som en arbejdsskade.

Såfremt As posttraumatisk belastningsreaktion skal anerkendes som en arbejdsskade, skal der foreligge en tidsmæssig sammenhæng mellem hans udsendelse til Afghanistan og belastningsreaktionens opståen, der sandsynliggør, at de tildragelser, som A har været udsat for eller har oplevet under sin udsendelse, er årsagen til hans sygdom.

Det fremgår af Vejledningen om erhvervssygdomme, at det er et krav for anerkendelse af PTSD som en arbejdsskade, at symptomerne indtræder inden for seks måneder efter de traumatiske oplevelser.

Det fremgår endvidere af vejledningen, at dette krav i konkrete tilfælde kan fraviges, hvor der er tale om "forsinket PTSD", som ifølge vejledningen beskrives således:

"Forsinket PTSD er omfattet af punktet på fortegnelsen, når personen indenfor 6 måneder har haft nogle af symptomerne nævnt under B, C og/eller D, og diagnosen PTSD kan stilles inden for få år fra belastningsophøret. Ved "få år" forstås som udgangspunkt 1-2 år.

Hvis sygdommen optræder helt uden symptomer i de første 6 måneder, er fortegnelsens krav til diagnosen ikke opfyldt, og en eventuelt senere stillet PTSD-diagnose vil ikke være omfattet af fortegnelsen. "

Det fremgår endelig af vejledningen, at en posttraumatisk belastningsreaktion, hvor diagnosen først stilles senere en 1-2 år efter belastningens ophør kan forelægges for Erhvervssygdomsudvalget, samt at dette også gælder tilfælde, hvor der er symptomer indenfor 6 måneder, men sygdommen først er fuldt ud tilstede indenfor 3-4 år.

Retten kan af de grunde, som Styrelsen har anført, tiltræde, at sagen ikke kan henføres under arbejdsskadeforsikringslovens § 7, stk. , 1, nr. 1, og nr. 2.

C har forklaret blandt andet om As symptomer, at hun allerede en uge efter hans hjemkomst fra Afghanistan lagde mærke til, at han vågnede med mareridt og lå badet i sved, at han blev mere og mere irriteret og indadvendt, at han lukkede sig inde, og at han var "på vagt" hele tiden.

Speciallæge Å beskriver i sin speciallægeerklæring, at A i den første tid efter at være hjemvendt fra Afghanistan ikke havde det særlig godt, at han led af søvnproblemer, men at han så vidt muligt forsøgte at holde sig i gang blandt andet ved at arbejde hårdt.

Å beskriver ligeledes, at A efter udsendelsen ikke har kunnet fungere på samme høje niveau, men først for alvor kollapsede i forbindelse med, at han i 2008 blev behandlet for en mave/tarm-lidelse, og at han herefter ikke formåede at vende tilbage til arbejdsmarkedet.

I journalbladet fra Psykiatrien i Region Syddanmark beskrives ligeledes søvnproblemer og andre begyndende symptomer på PTSD i 2005 såsom angst, mareridt og øget alarmberedskab.

Det fremgår af Retslægerådets udtalelse blandt andet, at der i det lægelige materiale er beskrevet "karakteristiske symptomer på PTSD (genoplevelser, undgåelse og forøget "arousal"), og at oplevelserne er af en karakter, som vil kunne give anledning til udvikling af PTSD.

Det fremgår endvidere af Retslægerådets udtalelse, at der i det lægelige materiale er "beskrevet søvnproblemer umiddelbart efter hjemkomst, mens øvrige symptomers debuttidspunkt ikke er præciseret. Det fulde syndrom er således, muligvis, opstået med ret betydelig latenstid".

Det fremgår tillige af Retslægerådets udtalelse, at A modtog krisehjælp efter hjemkomsten i 2005, og at han måtte opgive forløbet på sergentskolen i 2005 på grund af psykisk belastning, samt at " Begge dele er ikke nærmere beskrevet, men peger på psykiske problemer umiddelbart efter hjemkomst fra Afghanistan".

Retten finder på baggrund af de lægelige akter, navnlig Retslægerådets Udtalelse, at A har dokumenteret, at de oplevelser, som han var udsat for under udsendelsen som soldat i Afghanistan, er tilstrækkelige til at medføre PTSD, og at det på baggrund af det lægelige materiale fra Region Syddanmark, speciallæge Ås erklæring og forklaring, læge Ø

konklusion om, at A havde haft symptomer på PTSD i mere end 4 år - altså i de 4 år, hvor han havde været As læge, men også forud herfor - samt Cs forklaring og den omstændighed, at A allerede 1 år efter hjemsendelsen fra Afghanistan måtte opgive uddannelsen til sergent, at det er ubetænkeligt at lægge til grund, at symptomerne på, at A led af PTSD, har været til stede lige siden As hjemkomst i begyndelsen af 2005, men at A har fortrængt generne og har forsøgt at holde sammen på sig selv og har forsøgt at arbejde generne væk, indtil det en dag ikke længere var muligt, samt at lidelsen for alvor brød ud, da han blev ramt af mave-tarmlidelsen i 2008 – mellem 3 og 4 år efter sin hjemkomst fra Afghanistan.

Retslægerådet har i besvarelsen af spørgsmål 3 anført, at As somatiske sygdom, nedbrændingen af familens hus samt hans belastede opvækst " kan have forstærket den samlede belastning, men i øvrigt kan der ikke peges på andre relevante årsager til det beskrevne sygdomsbillede, end den militære belastning" og videre i besvarelsen af spørgsmål C:

"Som anført i besvarelsen af spørgsmål 3, kan andre faktorer have medvirket til henholdsvis at sænke tærsklen for senere reaktioner og bidrage til den samlede belastning. Det er ikke muligt præcist at kvantificere de enkelte faktoreres bidrag til det samlede tilstandsbillede, udover at de militære belastninger vurderes at være de sværeste".

Selvom A først rettede henvendelse til sin læge og senere det offentlige behandlersystem flere år efter sin hjemkomst, finder retten på denne baggrund, at A har godtgjort, at hans PTSD udelukkende er forårsaget af hans udsendelse til Afghanistan, og at forholdet er omfattet af særloven, selvom sygdommen først er diagnosticeret senere end 2 år efter hans hjemkomst.

Retten tager derfor As mere subsidiære påstand til følge.

Sagens omkostninger:

A er meddelt fri proces. Sagen er ikke forsikringsdækket.

Det er oplyst, at sagsgenstanden er 2.800.000 kr.

Sagsomkostningerne fastsættes med udgangspunkt i sagens værdi, sagens forløb, herunder, at sagen har været forelagt Retslægerådet, og sagens udfald til 125.000 kr., der dækker As advokatudgifter, samt rets- og beram-

melsesafgiften med 2.000 kr. jf. retsafgiftslovens § 1, stk. 3, jf. § 1, stk. 2, og stk. 3, da sagen drejer sig efterprøvelse af en forvaltningsafgørelse.

**THI KENDES FOR RET:**

Ankestyrelsen tilpligtes at anerkende, at A har pådraget sig en posttraumatisk belastningsreaktion, der er omfattet af særloven for tidligere udsendte soldater og andre statsansatte.

Inden 14 dage skal Ankestyrelsen betale Statskassen sagens omkostninger med 127.000 kr.

Sagsomkostningerne forrentes efter rentelovens § 8 a.